

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05060

MORAL, MUT UN GLOYBN

Ariel Koprov

*Permanent preservation of this book was made possible
by Bernard Guyer, Evelyn Gage, Marilyn Rice & their spouses
in honor of
their mother, Chana Guyer and late father, Sydney*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַריעל קאַפּראָוו

"מאַראַל, מזוט
אַזן גלויבן"

ארויסגעגעבן דורך א קאמיטעט

טאראנטא, 1993

ARIEL KOPROV

“MORAL MUT ON GLOIBN”
“Moral, Courage and Faith”

Copyright
ARIEL KOPROV
Toronto, Canada
1993

Typeset and Printed by
ADLER GRAPHICS
Toronto 1993

אריעל קאפראָוו

א ייד, וואָס וויל קיין ייד נישט זיין,
וועט קיין מענטש אוודאי נישט זיין.
„נצח ישראל לא ישקר“.

געווידמעט מיט ליבשאַפט
מיינע טייערע אייניקלעך:
ליאַט, מייקל, העדיק, נרית.

פ א ר ו א ר ט

דאָס בעסאַראַבער יידנטום איז געווען איינס פון די חשובסטע יידישע שבטים אין מזרח-אײראָפּע. בעסאַראַביע האָט עקסיסטירט שוין אין אָנהײב פון זיבצנטן יאָרהונדערט אונטער דער הערשאַפט פון מאַלדאַװאַ. עס איז דערנאָך אָקו-פירט געוואָרן דורך די טערקן. פון זיי ווערט בעסאַראַביע אי-בערגענומען דורך די רוסן, וועלכע האַלטן בעסאַראַביע ווי אַ טייל פון זייער אימפעריע קנאַפּע 100 יאָר. אין 1918, לויט אינ-טערנאַציאָנאַלע אָפּמאַכן, גייט בעסאַראַביע איבער צו רו-מעניע, וועלכע האַלט עס ביזן יאָר 1940 -- די ערשטע יאָרן פון דער צווייטער וועלט-מלחמה. עס ווערט דאָן ווידער אָקופירט פון די רוסן, אָדער ווי זיי האָבן זיך דעמאָלט גערופן -- דער סאַװעטן-פאַרבאַנד.

במשך די איבערגאַנגס-תּקופות פון איין לאַנד צום צווייטן, האָט דער יידישער באַפעלקערונג אין בעסאַראַביע נישט געפּעלט קיין איבערלעבענישן און צרות. בעסאַראַביע איז זייער אַ פּרוכטבאַר לאַנד. עס פאַרמאָגט נאַטירלעכע אוצרות, רייכע שוואַרצע ערד, גרינע פעלדער, גענוג וואַסער, פּרוכטן-סעדער און וויינגערטנער, וואָס אַלץ צוזאַמען איז שווער צו גע-פינען אין אַנדערע טיילן פון דער וועלט. דאָך איז בעסאַראַ-ביע, אין די צייטן פון די צאַרס, געווען באַשטימט ווי אַ שטראַף-קאָלאָניע, ווואַהין מען האָט פאַרשיקט פּאָליטישע אַרעסטאַנטן. אַזוי איז, למשל, דער רוסישער באַרימטער שריי-בער פּושקין פאַרשיקט געוואָרן אַהין אויף 10 יאָר.

פאַר יידן אָבער איז בעסאַראַביע געווען אַ מין מקום מקלט. רוסישע יידן, וועלכע זיינען אַנטלאָפּן פון די אַנטיסע-מיטישע פאַרפּאָלגונגען און פאַגראַמען אין זייער לאַנד, האָבן זיך באַזעצט אין בעסאַראַביע און דאָרט געבויט אַ ניי לעבן פאַר זיך. זיי האָבן באַאַרבעט די פעלדער, איינגעשטעלט וויינ-גערטנער, אַנטוויקלט דעם האַנדל און קאָמערץ, זיך פאַרנומען מיט פאַרשידענע פאַכן און בכלל געהויבן די עקאָנאָמיע פון דעם דאָזיקן לאַנד.

אין מיין פּריערדיקן בוך „צווישן צוויי וועלט מלחמות“, האָב איך אָנגעוויזן אויף די פּראָבלעמען, אויף דער סטרוקטור פון דער יידישער באַפעלקערונג אין זייער קאָמף

פאר עקסיסטענץ, סיי אויפן געביט פון פאמיליע-לעבן, סיי אויפן געביט פון דער עקאנאמיע. אין דעם איצטיקן בוך: „מאראל, מוט און גלויבן“, וואָס איז כמעט ווי אַ פאַרזעצונג פון מיין ערשטן בוך, ברענג איך אַרויס די איבערלעבונגען פון אַ יידישער משפּחה אין פאַרשיידענע תקופות און אין פאַר-שיידענע טיילן פון יענער געגנט. דאָס זיינען עפיזאָדן פון לעבן, געבויט אויפן הינטערגרונט פון אמתע פאַסירונגען און פער-זענלעכן וויסן.

דער לייענער וועט קענען כאַפן אַ בליק, ווי אַזוי די יידן אין יענע צייטן, אין יענעם לאַנד, האָבן געלעבט, געליבט, געבוירן קינדער און אייניקלעך, אויסגעהאַקט אַ לעבן, זיך באַמיט צו געבן זייערע קינדער ליבעראַלן וויסן, געחלומט וועגן אַ בעסערער צוקונפט און געזוכט זייער פלאַץ אין דעם צוגע-זאָגטן לאַנד – ארץ-ישראל. אַ טייל האָט געהאַט דערפאַלג, אַ טייל האָט זיך שווער געמוטשעט, אָבער קיינער האָט זייערע האַפענונגען נישט פאַרלוירן. זיי האָבן זיך אויפגעפירט מאַראַליש אַנטקעגן די אַנדערע מיטגלידער פון דער יידישער און מענטשלעכער ראַסע; זיי האָבן מיט מוט דורכגעמאַכט זייערע איבערלעבענישן און קיינמאַל נישט אויפגעגעבן זייער גלויבן אין גאָט, אין מענטש און אין אַ בעסערער צוקונפט. דאָס בוך אַנטהאַלט אַרום 250 זייטן, גרויסע שריפט, אין אַ גוטן מאַדערנעם יידיש. עס נעמט אויך אַריין אַ צוויי-טע קלענערע דערציילונג, געבויט אויף די זעלבע פרינציפן, ווי אויך פאַעמעס און עסייען. אַ טייל פון די זאַכן זיינען שוין געווען געדרוקט אין דעם זשורנאַל „דער אָנהייב“ און אין „פאַרווערטס“.

מיין ערשט בוך האָט באַקומען גוטע אַפרופן פון דער פרעסע און פון די לייענער. (אגב, ווערט דאָס בוך איצט איבערגעזעצט אין דער ענגלישער שפראַך). עס איז מיין האַפענונג, אַז אויך דאָס בוך וועט געפעלן ווערן דעם לייענער און די אַפרופן וועלן זיין צופרידנסטעלנדיקע.

אַריעל קאַפראָוו

ABOUT THIS BOOK

The Jews of Bessarabia were one of the most respected Jewish tribes in Eastern Europe. Bessarabia was already in existence as early as the beginning of the seventeenth century under the rule of Moldavia. It was later occupied by the Turks. Russia took it away from the Turks and kept Bessarabia as part of her empire for around 100 years. In 1918, according to international agreements, Bessarabia was given over to Rumania, who ruled over it till 1940 - the first years of World War II. Again Bessarabia was occupied by Russia, or as they were known then - the Soviet Union.

During all those transition periods from one ruler to another, the Jews of Bessarabia suffered all kinds of troubles and persecutions. Bessarabia is a very fertile region. It contains national resources, rich black soil, green fields, plenty of water, fruit orchards and vineyards. Seldom can all this together be found in other parts of the world. However, in the times of the Czars, Bessarabia was designated as a penal colony for political prisoners. It is known that the famous Russian writer Pushkin was exiled there for 10 years.

On the other hand, Bessarabia served as a "Mokem-Miklet" - a sanctuary - for Russian Jews, who escaped antisemitic persecutions and pogroms in their country. They settled in Bessarabia and built a new life for themselves. They worked the fields, attended to the vineyards and fruit orchards, established businesses and commerce, and became craftsmen. In general they gave much of themselves into strengthening the economy of the land.

In my previous book "**Between The Two World Wars**" I pointed out the problems, the structure of the Bessarabian Jews in their struggle for existence in the area

of family life or in the area of the economy. In the current book: "MORAL, COURAGE AND FAITH", which is almost like a continuation of the first book, I write about the experiences of a Jewish family in different periods and in different parts of the region. These are real-life episodes, based on true to life facts and my personal knowledge.

The reader will have the opportunity to learn how Jews in those times and in this European country lived, loved, brought up children and grandchildren, eked out a living, tried to give their children a liberal education. At the same time they kept on hoping for a better future and dreaming of a place in the promised land of Israel. Some succeeded in their ventures, some worked hard and remained poor. But they never lost their hopes. They behaved *morally* toward other members of the Jewish and human race; they lived through their experiences with *courage* and never lost *faith* in God and in mankind for a better future.

The book has around 250 pages, in big type and in a modern Jewish language. Also included is a smaller story, which takes place in the same region, at the same time period. To round out the contents we added some poems and essays. Some of the works were already printed in the Jewish "Forward" and other Jewish publications.

My first book received a good response from the press and from the readers. (It is now being translated into English). It is my hope that this book will be accepted by you, the reader as well.

Thank you for your support.

ARIEL KOPROV

בערל ביכער

בערל בירנבוים איז געווען אַ פּיין דערצויגענער ייד, דער זון פון רבי מנחם בירנבוים, דער רב פון ווייס-רוסלענ-דישן שטעטל זעמעטש, פּאָדאָליער גובערניע. ער איז געווען אין דער מיטל-וויקסיקער הייד, אַ פלינקער; זעלטן אויסגעשלאָפּן די נאַכט וויפל גאָט האָט אים צוגעטיילט. . . ער האָט געהאַט צוויי אַנשטענדיקע באַלעבאַטישע אויגן, וואָס האָבן גערעדט פון זיך אַליין. אויך אַ קורץ בערדל מיט אַ קאַפּ באַשווערט פול מיט ביכער. מיט זיין באַשערטער האָט ער געפירט אַ לעבן כדת משה וישראל. זיי האָבן אַפּגעהיטן יידישקייט לויט די געבאַטן פון דער תורה, מיט אַלע רעליגיעזע מנהגים און יידישע טראַדיציעס, אפילו אויפן חשבון פון דער פרנסה.

ער האָט חתונה געהאַט מיט זיין פרוי עטי, פון זייער אַ פיינער משפּחה, דורך אַ פּלוצעמדיקער ליבע, וואָס ער קען דאָס נישט פאַרגעסן און דערמאָנט עס יעדעס מאָל ווען ער בלייבט זיצן מיט איר אַליין. אירע עלטערן האָבן גלייך צוגעשטימט צום שידוך און טאַקע פיל מאָל זיי אַרויסגעהאַלפּן. איר פאַטער האָט געהאַט אַ רעסטאָראַן און געהאַט פון וואַנען אויסצוהאַלטן אפילו נאָך צוויי פאַרלעדן.

פאַר בערלען איז געווען גענוג צו לערנען צוויי יאָר אין דער צאַצקאָווער ישיבה און אין דער רוסישער מלוכה-שולע. פון דער ישיבה האָט מען אים משלח געווען, ווייל ער האָט זיך אַפּגעגעבן מיט לייענען ביכער פון די רוסישע קלאַסיקער: לערמאַנטאָוו, פּושקין און אַ ריי אַנדערע. ער האָט אויך גערעדט אַ גוטן לשון קודש און יידיש און געלייענט זייער אַ סך, אפילו געלעגן און געלייענט שעהן ביינאַכט. דאָס אַלץ האָט אים געברענגט צו פאַרנעמען זיך מיט אַ זייער זעלטענער

פרנסה: קויפן און פאַרקויפן ביכער. דאָס הייסט, קויפן האָט ער געקויפט בזול הזולות -- כמעט ווי אומזיסט. ס'האָבן זיך אפילו געמאַכט פּאַלן, ווען ער האָט זיך אָפּגעזאָגט צו קויפן, האָט מען דאָס איבערגעלאָזט ביי אים אָן געלט, בחינם. בערל האָט געהאַט זיין אויסרעכענונג. די מערהייט מיטלשטאַנד בירגער וווינען אין ענגע צימערן, איז אַז מיליענט איבער דאָס בוך לייגט מען עס איבער פון איין אַרט אויפן צווייטן, אַהער, אַהין, ביז דאָס ווערט אַ נכשל אינעם טאָג-טעגלעכן לעבן. פאַרקויפט מען עס צו בערלען. וויפל ער וועט געבן וועט זיין גוט.

אַזוי אַרום האָט זיך ביי בערלען געשאַפן אַ גאַנצע ביבליאָטעק ביכער, יידישע, רוסישע און אפילו אין אַנדערע שפּראַכן; ביכער, וועלכע האָבן געקאָסט קאָפּיקעס. ער פלעגט מישן, איבערקלייבן און זיך גרויסן מיט זיין פאַרמעגן. אין שטעטל האָט מען אים גערופן „בערל-ביכער". ס'האָט זיך ביי אים אויסגעאַרבעט אַ ספּעציפּישער טאַלאַנט בייים פאַרקויפן די ביכער. ער האָט געקענט געבן אַזאַ רעצענזיע וועגן בוך, דאָס דער קונה האָט גלייך געקויפט. אין שול פלעגט מען אים רופן „בערל מוכר-ספרים", אים אָפּגעגעבן אַ באַזונדערן כבוד, ווייל דאָס יידישע פּאַלק איז שטענדיק געווען אָן עס-הספר. מען האָט אים אָפט אויפגערופן צו דער תורה און אפילו געגעבן מפּטיר. בערל האָט געקענט אַלע נוסחאות פונעם דאָווענען, אָבער נישט געוואָלט אויף אַזויפיל אַרויסווייזן אויס מורא מיזאַל אים נישט פאַרלייגן צו ווערן אַ חזן.

אין דער פרייער צייט, אין אויסנאַם-פּאַלן, פלעגט ער ליב האָבן צו דיסקוטירן איבער תורה-ענינים און וועגן שרייבערס. געוויינלעך האָט ביי אים פאַרנומען דעם אויבן-אָן דער רעאַליזם און פּאַלקסטימלעכקייט פון די יידישע שרייבער. ער האָט ליב געהאַט זיך צו באַנוצן מיט אַ וויץ, דערציילן אַ יידישן אַנעקדאָט, ברענגען אַ צוגענגלעכן משל.

עטי, זיין פרוי, האָט אים אין גאַנצן באַהערשט מיט איר שיינקייט. ער האָט געשאַצט, אַז זי איז שענער פון אַלע פרויען. פרייטיק פאַרנאַכט, ווען זי בענטשט די ערב-שבתדיקע ליכט, וואָרט ער אומגעדולדיק ביז זי וועט אַוועקנעמען די הענט פון איר פנים, ער זאָל קענען אויף איר קוקן. און ווען מיזיצט ביים טיש, שיקט ער תמיד זיינע בליקן אין איר ריכטונג. זי קען זיך אַזש נישט אָפּוונדערן -- איז דאָס אמתע

ליבע? ער פלעגט שטענדיק דאנקען דעם רבונו של עולם פאר צושיקן אים אזא מתנה.

עטי פלעגט זיך זייער פיין און ליבלעך באַציען צו איר מאן. זי האָט איינגעזען, אַז ער פאַרשטייט מער פון איר. זי פלעגט טענהן, אַז ער פאַרשטעקט זיינע חברים אין גאַרטל. פאַר זיין אַהיימקומען פלעגט זי אַ לענגערע צייט פאַרברענגען ביים שפיגל; זיך ריין און שיין אויסגעפּוצט, און זיך געשטעלט פאַר אים, אַזוי ווי ער האָט ליב געהאַט. איר שטענדיקער שמייכל אויפן געזיכט, אַ געשניצט נעזל מיט צוויי ליכטיקע אויגן, וואָס רעדן, דריקן אויס חכמה און פאַרשטאַנד. אַפּט-מאָל פלעגן זיי ביידע זיצן און דיסקוטירן אויף ליטעראַרישע טעמעס, ווייל זי פלעגט אויך ליינענען פיל ביכער, דער עיקר ראַמאַנען. זי האָט זייער געהאַלטן פון פּושקינען, אפילו געקענט זיינע פּאַעמעס אויף אויסנווייניק.

בערלס פּאַטער, רבי מנחם בירנבוים, איז געווען זייער אַ פיינער מענטש, אַ בעל-תורה, אַן אַנגעזעענער אין דער גאַנ-צער גובערניע, אָבער שוין געווען גאַר אַלט און שוואַך. בערל פלעגט זיך צו אים צוכאַפן מבקר חולה זיין. דעמאָלט האָט בערל זייער ליב געהאַט אויסצוהערן פון זיין פּאַטער אַ ביסל תורה און מדרש. זיין מוטער פלעגט אים קושן, ווי מ'קושט אַ קליין קינד, אים גערופן „בערעלע“ מיין טייערער, כאָטש ער איז שוין געווען אין די יאָרן.

ביי בערלען און עטין ווערט געבוירן אַ יינגעלע און מען גיט אים אַ נאָמען, ווי דער שטייגער איז ביי יידן, נאָך זיין זיידן יעקב, דעם רבס פּאַטער. צום גליק האָט יאַנקעלע געהאַט דעם זעלבן אויסזען ווי זיין פּאַטער בערל.

* * *

אין דעם גרעסטן מזרח-אייראָפּעיִשן לאַנד, רוסלאַנד, ביים סוף פון ניינצנטן יאָרהונדערט, האָבן זיך אַנגעהויבן אומרוען אָן אויפהער אויפן עקאָנאָמישן און סאָציאַלן געביט. אין צאַרן רוסלאַנד זיינען יידן געווען פּאָליטיש און סאָציאַל רעכטלאָז. דער רעזשים איז געווען טראַדיציאָנעל אַנטיסעמיטיש, און דער אַנטי-יודישער קורס האָט געהאַט אַן אָנהאַלט אין די רוסישע מאַסן. זיי האָבן פאַרבינדן זייער אַרעמקייט און עס געמאַכט אַפּהענגיק פון די יידן. די יודישע מאַסן האָבן

באשלאסן אויסצונצן דאָס געזעץ געחַתמעט פון צאָר ניקאַלי דער ערשטער, וואָס האָט אָנגעוווּזן, אַז בכדי צו קולטיווירן די בעסאַראַבער שוואַרצע ערד, איז דערלויבט פאַר יידן אַרויסצו-פאַרן אַהין, אַרגאַניזירן ישובים און זיך באַנוצן מיט די הנחות: נישט צאָלן קיין שטייערן, און זייערע זין וועלן נישט גענומען ווערן אויף 25 יאָר מיליטער דינסט. יידן קענען זיך אויך אָפגעבן מיט אַלערליי מסחרים. האָבן זיך יידן אַ לאַז געטאָן אין דער „פעטער“ בעסאַראַביע. עס האָבן זיך באַלד אַרגאַניזירט קאָלאָניעס פון אָנגעקומענע יידן פון פּאָדאָליע און ווייס-רוסלאַנד. אין די דאָזיקע טעג, ווען די ידיעות האָבן זיך געטראָגן איבערן יידישן ישוב, זיינען זיך יידן אָפט צוזאַמענגע-קומען צו באַשליסן וועגן דער צוקונפט.

עטיס פּאָטער, שלמה וויניק, מיט זיין פרוי זיינען איינ-מאַל געקומען צו גאַסט צו בערלען. מען זיצט און מען רעדט אַרום די לאַגע פון די יידן און מען קלערט וואָס צו טאָן. און אַזוי איז מען אָפגעזעסן ביז אַרום האַלבע נאַכט און ענדלעך האָבן זיי זיך פאַרנומען אַהיים צו גיין. ווען זיי האָבן געעפנט די טיר האָבן זיך אַריינגעשטופט צוויי „זשלאַבעס“, שיכור ווי לוט. איינער האָט זיך אַ לאַז געטאָן צו שלמהן. דער צווייטער אָבער האָט באַלד דערקענט שלמהן, ווייל זיי פלעגן ביי אים טרינקען. ער האָט אַ געשריי געטאָן צום אָנפאַלער: „אוכאַדו! יאָ פּריקאַזעוואַיו, צע שלאַמע“ (גיי שוין אַוועק, כּבאַפעל דיר, דאָס איז שלמה). ער איז צוגעגאַנגען, געגעבן שלמהן די האַנט. שלמה זאָגט אים: „זאַלסט וויסן דאָ וווינט מיין טאַכטער. . . דו הערסטו!“ „דאָ, סלושאַיו“ (יאָ, כּהער). אַזוי אַרום איז אַלץ אַדורך בשלום.

פריער ביים טיש איז שלמה געווען קעגן ערגעץ וווּ איבערפאַרן. איצט האָט ער שוין אָנגעהויבן צווייפלען. טאַקע אמת, אַז ער איז רייך און די שיכורים טרינקען ביי אים, נאָר ער קען אַמאַל אָנווערן זיין לעבן. און צוריקהאַלטן זיין טאַכטער פון איבערפאַרן, איז נישט פּדאי.

בערל מיט עטי האָבן שוין נישט צוגעמאַכט קיין אויג ביז אינדערפרי. זיי האָבן באַשלאָסן צו מאַכן פלענער וועגן איבערפאַרן קיין בעסאַראַביע, אַם ירצה השם, אַזוי שנעל ווי מעגלעך. זיי וועלן מער נישט געטרויען זייערע לעבנס צו די רוסישע שיכורים-באַנדיטן.

יאַנקעלע איז אונטערגעוואַקסן. אין שטעטל איז אָנגע-

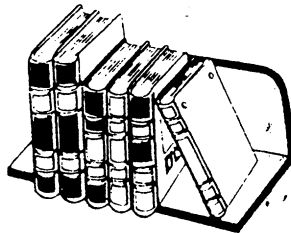
קומען אַ יידיש-העברעיִשער לערער, וועלכער איז אויך געווען אַ שרייבער פון יידישע ביכער. ער האָט געעפנט אַ פּריוואַטע שולע צו לערנען יידישע קינדער יידיש, לשון קודש און תנ"ך. עס זיינען צו אים געגאַנגען אַ צאָל קינדער פון מער פאַרמעג-לעכע משפּחות. צווישן זיי איז אויך געווען יאַנקעלע. ער איז געווען אַ שטיל, זייער געראַטן יינגעלע און זיך גוט געלערנט. דער לערער האָט געלייגט גרויסע האַפענונגען, אַז ער וועט זיין אַ גוטער תלמיד. אַנגעהויבן האָט ער אַלט זייענדיק 4 יאָר און ביי 10 יאָר האָט ער שוין געקענט אַ גוטן לשון קודש, געלערנט חומש און רש"י און איז געווען אויך אַ גוטער שילער אין דער רוסישער מלוכה-שולע. אים האָט, ווי ביי זיין פאַטער, געצויגן צו ליטעראַטור. ער האָט פרי אַנגעהויבן לייענען ביכער פון די רוסישע קלאַסיקער, ווי זיינע עלטערן.

עטי האָט געקראָגן דעם אַדרעס פון אירס אַ שוועס-טער-קינד אין בעסאַראַביע. זיי האָבן זיך ביז איצט קיינמאָל נישט איבערגעשריבן, נאָר ווי זאָגט מען: „אַז מ'דאַרף דעם גנב נעמט מען אים אַראָפּ פון דער תּליה". האָבן זיך ביידע, בערל און עטי, אַוועקגעזעצט און אויסגעשטעלט אַ פיינעם, וואַרעמען בריוו, מיט אַלע פינקטלעכקייטן, בזה הלשון: „טייערע, גוט-האַרציקע קרובים, איר ווייסט מסתּמא וועגן אונדזער לאַגע דאָ. אַפּעלירן מיר צו אייער געוויסן. ענטפּערט אונדז צי ס'איז אַ געדאַנק פאַר אונדז אַריבערצופאַרן צו אייך? צי וועט איר אונדז קענען מיט עפעס העלפן ביי אונדזער איינאַרדענען זיך?" דער בריוו האָט זיך דערשלאָגן צו הערשל ביידער אין קישענעו, בעסאַראַביע. זיי האָבן דאָס געלייענט און האָבן באַשלאָסן, אַז אַ ייד, אַ קרוב שטרעקט אויס אַ האַנט, דאַרף מען אים העלפן. זיי האָבן געענטפּערט אַ זייער באַפּרידיקטן בריוו, אַז אין די ראַמען פון זייערע מעגלעכקייטן, און מיט דער הילף פון דער יידישער קהילה, וועלן זיי אַלץ טאָן פאַר זיי. ווייטער באַדאַרף מען זיך פאַרלאָזן אויף דעם, וואָס לעבט אייביק, ער זאָל פירן אויפן וועג פון הצלחה.

נאָכן באַקומען דעם בריוו האָט זיך אַנגעהויבן אַ גערו-דער, אַ סדרה פון שלאַפּלאַזע נעכט. בערל מיט עטין האָבן זיך איבערגעיאָגט מיט פּאַנטאַזיעס וועגן לעבן אין דעם נייעם ווין-אַרט. עטי האָט אפילו ביי זיך באַשלאָסן, אַז זי וועט אַ ביסל צואַרבעטן, כדי עס זאָל פּערלען זיין גרינגער אין דער פּרנסה. יאַנקעלע האָט זיך אונטערגעהערט און אויך אַריינגע-

וואָרפֿן אַ וואָרט, אַז ער וועט אויך צוהעלפֿן, ער איז דאָך
שוין באַלד אַ בַּר-מצוה.

מען האָט מיט שוועריקייטן צוגעגרייט די נויטיקע פּאַ-
פּירן, מען האָט איינגעפּאַקט די זאַכן, וועלכע מען האָט
געמוזט און געקענט מיט זיך נעמען. ענדלעך איז אָנגעקומען
דער טאָג פֿון אָפּפּאַרן. מיט געוויינען, האַלדזן און קושן האָט
מען זיך געזעגנט מיט קרובים, שכנים און באַקאַנטע. יעדער
האָט זיי געוונטשן הצלחה און געבעטן זיי זאָלן שרייבן, ווי
סיזעט דאָרט אויס. אפשר וועלן אַנדערע נאָכטאָן זייער
ביישפּיל. יאַנקעלע איז געווען אַ ביסל טרויעריק, ווייל ער
האָט נישט געוואָלט איבערלאָזן דאָס שטעטל פֿון זיין געבורט,
זיינע חברים און די שולע מיטן לערער. צו דער זעלבער צייט
איז ער געווען אַ ביסל ציטערדיק און נייגעריק, וואָס עס דער-
וואָרט אים דאָרט אין דער נייער היים. געפּאַרן איז מען אַ
טאָג מיט דער באַן און דערנאָך מיט אַ „דיליזשאַנס“, אַ ספּע-
ציעלער וואָגן מיט פּערד, וואָס פּירט פּאַסאַזשירן פֿון איין
שטאָט אין דער צווייטער.

פון פאדאליע קיין קישענעוו

די שטאָט קישענעוו איז אַן אַלטע, נאָך עטאָבלירט געוואָרן אין דער צייט פון ראַמאַן דעם ערשטן (1391-1394). עס האָבן געלעבט דאָרט אַ סך יידן און געהאַט געוויסע פריווילעגיעס. אונטער דער הערשאַפט פון צאַר סטעפּאַן דעם גרויסן (1457-1504) זיינען יידן אפילו געווען מיניסטראָרן אין דער מלוכה.

די שטאָט קישענעוו האָט צו פאַרדאַנקען פיל פון אירע אַנטוויקלונגען דער יידישער באַפעלקערונג. אין 1816 האָבן די יידישע בירגער אויפגעבויט דעם ערשטן יידישן שפיטאַל, די ערשטע שול, די ערשטע יידישע קהילה. דער ערשטער רב, וואָס איז שפעטער אָפגעפאַרן קיין פּאַלעסטינע, איז געווען ר' חיים טשערנאַוויצער.

שוין אין יענע יאָרן איז קישענעוו געווען אַן אימהדיק רוישנדיקע שטאָט. פוסגייער גייען נישט, ווי געוויינלעך, נאָר מילויפט מיט לאַנגע שפּאַנען, נישטאַ קיין צייט זיך אָפצו-שטעלן. מען איילט זיך. און ווען איינער שטעלט אָפ אַ צווייטן, וואָרפט אים יענער אַ בליק, ווי ער וואָלט געזאָגט: „זאָג וואָס דו דאַרפסט און לאַז מיך צורוּ". דאָ און דאָרט הערן זיך אויסגעשרייען פון די קלויטניקעס, וואָס לויבן אויס זייער סחורה.

לויפט אַ יינגל מיט אַ פעקל צייטונגען, קוים וואָס ער קען עס טראָגן און שרייט אויס: „50 פאַרווונדעטע, 13 גע-הרגעטע" אַז מען פרעגט אים וווּ? זאָגט ער: „קויפט די צייטונג וועט איר וויסן וווּ" אַ יונג דינסטמיידל שטופט אַ וועגעלע מיט אַ רייך יידיש יינגעלע. זי זינגט אים צו אַ לידע-לע און דערביי מאַכט זי מינעס מיט איר געזיכט און גלעט

אירע לאַקו, כדי צו ציען די אויפמערקזאמקייט פון עפעס אַ שפאַצירנדיקן בחור, וואָס וואַרפט איר צו אַ זייטיקן בליק. דאָס קינד כאַפט אַ דרימל, נישט געקוקט אויף די קולות פון אַרום.

ביים ווינקל פון גאָס זיצט אַ יונגער בחור מיט אַזאַ בענקעלע און אַ טאַבורעטקע, אויף וועלכער סליגן עטלעכע פּושקעלעך מיט ווייסע, שוואַרצע און ברוינע שמירעכצן צו פּוצן די שיד, ווי אויך אַ פאַר פּליושענע שמאַטעס צו געבן די שיד אַ גלאַנץ. דעם יינגלס אויגן זיינען געוואַנדן צו יעדן דורכגייערס שיד. ער שטעלט זיי אפילו אָפּ און ווייזט אָן מיט דער האַנט: „נ.נ. . . כאַפּ אַ פּוץ“. . . מענטשן לויפן, נאָר סיווערט אַ מאָל פאַרבלאַנדזשעט אַ גאַסט, וואָס איז געקומען באַזוכן די שטאָט און וויל אויסזען שייך, באַפּוצט פון קאַפּ ביז די פיס. ער שטעלט אַוועק דעם פּוס. . .

שטייט אַ ייד מיט אַ קויש בייגל און שרייט אויס אין רוסיש אָדער אין יידיש: „פּרישע בייגל, נאָר וואָס אַרויס פונעם אויווון!“ ער לויפט אַרום פון קאַיאָר, שפאַרט זיך אָן אין אַ וואַנט און כאַפט אָן דעם אָטעם. לעבן אים שטייט אַן אַלטער ייד מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט. ער וואַרט אויף אַ „ווייך האַרץ“, וואָס זאָל אים אַריינװארפן אַ נדבּה. דער בייגל-פאַרקויפער האָט מיטלייד און שענקט אים אַ בייגל.

עס פאַרט אָן אַ בעל-עגלה מיט אַ „פּייטעאָן“. ער פירט אַ פאַרל צום וואַקזאַל. ער יאָגט דאָס פּערדל, וואָס לויפט שוין פון פאַרטאָג אָן, עס זאָל שנעלער לויפן, כדי צו דערפירן דאָס פאַרל און קענען כאַפן אַ צווייטס פונעם וואַקזאַל. דאָס פּערדל קלאַפט מיט די פאַטקעוועס אויפן שטיינערנעם ברוק ווי אַן אויטאָמאָט אָן אויפהער. טראַכט מסתמא וועגן האַבער, וואָס וואַרט אויף אים, ווען סיוועט טונקל ווערן אין דרויסן.

עס שטייט אַ פרוי, שייך פאַרקעמט מיט אַ ברייטן הוט איבער די אויגן, מיזאַל זי נישט דערקענען. נישט יעדער דאַרף וויסן ווער זי איז. זי האַלט דריי פּעקעלעך מיט שוועבעלעך און אַ פּעקל קאַנווערטן. טייל דורכגייערס קויפן ביי איר אפילו ווען זיי דאַרפן נישט קיין שוועבעלעך אָדער קאַנווערטן, און וואַרפן איר אַריין עטלעכע קאַפּיקעס אין דער האַנט.

איר טרעפט אַ ייד מיט פּאות, אַ שוואַרץ היטל אויפן קאַפּ, אַנגעטאַן אין עפעס נישט קיין רעקל, נישט קיין קאַפּאַטע; עס הענגן אַרויס די ציצית. ער שטרעקט אויס אַ

ביכעלע -- דאָס איז אַ יידישער לוח. ער קען דאָס נאָר פאַר-
לייגן צו אַ ייד. דאָרף ער צו ערשט באַטראַכטן, צי דאָס איז
טאַקע אַ ייד אָדער נישט. . מען קויפט, ווייל אַ ייד דאָרף
אַ יידישן לוח, און זאָל דער ייד פאַרדינען.

יעדער איז אַ פרנסה-זוכער. מינעמט אָן אַלערליי מיט-
לען, כדי אַרויסצובאַקומען אַ פאַר רובל פון די קויפערס. עס
זיינען צופרידן די פאַרקויפערס, די קויפערס, ס'איז צופרידן
גאַנץ קהל. אויפדערנאָכט ציילט מען איבער די סומע, וואָס
ס'האָט זיך אָנגעזאַמלט.

ווייטער, אויסגייענדיק די לאַנגע אַלעקסאַנדער-גאַס,
זעט מען אַ וועלט מיט מענטשן, יעדער מיט אַן אייגענער
געשיכטע, מיט דער זעלבער פראַגע: וואָס טוט ער דאָ? וואָס
זוכט ער?

ווען בערל איז אָנגעקומען קיין קישענעוו האָט ער
באַלד אויפן צווייטן טאָג גענומען יאַנקעלען און אַרויס אין
גאַס אויף אַ שפאַציר, זיי זאָלן זיך באַקענען מיט דער שטאָט.
ער האָט אים געפירט ביי דער האַנט און אים אַלץ אָנגעוויזן
און געענטפערט אויף דעם קינדס שאלות. בערלען קומט אויפן
געדאַנק, דאָס ס'קען מעגלעך זיין, אַז אים וועט אויך אויס-
קומען צו טאָן דאָס זעלבע. ער דערמאַנט זיך, ווי זיין קרוב
האָט אים געשריבן: „קבצנים זיינען אין קישענעוו דאָ גענוג,
וועסט קומען, וועט זיין נאָך איינער. אַלע לעבן, וועסטו אויך
לעבן“. . ער שטעלט זיך פאַר, ווי ער שטייט אין גאַס און
פאַרקויפט ביכער. ער האַלט אַ בוך אין דער האַנט, שטרעקט
עס אויס צו אַ דורכגייער: „קויף אַ שיינע מעשה, וועסט
לייענען וועסטו אַ הנאה האַבן“. וועט זיך איינער אָפּשטעלן,
אָנהייבן בלעטערן דאָס בוך. ביי בערלען שאַפט זיך דער אייני-
דרוק, אַז דער וועט זיין אַ קונה. אָבער ווען דער דורכגייער
גיט אים צוריק דאָס בוך און זאָגט: ניין! ווערט זיין האַרץ
שיעור נישט צעבראַכן. יאַנקעלע שלעפט דעם פאַטערס האַנט:
„טאַטע, וואָס טראַכסטו?“, „גאַרנישט, גלאַט אַזוי“, ענטפערט
בערל.

בערל מעסט זיך אָן אַלערליי פרנסות. צי וועט ער
דאָרפן שטיין אויף די גאַסן, כדי אַהיים צו ברענגען די
עטלעכע קאַפיקעס? אפשר האָט ער געטאָן אַ שלעכטן שריט,
וואָס ער איז אַהער געקומען? דאָרט איז ער געבוירן געוואָרן.
אַלע האַבן אים געקענט. די יידן און נישט-יידן האַבן אים

געהאלפן שלעפן די פרנסה. ער האָט קיינעם נישט גע-
שטערט, קיינעם נישט קאָליע געמאַכט; נישט אָנגערירט קיין
פליג אויף דער וואַנט.

מיט אַ מאָל, גייענדיק מיט יאָנקעלען ביי דער האַנט,
גייט אַדורך אַ כאַס מיט געשלענגלטע טריט, דאָ רעכטס, דאָ
לינקס, שאַקלט מיטן קאָפּ און פּלאַפּלט עפעס אומפאַרשטענד-
לעך. דורכגייערס טרעטן אים אָפּ דעם וועג, נישט צוליב כבוד,
חלילה, נאָר צוליב דעם, ווייל ס'איז בעסער אָפּצוטרעטן דעם
וועג פאַר אַ שיכור. בערל באַטראַכט דעם פּרצוף פונעם שיכור,
אַ קאָפּיע פון די אין דעם טיפּן רוסלאַנד. דער באַרנפן דרינגט
אַריין אינעם רוסישן מענטשן, נאָך פון די פּריע צייטן און
גייט מיט אים אומעטום, ווי ער זאָל זיך נישט געפונען. שוין,
ווייזט אויס, אַ ירושה פון דור-דורות.

פאַרן אַריינגאַנג פון די קלייטן שטייען די סוחרים און
קוקן אַרויס אויף אַ קונה. דערווייל ווישט מען די וויטרינעס,
די פענצטער; טייל קוקן גלאַט אַזוי אין גאַס; טייל כאַפּן אַ
וואַרט מיטן שכן.

יאָנקעלע האָט נישט אַראַפּגעלאָזט קיין אויג פונעם
אַרום. ער איז פול מיט פּראַגעס, אויף וועלכע בערל פּרובירט
צו געבן ענטפּערס. ביי יאָנקעלען האָט זיין פּאָטער אויסגעזען
ווי אַ העלד, וואָס האָט געקענט דאָס אַלץ אַרגאַניזירן, זיי צו
ברענגען אין אַזאַ גרויסער שטאַט, ווי קישענעוו, ווי אומעטום
איז אַזוי ליכטיק. ער האָט אויך אָנגעהויבן אַנשטרענגען זיין
קינדערישן מוח מיט זאַרגן -- טאַקע קליינע, אָבער דאָך. . .
וואָס וועט זיין? וועט ער קענען לערנען? וועט ער האָבן
חברים? וועט אים זיין פּאָטער פירן אין שולע? ער איז דאָך
שוין כמעט אַ בַּר-מצוה, שוין כמעט אַ דערוואַקסענער. ער האָט
נאָך מער אָנגעהויבן ליב האָבן זיין טאַטן און אוודאי אויך די
מאַמע. ער דערמאַנט זיך, ווי איינמאָל ביינאַכט איז ער געלעגן
אויפן בעט און נישט געקענט איינשלאָפן. ער ליגט אַזוי מיט
פאַרמאַכטע אויגן און הערט ווי זיינע עלטערן רעדן צווישן זיך
וועגן אים, אַז ער איז גאָר אַנדערש ווי אַנדערע, ער פאַר-
שטייט שוין כמעט ווי אַ גרויסער; שטעלט אַזעלכע פּראַגעס,
וואָס זיינען פיל מאָל שווער צו ענטפּערן. מיט גאַסס הילף
וועט ער זיין אַ געראַטן קינד.

בערל אָרדנט זיך איין

הערשל ביידער, עטיס אַ שוועסטער-קינד, איז געווען אַ תושב אין קישענעוו שוין איבער 20 יאָר. אין שטאָט האָט מען אים געקענט פֿאַר אַ פֿיינעם, שטילן ייד. ער האָט געטאָן זיין אַרבעט ווי אַ מעבל-סטאַליער. זיין פֿאַמיליע איז באַשטאַנען פֿון אַ פֿרוי און צוויי טעכטער, וועלכע האָבן געאַרבעט אין אַ פֿאַבריק פֿון זאַקן. דער גאַנצער עול פרנסה איז געלעגן אויף הערשלען. די פֿרוי סאַסיע האָט געפֿירט די ווירטשאַפֿט און דאָס דערציען די מיידלעך, זיי זאָלן זיין פֿיינע, לייטישע קינדער. הערשל האָט שטענדיק נאָר געטראַכט פֿון וואַנען וועט קומען דאָס גליק פֿאַר זיי? קיין חברים האָט ער נישט געהאַט. אַלע יאָרן האָט ער נאָר געוויסט פֿון גיין צו דער אַרבעט און צוריק. ער האָט נישט געקענט פֿאַרטראַגן דאָס צוויי-פֿנימדיקייט פֿון אייניקע מענטשן; דאָס מקנא זיין איינער דעם צווייטן; זיך צעקושן און דערנאָך באַרעדן. ער איז געווען זייער אַן ערנסטער און האָט זיך נישט געקענט צוקלייבן דאָס, וואָס ער האָט געזוכט. האָט ער ביי זיך באַשלאָסן, אַז נאָר זיין משפּחה איז אים צום האַרצן. אַ פֿיינע פֿרוי, פֿיינע קינדער צו גאָט און צו לייט. איצט, אַז גאָט האָט געהאַלפֿן, ס׳זיינען גע-קומען זיינע קרובים, אייגן בלוט און פֿלייש, האָט ער זיך זייער משמח געווען און געדאַנקט דעם אויבערשטן, וואָס פֿאַר-לאַזט אים נישט.

* * *

מען האָט זיך געגרייט אויפֿצונעמען די קרובים. קודם כָּל, האָט מען אומעטום ריין געמאַכט, אַז די געסט וועלן קומען זאָל מען קיין בושע נישט ליידן. מען האָט געוואַשן און

געריבן דעם דיל; זיך צונויפגערוקט אין 2 צימערן און אויסגע-
ליידיקט אַ קליין צימערל פאַר די קרובים, ביז זיי וועלן
געפונען ערגעץ צו דינגען אַ וווינונג. אין דעם טאָג וואָס זיי
האַבן געדאַרפט אַנקומען, האָט הערשל נישט געאַרבעט. די
מיידלעך האָבן זיך אָפגעבעטן פון דער אַרבעט אויף פיר שעה
פריער. מ'האָט צוגעגרייט אַ טיש, ווי מ'זאָגט „כַּיִד המלך". אַ
פלאַש וויין מיט פּריש ברויט, געפילטע פּיש, און נאָך אַנדערע
גוטע זאַכן. מען האָט געבאַרגט צוויי בענקלעך ביים שכן. דאָס
איז געווען דער איינציקער שכן, וועלכער האָט געוואוסט וועגן
קומען פון די געסט. דאָס איז אויך געווען דער איינציקער
שכן, מיט וועלכן הערשל פלעגט זיך האַלטן נאָענט, אפילו גע-
לייענט די בריוו וועגן זייער קומען. דער שכן איז געווען אַ
גביר, דער בעל-הבית פון אַ דרוקעריי; אַן אמתער ייד מיט אַ
יידיש האַרץ, אַ בעל-צדקהניק מיט דער ברייטער האַנט. צוליב
דעם וואָס ער איז אַמאָל געווען אַ געליטענער, האָט ער
מיטגעפילט מיט נויט-באַדערפטיקע.

דער בעל-עגלה איז צוגעפאַרן צו הערשעל שטוב און אַ
געשריי געטאָן: „כּוּהָאָב אייך געבראַכט געסט, זייט מוחל, נעמט
זיי אויף". מאיר בעל-עגלה האָט מען אין קישענעו גוט גע-
קענט. ער איז געווען אַ הויכער ייד, אַנגעטאָן אין צוויי גרויסע
שטיוול, אונטערגעבונדן דעם בויך מיט אַ רויטן גאַרטל, ווי ער
וואַלט געווען אַ פּראָטאַטיפּ פון „בעני קריג", אַ העלד אין די
„אַדעסער דערציילונגען" פון איסאַק באַבעל. דער דאַשיק פונעם
היטל האָט זיך שטענדיק ביי אים פאַרוקט אויף אַ זייט. ער
האָט געהאַלפן אַריינטראַגן די פעקלעך, אַ צופרידענער פונעם
פאַרדינסט, און אַ זאָג געטאָן צו די געסט: „נישקשה, דאָ קען
מען אויך לעבן", און געגעבן יאַנקעלען אַ קניפּ אין בעקל.

די נאַכט איז געווען אַן אויסשעפּנדיקע. ביז די הינער
האַבן געקרייעט איז מען געזעסן און אַלץ אַרומגערעדט; אי-
בערגעגעבן גרוסן פון אַלע איבערגעבליבענע; אפילו אַרומגע-
רעדט די יידישע פּראַבלעמען און די נייעסן.

אויף שבת צו נאַכטס האָבן הערשל מיט סאַסיען באַ-
שלאָסן צו פאַרבעטן דעם שכן מיט דער פּרוי אויף אַ גלעזל
טיי, און טאַקע זיי באַקענען מיט די געסט. גאַספּאַדין קאַר-
פינסקי קומט זיך נישט צונויף מיט סתם מענטשן. נאָר אַזוי
ווי הערשל און סאַסיע זיינען ביידע אַריינגעקומען און זיי

איינגעלאדן, און חוץ דעם האָט ער געוואָלט האָבן אַ גענויעם גרוס וועגן די יידן פון רוסלאַנד, האָט ער געגעבן זיין הסכמה. דאָס איז געווען איינער פון די גליקלעכע מאַמענטן, וואָס הערשל ביידער מיט זיין משפּחה האָבן געהאַט. מען האָט די שכנים זייער פּיין אויפגענומען און געמאַכט אַ לחיים אויף אַ יידישן שטייגער - דאָס הייסט נישט צופיל. „וואָס-זשע וועט איר טאָן איצט?“ - האָט דער בעל-הבית פון דער דרוקעריי געפרעגט. „כאַפט זיך אַרײַן, אפשר וועלן מיר געפונען עפעס אַן אַרבעט פאַר אײך.“ פאַר בערלען איז דאָס געווען אַ גליקלע-כער מאַמענט אין זיין לעבן. ער האָט פאַרלוירן דאָס לשון און נישט געוויסט וואָס צו ענטפערן. ערשט דערנאָך, ווען ער האָט זיך באַרויקט, האָט ער אים אַפּגעדאַנקט.

אין אַ שטיקל צײַט אַרום האָט בערל אַנגעהויבן אַר-בעטן אין דער דרוקעריי ביים איינבינדער-אַפּטיילונג. ביכער זײַנען בײַ בערלען געווען נישט קײן פרעמדע זאַך. האָט ער זײער אויסגענומען בײַ זײן אַרבעט, געקראָגן זײער גוט באַ-צאַלט און די באַצױנגען זײנען געווען פּרײַנדלעכע. די ערשטע צײַט האָט דער קאַלעקטױו אַרבעטער אין דער דרוקעריי גע-קוקט אויף בערלען, ווי אַ פרעמדער, ווי אַן אומבאַקאַנטער, נישט שטענדיק געענטפערט אויף זײן „גוט מאַרגן“.

אַזוי איז עס שוין אין לעבן. סײַדערמאַנט זיך מיר אַן אינטערעסאַנטער פּאַקט. יידן אין די קלײנע שטעטלעך פלעגן קויפן הײנער אין מאַרק זײ אויסצוהאַדעווען, אַז סײַזאַל זײן אַן עוף אויף שבת אָדער יום-טוב. אויב די יידענע האָט געקויפט אַ נײע הון, האָט זי נישט געקענט עס אַרײַנלאָזן אין דער שטייג בײטאַג, ווייל די אַנדערע הײנער האָבן זי צעביסן ביז טױט. האָט מען געמוזט אַרײַנלאָזן די נײע הון נאָר בײנאַכט, ווען אַלע אַנדערע הײנער זײנען געשלאָפן. אינדערפרי איז שוין געווען אַלץ אין אַרדענונג. די נײע הון איז געווען אין דער הײנערשער געזעלשאַפט און מײהאַט זי נישט געטשעפּעט.

אַזוי ווי בערל האָט זײער גוט געאַרבעט און קײן טענות זײנען נישט געווען קעגן אים, האָבן די אַנדערע אים אַנגעהויבן מער רעספּעקטירן, און אפילו אים אַנטקעגנגעטראָגן דעם „גוט מאַרגן“.

אַזוי שנעל, ווי עס איז געוואָרן מעגלעך האָבן בערל און עטי געדונגען אַ גרויס צימער מיט אַ גרויסער קיך. זײ האָבן געקויפט אַ ביסל מעבל, אויפגעפאַקט זײערע אייגענע

זאכן פון דער אַלטער היים און איינגעשטעלט אַ ווירטשאַפֿט. זייערע קרובים, הערשל בייִדער און סאַסיע, האָבן זיי צוגע- האַלפֿן לויט זייערע מעגלעכקייטן. זייענדיק אַ סטאַליער האָט הערשל פֿאַר זיי געמאַכט אַ טיש מיט בענקלעך פֿאַר דער קיך. פֿאַר יאַנקעלען האָט מען אַרומגעצוימט אַ ווינקל אין גרויסן צימער, כדי ער זאָל האָבן זיין אייגן פֿריוואַטן צימערל צום שלאָפֿן און צום שטודירן.

און אַזוי זיינען געלאָפֿן די יאָרן. בערל מיט עטי האָבן איינגעאַרדנט אַ שיינע היים אין קישענעוו. עטי האָט אַ ביסל צוגעאַרבעט אין אַ ביבליאָטעק, כדי עס זאָלן אַריינקומען אַ פֿאַר רובל מער, וואָס האָט געהאַלפֿן צו דער פֿרנסה. זיי האָבן זיך באַקענט מיט מענטשן; געגאַנגען אין שול; פֿרנסה איז געווען און מען האָט זיך שוין געהאַט צוגעווינט צום נייעם אָרט. יאַנקל איז אונטערגעוואַקסן, סיי אין דער הויך, סיי אין פֿיינקייט. ער איז געווען אַ גוטער זון, געהאַלטן בכבוד זיינע טאַטע-מאַמע און אין שטאַט געהאַט אַ נאַמען ווי אַ וווילער בחור. ער האָט שוין אָנגעהויבן אַרומצוגיין מיט מיידלעך, אַבער נישט קיין ערנסטע פֿריינדשאַפֿט. ווען ס'איז געקומען די צייט פֿאַר אים צו גיין אין דער רוסישער אַרמיי האָט ער צוגעשטעלט די נויטיקע פֿאַפֿירן, אַז ער איז אַן איין-און-איינציקער זון ביי אַלטע טאַטע-מאַמע, איז ער באַפֿרייט געוואָרן.

בערלס געזונט ווערט מיטאַמאַל זייער פֿאַרערגערט. ער באַקומט שטאַרקע יסורים אין זיין האַרץ און ער ווערט שוואַכער און שוואַכער. ער קריגט איין האַרץ-אַטאַקע און דערנאָך אַ צווייטע. ער ווערט אַלץ מער אַפֿגעשוואַכט און מוז זיך צוריקציען פֿון דער אַרבעט. ער קען כמעט ווי נישט אַרומגיין אויף זיינע פֿיס און ווערט „צוגעקאָוועט“ צום בעט. צוליב דעם האָט יאַנקל אויפֿגעגעבן זיין לערנען און געמוזט אַרויסהעלפֿן זיין פֿאַטער אין דער פֿרנסה. ער נעמט איבער זיין פֿאַטערס שטעלע אין דער דרוקעריי.

דער בעל-הבית פֿון דער דרוקעריי האָט מיט צופֿרידן- קייט אויפֿגענומען יאַנקלען צו דער אַרבעט. דער נייער אַרבע- טער האָט זיך אויך אויסגעצייכנט און איז געפֿעלן געוואָרן ביי אַלעמען.

זיין מוטער עטי האָט זיך שטאַרק פֿאַרעלטערט פֿאַר דער צייט און איז אויך אַפֿגעשוואַכט געוואָרן. זי האָט שוין

מער נישט געקענט גיין אין ביבליאָטעק אַרבעטן און געמוזט זיין אין הויז אַכטונג צו געבן אויף איר מאַן, וועלכער איז מערסטנס געלעגן אין בעט. אין איין טרויעריקן טאָג האָט בערל אויסגעהויכט זיין נשמה. נישט געקוקט, וואָס עס איז געווען אַ רעגנדיקער קילער טאָג, איז געקומען אַ גרויסער עולם צו דער לוויה, אַריינגערעכנט די אַרבעטער פון דער דרוקעריי, וועמען דער בעל-הבית האָט געגעבן עטלעכע שְׁעָהן פריי.

דאָס צעשיידן זיך מיט איר ליבן מאַן, מיט וועלכן זי האָט אָפגעלעבט אַזויפיל יאָרן אין קעגנזייטיקער ליבע, האָט אויף עטין זייער שטאַרק געווירקט און זי האָט זיך נישט גע-קענט באַרויַקן. די איינציקע נחמה איז איר פאַרבליבן יאַנקע-לע, וועמען זי האָט זייער ליב געהאַט און געשטרעבט צו זען ביי אים אַ ביסל נחת. איר אויסבעטן ביי גאַט נאָך אַ ביסל יאָרן האָט נישט געהאַלפן. זי האָט זיך איינמאַל אויסגע-גליטשט אין גאַס און געפאַלן אויף אַ שטיין, צעקלאַפּנדיק דעם קאַפּ. זי איז אָפגעלעגן אין שפיטאַל עטלעכע חדשים און פון דאָרט אַוועק אין דער אייביקייט.

יאַנקל איז געוואָרן אַ קיילעכדיקער יתום. די טאַטע-מאַמע האָבן אים זייער אויסגעפעלט. אַ שטיקל צייט איז אים געווען שווער אַנצוגיין אַליין אין הויז. ער איז געווען אומעטיק און דערשלאָגן. אָבער ער האָט די אַרבעט נישט געוואַלט און נישט געקענט אויפגעבן.

* * *

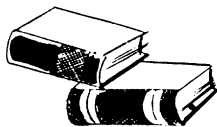
עס איז שוין אַריבער אַ יאָר זינט ער האָט געברענגט זיין מוטער צו קבר ישראל. יאַנקל האָט פאַרגעזעצט זיין אַר-בעט אין דער דרוקעריי. דאָ, צווישן מענטשן איז אים געווען אַ ביסל פריילעכער. אין דער דרוקעריי האָט אויך געאַרבעט אַ פרוי, אַ פריינדין פונעם בעל-הבית. זי האָט באַקענט יאַנקלען מיט אַ מיידל, אירס אַ קרובה, חנה האָט זי געהייסן. דאָ האָט אפילו דער בעל-הבית אויך צוגעשטימט, צוגעבנדיק אַז ס'איז אַ געפאַסט פאַרל. ביי יאַנקלען איז זי געווען די ערשטע מיט וועמען ער האָט זיך באַקענט, צו דערוועקן אין אים ער-נטע געדאַנקען וועגן אַ פאַמיליען-לעבן. זיי זיינען זיך געפעלן געוואָרן און פון דער פריינדשאַפט איז געוואָרן אַ שטאַרקע

ליבע. חנה איז געווען יונגער פון אים מיט איין יאָר, נאָר זי האָט מער פאַרשטאַנען פון יאַנקלען.

חנה האָט געאַרבעט ווי אַ צושניידערין. יאַנקל האָט אָבער באַשלאָסן, אַז נאָך דער חתונה זאָל זי אויפגעבן איר אַרבעט, וואָס איז פאַרבונדן מיט אַ סך שעהן אין טאָג. ער האָט פאַרגעלייגט, אַז ער וועט אָננעמען איינבינדעריי אין דער היים און זי וועט אים צוהעלפן. און אַזוי איז ביי זיי באַשלאָסן געוואָרן.

ווי שוין דערמאָנט האָבן חנה מיט יאַנקלען זיך שטאַרק ליב געהאַט און נישט געזען קיין סיבה, פאַרוואָס זיי זאָלן נישט חתונה האָבן. זיי האָבן לאַנג נישט געוואָלט וואַרטן, ווייל פאַר יאַנקלען איז געווען זייער אומעטיק צו זיין אַליין אין הויז. חנהס עלטערן האָבן פאַרשטאַנען די לאַגע און צוגעשטימט צו אַ שנעלער חתונה. ס'איז נישט געווען קיין הויכע חתונה, נאָר בלויז נאָענטע משפּחה, דער בעל-הבית און די אַרבעטער פון דער דרוקעריי און חנהס נאָענטע פריינד. טאַטע-מאַמע האָבן געגעבן אַ מאָלצייט נאָך דער חופּה און דאָס יונגע פאַרפאַלק האָט אָנגעהויבן פירן זייער צוזאַמענלעבן לויט דער אָנגענומענער יידישער טראַדיציע. יאַנקלס עלטערן, וועלכע האָבן אים אַזוי ליב געהאַט, האָבן נישט דערלעבט זיין חתונה. חנהס עלטערן, פיינע מענטשן, האָבן דאָס גענומען אין אַכט. זיי האָבן אים איינגעשלאָסן אין זייער משפּחה און אים אָפּגעגעבן דעם גרעסטן כבוד.

דער דרוקעריי-בעל-הבית האָט זייער געהאַלטן פון יאַנקלען, וועמען ער האָט געדענקט ווי אַ קינד. ער אַליין איז שוין אַלט געוואָרן און די דרוקעריי איז איבערגעגאַנגען צו זיינע צוויי זין, וועלכע האָבן צוזאַמען געאַרבעט אין דער ירושה, וואָס זיי האָבן באַקומען פון זייער פאָטער. די נייע בעל-בתים פון דער דרוקעריי האָבן אויך זייער געהאַלטן פון יאַנקלען און געווען צופרידן פון זיין אַרבעט. זיי האָבן אפילו געהעכערט זיין געהאַלט אויף 20 פראָצענט, ווייל זי שאַצן אָפּ זיין גוטע אַרבעט. יאַנקל איז געקומען אַהיים מיט דער נייעס און דאָס האָט זיי געגעבן מער האַפענונג אויף אַ בעסערער צוקונפט.

יאַנקל דער איינבינדער

יאַנקל בירנבוים, דער איינבינדער, איז געווען כמעט דער איינציקער אין דער שטאָט קישענעוו, טראָץ דעם וואָס ס'זיינען געווען נאָך צוויי איינבינדערס. דער סוד איז, אַז יענע זיינען געווען גאָר אַנדערע, וואָס מ'פלעגט זיי אינגאַנצן אַוועקמאַכן. אַז מען פלעגט ביי זיי אָפּנעמען אַ בוך, פלעגט מען מורא האָבן, אַז דער בוך זאָל זיך נישט צעפּאַלן. אָבער ביי יאַנקל בירנבוים איז געווען גאָר אַנדערש.

יאַנקל איז געווען אַ שטילער בכבודיקער ייד, כאָטש ער איז נישט געווען קיין גרויסער בעל-דעת, נאָר ווי יעדער קי-שענעווער ייד האָט ער געקענט חומש מיט רש"י. אין שול איז ער קיינמאַל נישט אַריין אין טיפע געשפרעכן, ווי אַנדערע מתפללים, וועלכע פלעגן נאָכן דאַווענען ציען לאַנגע מעשיות וועגן אַנדערע שטאַטישע איינוווינער. מיט פּאָליטיק איז יאַנקל אינגאַנצן צעקריגט געווען. נאָר וואָס דען, אַז ס'איז אים אַריינגעפּאַלן אין די הענט צו לייענען אַ שיין אינטערעסאַנט בוך אין יידיש אָדער רוסיש, אויף דעם איז ער געווען אַ בַּעלן; זיך נישט געקענט אַפּרייסן דערפון ביז ער ענדיקט עס נישט. דערנאָך האָט ער געזוכט, ווער ס'האָט דעם בוך געלייענט, כדי צו קענען דאָס אַרומרעדן.

געווען איז יאַנקל נישט גאָר קיין הויכער, נאָר אַ פלינק יידל. ערגעץ ווי צוצוגיין, צוברענגען, עפעס געוויר צו ווערן, איז ביי אים נישט געווען שווער - איינס און צוויי און אַלץ איז קלאָר. ער האָט נישט גערויכערט, נאָר אַ קאַפּיטש-קעלע בראַנפן אָדער אַ גלעזעלע וויין, ספּעציעל פונעם רומע-נישן, האָט ער קיינמאַל נישט געלאָזט שטיין פּאַרזומט אין דער זייט. אויפן קאַפּ האָט ער געטראָגן דאָס שענסטע הי-

טעלע, פארבונדן אַ קאַלירטן קראַוואַט איבער אַ ליכטיק, ריין העמד. די דאָזיקע זאַכן זיינען געווען פון זיינע ערשטע מעלות, אין וועלכע זיין חנה האָט זיך פאַרליבט. זי פלעגט זאָגן, אַז אויב מען וויל האָבן ווילע באַלעבאַטישע קינדער, דאַרף מען האָבן קודם פֿאַר אַ ווילן מאַן, אַ ריינעם, אַ שיינעם און טאַקע אַ באַלעבאַטישן. זי פלעגט אים אומעטום אַוועקלויבן אין טאַג אַריין.

שלאָפן פלעגט יאַנקל גאַר ווייניק. ער פלעגט ליגן אַזוי מיט אָפּענע אויגן און טראַכטן. מיינט איר עפעס וויכטיקס צו טראַכטן, ניין. בלויז וועגן טעגלעכע באַדערפענישן: סײַזאַל זיין וואָס צו עסן; צו קענען זיך קליידן ווי סגעהער צו זיין; צו האָבן אַ פנים, ווי אַ מענטש צווישן מענטשן, און אין הויז זאַל זיין וואָס מען דאַרף. וועגן געלט האָט ער זיך פאַרלאָזט אויף די רייכע -- זאַלן זיי טראַכטן, איינלייגן וועלטן. אין דער דרוקעריי, ווו ער האָט געאַרבעט, האָבן אַלע אים געקענט -- פון קליין ביז גרויס; שווער געווען צו געפינען אַ מענטש, וואָס זאַל אים נישט קענען. פאַר יעדן פלעגט ער זיך אַ נויג טאַן, אַנטקעגן טראַגן דעם „גוט מאַרגן“. אפילו נישט-יידן פלעגן זאָגן, אַז ער איז זייער אַ פיינער.

אַ בוך, וואָס איז אַרויס פון זיינע הענט, אפילו בלויז געקלעפט מיט אַ גוטן קליי און נישט גענייט, איז עס געווען אַן אייביקע זאַך. די פינקטלעכקייט פלעגט ער אָפהיטן ווי אַן אויג אין קאַפּ, ווייל אַ וואָרט איז ביי אים געווען אַ וואָרט. האָט ער זיך מיט עמעצן צונויפגערעדט אויף אַ געוויסער שעה, איז עס געווען אַ הייליקע זאַך. ער האָט געהאַט אַ קעשענע-זייגער, אַזוינס און אַזעלכעס, מיט אַ גאַלדן דעקל, געבליבן בירושה פון זיין פאָטער ע"ה, וועלכער האָט עס באַקומען פון זיין פאָטער, דעם רב פון שטעטל. יאַנקל האָט ליב געהאַט אַרויסצונעמען דעם זייגער פון קעשענע און אים נאָך אַמאָל אַ וויש געבן, ער זאַל שענער בלישטשען. זאַלן מענטשן זען, אַז סײַבלישטשעט ביי אים אויך.

די שרייבערס, די פען-ליבהאַבערס פלעגן זיך צו אים באַציען מיט אָפּשיי און כבוד. „יאַנקל -- טיילמאַל יאַנקלע -- וואָס מאַכסטו?“, כאַטש ער איז שוין געווען אין די יאָרן. אַ חוץ דער אַרבעט אין דער דרוקעריי, פלעגט ער אויך מאַכן פּריוואַטע אַרבעט, און טיילמאַל געמוזט דאָס אָפּטראַגן אַהיים

צום קונה. אין דעם פלעגט אים צוהעלפן זיין חנה. ליב האָט אים חנה געהאַט נאָך פון די ערשטע טעג, באַלד פון אונטער דער חופּה; נישט געמינערט אויף קיין האָר. זי פלעגט האָבן אַ טבע, אין דער פרייער צייט, פשוט צוגיין צו אים, רייניקן דאָס רעקל, כאַטש ס'איז געווען אַבסאָלוט ריין. זיך אַוועקגעשטעלט און געקוקט אויף אים, ווי זי וואָלט אים געזען צום ערשטן מאָל. צוגיין און אויסגלייכן די לאַצן, כאַטש זיי זיינען געווען פריש אויסגעפרעסט. דערביי זיך אַליין אַ גלעט טאָן איבערן קאַפּ, אַז די לאַקן, וואָס האָבן פאַרנומען ביי איר אַזויפיל צייט, זאָלן ליגן ווי ס'געהער צו זיין, אַזוי ווי זי האָט זיי געזען אין שפיגל. ווען זי האָט דערזען, אַז יאָנקל הייבט אויף אַ שווערע זאַך, איז זי באַלד געשטאַנען לעבן אים גרייט צו העלפן.

יאָנקל פון זיין זייט האָט זי אויך שטאַרק ליב געהאַט און ביי יעדער געלעגנהייט איר דאָס געזאַגט. ער האָט זיך באַמיט, ווען נאָר ס'איז געווען מעגלעך, איר אַרויסצוהעלפן ביי איר אַרבעט אין דער קיך אָדער אין הויז אין אַלגעמיין. געוויינט האָבן זיי אין צוויי צימערן מיט אַ גרויסער קיך. איין צימער איז איינגעשטעלט געוואָרן ווי אַ שלאַף-צימער. דאָרט זיינען געשטאַנען צוויי בעטן, אַ שאַנק פאַר מלבושים, אַ לאַנגער שפיגל ביזן דיל מיט צוויי זייטיקע קליינע שענקעלעך מיט שופלעדער אויף שיד און אַנדער אַנ-טועכץ. אויפן וואַנט איז געהאַנגען אַ גרויסער וואַנט-זייגער, וועלכן יאָנקל פלעגט אַנדרייען מיט אַ שליסל, כדי דער אומרו זאָל גיין הין און צוריק. די פענצטער זיינען געווען באַהאַנגען מיט שיינע פירעהנגלעך.

דאָס צווייטע צימער האָט געהאַט אַ צווייפאַכיקע פונקציע. דאָרט איז געשטאַנען יאָנקלס ביבליאָטעק, וואָס ער האָט געירשנט פון זיין פאָטער. די פאַליצעס זיינען געווען אַנ-געלייגט מיט ביכער אין וועלכע ער האָט ליב געהאַט אָפט אַריינצוקוקן. דאָרטן האָט ער געלייענט, געדאַוונט, געאַרבעט, און ווען ס'האַט זיך אים פאַרגלוסט, פאַרברענגט ביחידות. אין דעם צימער איז אויך געשטאַנען אַ קאַנאַפּע, צוויי פאַטעלן באַלייגט מיט קישעלעך, און אַ טישל באַדעקט מיט אַ ציצן-טישטוך. אויף דער וואַנט זיינען געהאַנגען עטלעכע משפּחה-בילדער. נישט ווייט פון דער טיר איז געשטאַנען אַ שענקל מיט גלעזערנע טירלעך. דאָ האָט מען געהאַלטן דאָס בעסערע

עסגעצייג, שיינע גלעזער און דאָס פּסחדיקע געפעס. דאָ פּלעגט מען אויפנעמען געסט און משפּחה ביי אַ גלעזל טיי.

עסן פּלעגן זיי אין קיך, וווּ אַ חוץ די געוויינלעכע קיך-מכשירים, איז אויך געשטאַנען אַ טיש מיט פיר בענקלעך. דאָס האָט געמאַכט גרינגער פאַר חנה צוצוגרייטן און סער-ווירן די מאַלצייטן. עס האָט טאַקע פאַרשמעקט דאָס גאַנצע הויז. שפּעטער צו, האָט מען אין דער קיך אויך אַריינגע-שטעלט אַ וויגל פאַרן קינד, כדי חנה זאָל קענען זיין נאַענט, ווען ס'איז געווען נויטיק. אין דער קיך האָבן אויך יאַנקל און חנה ליב געהאַט צו זיצן, נעמען אַ גלעזל טיי און שמועסן וועגן פּערזענלעכע אַדער אַלגעמיינע פּראָבלעמען.

אין אַ שטיקל צייט אַרום איז ביי זיי געבוירן גע-וואָרן אַ מיידעלע, אַ שיינס און אַ ווילס, אינגאַנצן געגראָטן אין יאַנקלען, ווי משניידט איבער אַן עפל. דאָס האָט נאָך מער פאַרשטאַרקט די ליבע צווישן דעם פאַרל און זייער גליק. דאָס מיידעלע איז געבוירן געוואָרן אַ ליכטיקס, מיט צוויי רויטע בעקעלעך און צוויי חן-גריבעלעך. זי האָט באַשיינט דאָס הויז, האָט חנה תיכף אויסגעשריגן: „ליכטיק ווי די זון“. האָט מען איר טאַקע גערופן זינאַ, כאַטש איר יידישער נאָמען איז געווען עטי, נאָך יאַנקלס מוטער. פון דאָן אָן האָבן ביידע צו-זאַמען געאַרבעט, ווי דאָס קינד וואָלט געהאַט צוויי מאַמעס. ביים באַדן, וויקלען, ריין מאַכן דעם „כיבעט איבער אייער כבוד“ -- אַלץ איז געטאַן געוואָרן אין איינעם.

דאָס קינד איז געוואַקסן, ווי מ'זאָגט, אין פרייד און אין כבוד. עס קומען זיידע-באַבע און ברענגען מתנות: קליידע-לעד, שיכעלעך, שפּילצייג. מען טיילט זיך מיטן פאַרגעניגן און מיט די דערגרייכונגען פונעם קינד. ביי דער אַרבעט האָט מען אויך געוויסט, אַז ביי יאַנקלען איז געבוירן געוואָרן אַזוינס און אַזעלכעס, שייך ווי גאַלד, קלוג און געראַטן. ביז אין די שפּעטע יאָרן האָט דאָס קינד געטראָגן אַ רויט בענדעלע, וואָס חנה האָט איר צוגעבונדן, כדי חלילה נישט צו קריגן קיין עין-הרע. מען האָט דאָס קינד אַפט געוויגן און געמאַסטן, גע-ציילט די חדשים, די יאָרן, ביז זי איז ענדלעך אַריין אין דער שולע. און אַזוי איז דאָס קינד געוואַקסן. די „טראַיקע“ האָט פאַרבונדן דאָס לעבן, ווי ס'וואָלט געלעבט איין מענטש. די שכנים האָבן געהאַט מיט וואָס זיי מקנא צו זיין, דער עיקר

די, וועלכע האָבן קיין קינדער נישט געהאַט. יאַנקל האָט זיך מער איינגעשפּאַנט אינעם שווערן וואָגן פון פרנסה, און געשלעפט אים באַרג אַרויף און באַרג אַראָפּ. אַ צופרידענער גיסט ער אַריין נאָך אַ גלעזעלע און זינגט זיך אונטער אַ זמרל.

דער זייגער שטייט נישט, די ווייזערס דרייען זיך אַרום און אַרום, און די צייט רוקט זיך. יאָרן קומען און גייען אַוועק און ברענגען נחת. זינאַ, דאָס געליבטע קינד, וואַקסט אויס אַ שיין, ליכטיק מיידל. זי ענדיקט די שולע מיט אויס-צייכענונגען, דערנאָך די הויך-שולע און האָט זייער ליב צו שטודירן ליטעראַטור און קונסט. דורך דער שתדלנות פונעם פּאָטער, וועלכער האָט געקענט אַ צאָל קאַרעספּאַנדענטן און שרייבערס איז זי אַריין אַרבעטן אין דער רעדאַקציע. אונטער איר קאַנטראָל האָבן געדאַרפט אדורכגיין אַלע אַרטיקלען. נאָך איר באַאַרבעטן דאָס מאַטעריאַל, איז עס געדרוקט געוואָרן אין דער צייטונג. זי פלעגט אויך אַהיים נעמען פיל האַנטשריפטן און זיי באַאַרבעטן אין דער היים.

די עלטערן האָבן פון איר געהאַט גרויס כבוד און זיי פלעגן שעפּן נחת פון איר מיט אַ גרויסן לעפל. טאַטע-מאַמע הייבן אָן צו טראַכטן וועגן אַ תכלית, וועגן אַ שידוך. זי האָט געהאַט עטלעכע חברטעס, מיט וועלכע זי האָט פאַרברענגט זייער פריינדלעך. זינאַ איז אָבער געווען אַ פאַרמאַכטע ביי זיך; צו וויסן פון איר עפעס פּערזענלעכס, איז געווען שווער. זי פלעגט זיי דערציילן דאָס שיטערע; דאָס געדיכטע האָט זי גע-לאָזט פאַר זיך.

אַן אוצר אין דער בלאַטע

האַט זיך געטראָפן אין אַן אַוונט, אַז יאַנקל איז אַהיים געקומען מיד פון דער אַרבעט. זינאַ איז געזעסן און גע-לייענט אַ בוך. האַט זי געהערט, ווי דער פּאָטער זאָגט צו דער מוטער, אַז ער האַט פאַרענדיקט זעקס ביכער און ער האַט צוגעזאָגט זיי צוצוברענגען צו דעם קליענט, אָבער ער איז זייער מיד. זינאַ איז באַלד אין דער סעקונדע צוגעלאָפן צום פּאָטער און פאַרגעשלאָגן, אַז זי וועט די ביכער אָפּטראָגן אויף דעם נויטיקן אַדרעס. דער פאַרשלאַג איז געווען אויף אַזויפיל ערנסט, אַז סיי דער פּאָטער און סיי די מוטער האָבן גאָר-נישט געקענט זאָגן און זיינען מסכים געווען. דער פּאָטער האַט איינגעפּאַקט די ביכער. זיי זיינען געווען נישט גרינג, נאָר זינאַ האַט זיי מיט פאַרגעניגן גענומען אָפּצוטראָגן, זייער צופרידן, וואָס זי קען מיט עפעס העלפן איר ליבן פּאָטער.

דער הימל איז געווען אַ פאַרכמאַרעטער נאַכן רעגן, וואָס איז נישט לאַנג צוריק אַדורך. דאָס געסל, וווּ זיי האָבן געווינט, האַט געהאַט אַ שטיק וועג אָן אַספּאַלט. זינאַ, אַ שיין פאַרקעמטע, אַן אויסגעפּוצטע, נעמט דאָס פעקל און זאָגט דער מוטער, אַז זי וועט באַלד קומען אַהיים. זי וועט זיך אין ערגעץ נישט פאַרנעמען. אויך איז די באַלייכטונג אויף דער גאַס נישט געווען אַזוי שטאַרק. גייט זינאַ איבער אַ שטיקל וועג פונעם געסל, מאַכט אַ שלעכטן טריט און גליטשט זיך אויס. זי פּאַלט אַריין אין אַ לויזער בלאַטע מיט אַ קליין וואַסערל. די ביכער פּאַלן אַוועק אין דער זייט. זי ליגט אַ פאַרשמוצטע, אַ פאַרשעמטע, אַ געפּאַלענע ביים איינציקן דורכ-גייערס פּיס. דאָס איז געווען שמעון בערמאַן, אַדער שימעלע, ווי מ'פלעגט אים רופן אין שטאָט. ער איז געגאַנגען פון דער

אַרבעט אַ מידער, אַ הונגעריקער, זיך געאיילט צו זיין שנע-
לער אין דער היים. איז ער געבליבן שטיין און איבערראשטער:
ביי זיינע פיס ליגט אַ מיידל פאַרשמוצט, פאַרשמירט. אַ דער-
שראַקענער כאַפט ער און זינאַן, שטעלט זי אויף די פיס און
נעמט זי אַרומווישן מיט אַ טאַשן-טיכעלע. ער ווערט אָבער
שטאַרק צעמישט פון איר שיינקייט, אַז ער ווייסט נישט וואָס
צו טאָן. ס'לויפן אים געדאַנקען אין קאַפּ, אַז ער האָט געפונען
אַן אוצר אין דער בלאַטע. ער הייבט אויף די ביכער און באַ-
רויקט זי: נישט זאָרגן, ער וועט אַלץ טאָן פאַר איר. נישט
ווייט, לעבן אַ הויז, איז געשטאַנען און עמער מיט רעגן-וואַסער.
זיינען זיי צוגעגאַנגען, זינאַ האָט זיך אַרומגעוואָשן און שמעון
האַט איר געהאַלפן. זינאַ האָט זיך אַ ביסל באַרויקט און
געכאַפט בגנבה אַ קוק אויף דעם בחור, וועמען זי זעט צום
ערשטן מאַל. אַ יונגער, שיינער בחור, אַ פלינקער. ער האָט זיך
איר אָפגעגעבן און טוט פאַר איר אַלץ. זי האָט זיך אַ ביסל
פאַרשעמט, וואָס דאָס קליידל האָט זיך ביי איר פאַרהויבן,
נאָר, מילא, ס'מאַכט נישט אויס. זיי זיינען שוין נישט קיין
קינדער, טראַכט זי ביי זיך.

זיי גייען ביידע צום אָנגעוויזענעם אַדרעס. דאָס איינ-
געוויקלטע פאַפיר האָבן זיי אָפגעריסן, ווייל ס'איז געווען פאַר-
שמירט, אָבער די ביכער, אינגאַנצן נייע, זיינען געבליבן ריין.
שימעלע טראַגט די ביכער. ער כאַפט יעדעס מאַל אַ קוק אויף
זינאַן; זי כאַפט אויך אַ בליק. זיי באַגעגענען זיך מיט די
בליקן און שמייכלען. מען גייט אַריין אין אַ געשפרעך. זיי
שטעלן זיך פאַר איינער פאַרן אַנדערן, און ס'ווייזט זיך אַרויס,
אַז זיי האָבן אפילו געמיינזאַמע באַקאַנטע.

זיי קומען צום אָנגעוויזענעם אַדרעס און זינאַ שעמט
זיך אַריינצוגיין. שימעלע טראַגט אַריין די ביכער און דערציילט
די געשיכטע, וואָס ס'איז פאַרגעקומען. די מענטשן קענען גוט
יאַנקל דעם איינבינדער און באַציען זיך צו אים מיט גרויס
כבוד. גדליה ברויטמאַן זיצט מיט זיין פרוי זיסל און זיי
טרינקען טיי. מען לאַדנט איין שימעלע צו טרינקען טיי, אָבער
ער האָט זיך אַרויסגעכאַפט מיט אַ וואָרט, אַז זינאַ וואָרט אין
דרויסן. זיינען די ברויטמאַנס אַרויס אין דרויסן און
אַריינגעבעטן זינאַן אין הויז אַריין. מען נעמט זי אַריין אין אַ
צווייטן צימער, זי זאָל זיך קענען מער ברענגען אין אַרדענונג.
דערנאָך זעצט מען זיי אַוועק ביים טיש. כאַטש שימעלע האָט

זיך געאייילט אהיים, נאך דעם ווי ער האט אלץ אפגעטאן פאר זינאן, האט ער אבער בשום אופן נישט געקענט אוועקגיין. זינא איז שוין א טרוקענע, צוריק אויסגעפוצט, ווי סיוואלט גארנישט געשען. אלע זיצן אין איינעם, טרינקען טיי און בייסן צו א געבעקס. זיסל מיט גדליהו קוקן זיך איבער און טראכטן דאס זעלבע: ביידע שיין ווי גאלד; סיוואלט געווען א גוט פארל.

שימעלע האט שוין פארגעסן, אז מיווארט אין דער היים אויף אים. אין קאפ ביי אים איז א גאנצע מיל, עס מאלט מיט געדאנקען. ער פלאנירט, אז אויפן וועג אהיים, וועט ער אריין אין טיפערע שמועסן. ער נעמט פון זינאן נישט אראפ די אויגן. אפילו אויב ס'איז נישט שיין צו קוקן אויף איר אזויפיל, קען ער זיך נישט באהערשן. אבער זינא פאר- לירט אויך נישט קיין צייט און באטראכט אים גוט, ווי עמעצער וואלט זיי ספעציעל דא אריינגעברענגט, אז זיי זאלן זיך דא באקענען. זינא קען נישט פארשטיין, ווער איז ער? פון וואנען האט ער זיך גענומען?

שימעלע האט געענדיקט דעם יאר א בוכהאלטעריע- שולע און געארבעט אלס הויפט בוכהאלטער אין א שפיטאל, ווו ער האט געפירט מיט דער פינאנץ-בירא. שוין באלד פון אנפאנג האט ער ליב באקומען די ארבעט, אבער טיילמאל איז געווען נויטיק צו ארבעטן א ביסל שפעטער. אין דעם טאג האט ער זיך צוליב עפעס פארהאלטן א ביסל לענגער. גדליה און זיסל זיינען זייער צופרידן פון די געסט און ווילן זיי פארהאלטן, זיי זאלן נאך לענגער זיצן. שימעלע האט אבער שוין געוואלט זיין מיט זינאן אליין, כדי זיך צו קענען דורכ- שמועסן.

זיי גייען ארויס אויפן וועג אהיים. עפעס האבן ביידע דערפילט א היימישקייט צווישן זיך, ווי זיי וואלטן באמת גע- ווען באקאנטע פאר א לאנגער צייט. שימעלע נעמט זיך אן מיט מוט און נעמט אן זינאן ביים ארעם מיט א ציטערנדי- קער האנט, מיט מורא, זי זאל זיך נישט אפזאגן. זינא האט זיך אבער נישט אפגעזאגט פון דער פלוצעמדיקער נאענטקייט. זי האט אליין נישט פארשטאנען פארוואס. פארקערט גאר -- זי איז געווען צופרידן פון זיין מוטיקן שריט. ער לייגט איר אויס אלץ: ווער ער איז, ווער זיינע עלטערן זיינען, זיינע

חברים, ווו און ווען ער איז געבוירן געוואָרן. נאָר זיינע אמתע געפילן צו איר האַלט ער צוריק, כאָטש ס׳איז נישט גרינג. זי באַמיט זיך וואָס ווייניקער אים צו דערציילן וועגן זיך. אפשר וועט דאָס אַלץ איבערלויפן, ס׳קען נאָר אויסגיין צו אַ שלאָפלאַזער נאָכט. שימעלע טראַכט אָבער, אַז דאָס איז אַ צוגעשיקטער גליק איינגעוויקלט אין אַ שוואַרצער בלאַטע.

זינאָ שפּאַנט לעבן אים און הערט אויס מיט דער גרעסטער אויפּמערקזאַמקייט יעדעס וואָרט; באַמיט זיך גאָר- נישט אַדורכלאַזן. זי שטעלט אים פּראָגעס, בכדי די צייט זאָל אַוועקגיין און זי זאָל אים דערוויל נישט דאַרפן דערציילן וועגן זיך. זינאָ האָט נאָך אין לעבן נישט געהאַט אַזאַ איבער- לעבונג. שפּאַצירן אַזוי מיט אַ יינגל איז דאָס געווען צום ערשטן מאַל.

* * *

ביי יאַנקלען אויפן באַלקאָן איז געשטאַנען אַ הילצער- נע באַנק. דאָס האָט ער עס אַוועקגעשטעלט, כדי זומערציט ווען מען קומט פון דער אַרבעט און מען עסט אָפּ, קען מען זיך אַוועקזעצן אויף דער פּרישער לופט און טרינקען אַ גלאַז טיי. מען זיצט און מען באַטראַכט די בריאת העולם, וואָס נאָר איין גאָט האָט עס געקענט באַשאַפן. . . באַקאַנטע דורכ- גייערס שענקן אים אַ באַגריסונג, אַ מאָל צוויי-דריי ווערטער; מענטשן איילן זיך אַהיים פון דער אַרבעט, טייל מיט אַ פעקל אונטערן אָרעם, וואַרפט מען אויף דער שנעל צו „אַ גוטן אַוונט“. טיילמאַל זיצן זיי טאַקע, יאַנקל מיט זיין חנהן און וואָרטן ביז זינאָ וועט אַהיים קומען.

די באַנק שטייט נישט לינידיק. פאַראַן פיל פאַרלעד, וואָס קענען שוין גוט די באַנק. זיי „פאַרבלאַנדזשען“ דאָ אַהער און ווייסן שוין וואָס מען דאַרף טאָן, כדי עס זאָל זיין אַנ- גענעם. טרעפט זיך, אַז יאַנקל נאָכן איבערשלאָפן דעם ערשטן שלאָף, דערהערט דאָס פאַרל רעדן. קלאַפט ער אין פענצטער: העי יונגעלייט, אַדער אַהין אַדער אַהער, ס׳איז שוין שפעט... דאָס פאַרל צעלאַכט זיך און גיט אַ טראַכט, אַז ס׳איז שוין בפּירוש צייט צו פאַרענדיקן.

שימעלע מיט זינאָן האָבן דאָס מאָל פאַרנומען זייער אייגענע באַנק און דאָ פאַרגעזעצט זייער שמועס. חנה גיט אַ

קוק אויפן זייגער און ווענדט זיך צו יאנקלען: „אפשר וואָלסטו מיר געזאָגט, וווּ אונדזער זינאָ איז? שוין אזוי שפעט און זי איז נאָך נישטאָ. זי האָט דאָך צוגעזאָגט, אַז ווי נאָר זי טראָגט אָפּ די ביכער קומט זי באַלד צוריק אַהיים. דער ווייזער ווייזט שוין עלף און זי איז נאָך נישטאָ." חנה גייט אינסטינקטיוו צו צום פענצטער, הייבט אויף דאָס פּירעהנגל און זעט אַ פּאַרל זיצן אויף דער באַנק. זי רופט צו יאנקלען: „גיב דו אַ קוק, ווער זיצט דאָרט?" יאנקל קומט צו, קוקט אַרויס – ס'איז זינאָ מיט אַ בחור. „דו דערקענסט שוין נישט דיין אייגענע טאַכטער?" זאָגט ער צו חנה. זי גייט צו נאָכא-מאָל אַ קוק טאָן. ס'איז טאַקע זינאָ. ווער זאָל עס זיין דער בחור? דאַנקען גאָט, וואָס זינאָ באַגעגנט זיך שוין מיט אַ בחור. מען כאַפט זיך צו אַלעמאַל צום פענצטער און דורך אַ שפּאַרינע וויל מען זיך דערוויסן ווי דער בחור זעט אויס.

דאָס פּאַרל איז געזעסן; קיין רייד האָבן נישט געפעלט. שימעלע האָט נאָך נישט אויסגעשעפט זיין גאַנצן קוואַל; זינאָ האָט אים אויסגעהערט. זייערע געפילן האָבן זיך ביסלעכווייז אַנטוויקלט, דער צוציענדיקער קראַפט האָט זיך געטאָן זיינס. ביי זינאָ איז דאָס געווען סיערשטע מאָל צו זיצן ביז אזוי שפעט מיט אַן אומבאַקאַנטן בחור. זי גיט אַ קוק אויפן זייגער און זאָגט: „איר ווייסט, ס'איז שוין צייט, מיר זאָלן זיך צעשיידן." שווער איז עס געווען, נאָר מען האָט אזוי באַשלאָסן. שימעלע האָט וויל-יינגעריש אַ פּרעג געטאָן: „נו, און מאַרגן?" „זיבן אַזייגער נאָך דער אַרבעט", האָט זינאָ פּלוצעם אַ זאָג געטאָן, „דאָ אין דעם זייטיקן געסל."

צוויי פּילנדיקע הערצער האָבן זיך פּריינדלעך צע-שיידט, דערווייל אָן איבעריקע עמאַציעס, געפאַסט פאַרן ערשטן באַגעגעניש. ווען זינאָ איז אַריין אין שטוב, זיינען די עלטערן שוין געלעגן אויף די געלעגערס. נישט כדאי זיך באַומרויַקן און בעסער איבערלאָזן אַלע דעטאַלן אויפן פּרימאַרגן. חנה האָט געפרוווט עפעס זאָגן, אָבער יאנקל האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט: „לאָז שלאָפן, וועסט דאָס זאָגן מאַרגן אינדערפרי."

זינאָ האָט זיך געדרייט אויפן בעט, נישט געקענט איינ-שלאָפן. צי זאָל זי טראַכטן שוין טאַקע וועגן פאַרבינדן זיך מיט אים, נאָך בלויז איין אָונט. צי זאָל זי גיין מאַרגן אים באַגעגענען, אָדער בעסער גיין זען אירע חברטעס? זי צינדט אָן דעם לאַמפּ און באַטראַכט זיך אין שפּיגל -- זי וועט דאָס

אלץ צו אים איבערגעבן. זי וועט גיין אים באגעגענען, אָבער
 אַ ביסל צוריקהאַלטן. ער זעט אויס אַ שיינער יונגערמאַן, אַ
 צוגעלאָזענער, אַ געלערנטער, ס'איז דאָ מיט וועמען צו רעדן.
 דערצו האָבן ביידע דערפילט אַ נאָענטקייט צו זיך. אפשר איז
 דאָס איר זיווג? מען טאָר אים נישט אַוועקלאָזן. ווי לאַנג קען
 זי זיך אַרומדרייען ווי אַ מיידל? אויף וועמען וואַרט? . . .
 נאָכן טרינקען אַ ביסל וואַסער איז זינאָ אַנטשלאָפֿן געוואָרן.
 אין דער פרי האָט זינאָ דערציילט אירע עלטערן, וואָס
 עס האָט פּאַסירט מיט איר לעצטע נאַכט. די מוטער האָט מיט
 נייגעריקייט אויסגעהערט אַלע דעטאַלן און דאָס האַרץ איז ביי
 איר צערניען פון פאַרגעניגן. אויך דער פּאָטער איז שטאַרק
 פריילעך געוואָרן. ער קען שימעלעס עלטערן, זיי זיינען פיינע
 מענטשן. ער גיט צו, אַז אַלץ ווערט צוגעשיקט פון גאָט,
 מסתמא איז איר דאָס געווען באַשערט. זינאָ האָט באַשלאָסן
 צו גיין אויף דער „ראַנדקע“ מיט שימעלען.

יאַנקעש בערמאַן דער דאַמען שניידער

יאַנקעש בערמאַן איז געווען אַ דאַמען-שניידער און זיך ספעציאַליזירט אין דאַמען פּאַלטנס. ער איז געווען אַ שניידער שבשניידער, ווי מען זאָגט פון דור-דורות. זיין פּאַטער, אויך אַ שניידער, האָט אים דערציילט, אַז אפילו זיין זיידע איז געווען אַ שניידער. אַ נאַמען געגעבן האָט מען אים אין יידיש - יעקב, נאָר אים איז געפּעלן יאַנקעש, ס'איז אַ ביסל אויסערגעוויינלעך, נישט פּראָסט. איז מען צוגעוויינט געוואָרן צו דעם אויף אַזויפיל, אַז זיין פרוי באַשע האָט אים שוין אויך אויפּגעהערט רופן יאַנקל, נאָר יאַנקעש. די ערשטע צייטן איז איר געווען שווער זיך צוגעוויינען צו דעם, נאָר אַז זי האָט געזען, ווי ער האָט דערפון הנאה - זאָל זיין יאַנקעש. . . יאַנקעש האָט זיך גענומען פון דעם, ווען תּיכּף נאָך דער חתונה איז אַריינגעקומען צו אים דער פּריץ אַקסיאַנאָוו מיט זיין פרוי און באַשטעלט פאַר איר אַ מאַנטל, ווי ביים בעסטן שניידער. האָט דער פּריץ אים גערופן יאַנקעש, איז דאָס אַריין יאַנקלען אין קאַפּ און ס'איז געוואָרן יאַנקעש פון דעמאָלט אָן. אויב האָט מען אים אַ מאָל אַ פּרעג געטאָן: „יאַנקל, וואָס איז דאָס פאַר אַ נאַמען?\" האָט ער אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט: „פּרעגט נישט אַזוי פיל קשיות\".

ער איז געווען באַקאַנט ווי אַ גוטער דאַמען שניידער אין דער אַרומיקער סביבה. פאַרשטענדלעך, אַז ס'פלעגן קומען צו אים אַלערליי פּרויען - הויכע, נידעריקע, מיט גלייכע פיגורן און אַ ביסל צעקראַכענע, האַלב האַרבאַטע. ער האָט געדאַרפּט אַלץ מאַכן, פּדי דער פּאַלטן זאָל נישט נאָר הענגען שוין, נאָר זיין געפּאַסט.

געווען איז יאנקעש א הויכער, שיינער מאן, שטענדיק גרייט מיטן שמייכל. אויף זיין נאָז זיינען געזעסן „פענסנע“ ברילן (אזוי פלעגט מען זיי רופן). אָן האַלאַבליעס, מיט אַ גאַלדן רעמעלע. אין די ברילן האָט ער אויסגעזען ווי אַ פּראָ-פעסאָר. און אויב איר ווילט מער, האָט ער זיך געדרייט אין וואַרשטאַט ווי אַ דאָקטאָר אין אַ ווייסן כאַלאַט. דאָס איז ער געווען – יאנקעש. אַלץ איז ביי אים געווען אַנדערש, ווי ביי אַן איינפאַכן שניידער. ביים מעסטן פלעגט ער אונטער-ברומען אַ ניגנדל אָדער אפילו דערציילן אַן אַנעקדאָט, פּדי דער קליענטקע זאָל נישט ווערן לאַנגווייליק. געהאַלטן האָט יאנקעש פון זיך אַ סך, אַז ער איז דער בעסטער שניידער אין גאַנצן ראַיאָן און פאַרשטייט דאָס שניידעריי אַ ביסל מער פון די אַנדערע. צו אים זיינען געקומען באַשטעלן מאַנטלען פּרויען פון גדולי הדור – יידישע און קריסטלעכע. קבצנים געוויינלעך האָבן צו אים נישט געהאַט קיין צוטריט. כּמעט די גאַנצע שטאַט האָט אים געקענט און אפילו די פּריצים אין ראַיאָן. זיין פּאָטער עיָה האָט געברענגט די משפּחה פון וואַרשע. יאנקעש איז דעמאָלט אַלט געווען דריי יאָר. דאָס זיינען געווען די צייטן, ווען ס׳האַט אַנגעהויבן ברענען שטאַרקער די שנאה צו יידן.

יאנקעש האָט געהאַט דריי קינדער – צוויי טעכטער און אַ זון. ער האָט די מיידלעך אַוועקגעזעצט ביי די ניי-מאַשינען תּיכּף ווי זיי האָבן געענדיקט די עלעמענטאַרע שולע, און זיי געלערנט נייען. שימעלע, זיין זון, האָט פון קליינערהייט אַן געצויגן צו מאַטעמאַטיק. ביי 3 יאָר האָט ער שוין געציילט און געחשבוּנט אין די הונדערטער און אפילו טויזנטער. ער איז דערנאָך געווען דער בעסטער תּלמיד אין שולע, ספּעציעל אין חשבונות. די לערער פלעגן ראַטן יאנקעשן, ער זאָל אים ווייטער לאָזן לערנען, ווייל ער איז דער בעסטער אין מאַטעמאַטיקס.

מען פלעגט אים רופן אין שטאַט שימעלע „קאָכיקער“, ווייל ער איז געווען אַ „קאָכלעפל“ אומעטום. אַלץ האָט אים אינטערעסירט; אַלץ האָט ער געוואָלט וויסן און אומעטום האָט ער זיך אַריינגעמישט. אַן אמתער „אַריינקריכער“, צי איז עס געווען אין דער היים; צי ביי דער אַרבעט; צווישן פּריינד; און אפילו נאָך אין זיינע יינגערע יאָרן. אין שולע איז ער

געווען א פירער, דער „סטאראסטע“. האָט מען עפעס געדאַרפט אַרגאַניזירן, צוזאַמענשטעלן אַדער דערליידיקן, איז שימעלע געווען פון די ערשטע. דאָס זעלבע אין דער הויך-שולע.

יאַנקעש האָט אים זייער ליב געהאַט אַלס קינד און ער פלעגט זיך מיט אים גרויסן. זיין מוטער באַשע האָט צע-טראָגן צווישן אַלע ווייבער, אַז זיי האָבן אַ קינד אַזוינס און אַזעלכעס, מיט אַ גאַלדענעם קאַפּ. זיי האָבן אַליין נישט געוויסט אין וועמען ער איז געראַטן. ווי פריער געזאָגט, האָט ער מיט אויסצייכענונגען געענדיקט דאָס שטודירן און איז אַריין אַרבעטן אין אַ גרויסן שפיטאַל, וווּ ער פלעגט פירן די חשבונות. ער האָט געהאַט הינטער זיך צוויי בוכהאַלטערס. מיט מיידלעך פלעגט זיך שימעלע באַגעגענען, אָבער בלויז דורכגייענדיק. ער האָט אפילו נישט געהאַט דעם עזות איינצו-לאַדן איינע אויף אַ שפּאַציר. צו די צוויי מיידלעך, וואָס האָבן געאַרבעט מיט אים, האָט ער זיך אויפגעפירט זייער ערנסט. ער האָט נאָר געפאַדערט פון זיי, אַז אַלץ זאָל זיין אין אַרדענונג, מען זאָל קענען אָפגעבן די חשבונות צום באַשטימטן טערמין.

יאַנקעש און באַשע פלעגן אָפט שמועסן וועגן שימעלען; הלוואי געפינט ער עפעס אַ לייטיש מיידל. יינגלעך דאַרף מען אויך נישט לאָזן אין דער לאַנגער באַנק אַריין. די מוטער האָט אים אַ מאָל געוואָלט פרעגן, אָבער זי האָט זיך באַרעכנט. אַזוי פלעגט זי זיך באַציען צו אים, שטענדיק אַ טראַכט טאָן פריער. אפילו נישט געפרעגט פאַרוואָס ער קומט טיילמאָל אַהיים שפעטער. ער פלעגט זיך פאַרענטפערן מיט דעם, וואָס ער מוז זיך אַ מאָל פאַרהאַלטן, בכדי אַרויסצוגעבן די חשבונות צום טערמין. לעצטנס פלעגט ער אָפטער קומען שפע-טער ווי אַלעמאָל. האָט באַשע געזאָגט צו יאַנקעשן, אַז דאָס איז נישט שימעלעס טבע. יאַנקעש ווידער האָט געהאַלטן, אַז אַ יינגל איז נישט קיין מיידל, ער קען זיין שטעטל זיך אַליין באַשטיין.

אין אַ געוויסן טאָג איז געקומען צו יאַנקעשן אַ קליענטקע צו מעסטן איר פאַלטן. צווישן אַנדערן האָט זי אַ פּרעג געטאָן: „וואָס טוט אייער שימעלען?“ זאָגט יאַנקעש: „זייער גוט, ער אַרבעט.“ זאָגט זי ווייטער: „כּהאַב אים געזען שפּאַצירן מיט אַ מיידל.“ „מיט איינער? זייער גוט“, זאָגט יאַנקעש. „איך אין זיינע יאָרן פלעג שוין שפּאַצירן מיט עטלעכע. ער האָט אין

וועמען אַריינצוגראָטן". זאָגט די פרוי: „ער איז געגאַנגען מיט זייער אַ פיין מיידל, זינאַ הייסט זי". דאָ איז שוין צוגעלאָפן באַשע: „זאָגט זשע טאַקע, אַ ווילעז אַ שיינעז" האַקט איר איבער יאַנקעש: „אויב דו וועסט וועלן נאַכפרעגן אויף יעדן מיידל, מיט וועמען ער וועט שפּאַצירן, וועט דיר די צייט נישט טראַגן". „כווייס נישט גענוי", זאָגט די קליענטקע, „כווייס נאָר, אַז זי איז אַ טאַטנס אַ קינד". מער קיין דעטאַלן האַט זי נישט געגעבן און נישט געוויסט. איז דאָס ווי כמעט פאַרגעסן געוואָרן.

שימעלעס עלטערן זיינען אויך געוואָרן באַומרויקט אין יענעם אָוונט. ווען די יונגע מענטשן האָבן זיך געטראָפן „אין דער בלאַטע" צום ערשטן מאָל. שימעלע איז נישט אַהיים גע-קומען באַלד נאָך דער אַרבעט - עס איז נישט געווען זיין טבע. ווען דער זייגער האַט זיך גערוקט און זייער זון איז נאָך אַלץ נישט געווען אין דער היים, האָבן זיי זיך שוין אָנגע-הויבן פאַרשטעלן ווער ווייסט, וואָס עס האַט, חלילה, מיט אים פאַסירט. מען האַט אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער, געשטאַנען ביי דער אָפענער טיר און געוואַרט. . . ענדלעך האָבן זיי אים דערזען און אַ נייע נשמה איז אין זיי אַריין. די מוטער האַט אים גענומען קושן, דער פאַטער איז געשטאַנען אומגעוולדיק לעבן זיי - ביידע האָבן געוואַרט, אַז דער זון זאָל זיי קלאַר מאַכן, וואָס עס האַט מיט אים פאַסירט. שימעלע האַט זיי באַרויקט, געוויזן אַז ס'איז שוין שפעט און מען דאַרף גיין שלאָפן. צומאַרגנס וועט ער זיי אַלץ גענוי איבערגעבן. אָבער די מאַמע לאַזט נישט צורן, הייבט אָן וואַרפן פראַגן און וויל שוין אַלץ וויסן. שימעלע האַט געזען, אַז ער וועט זיך נישט קענען אַרויסדרייען אָן אַ דערקלערונג, האַט ער זיי אַלץ דערציילט - פון אַלץ ביז תּוּו. ווען דער נאָמען פון זינאַס פאַטער, יאַנקל דער איינבינדער, איז אַרויס-געקומען אין געשפרעך, זיינען זיינע עלטערן געווען זייער צו-פרידן. דאָס זיינען היימישע, באַקאַנטע, פיינע מענטשן. שימעלעס פאַטער האַט שוין אפילו אַ טראַכט געטאָן - זאָל זיין אין אַ מזלדיקער שעה.

שימעלע איז אַ צופרידענער אַוועקגעפאַלן אויפן בעט, זיך אויסגעצויגן אַ דערהויבענער, אַ טראַכט געטאָן, אַז דעם אָוונט האַט ער איבערגעלעבט עפעס נייעס. ער האַט אַלץ אַנאַ-ליזירט און מיט זיכערקייט באַשלאָסן, אַז אַלץ וועט זיך

ענדיקן אין בעסטן אָרדענונג. ער האָט נישט אויפגעהערט טראַכטן דאָס סאַמע גוטע וועגן איר -- זי איז שיין, קלוג, באַ- לעבאַטיש, און ווייזט אויס, אַז ער האָט זי טאַקע ליב באַקומען. עס זאָל כאַטש פון איר זייט נישט זיין קיין שטע- רונג. אַזוי איז ער אַ מידער אַנטשלאָפן געוואָרן, ביז די מוטער האָט אים געמוזט אויפוועקן, כדי ער זאָל נישט פאַרשפעטיקן צו דער אַרבעט.

זינאָ האָט דאָס ערשטע מאָל זיך געפונען אין אַזעלכע אומשטענדן -- זיצן מיט אַ פּרעמדן בחור אויף אַ באַנק, זיך באַווייזן מיט אים צוזאַמען ביי פּרעמדע מענטשן. וווּ האָט זיך ביי איר גענומען אַזאַ העלדישקייט? זי האָט אָנגעהויבן איבערטראַכטן די געשעענישן פון לעצטן אָוונט.

* * *

די ערשטע באַגעגעניש איז פאַרגעקומען ביים אַריי- גאַנג אין דער אַלעע, ביידע מיט זיסע שמייכלען אויפן פנים. ביידע זיינען זיי געגאַנגען צו דער באַנק אין דער אַלעע שווינגנדיקע, נישט פאַרשטאַנען פאַרוואָס. ער רייסט אָפּ אַ בלעטעלע פונעם נאָענטן בוים, דרייט עס אין די הענט, שמעקט צו דעם, און לאַזט עס פליען אין דער לופטן. זינאָ רייסט איבער דאָס שווייגן און פּרעגט אים, צי ער איז שוין לאַנג נאָך דער אַרבעט? „ניין“, זאָגט ער, „אַז כּהאַב זיך מיט דיר געדאַרפּט באַגעגענען, האָב איך פּריער ווי שטענדיק פאַר- לאַזט די אַרבעט“. די דאָזיקע באַגעגעניש איז געווען זייער אַ צופרידנשטעלנדיקע. ביז עלף אַזייגער זיינען זיי געזעסן אויף דער באַנק, ווי זיי וואַלטן דאָס געווען אָפּגעדונגען.

נאָך דער ערשטער באַגעגעניש זיינען פאַרגעקומען נאָך אַ צאָל באַגעגענישן. כמעט יעדן טאָג איז עס פאַרגעקומען אין אַ באַשטימטער צייט. קיינער פון זיי האָט זיך נישט פאַר- שפעטיקט, ווי זיי וואַלטן זיך נישט געקענט דערוואַרטן, אַז דער זייגער זאָל שוין אויסקלינגען די באַשטימטע שעה. אין אמתן איז עס טאַקע אַזוי געווען. מיט קלאַפּנדיקע הערצער זיינען זיי געלאָפן צום אָפּגערעדטן פּלאַץ און זיך שמייכלענ- דיקע אַרומגענומען. טיילמאָל זיינען זיי געזעסן אויף דער באַנק אין שטאַט-גאַרטן; טיילמאָל שפּאַצירט לאַנגע שעהן. די עלטערן, איבערהויפּט די מאַמעס, זיינען געווען פאַר-

אינטערעסירט אינעם גאַנג פון די באַגעגענישן און זיך נישט געקענט דערוואַרטן וועגן די רעזולטאַטן פון די „ראַנדקעס“. אָבער ווי קלוגע מאַמעס האָבן זיי זיך צוריקגעהאַלטן פון פּרעגן.

ביי דער לעצטער באַגעגעניש מיט זינאַן האָט שימעלע איר דערציילט, אַז זיינע עלטערן ווייסן שוין פון זייערע באַגעגענישן. זיינע עלטערן האָבן אים דערציילט וועגן דער קליענטקע, וואָס האָט זיי געזען שפּאַצירן, און ווי זי האָט אויסגעלויבט זינאַן פאַר זיינע עלטערן. זיי האָבן באַשלאָסן צו עפענען די קאַרטן פאַר די עלטערן, אַז זיי האָבן זיך ליב און האָבן באַשלאָסן חתונה צו האָבן. זיי ווילן, אַז די טאַטע-מאַמעס זאָלן געבן זייערע ברכות. פאַרשטענדלעך, אַז די עלטערן האָבן מיט פאַרגעניגן צוגעשטימט.

ביי יאַנקעשן איז געווען איין מיכשול. שמעונס צוויי שוועסטער, אַ צווילינג, זיינען געווען עלטער פון אים. און ווי עס איז דעמאָלט געווען די טראַדיציע, האָט מען צומערשט חתונה געמאַכט די עלטערע קינדער. האָט מען זיך מיט זיי דורכגערעדט און זיי האָבן ביידע געגעבן די הסכמה און גע-ווינטשן אים מזל-טוב. ווען ער איז געקומען מיט זינאַן און זי פאַרגעשטעלט פאַר זיי, איז זי זיי געפעלן געוואָרן און זיי האָבן זיך מיט איר באַפריינדעט.

ביידע טאַטע-מאַמעס האָבן זיך באַגעגנט ביי יאַנקעשן אין הויז, ביי אַ שיינ געדעקטן טיש, צוגעגרייט מיט אַלעם גוטן און מיט אַ לחיים. זיי האָבן זיך נאָענטער באַקענט און אַרומגערעדט אַלע פראַגן בנוגע דער חתונה. צום סוף איז באַשטימט געוואָרן די צייט פון חתונה-טאָג אין אַ האַלב יאָר אַרום. וואָס שייך די חתונה הוצאות זאָל יעדער צד ביי-שטייערן העלפט. מען האָט אויך אַרומגערעדט וועגן אַ וווינונג פאַרן יונגן פאַרפאָלק; וועגן מוזיק, וועגן דער חתונה-סעודה און אַנדערע דעטאַלן.

אין דער באַשטימטער דאַטע איז מיט מזל פאַרגעקומען די חתונה. עס זיינען אָנוועזנד געווען עטלעכע הויכע לייט, קריסטן און צוויי פריצים, פון וועמען יאַנקעשן האָט באַקומען די בעסטע וויינען. ס׳איז געווען אַ פריילעכע און געשמאַקע חתונה מיט פיל געסט פון ביידע צדדים, סטודענטן, שרייבערס און זשורנאַליסטן פון זינאַס אַרבעט-פלאַץ. דאָס פאַרל האָט געשיינט פון אונטער דער חופּה.

נאך דער חתונה זיינען זיי באַלד געגאַנגען אין זייער
אייגענער וווינונג. זינאָ מיט שימעלע האָבן איינגעשטעלט אַ
שיין פאַמיליע-לעבן מיט ליבע, אָפשיי און פריינדשאַפט. זיי
האָבן פאַרגעזעצט זייער אַרבעט ווי פריער. די אַוונטן האָבן זיי
פאַרברענגט צוזאַמען אָדער מיט פריינד, און זיי פלעגן פון
צייט צו צייט באַזוכן ביידע עלטערן. דער איינציקער נעגאַטיו-
ווער פאַל אין זייער צוזאַמענלעבן איז געווען דאָס, וואָס קיין
קינד איז נישט געבוירן געוואָרן, טראַץ דעם, וואָס עס זיינען
שוין אַדורך פינף יאָר.

זינאָ איז מיט דער מוטער געגאַנגען צו דאָקטוירים און
זיך אָנגעהויבן קורירן, אָבער דערווייל אַן דערפאַלג. וואָס מער
צייט ס'איז פאַרגאַנגען, אַלץ מער האָט זיך ביי זיי פאַר-
שטאַרקט דער באַגער צו האָבן אַ קינד. ווען זיי האָבן ביי
עמעצן דערזען אַ קינד האָבן זיי עס גלייך ליב באַקומען. עס
שאַפט זיך אפילו ביי זיי אַ קנאה געפיל צו די, וואָס האָבן
קינדער, איבערהויפט די, וואָס האָבן תיכף נאָך דער חתונה
געבוירן.

ס'האָט זיך ביי זיי געשאַפן דער געדאַנק, אַז אויב
ס'וועט אין אַ צייט אַרום גאַרנישט געשען, זאָלן זיי אפשר
אַדאַפטירן אַ קינד פון אַ קינדער-היים. זינאָ פלעגט זייער אַ
סך איבערלעבן, כאַטש מען האָט נישט געוויסט די סיבה, ווער
ס'איז אין דעם שולדיק. זינאָ איז אפילו געגאַנגען, אַן שמעונס
וויסן, צו אַ קאַרטן-וואַרפערין, אַן אָפּשפּרעכערין, אָבער אַלץ
אַן דערפאַלג. די פראַגע פון האָבן אַ קינד איז געווען אַן אַל-
געמיינע זאַרג. מען האָט נישט פאַרלוירן די האַפענונג, אַז
אפשר וועט גאָט רחמנות האָבן אויף זיי און צושיקן אַ
דערלייזונג.

דאָס האָט גאַרנישט פאַרמינערט די באַציונגען צווישן
דעם פאַרל. ביידע האָבן זיך געליבט נישט ווייניקער ווי פאַר
דער חתונה. אומעטום צוזאַמען געגאַנגען, צוזאַמען פאַרברענגט.
געווען פאַרלעך, וואָס האָבן זיי זייער געלויבט און געזוכט
זייער פריינדשאַפט.

* * *

ווי פריער דערמאָנט, האָט שמעון געאַרבעט אין אַ
שפיטאַל, ווי דער הויפט פון בוכהאַלטעריע ביוראָ. קיין שום

הוצאות קענען נישט געמאכט ווערן און זיין חתימה, און אלע איינקונפטן האבן געמוזט דורכגיין זיין האנט. ער האט דערי-בער, פון צייט צו צייט, געמוזט שטיין א ביסל לענגער אין דער ביורא, כדי אויסצוגלייכן די חשבונות. אין זעלבן שפיטאל האט אויך געארבעט א ראמערין, א פרוי, וואס האט ריין געמאכט די צימערן פונעם שפיטאל. זי איז נישט געווען קיין יידישע און איר נאמען איז געווען שורא. זי האט נאך געקענט צוראמען אין די אַוונט שעהן נאך דער אַרבעט. ווען שמעון האט געארבעט א ביסל שפעטער, זיינען אין דעם טייל פון שפיטאל, ווו עס האט זיך געפונען די אַדמיניסטראַציע, געווען נאך זיי ביידע -- שורא און שמעון. יעדעס מאָל פלעגט זי אים פרעגן, צי ער האט נאך אַ סך אַרבעט, ווייל זי וויל אויפרא-מען זיין צימער.

שורא איז געווען נישט קיין מיאוסע און פלעגט זיך דרייען ארום אים מיט אַ שמייכל. קיין מאָן האט זי נישט געהאט, נאָר ווען ס'פלעגט זיך אַ מאָל מאַכן. . . האט זי נישט אַוועקגעלאָזט. פון אַ גלעזל משקה האט זי זיך קיינמאָל נישט אַפגעזאָגט. זי פלעגט טענהן: „אין מאָל לעבט דער מענטש, דאַרף ער פון אַלעמען געניסן“. . . שמעון האט אויף איר קיין ספּעציעלן אַכט נישט געלייגט, זי איז אים ווייניק אַנגעגאַנגען. ער איז אַ פאַרנומענער מענטש און מיט אַ ריין-מאַכערין איז נישטאָ אפילו וואָס צו שמועסן.

אַבער אין מענטשלעכן לעבן קומען אַ מאָל פאַר געשעענישן, וואָס קומען פון זיך אַליין, אומבאַטראַכט, אויטאָ-מאַטיש. און פון זיי קומען אַן צרות. אַזוי איז געשען אין דעם פּאַל.

אין אַ געוויסן אַוונט, ווען שמעון האט געאַרבעט אַ ביסל שפעטער, איז שורא אַריין געקומען פרעגן, צי זי קען דאָ ריין מאַכן, און דעמאָלט איז עס געשען. ביידע האבן פּלוצעם דערפילט, אַז זיי ווערן צוגעצויגן איינער צום אַנדערן. אין זאָך האט געפירט צו אַ צווייטער און עס האט פּאַסירט, וואָס עס פּאַסירט געוויינלעך צווישן צוויי יונגע מענטשן, וועלכע געפינען זיך אַליין אין אַ צימער. שורא האט גענומען אַ טרונק פון איר פלעשל און אים מכבד געווען מיט אַ גלעזל. כאָטש שמעון איז נישט געווען קיין טרינקער, האט ער דאָס גלעזל גענומען, ווייל ער איז געווען אַ ביסל נערוועיש צוליב אַ טעות אין די

חשבונות. נאָכן ערשטן האָט מען גענומען אַ צווייטן; מען האָט אָנגעהויבן זיך וויצלען און לאָכן צוזאַמען. שמעון האָט אַרויפ-געלייגט אַ האַנט אויף שוראַ, איר אַרומגענומען, זי צוגעדריקט צו זיך. שוראַ האָט זיך נישט אַנטקעגנגעשטעלט. פאַרקערט, זי האָט אים צוגעהאַלפן אַראָפּנעמען איר קליידל, אים אויסגע-טאָן דאָס רעקל און. . . ס'האָט נישט לאַנג גענומען און זיי זיינען געווען אַריינגעפלאַכטן איין קערפער אין צווייטן. . .

* * *

אין אַ געוויסן פאַרנאַכט, שוין אַ שטיקל צייט שפעטער האָט שוראַ דערזען שמעונען ביי דער גאַרדעראָב פון די קליי-דער אין שפיטאַל. ער האָט אָנגעטאָן דעם מאַנטל און זיך גע-גרייט אַהיים צו גיין. זי האָט אים שטילערהייט אַרויסגערופן אויף דער גאַס און אים בסוד געזאָגט: „איך בין שוואַנגער.“ אים איז שווער געווען אויף אַ מינוט צו פאַרשטיין, וואָס דאָס זאָל באַדייטן, צי וואָס אַזעלכע רייד. „מען דאַרף וועגן דעם איבעררעדן“, האָט זי זיך געווענדעט צו שמעונען. „קום, מיר וועלן זיך דורכשפּאַצירן צו מיין היים.“ שמעון, אין גאַנצן אַ פאַרלוירענער, אַ צעמישטער, האָט זיך געלאָזט נעמען פון איר ביי דער האַנט. אַזוי זיינען זיי דערגאַנגען צו שוראַס היים.

שוראַ האָט געווינט אין אַ צווייטן הויף, אין אַ קליין צימערל. ווי אַ געפאַנגען וועלפל אין דעם צימערל, האָט שמעון אין גאַנצן נישט פאַרשטאַנען פאַרוואָס ער געפינט זיך דאָ. „זי, ביטע“, רוקט אים שוראַ אונטער אַ בענקל. שמעון הערט זיך צו און זעצט זיך אַוועק; דאָס בענקל איז געשטאַנען ביי דער סאַמע טיר. ביידע האָבן עטלעכע מינוטן געשוויגן. „יאַ, כּיבין פאַרפלאַנטערט געוואָרן מיט דיר. דו פאַרשטייסט?“ „יאַ, יאַ“, זאָגט שמעון. „וואָס זשע טוט מען איצט?“ פרעגט זי. שמעון האָט צעשפּרייט זיינע הענט און געהויבן מיט די אַקס-לען. דער זשעסט האָט פאַרדראָסן שוראַן, האָט זי אַ זאָג געטאָן: „איך ווייס אַליין וואָס כּהאַב צו טאָן אָן דיין עצה. נאָר דו פאַרשטייסט, צו דעם דאַרף מען האָבן געלט“. . . דו דאַרפסט געלט?“ האָט זיך שמעון דערפרייט, וועלכער האָט שוין עפעס מער פאַרשטאַנען. „ס'איז נישט קיין געלט פאַר מיר“, האָט שוראַ געזאָגט. „אָן קיין געלט וועט מען פאַר מיר אין

שפיטאָל גאַרנישט מאַכן. עס זיינען פאַראַן שוועריקייטן".
שמעון האָט באַלד געמאַכט אַ באַשלוס: „אַט האָסטו,
כהאָב היינט באַקומען מיין געהאַלט". און ער האָט
אַוועקגעלייגט אויפן טיש דאָס גאַנצע געלט, וואָס ער האָט
פאַרמאַגט. שוראַ האָט שנעל צוגעדעקט דאָס געלט איבערקערנ-
דיק אַ טעלער פון אויבן. שמעונען איז געוואָרן גרינגער אַפּצו-
דעכען; ער איז מיטאַמאָל אויפגעשטאַנען פונעם בענקל. שוראַ
האָט גוט באַמערקט דעם זיפּץ, וואָס ער האָט אַרויסגעלאָזט.
„נאַר", זאָגט זי, „איך האָב נאָך נישט באַשטימט אויף זיכער.
קען זיין, אַז כוועל נאָך געבוירן דאָס קינד". שמעון האָט זיך
צוריק אַוועקגעזעצט אויפן בענקל. „גיי שוין, גיין" - האָט
שוראַ זיך צעשריגן. „דו האָסט דאָ מער נישט וואָס צו טאָן.
סיקען זיין, אַז מיר וועלן זיך נאָך באַגעגענען אין געריכט". זי
האָט זיך צעלאַכט אויפן קול, אים פשוט אַרויסגעשטופט און
מיט אַ שטאַרקן זעץ פאַרמאַכט די טיר נאָך אים. שמעון איז
אַרויס, זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן און זיך געלאָזט אַ
היים.

* * *

זינאַ האָט צומערשט גאַרנישט באַמערקט. „וואָש זיך די
הענט", האָט זי באַפוילן. „כוועל באַלד ברענגען דאָס עסן".
ווען זינאַ האָט געטראָגן די טעלער מיטן עסן האָט זי זיך צע-
שמייכלט, נאָר זעענדיק שמעונס פנים, האָט זי זיך אַפּגע-
שטעלט אין מיטן גאַנג און געפרעגט: „וואָס איז מיט דיר?".
„פאַרשטייסט" - הייבט אָן שמעון און פאַרהיקעוועט זיך -
„אויפן וועג אַהיים, פאַרנדיק אין אויטאָבוס, האָט מען ביי
מיר אַרויסגענומען דאָס גאַנצע געלט, דעם באַקומענעם גע-
האַלט, וואָס כהאָב היינט געקראָגן". . . „וואָס הייסט? ווי
אַזוי?" - האָט זינאַ געפרעגט. „כווייס אַליין נישט ווי אַזוי
סיאזי פאַרגעקומען", ענטפערט שמעון. „וואָס-זשע ביסטו אַזוי
פאַרצערט? סיאזי אוודאי אַ צרה, נאָר פון קיין הונגער וועלן
מיר נישט שטאַרבן". שמעונען איז געוואָרן גרינגער, אַבער
סיהאָט אים אַרומגעכאַפט אַן אומבאַגרענעצטע בושה, צוליב
דעם גראַבן ליגן, וואָס ער האָט צונויפגעשטעלט. ער איז צו
אַזעלכע זאַכן נישט געווען גרייט. ער האָט אָן איידעלן כאַ-

ראקטער. זינא האָט זיך באַמיט צו פאַרגעסן וואָס שנעלער דעם דאָזיקן פּאַל.

זינא איז געווען אַ פּרוי, וואָס האָט ליב געהאַט, אַז מענטשן מיט פּריינדלעכע באַציאָנגען זאָלן קומען צו איר צו גאַסט. אין זייער צימער איז שטענדיק געווען ריין און שיין, באַפּוצט מיט אַלערליי בילדער, בלומען און קאַלירטע זאַכן. דאָס צימער אין וועלכן זיי האָבן געווינט, איז געווען איינס פון אַ זעקס-צימערדיקן קאַמפּלעקס, אַפּגעטיילט מיט אַ לאַנגן קאַרידאָר. דאָרט האָבן אויך געווינט אַנדערע לאַקאַטאָרן. אַלע שכנים האָבן צוזאַמען פאַרמירט אַ מין קאַלעקטיוו הויז. מענטשן האָבן געזוכט צו באַשיינען זייערע וווי-פלעצער, אפילו אין אַרעמע אומשטענדן. מען האָט געקאַרגט אויפן עסן, נאָר אין צימער זאָל זיין ריין און שיין. מענטשן האָבן געלעבט אויף גרויפן, קאַשע, פּאָוידלע מיט טונקל ברויט, זופּן, קאַר-טאַפּל, אַבער ביים אויפנעמען געסט האָט מען אַלץ געטאָן, אַז קיינער זאָל נישט באַמערקן די אַרעמקייט. זינא, די ניי-אַריינ-געצויגענע שכנה אין דעם הויז, האָט זייער אויסגענומען ביי די אַנדערע מיט איר פּירונג און אויסקליידונג. זי האָט ליב געהאַט צו טראָגן זייער בלישטשנדיקע זאַכן, מעג זיין אַפּגע-גילדעטע קייטעלעך, בראַנדזעלעטן, פינגערלעך, אַפּצונאָרן די וועלט מיט איר בליאַסק. די שכנים האָבן געהאַלטן פון זינאָן. די קיך איז געווען אַן אַלגעמיינע, פּלעגן די שכנים אפילו איר העלפן אין דער קיך, ווען זי איז געווען פאַרנומען מיט עפעס אַנדערש. אויב ס'איז אַ מאָל געווען אַ מיספּאַרשטענדעניש צווישן די שכנים, איז עס דערליידיקט געוואָרן אויפן טיש ביי זינאָן. מען איז זיך געוויינלעך צעגאַנגען איבערגעבעטענע און צופּרידענע.

* * *

שמעון האָט אַ לאַנגע צייט באַמיט זיך אויסצומיידן די מעדיצינישע אַפּטיילונג, פּדי נישט אַנצוטערפּן שוואַן. די צייט איז אַוועק, אַלץ איז מכלומר'יט פאַרגעסן געוואָרן. שוואַן האָט ער ווייניק געזען און ער האָט זי אפילו נישט דערמאָנט. איין מאָל איז אים אויסגעקומען צו גיין דורכן שטאַט-גאַרטן אויפן וועג אַהיים. אין דער אַלעע האָט זיך אַ פּרוי אויפּגע-הויבן פון דער באַנק און אים פאַרשטעלט דעם וועג. שמעון

האָט זיך גערקט אין דער זייט אַדורכצולאָזן די פרוי, גע-
טראַכט, אַז זי איז אוודאי שיכור. „וואָס, דו דערקענסט מיך
נישט?“, האָט די פרוי זיך צעשריגן אויפן קול. דאָס איז געווען
שוראָ. זי האָט אים אָנגעכאַפּט ביים אַרבל. „קום, זאָלן מיר
דאָ זיצן, ס'איז דאָ וועגן וואָס צו שמועסן. יאָ, פאַפּאַשי“. . .
שמעון איז איר נאָכגעגאַנגען, טראַכטנדיק, אַז זי זאָל אים
נישט אָפּשפּילן עפעס אַ שפּיצל.

זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק און שוראָ
איז אָנגעגאַנגען מיטן געשפרעך: „דו ביסט אַ טאַטע פון אַ
טעכטערל. דיין געלט האָב איך אויסגעגעבן אויף אַנדערע זאַכן
און כּהאַב געבוירן דאָס קינד. איר נאָמען איז קסעניאַ. ס'איז
שווער פאַר מיר אויסצוהאַלטן דאָס קינד. איך קען זיך נישט
באַווייזן צווישן מענטשן מיט איר, מען וועט מיך פשוט פאַר-
שטיינערן. איך האָב אויך געמוזט אויפגעבן די אַרבעט אין
שפּיטאַל און געזוכט אַרבעט ערגעץ אַנדערשוו. האָב איך באַ-
שלאָסן צו געבן דאָס קינד צו דיר, איר פאַטער, וווּ זי וועט
האַבן אַ פּיל בעסער לעבן. זי איז אפילו זייער ענלעך צו דיר
מיט איר שפּיציק נעזל. אויב נישט וועל איך זי אַוועקגעבן אין
דער קינדערהיים. אויף אַלע דאָקומענטן בין איך גרייט אַריינ-
צושרייבן, אַז כּיזאַג זיך אַפּ פון קינד אויף אייביק. אַזוי ווי
ביי דיר איז נישטאָ קיין קינדער און כּהאַב געהערט, אַז איר
רעדט וועגן אַדאָפּטירן, נ. . . איז דאָך דאָס דיין בלוט און
פלייש. דיין פרוי וועט מיט דער צייט דיר מוחל זיין און דער-
ציען דאָס מיידעלע ווי איר אייגן קינד“.

שמעון איז געבליבן זיצן אַ פאַרפלעפטער, מיט אַן
אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ. ער האָט איר געפרוווט אויפקלערן, אַז ער
דאַרף האָבן כאַטש אַ וואָך צייט צו קענען איבעררעדן מיט
זינאַן און מאַכן פּלענער. אָבער שוראָ האָט דערפון נישט גע-
וואָלט הערן. זי קען נישט וואַרטן קיין וואָך צייט. ס'ימז
געשען שוין איצט. זיי זיינען אַריין אין שוראָס הויז און זי
האָט אים דערלאָנגט אַ בינטל איינגעוויקלט אין אַ גרויען
טיכל - זיין טעכטערל. „אַט, נעם עס, גיי אַ היים צו דיין
פרוי און איר וועט ביידע דערציען דאָס קינד“. שמעון האָט
איינגעזען, אַז ער האָט נישט קיין אַנדערע ברירה, האָט ער
גענומען דאָס קינד און מיט אַ שווער האַרץ זיך געלאָזט
אַהיים.

שימעלעס סורפריז

זינא איז געשטאנען אין קיך, אין דעם אָוונט, און זיך געוונדערט, וואָס שימעלע איז נאָך נישטאָ פון דער אַרבעט. געוויינלעך קומט ער אַהיים האַלב נאָך זעקס, העכסטנס זיבן אַזיגער. טאָמער דאָרף ער שטיין גאָר, גאָר שפעט, באַמיט ער זיך איר צו לאַזן וויסן דורך אַנדערע שפיטאַל-אַרבעטער, וועל-כע גייען אַדורך זייער הויז אויפן וועג אַהיים. ער לאַזט דערביי וויסן די סיבה פון זיין פאַרשפעטיקונג. זי קוקט אויפן זייגער -- ס'איז שוין נאָך אַכט. זי האָט שוין דריי מאָל צוגע-וואַרעמט די וועטשערע. זי קוקט דורכן פענצטער -- מיזעט אים נישט. ס'איז נישט זיין טבע. זי איז אפילו אַריבערגעלאָפן צו זיין פריינד יורי, וועלכער וווינט אויף דער שכנהשער גאַס, לעבן ראָג. יענער האָט זיך אויך געוונדערט און איר געזאָגט, אַז זיי זיינען ביידע אַרויס צוזאַמען, נאָר שימעלע האָט זיך פאַרקירעוועט אויף אַן אַנדערן וועג.

שימעלע איז בכלל געווען אַ מענטש, וואָס האָט אין ערגעץ נישט פאַרשפעטיקט. זינאָן פלעגט פיל מאָל רייצן זיין איבעריקע פינקטלעכקייט. צופיל פינקטלעך, פלעגט זי טענהן... איצט ווייס זי שוין נישט וואָס צו טראַכטן. אפשר אַ פאַר-זאַמלונג? נאָר ניין. . . ער וואַלט עס איר געזאָגט פריער פאַר דער אַרבעט. וואָס קען דאָס זיין? זינאָ קוקט ווידער אַרויס דורכן פענצטער, אפשר קומט ער שוין. . . און אפשר פון דער אַנדערער זייט? נישטאָ! אין דרויסן ווערט שוין פינצטער. די בויער הוידען די צווייגן. זייער ווייניק מענטשן אין גאַס, בלויז איינצלנע, יחידים. זי דרייט זיך אומגעדולדיק אַהין און צוריק. אין קאָפּ קומען אַלערליי געדאַנקען, וואָס קען עס זיין? זי ווייסט שוין נישט וואָס צו טראַכטן. ס'איז נאָך דאָס קיין-

מאָל נישט געשען.

פּלוצעם דערהערט זיך אַ קלאַפּ ביי דער טיר. ס'קען זיין שמעון, אָבער פּאַרוואָס קלאַפּט ער? ער האָט דאָך דעם שליסל פּון דער טיר, קען ער דאָך אַליין עפּענען. אַן אומרויך געפיל באַפּאַלט איר. זי גייט צו און עפּנט די טיר. „שמעון, וואָס איז געשען? פּאַרוואָס אַזוי שפּעט?“ זי רוקט זיך אַ ביסל אויף צוריק, אַז שמעון זאָל קענען אַדורכגיין. אָבער ער שטייט אויפן אָרט און רירט זיך נישט ווייטער. ער שווייגט און זאָגט נישט קיין וואָרט. ערשט איצט האָט זי באַמערקט, ווי אין זיינע הענט טראָגט ער עפּעס אַ פעקל. „וואָס איז דאָס?“ פּרעגט זינא, „וואָס האָסטו געברענגט?“ „אַ קינד“, ענטפּערט שמעון ערנסט. „אַ קינד“, חזרט ער איבער. „וואָס הייסט אַ קינד?“ „גלאַצט זינא מיט די אויגן. „וואָס פּאַרשטייסטו נישט? פּראָסט און פּשוט אַ מיידעלע, פּאַרשטייסט?“ „איך פּאַרשטיי גאַרנישט. . . וואָס הייסט אַ קינד, אַ מיידעלע. . . וואָס איז עס פּאַר אַ קינד? . . . וועמענס?“ – „מיינס“, האָט שמעון זיך אָנגענומען מיט מוט און הויך אַ זאָג געטאָן, ווי ס'וואָלט זיך ביי אים אַרויסגעכאַפּט נישט טראַכטנדיק. זי גיט נאָכאַמאָל אַ קוק, איינגעוויקלט אין אַ גרויען טיכל ליגט אַ קינד. „וואָס, וואָס האָסטו געזאָגט?“, האָט זינא זיך צעשריגן. „הער מיך אויס“ – האָט שמעון אָנגעהויבן ווייכער רעדן, „הער מיך אויס זינעטשקע. כיוועל דיר אַלץ דערציילן, וועט עס דיר ווערן קלאָר“. „כיוויל גאַרנישט הערן. גיי שוין אַרויס פּון דאַנען, דו אויסוואָרף“, האָט זינא צוגעגעבן שטילערהייט, כדי מזאָל, חלילה, נישט הערן אין דרויסן. זי האָט פּאַרקלאַפּט די טיר און ער איז געבליבן אין דרויסן אויף יענער זייט, מיטן בינטל אויף די הענט.

זינא איז געבליבן שטיין אין קאָרידאָר, ווי זי וואָלט מורא געהאַט צו מאַכן אַ שריט. די לופט קוועלן זיינען ביי איר ווי פּאַרשטאַפּט געוואָרן און ס'איז איר געווען שווער צו אַטעמען; דאָס האַרץ האָט ביי איר געטראַסקעט ווי מיט האַ-מעס. זי האָט נאָך אַלץ נישט פּאַרשטאַנען, נישט באַנומען, וואָס דאָ איז געשען. עפּעס שטייט דאָ פּאַר אַן אומגליק. ס'האָט זי אָנגעכאַפּט אַ ציטער, וואָס האָט נישט אָפּגעלאָזט פּאַר אַ לענגערער צייט. זי גיט אַ קריץ מיט די ציין, מורמלט עפּעס, וואָס זי אַליין האָט נישט פּאַרשטאַנען און לויפט אַריין אין צימער. אין דרויסן איז געגאַנגען אַ רעגן. איינציקווייז איז

זינא געקומען צו זיך. זי האָט זיך אַוועקגעלייגט אויפן בעט, דער ציטער איז פאַרשווינדן, זי האָט זיך אַליין באַמיט צו שטאַרקן, זיך אַליין בעסער מאַכן.

דער רעגן אין דרויסן האָט זיך געשטאַרקט. די שווערע טראַפנס האָבן זיך געהערט קלאַפן אויפן טראַטואַר און אויפן בלעכענעם דעכל פונעם שכנותדיקן הויז. זינא איז מיטאַמאָל אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צום פענצטער, אַרויסגעקוקט אין דער פינצטערניש. שמעון איז געשטאַנען אונטער אַ דעכל, צוגע-טוליעט צו זיך דאָס בינטל מיטן קליינעם באַשעפעניש אינעם גרויען טיכל. „קום אַהיים!“ – האָט זינא געעפנט די טיר און אַ געשריי געטאָן. שמעון איז אַריין אין שטוב אַ נאַסער. ער האָט אַ טראַכט געטאָן, אפשר גייט צום בעסערן. זינא האָט עפעס געמורמלט, געוואַרטשעט צו זיך אַליין אומפאַרשטענד-לעכס. שמעון האָט יעדע וויילע אַרויסגעלאָזט אַ שווערן זיפֿץ פון טיפן האַרצן. ער האָט איר געוואַלט געבן צו פאַרשטיין, איר דערציילן, וואָס עס האָט פאַסירט. זינא האָט זיך פאַר-שטאַפט די אויערן און נישט געוואַלט הערן זיינע רייד. זי האָט זיך פאַרשטעקט אין אַ ווינקל פון צימער, אויסשרייענדיק פאַרשיידענע זידל-ווערטער אויף שמעונס אַדרעס.

שמעון איז אַרויס אין קאַרידאָר און שנעל פאַרמאַכט די טיר הינטער זיך, כדי נישט צו הערן אירע זידל-ווערטער. ער איז געבליבן שטיין, זיך אַנגעשפאַרט אין אַ וואַנט און גע-טראַכט, וואָס ער קען טאָן. זינא האָט פלוצעם עפעס באַ-שלאָסן און אַנגעהויבן אַרייננוואַרפן אַ טייל פון אירע זאַכן אין אַ טשעמאַדאָן.

די גאַנצע צייט איז דאָס קינד, איינגעוויקלט אינעם גרויען טיכל, געלעגן אויפן דיוואַן. אַ ביסל איז עס געשלאָפן, אַ ביסל עפעס געמורמלט, ווי סיוואַלט געקרעכצט. פלוצעם האָט עס זיך צעוויינט אויף אַ הויכן קול, געזויגן דעם סמאָ-טשעק פאַר אַ וויילע, דערנאָך ווידער זיך צעוויינט אויפן קול, ווי זי וואַלט עפעס געפאַדערט. שמעון איז אַריינגעלאָפן אין שטוב אַ צעמישטער. „אויסוואַרף“ – האָט זינא אַ געשריי געטאָן צו שמעונען – „זי איז אוודאי הונגעריק. מיט וואָס קען מען זי אַנהאַדעווען?“, „מסתמא מיט מילך“, האָט שמעון אַ פאַרחידושטער געענטפערט. „מסתמא“, האָט זינא אויך נאָכגע-רעדט, רייצנדיק זיך מיט אים. זינאָן האָט אַ טאַרע געטאָן דאָס מאַמע-האַרץ פון אַ פרוי. זי איז צוגעגאַנגען צום דיוואַן,

מיט אַ שוידער אויסגעהערט דעם איר נישט-באַקאַנטן געוויין. דאָס ביטערע קינדערישע געוויין האָט אויף איר שטאַרק גע-ווירקט, אויף אַזוי פיל, אַז זי האָט זיך אויך צעוויינט אויפן קול. גאָט, האָט זי געטראַכט, גאָט. . . דאָס קינד איז דאָך אומשולדיק, וואָס איר פּאָטער איז אַ פּאַסקודניאַק, אַ צעוויל-דעוועטער יונג. . . „וויפל איז זי אַלט?“, האָט זי אַ פּרעג גע-טאָן. „דאָכט זיך פיר מאַנאַטן“, האָט שמעון געזאָגט, אַליין נישט וויסנדיק איר עלטער.

זינאַ נעמט מיט אומקלאָרע געפילן אויפוויקלען דאָס פיצעלע און אַרויסנעמען זי פונעם טיכל. דאָס קינד איז אויף אַ מינוט שטיל געבליבן, פאַרפעסטיקט אירע אייגעלעך אויף זינאַן. דאָס האָט באַשטימט איר גורל. „גרויע אייגעלעך האָט זי“ – האָט זינאַ אַ זאָג געטאָן – „נאָר אין גאַנצן נאָס“. . . ווען זינאַ האָט זיך אַ ביסל באַרוינט, האָט זי ווידער געפּרעגט שמעונען פון וואַנעו קומט דאָס קינד? ער האָט פאַר-שטאַנען, אַז ער קען איר איצט נאָך אַלץ נישט דערציילן דעם גאַנצן אמת, ווייל דאָס וואָלט געווען אַ צו שטאַרקער קלאַפּ פאַר זינאַ. האָט ער אויף דער שנעל אויסגעטראַכט אַ מעשה, אַז ער האָט זיך פאַרפלאַנטערט מיט אַ קראַנקען-שוועסטער אין שפיטאַל. זי האָט אים נישט צורו געלאָזן און אין אַ שוואַכן מאַמענט זיינען זיי ביידע געשלאָפן צוזאַמען. פון דעם איז געבוירן געוואָרן דאָס מיידעלע. די אמתע מאַמע וויל נישט און קען נישט האַלטן דאָס קינד, ווייל מען האָט זי איבערגע-שיקט אין אַן אַנדערן ראַיאָן, וווּ די אומשטענדן צו האַדעווען קינדער זיינען זייער שווערע. ער האָט נישט געהאַט קיין אַנ-דערע ברירה ווי נאָר צו ברענגען דאָס קינד צו זיך אַהיים, אַנשטאַט מען זאָל עס געבן אין אַ קינדער-היים. ער וועט די דאָזיקע קראַנקען-שוועסטער מער אין לעבן נישט זען. ער האָט זי קיינמאָל נישט ליב געהאַט אַזוי ווי ער האָט ליב זינאַן.

* * *

דער פרימאַרגן ביי שמעון און זינאַ אין שטוב האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַ קינדעריש קוויטשנדיק געוויין. אין קאַ-רידאָר האָבן זיך צונויפגעזאַמלט די שכנים, נישט קענענדיק פאַרשטיין פון וואַנעט קומט דער קול פון אַ וויינענדיק פיצל

קינד. אלע זיינען געווען נייגעריק צו וויסן, ווי קומט דאָ אַהער אַ פיצעלע קינד? אין מיטן דער נאַכט ברענגען אַ קינד? ווי ערגעץ צוגעגנבעט. זינאָ האָט צוגעטראַכט אַ לענגערן ליגן, וועלכן מען האָט אויך געזאָגט די עלטערן. אין שפיטאַל איז פּלוצעם געשטאַרבן אירס אַ ווייטע קרובה, וועמענס מאַן איז אַוועקגעפאַרן אין אַ ווייט לאַנד. האָט זי, זינאָ, געמוזט נעמען דאָס מיידעלע צו זיך אויף אַ צייט. . . די פּרויען האָבן מיט-געפילט, געשאַקלט מיט די קעפּ, אַ קרעכץ געטאַן, און דאָס צוגענומען ווי ריינעס אמת. זיי האָבן פאַרגעלייגט זייער הילף אויף פאַרשיידענע אופנים. איין שכנה האָט אַריינגעברענגט שמאַטקעלעך צו וויקלען דאָס קינד; איינע האָט געהאַט אַן אַלט קינדער שפּאַציר-וועגעלע, אַ ביסל צעבראַכן, איין רעדעלע האָט זיך נישט געדרייט, נאָר מען קען עס נאָך נוצן. ביי אַ צווייטער שכנה האָט זיך געפונען אַ יאַפּאַניש צולייג-ווענטל, האָט שמעון עס געקויפט, אַפּגערייניקט און פאַרצוימט אַ טייל פון צימער צו שאַפן אַ ווינקל פאַרן קינד, מיט שמאַטקעלעך, פּלעשעלעך, קליידעלעך און שפּילצייגן. דאָס גאַנצע הויז איז געגאַנגען כאַדאַראָס מיט דעם קליינעם נפּשל.

זינאָ האָט זיך אין גאַנצן פאַרלוירן פון דער לאַגע אין וועלכער זי האָט זיך פּלוצעם געפונען. . . געוואָרן אַ מאַמע אָן קאַפּ-ווייטיק, אָן שוואַנגערשאַפט, אָן געבורט-ווייען - אַ פאַרטיקע מוטער און דאָס אַלץ. זי איז געוואָרן שטאַרק פאַר-נומען. ביי איר האָט זיך פאַרענדיקט די פּרייע צייט, ווען זי פּלעגט זיך אַריינכאַפן צו אַ חברטע, אָדער צו די שכנים אויף אַ שמועס, אָדער אַ גלעזל טיי. געסט פּלעגן נאָך קומען, אָבער נישט אַזוי אַפט. צו די עלטערן פּלעגט מען זיך אַריינכאַפן בלויז אויף אַ קורצן וויזיט. דאָסגלייכן די עלטערן פּלעגן נאָר קומען אויף אַ פאַר מינוט. די געשפּרעכן זיינען געוויינלעך גע-גאַנגען אַרום דעם קינד: ווי זי עסט, שלאַפט, ווי זי אַנט-וויקלט זיך. אויף קסעניאָ איז געלייגט געוואָרן די גאַנצע אויפ-מערקזאַמקייט: אַט שמייכלט זי, עסט, טרינקט, לאַכט, וויינט א.א.וו.

אַזאַ קליין קינד פּאַדערט אַ סך אויפּמערקזאַמקייט. ספּעציעל נאָך, וואָס זינאָ האָט נישט געהאַט קיין פּריערדיקע פּראַקטיק און נישט געווען צוגעגרייט מיט די נויטיקע זאַכן פאַר דעם פּלוצעמדיקן צוגאַב צו דער משפּחה. מען האָט גע-

דאַרפט באַזאַרגן ספּעציעלע עסנוואַרגן פאַרן קינד; געמוזט מער זיך אָנגעבן מיט איר, וואַשן, איבערוויקלען, קאַכן פאַר איר עפעס קינדערישעס. אויב נישט האָט זי אַרויסגעלאָזט יענעם געוויין, אַז דאָס גאַנצע הויז איז זיך צוזאַמענגעלאָפן. ווען דאָס קינד איז געשלאָפן, איז מען אַרומגעגאַנגען אויף די שפיץ פינגער, מען זאָל, חלילה, זי נישט אויפוועקן. און אין מיטן נאַכט, ווען ס'האָט זיך אויפגעוועקט, האָט מען עס געמוזט אויף דער שנעל באַדינען, כדי איר געוויין זאָל נישט אויפוועקן אַלע שכנים.

איר אַרבעט האָט זינאַ נישט געוואָלט איבערלאָזן, פלעגט זי עס אַהיים נעמען, זיצן ביז שפעט אין דער נאַכט און אַרבעטן. בייטאָג איז זי געגאַנגען מיטן קינד אויף דער פרישער לופט אין שטאָט-גאַרטן. שמעון פלעגט איר מיט אַלע-מען אַרויסהעלפן. גערופן האָבן זיי דאָס קינד „קיסאַ“, ס'האָט געקלינגען ליבלעכער. שמעון האָט אין געהיים דערליידיקט אַלע דאָקומענטן מיט שוראַס אונטערשריפט, אַז זי זאָגט זיך אָפּ פון איר קינד אויף אייביק; האָט נישט קיין שום טענות אויף ווייטער.

אַזוי איז קיסאַ געוואַקסן אין אַן איבערגעגעבענער און האַרציקער אַטמאָספּער, באַגלייט מיט ציטערנדיקע עלטערן-געפילן. דאָס קינד האָט געהאַט אַלץ, נאָר ס'האָט איר געפעלט די נאַטירלעכע אינטימע פאַרבינדונג פון אַ קינד צו דער מוטער, וועלכע האָט זי אויסגעטראָגן און געבוירן. זי פלעגט אינסטינקטיוו ווייניק שמייכלען, נישט טוליען זיך צו זינאַן, ווי קליינע קינדער טוען דאָס. ס'האָט זיך ביי איר געשאַפן אַ מין עקשנות-געפיל אויף יעדן שריט; זעלטן געקושט, זעלטן אַרומ-גענומען און צוגעדריקט. צו די באַקומענע מתנות, וועלכע מען פלעגט איר קויפן, האָט זי זיך באַצויגן גלייכילטיק, קאָלט אַפּגעדאַנקט, קורץ, מיט אַ פאַרהיקעטן קול, אַן אַ שמייכל.

קיסאַ איז געוואַקסן ווי אַלע אַנדערע מיידלעך אין איר סביבה. צו דער באַשטימטער צייט האָט זי אָנגעהויבן גיין אין דער רעגירונג-שולע. זי איז געווען פון די געוויינלעכע שי-לערינס, אַן שום ספּעציעלע אויסצייכענונגען. זי האָט געהאַט עטלעכע חברטעס מיט וועמען זי האָט פאַרברענגט. זי האָט זיך אויפגעפירט ווי אַלע אַנדערע יידישע מיידלעך אין יענער צייט. אַפּגעגעבן כבוד צו אירע זיידעס און באַבעס און אוודאי צו אירע טאַטע-מאַמע, אָבער אַ ביסל קאָלט. אינעווייניק

אָבער, אין איר האַרצן, האָט זי געפילט, אַז ס'פעלט איר
עפעס. זי האָט אַליין נישט געוואָסט, וואָס דאָס איז, און זי
האָט זיך מיט קיינעם נישט געטיילט וועגן אירע געפילן.
זינאַ האָט בשום אופן נישט געקענט פאַרשטיין, פאַר-
וואָס קיסאַ איז שטענדיק פאַטראַכט און וועגן וואָס טראַכט
זי. דאָכט זיך, אַז זי האָט אַלצדינג. וואָס פעלט איר?

קיסאָ טרעפט זיך מיט איר מוטער

קיסאָ איז איבערגעגאָנגען אין ניינטן קלאַס. אין חודש מאָרץ האָט מען זיך געגרייט צו פֿייערן איר זעכצן-יאָריקן גע-בורטס-טאָג. זינאָ איז אויפגעשטאַנען זייער פֿרי צוצוגרייטן אַלץ פֿאַר דער שמחה. זיי האָבן איר געקויפט אַ גאָלדן זייגערל מיט אַ גאָלדענעם בראַסליעט, באַשטעלט פֿאַר איר אַ שיינעם סוועטער, און ענגלישן פֿאַלטן מיט אַ צוגעפאַסט היטעלע. זינאָ האָט געקלערט, וואָס נאָך קען מען קויפן פֿאַרן קינד צום גע-בורטס-טאָג, אַז ס׳זאָל איר געפעלן. זינאָ איז געווען אַזוי פֿאַר-נומען מיט די צוגרייטונגען, אַז זי האָט גאַרנישט באַמערקט, אַז עפעס איז נישט אין גאַנצן גוט מיט איר קינד. קיסאָ איז אויפגעשטאַנען צעווילדערט, נישט פינקטלעך געענטפערט אויף געשטעלטע פֿראַגן. דעם פֿריערדיקן אָונט האָט זי אַוועקגע-דרייט איר פנים פון כאַפן אַ קוש פֿאַרן שלאָפן און נישט שטענדיק געזאָגט אַ גוטע נאַכט. קיסאָ האָט אויך אָנגעהויבן זיך אומקערן פון דער שולע שפעטער מיט אַ שעה און אפילו אַנדערטהאַלבן. . . זיך פֿאַרענטפערט, אַז ס׳איז צוליבן זיין פֿאַרנומען אינעם ליטעראַרישן קרייז, אַדער אינעם כאַר, וועלכער גרייט זיך אַרויסצוטרעטן אויף דעם שולע-אָונט.

אין אַ טאָג ווען זינאָ האָט געוואַרט ביז פינף אַזייגער נאַכמיטאָג, אַז קיסאָ זאָל קומען אַהיים, האָט זי באַשלאָסן צו גיין אין דער שולע אַריין צו נעמען קיסאַן אין אַ געשעפט, ווייל זי האָט געהערט, אַז מ׳האַט אַרויסגעלייגט צום פֿאַרקויפן אימפּאַרטירטע שיד. זי האָט געוואָלט קויפן פֿאַר איר אַ פֿאַר דאַמען שיד (טופליעס) מיט הויכע קלעצלעך, ווי זי האָט עס איר צוגעזאָגט. אין שולע איז שוין קיינער נישט געווען. די ריין-מאַכערין האָט געזאָגט, אַז אַלע זיינען אַוועק פונקט ווי שטענדיק – פֿיר אַזייגער. זינאָ, קעמפנדיק מיט דער אויפ-טרייסלונג און אויפֿרעגונג, איז שנעל אַהיים געלאָפן.

קיסאָ האָט זיך געיאָוועט אין דער היים מיט אַ פופצן מינוט שפעטער. זי האָט אַ קוק געטאַן אויף זינאָן און פֿאַר-שטאַנען, אַז קיין איינפאַכער געשפרעך וועט דאָ נישט פֿאַרקו-מען. „מיר זיינען געווען אין דעם מזעזום“, האָט זי געלאָזט

וויסן דער מוטער, מיט אַ געוויינלעכן טאָן, כדי נישט צו דער-
לאָזן צו קיין פאַרהיצטן געשפרעך און פאַרזיכערן איר מוטער,
אַז ס'איז אמת, וואָס זי האָט געזאָגט. עפעס אַן אומבאַוויסט-
זיניק געפיל האָט צוריקגעהאַלטן זינאַן פון רעאַגירן אויף
קיסאַס אויסרייד, נישט געפרעגט קיין איינצלעהייטן. זי האָט
געמאַכט דעם אָנשטעל, ווי אַלץ איז איר קלאָר און זי גלויבט
עס. „כײַן געגאַנגען דיך נעמען אין געשעפט אַרײַן צו קויפן
פאַר דיר אימפּאַרטירטע טופליעס מיט הויכע קנאַפלעך“, האָט
זינאַ געזאָגט שטיל. זי האָט באַמערקט, ווי אויפן מיידל האָט
זיך צעשפּרייט אַ פאַרווינדערונג אויפן געזיכט. צי קען עס מעג-
לעך זײַן, אַז קיסאַ האָט זיך שוין באַקענט מיט אַ יינגל,
וועמען זי באַגעגנט נאָך דער שולע, האָט זינאַ געטראַכט. זי
האָט גאַרנישט חושד געווען, אַז דאָס וואַלט פיל בעסער
געווען, ווי דער אומגליק, וואָס רוקט זיך אָן אויף איר אינעם
ווייטערדיקן לעבן.

* * *

ווען קיסאַ איז אַרויסגעקומען פון דער שולע האָט זי
באַמערקט, אַז די פרוי שטייט ווידער לעבן דעם געשעפטל פון
געטראַנקען. דאָס איז געווען שוראַ. אויפן וועג אַ היים פלעגט
קיסאַ זיך פאַרגינען אויסצוטרינקען אַ גלאַז גאַז-וואַסער מיט
אַ טאַפלטער פאַרציע מאַלינען-סאַק. אויף דער פרוי האָט זי
נישט געלייגט דעם מינדסטן אַכט. אָבער שוראַ האָט דווקא יאָ
געלייגט גרויס אויפמערקזאַמקייט אויף קיסאַן. אין אַ געוויסן
נאַמיטאַג האָט קיסאַ באַמערקט, נאָכדעם ווי זי האָט באַ-
שטעלט אַ גלאַז גאַז-וואַסער, אַז עס פעלט איר אויס צוויי
קאָפיקעס. „אַנטשולדיקט מיר“ – האָט קיסאַ צוריקגערוקט
דאָס גלאַז – „נאָר מיר פעלן צוויי קאָפיקעס“. . די פרוי
האָט געשווינד אַרויסגענומען צוויי קאָפיקעס און געגעבן דער
פאַרקויפערין. „טרינק, טרינק, מיידעלע“, האָט זי געזאָגט מיט
אַ שטילן קול. „טרינק צום געזונט“. „אַ דאַנק. . . כוועל אייך
מאַרגן. . .“ „נשקשה, מיר וועלן זיך אַפּרעכענען“. . האָט די
פרוי געענטפערט מיט אַ שמייכל.

אויפן צווייטן טאַג האָט קיסאַ, מיט צוויי קאָפיקעס
אין האַנט, געזוכט די פרוי איר אומצוקערן דעם חוב. די פרוי
איז דאָרט נישט געווען. מיט די קאָפיקעס אין דער האַנט
האָט קיסאַ זיך אומגעקערט אויפן וועג אַהיים. אָבער אין
ווינקל פון דער אַלעע האָט די זעלבע פרוי זי פאַרהאַלטן. „אַ

גוטן מאַרגן, מיידעלע" -- האָט שוראַ געזאָגט. „ווי רופט מען
דיך? נישט קסעניאַ?“ „פון וואַנעט ווייסט איר?“ האָט זיך קיסאַ
געוונדערט. „אַזוי האָב איך געטראָפן“, האָט די פרוי זיך צע-
שמייכלט. נאָר באַמערקנדיק די פאַרווונדערונג און דעם קוק
פונעם מיידל, האָט זי שנעל צוגעגעבן: „כהאַב געשפאַסט, פשוט
געהערט ווי דיינע קאַלעגן רופן דיך.“ קיסאַ האָט זיך באַרויקט.
מיט עטלעכע טעג שפעטער, ביי אַן ענלעכער באַגעגע-
ניש, האָט די פרוי אַרויסגענומען אַ שאַקאַלאַד פון איר טאַש:
„נאַ, דאָס האָט מיר אַ שכנה געבראַכט און איך עס נישט
קיין שאַקאַלאַד. נעם עס דו, טייערינקע, נעם.“ קיסאַ האָט איר
אַפּגעדאַנקט און אַריינגעלייגט דעם שאַקאַלאַד אין איר טעקע.
זי האָט אין דעם נישט געזען קיין שום אויסערגעוויינלעכעס.
זי האָט אויך נישט באַמערקט, אַז די זעלטענע באַגעגענישן
האַבן זיך לאַנגזאַם פאַרוואַנדלט אין אַ געווינהייט, און דער-
נאָך אין אַ פריינדשאַפט. אַ פאַר מאָל האָט שוראַ איר פאַר-
געלייגט אייז-קרעם. זי האָט זיך אויסגעפרעגט וועגן דער שולע
און צו ביסלעך איבערגעגאַנגען וועגן אַנדערע, מער פּערזענלעכע
זאַכן. קיסאַן האָט אפילו נישט אינטערעסירט ווי די פרוי
הייסט. אַ מאָל האָט די פרוי פאַרגעלייגט קיסאַן צו גיין מיט
איר אין קינאַ. „כידאַרף פּרעגן מיין מוטער“, האָט קיסאַ גע-
ענטפּערט. שוראַ האָט פאַרביסן מיט די ליפּן און האָט אויף
דעם גאַרנישט געענטפּערט. פאַרוואָס האָט זיך די פרוי אָנגע-
ברוגזט? האָט קיסאַ געטראַכט. זי האָט שוין פריער עטלעכע
מאָל געפּרעגט דער מוטער אַ דערלויבעניש צו גיין אין קינאַ.
אַבער דאָס מאָל האָט זי זיך עפּעס איינגעהאַלטן פון פּרעגן.
קיסאַ האָט זיך אַליין געוונדערט, פאַרוואָס זי קען נישט
פּרעגן די מוטער. די באַגעגענישן זעען אויס עפּעס צו זיין און-
טערערדיש. די מוטער קען איר שטערן דערצו.
אויפן צווייטן טאַג האָט די פרוי ווי שטענדיק געוואַרט
אין געוועלבל אויף קיסאַן. „נו, אין קינאַ גייען מיר?“ „יאָ“,
האָט קיסאַ אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ, אַראַפּלאַזנדיק די
אויגן צו דער ערד. מיט קיין וואָרט נישט דערקלערט, צי
מיהאַט איר דערלויבט, צי נישט. אין משך פון דעם
צוואַמענטרעף האָט די פרוי געהאַלטן קיסאַס האַנט, זי גע-
לעט. קיסאַן איז דאָס נישט געווען אַזוי אָנגענעם, נאָר זי
האָט זיך געשמט אַוועקצונעמען די האַנט. ווען זיי זיינען
אַרויס פון קינאַ, איז שוין אין דרויסן געוואָרן טונקל. קיסאַ,

א דערשראָקענע, האָט אַ זאָג געטאָן: „אוי. . . ס'איז שוין
שפעט. כיוועל זאָגן אין דער היים, אַז כּיבין געווען פּאַרנומען
אין נאָך דער שולע אַקטיוויטעטן.“ די פּרוי האָט צוגעשאַקלט
מיט באַשטעטיקונג, מיט אַ לייכטן שמייכל אויף אירע ליפּן.
ענדלעך איז אָנגעקומען קיסאַס זעכצן-יאַריקע גע-
בורטסטאָג פּייערונג. מ'האָט פּאַר איר אויפגענייט אַ זייער שיין
קליידל פון געלן קאַליר; געקויפט שיך מיט קלעצלעך, ווי זי
האָט געהאַפּט. זינאַ האָט צוזאַמענגעשטעלט אַ צעטל פון געסט,
וועמען מען דאַרף פאַרבעטן. אַ באַזונדער צעטל פאַר די
יינגערע, און סתם אַזוי באַקאַנטע, קיינעם נישט צו פאַרגעסן.
דאָס גאַנצע קאַלעקטיווע הויז איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ
מין יום-טובדיקן „אַזיאַטאַזש“ (אויסערגעוויינלעכע פּריילעכקייט).
די פאַרקויפּערין פונעם געשעפטל האָט צוגעזאָגט צו קריגן אַ
פּושקעלע רויטן קאַוויאַר. דער גאַלדשמיד האָט צוגעזאָגט אויס-
צוגראַווירן אַ שיינע שפּילקע אין נאַמען פון אַלע שכנים. אין
דעם גרויסן געטומל האָט קיינער נישט באַמערקט, אַז די
העלדין, דאָס געבורטסטאָג מיידל, איז גאַר נישטאַ. „צי זעט
נישט ביי דיר אויס, אַז קיסאַ איז נישט די זעלבע, וואָס
געווען?“ -- האָט זינאַ געפרעגט שמעונען. „נ.נ. . . ס'איז אַן
איבערגאַנג פּעריאָד“, האָט שמעון געענטפּערט, נישט געקוקט
דערויף וואָס אַליין האָט ער אויך עפעס באַמערקט.
אין דעם טאָג איז די פּרוי נישט געשטאַנען אין גע-
שעפטל, נאָר גלייך ביים אַריינגאַנג אין שולע און געוואַרט. ווי
נאָר קיסאַ איז אַרויסגעקומען האָט זי איר אָנגעכאַפּט ביי דער
האַנט און מיט אַן איינגעהאַלטענעם קול איר געבעטן מיטגיין
מיט איר. „וואַהין“, פּרעגט קיסאַ אַ ביסל איבעראַשט פון דער
פּלוצעמדיקער איינלאַדונג. „אין דעם שטאָט-גאַרטן“, האָט שוראַ
געענטפּערט. זיי זיינען געגאַנגען ענוג ווייט און ביידע האָבן
געשוויגן. קיסאַ האָט עפעס פאַראויסגעזען, אָבער גאַרנישט גע-
פּרעגט.

אין שטאָט-גאַרטן איז געווען פּייכט, לעצטן אָוונט האָט
גערעגנט. אַרום האָט מען נישט געזען קיין לעבעדיקן מענטש.
קיסאַ האָט זיך אַ ביסל דערשראַקן. זיי זיינען ביידע געגאַנגען
צום מיטל-פּלאַץ, זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק, וואָס שוראַ
האָט אָפּגעווישט מיט אַ שמאַטע. ס'איז געווען אַרום שטיל,
רײַק.

„הער זיך איין, קסעניע“, האָט שוּראַ געזאָגט נאָך אַ
 לאַנגן שווייגן. „ס׳איז שוין צייט, אַז דו זאָלסט וויסן דעם
 גאַנצן אמת“. פון דעם לאַנגן שווייגן, פונעם גיין אַזוי ווייט,
 האָט ביי קיסאַן אויפגעברויזט אינעווייניק אַ שטורעם און זי
 האָט אויסגעשריגן: „וואָס פאַר אַן אמת? . . וואָס?“. די פרוי
 האָט געגעבן אַ טיפן זיפֿץ און פאַרגעזעצט: „מיין נאָמען איז
 שוּראַ. מ׳האָט דיך אָפּגענאַרט! די גאַנצע צייט נאַרט מען דיך
 אָפּ!“. „ווער?“. – האָט קיסאַ אַ געשריי געטאָן. „ווער? . . ווער? . .
 „דייניקע. . . דייניקע. . . דו ביזט דאָך נישט זייערס, נישט
 זייער אייגענע“, האָט שוּראַ ווייטער פאַרגעזעצט און געוואָרפן
 אַן אויסשפיר בליק, ווי אַזוי דאָס אַלץ האָט געווירקט אויפן
 יונגן מיידל. קיסאַ איז געזעסן אַ „פאַרפרויענע“. זי האָט גאָר-
 נישט פאַרשטאַנען, וואָס די פרוי מיינט. „דו ביזט אַן אונטער-
 געוואָרפענע, פאַרשטייסט? און די זינאַ איז בכלל נישט דיין
 מוטער. איך בין דיין מוטער! איך, שוּראַ, יאָ, איך!“, האָט זי
 אויסגעשריגן היסטעריש. „ס׳איז נישט גענוג, וואָס ער איז דיין
 פאָטער. . . כאַ. . . דאָס איז אַ פאָטער. . . איבערגע-
 שלאָפן איין נאַכט, פאַרויכערט אַ ציגאַרעט, און אַוועקגעגאַנגען.
 נאָר די מוטער. . . זי איז וואָס זי איז“. . . „מיין פאָטער
 רויכערט נישט“, האָט קיסאַ איר איבערגעהאַקט. „דו פאַר-
 שטייסט גאַרנישט, וואָס איך גיב דיר צו פאַרשטיין! דו ביסט
 ביי פרעמדע מענטשן, דו וווינסט ביי זיי, דערצו נאָך ביי יידן,
 „זשידעס“, און דו ביסט דאָך אַ רוסישע, וויל דיין מוטער,
 איך, בין אַ רוסישע. איך!“ – האָט זי זיך אַ קלאַפּ געטאָן אין
 האַרצן. „איך בין עס, נישט זינאַ. דו ביסט נאָר שמעונס טאָכ-
 טער. . . איך בין דיין אמתע מאַמע, דיין אייגענע. און דו
 דאַרפסט זיין נאָר מיט מיר!“ „נישט אמת!“ – האָט זיך קיסאַ
 צעשריגן מיט אַ האַלב געוויין. „איר זאָגט נישט אמת. . . איך
 וויל נישט זיין מיט אייך. . . איך וויל גיין אַ היים, יאָ, אַ
 היים וויל איך“. זי איז אַוועקגעלאָפן פון איר. „טעכטערל!“ –
 איז שוּראַ צוגעגאַנגען צו איר – „גיי נישט אַוועק. . . זיץ אַ
 דאָ מיט מיר. דו דאַרפסט מיך פאַרשטיין.“

קיסאַ איז מיטאַמאַל ערנסטער געוואָרן: „מיד אַוועק-
 געגנבעט פון אייך? צוליב וואָס? די פרוי האָט מיט ביידע
 הענט פאַרשטעלט איר פנים פאַר חרפה: „ניין, נישט געגנבעט,
 כּהאַב דיך אַליין מיט מיינע הענט אַוועקגעגעבן. כּבין געווען
 זייער יונג, נישט פאַרשטאַנען, אַ נאַרישע“. . . זי האָט זיך צע-

וויינט אויפן קול. „און איצט. . . בענק איך אזוי נאך דיר. האב אויף מיר רחמנות. . . מיין טעכטערל". זי האט געוואלט קושן קיסאן, אבער יענע האט זיך פון איר אוועקגעדרייט. „באטראכט זיך, דו וועסט אין גיכן באקומען דעם פאס, דע-מאלט וועסטו זיין פאר זיך אליין די באלעבאסטע, קיינער קען דיך נישט מיט גוואלד פארהאלטן". זי האט געכאפט א קוק אויף קסעניען, אפשאצנדיק ווי ס'האט אויף איר געווירקט דער געשפרעד. זי האט פארשטאנען, אז אויב זי וועט זיך צופיל אנטערענגען אויף קסעניען, קען זי דערמיט פון אלץ מאכן א תל. „נאר דו, טעכטערל, דערווייל רעד גארנישט". קסעניע האט אוועקגעדרייט דעם קאפ, נישט געבנדיק קיין שום הסכמה. זיי זיינען ביידע צוריק געגאנגען שווייגנדיק. . . קסעניע, נישט געזעגנדיק זיך, האט זיך אויסגעדרייט און איז אנטלאפן אהיים.

אויפן וועג אהיים האבן זיך ביי קיסאן געמישט אין קאפ די געדאנקען. „ביי די יידן". . . פארוואס „ביי" זי וויינט אין דער היים און נישט „ביי". יידן - איז וואס איז עס? אויסזען, זעט זי אויס ווי אנדערע אין דער געזעלשאפט. טא וואס איז דער אונטערשייד? אבער איצט האבן זיך איר דער-מאנט עטלעכע עפיואדן, אויף וועלכע זי האט צו דער צייט נישט געלייגט קיין אויפמערקזאמקייט.

עס דערמאנט זיך איר א געשפרעד אין קלאס, ערשט נישט לאנג צוריק. ביים רעדן וועגן די צוקונפטיקע פלענער האט לובא גורעוויטש דערקלערט, אז זי וואלט געוואלט שטן-דירן אין „אינסטיטוט פאר אויסלענדישע באציונגען". האט א קלאס-פריינדין, גוסעו, זי אויסגעלאכט: „דארט נעמט מען נישט אן סטודענטן מיטן פינפטן פונקט". „און אויב מען האט א גאלדענעם מעדאל?", האט געפרעגט גרישע זעלדין. „עס העלפט גארנישט, מיטן פינפטן פונקט נעמט מען נישט", האט גוסעו צוגעגעבן. קסעניע האט וועגן דעם פינפטן פונקט אפילו קיינמאל נישט געטראכט. דאס איז נאר געווען אין די פאסן פון די יידן - דער פינפטער פונקט אין פאס - רעליגיע - האט מען איינגעשריבן „ייד". אנדערע נאציאנאליטעטן האבן דאס נישט געהאט אין זייערע פעסער. אזוי ווי ס'איז נישט גע-ווען אנגענעם צו רעדן וועגן „ייד", האט מען גערעדט וועגן פינפטן פונקט.

נאך האט קיסא זיך דערמאנט, ווי איינמאל אין

געוועלב האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז קסעניע דאַרף צוצאָלן 68 קאָפּיקעס. ווען זי איז צוגעגאַנגען צו דער קאַסע, האָט מען איר געגעבן אַ שטופּ און אויסגעשריגן: „דו, זשידאָווקאַ, שטיי אין דער ריי!“ קיסאַן האָט עס גערירט ביז טרערן. זי וועט דאָך נישט נעמען דערקלערן פאַר אַלעמען, אַז זי איז געטריי אָפּגעשטאַנען אין דער ריי און האָט נאָר געדאַרפט צוצאָלן 68 קאָפּיקעס. איז זי אַרויסגעלאָפּן פונעם געוועלב, איבערלאָזנדיק אַלץ, וואָס זי האָט געקויפט.

נאָך האָט זי זיך דערמאַנט אַן עפיזאָד אין דער שולע. איינמאָל ווען זי איז געשטאַנען און זיך אָנגעטאַן דעם מאַנטל, האָט זי געזען זינאַן, וועלכע איז געקומען אויף אַ פאַרזאַמלונג פון די עלטערן פון די שולע-קינדער. די לערערין, וואָס איז גע-שטאַנען ביי דער טיר, האָט זינאַן געפרעגט: „וועמענס מוטער זענט איר? ס׳זיינען ביי אונדז פאַראַן אַזעלכע פיר.“ זינאַ איז צוגעגאַנגען נעענטער צו דער לערערין מיט דער פּראָגע: „אַנטשולדיקט מיר, וואָס הייסט אַזעלכע?“. . . קיסאַ האָט זיך דערשראַקן, ווייל דער מוטערס געזיכט איז אין דער רגע געוואָרן נישט צום דערקענען. געמיינט האָט די לערערין -- פיר ידישע שילערניס.

פאַרטיפט אין אירע געדאַנקען, איז קיסאַ פאַרביי גע-גאַנגען איר הויז. זינאַ, וועלכע איז געשטאַנען ביים פענצטער, צוגעטוליעט איר שטערן צום גלאַז, כדי בעסער צו זען דעם דרויסן, האָט זיך זייער געוונדערט, ווען זי האָט געזען ווי קיסאַ גייט פאַרביי איר הויז און גייט ווייטער. זי איז אַרויס-געלאָפּן און גערופן קיסאַן: „וואָס איז מיט דיר? וואָס איז גע-שען? פאַרוואָס אַזוי שפעט?“ „סיטוט מיר ווי אין האַלדז“, האָט קיסאַ געזאָגט. זי האָט געמיינט, אַז דער תירוץ וועט פאַרענטפערן איר פאַרשפעטיקונג און מיט דעם וועט זי פריי ווערן פון אַנדערע ליגנס. זי האָט אפילו געשווענקט דעם האַלדז און אויסגעטרונקען אַ גלאַז מילך מיט האַניק, אַבי דער שקר זאָל פאַרוואַנדלט ווערן אין אַן אמת.

* * *

אינעם טאָג, וואָס קיסאַ האָט געדאַרפט באַקומען איר פאַס, האָט זיך זינאַ צוגעגרייט צו גיין מיט איר. נאָר קיסאַ האָט זיך עקשנותדיק אָפּגעזאָגט פון דעם. אין פּאָליציי גייט זי

אליין. דאָס, האָט זי געזאָגט, איז איר ערשטער זעלבסטשטענדי-
קער שריט. דער פּאָליציי-קאָפיטאָן האָט געהאַלטן דאָס גרויע
ביכעלע אין האַנט און געפרעגט: „דיין נאַציאָנאַליטעט? דער
פינפטער פּונקט איז דאָ נישט אויסגעפילט.“ קיסאַ האָט גע-
שוויגן. „ס'איז ביי אייך עפעס דאָ אַ צווייפל אין דעם זינען?“
קיסאַ האָט אַלץ געשוויגן. „איר דאַרפט וויסן, אַז די נאַציאָ-
נאַליטעט ווענדט זיך דער עיקר אין דער נאַציאָנאַליטעט פון
דער מוטער.“ קיסאַ האָט געגעבן אַ שווערן זיפּץ: „כיוועל קומען
מאַרגן.“ „ווען איר ווילט, אפילו אין אַ וואָך אַרום“, האָט
גלייכגילטיק געענטפערט דער קאָפיטאָן, אַוועקלייגנדיק דעם
נישט-אויסגעפילטן פּאַס אין קעסטל.

אין דער היים האָט געוואָרט אויף קיסאַ אַ צוגע-
גרייטער טיש מיט 16 ראָזעווע שיינע גלעזעלעך און זעכצן בלי-
מעלעך, „גוואַזדיקעס.“ „נו, באַקומען?“ האָט איר זינאַ אַ לויף
געטאָן אַקעגן. „כ'באַגריס דיך!“ „ס'איז נאָך נישט פּאַרטיק“,
האָט קיסאַ געלייקנט. „מ'האָט געהייסן קומען אין אַ וואָך
אַרום.“ „נו, נשקשה. דו ערגער זיך נישט טייערע“, זאָגט זינאַ.
„מיר וועלן קויפן אַ צווייטן טאַרט.“ זינאַ האָט אַרומגענומען
קיסאַ, אַ קוש געטאָן, מיט אַ לייכטן קלאַפּ אין דער פלייצע.
קיסאַ האָט זיך גרינג אַ קורטש געטאָן, אָבער קיינער, אפילו
זינאַ, האָט דאָס נישט באַמערקט. „גיי לייג זיך אַוועק אַ ביסל
אַפרווען“, האָט זינאַ געזאָגט. „כיוועל דיר צוברענגען טאַרט מיט
אַ גלאַז טיי.“

די נאַכט איז קיסאַ נישט געשלאָפן. זי האָט צום
ערשטן מאל געהאַט אַ שלאַפּלאַזע נאַכט און נישט געוויסט
וואָס צו טאָן. זי האָט נישט געקענט אַנצינדן קיין ליכט, נאָר
ליגן אַזוי אין דער שטיל און טראַכטן, כדי קיינעם נישט אויפ-
צוועקן. קסעניע איז נאָך געווען צו יונג און נישט פּאַרמאַגט
די געהעריקע אַנטוויקלונג, דעם פּראַקטישן מוח, וואָס זאָלן
איר געבן די געהעריקע לייזונגען אויף אירע פּראַבלעמען. איר
איז נאָך ביז איצט נישט אויסגעקומען צו דאַרפן אויסקלייבן
צווישן פּאַרשיידענע אונטערשיידן, צווישן גוטס און שלעכטס,
צופאַסן דאָס לעבן צום בעסערן. זי איז געלעגן מיט אַפּענע
אויגן, געפירט אַ וויכוח מיט זיך אליין. ווער איז שולדיק אין
דער לאַגע אין וועלכער זי געפינט זיך? גאַלע ליגנס, נישט-
ערלעכע מענטשן, שקר! זינאַ איז גאַרנישט מייך מאַמע. נישט זי
האָט מיך געטראָגן, נישט זי האָט מיך געבוירן, נישט געליטן

קיין ווייטיקן. זי האָט מיך באַקומען אַ פּאַרטיקע, ווי מ'קויפט
 אַ „קוקלע" אין געוועלב. וואָס פאַר אַ מוטערלעכע ליבע קען
 זי צו מיר פילן? זי זאָל פשוט האָבן מיט וואָס זיך צו פאַר-
 נעמען אין דער פרייער צייט. . דעריבער טאַקע רופט זי מיך
 נישט אויף מיין געבורטס-נאַמען, קסעניע, נאָר עפעס קיסאַ. .
 אַפגענאַרט מיך און נאָך מיר אַנגעהאַנגען דעם פינפטן פונקט.
 איך בין גאָר קיין יידישקע נישט, אַ ריין רוסישע, ווי מיין
 אמתע מוטער. אַזוי האָט מען דאָך מיר געזאַגט אין דער
 פּאָליציי. דער פּאַטער -- דאָס רעכנט זיך נישט. . פאַרויכערט
 אַ ציגאַרעט. . און געוואָרן דער טאַטע. ביי זיך אין הויז
 רויכערט ער אפילו נישט. ער האָט דאָס קינד גענומען צו זיך,
 נאָר די אמתע מוטער איז געבליבן אַליין אין איר צימער. .
 דאָס איז נישט קיין גערעכטיקייט. . זי האָט זיך דערמאַנט,
 ווי שוראָ פלעגט שטיין ביים געוועלב. זי האָט זיך אָבער גע-
 וונדערט, אפילו געהאַט פאַרדרוס, פאַרוואָס האָט זי, קסעניע,
 נישט געהאַט קיין מער וואַרעמע געפילן צו איר. זי האָט זיך
 אַליין פאַרענטפערט, אַז די סיבה איז, וואָס זי איז נאָך נישט
 צוגעוויינט צו איר. דערמיט האָט זי זיך אַ ביסל באַרויקט.
 נאָר פון דאַנעט וועל איך סיי-ווי-סיי אַוועקגיין, מיט זייער
 „זשידאָוסקע" פינפטן פונקט. כּיִדאַרף דאָס נישט. כּוועל אַוועק
 און אַן עק דערצו!

קיסאַ האָט זיך געדרייט פון איין זייט אויף דער
 צווייטער. די ספרוּזשינעס האָבן געסקריפעט אונטער איר. זי
 האָט יעדעס מאָל געגעבן אַ טיפן קרעכץ פונעם האַרצן.
 זינאַ האָט זיך צוגעהערט צו דעם אַלעם. זי האָט פאַר-
 שטאַנען, אַז עפעס איז נישט אין אַרדענונג, אָבער נישט
 געקענט פאַרשטיין וואָס. זי האָט מער נישט געקענט אויס-
 האַלטן און צוגעאַנגען צו איר טאַכטער: „פאַרוואָס שלאָפ-
 סטו נישט?" און האָט אַרויפגעלייגט איר האַנט אויף קיסאַס
 שטערן. „מ'וואָלט דיר געדאַרפט אַפּמעסטן די טעמפּעראַטור".
 קסעניע האָט זיך פלוצעם אַפּגעריסן אויף איר: „לאַז מיך צורו-
 מיט דיין היץ, ס'איז מיר שוין נימאס!" זינאַ איז אַוועק, ווי
 פון אַ בייזער שלאַנג. זי האָט אַזש נישט געקענט גיין גלייך. זי
 האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ בענקל, נישט צוגייענדיק אפילו
 צום בעט. זי איז קראַנק -- טראַכט זינאַ -- אוודאי קראַנק,
 חס וחלילה, ווער ווייסט אויף וואָס. און אפשר בין איך איר
 באמת נימאס געוואָרן מיט מיין געטריישאַפט צו איר. דערביי

שטרענגט זי זיך אָן, אַז אירע הערצלעכע געפילן צו קיסאַן זאָלן זיך נישט מינערן.

אין שולע איז קיסאַ נישט געגאַנגען אין דעם טאַג. זינאַ האָט זי נישט געלאָזט גיין, נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס דער טערמאַמעטער האָט געוויזן אין גאַנצן נאַרמאַל. נאָכן האַלבן טאַג איז קסעניע אַוועק צו די שילערינס פּרעגן, וואָס מיהאַט זיי געגעבן אין די לעקציעס אויף מאַרגן. אויפן וועג אַ היים האָט זי באַמערקט, אַז ביי דעם געוועלבל שטייט די פּרוי, וועלכע איז שטענדיק געשטאַנען, נאָר מיט דער פּלייצע צו איר, געקוקט מיט אַנשטרענגונג צו דער טיר פון דער שולע. קסעניע האָט געוואָלט איר רופן, נאָר נישט געקענט באַשטימען צי זי זאָל דאָס טאַן. אין דער רגע האָט די פּרוי זיך אומגעקוקט און זיך אַ וואַרף געטאַן צו איר: „טעכטערל, האָסטו סוף-כל-סוף באַקומען דעם פּאַס? נאָכנישט באַקומען? נו, גוט, מיר וועלן צוזאַמען גיין אין דער פּאַליציי, וועלן מיר באַקומען. און איצט קום“, האָט זי אַנגענומען קסעניען אונטערן אַרעם. „גאַט, כּווער משוגע פאַר פּרייד. אַבער וווּ זיינען דינע זאַכן, דינע קליידער, דינע ביכער?“, כּוועל מאַרגן קומען“ -- ענטפּערט קסעניע. „ניין, ניין, פאַרוואָס מאַרגן? איך האָב היינט אַלץ צוגעגרייט, אויפגעראַמט, אַנגעגרייט אַ צו-בייסן. מיר וועלן צוזאַמען יום-טובען. . . דו גיב אַ לויף, נעם דיר אַלץ נויטיקס, דאָס איבעריקע וועסטו נעמען אַ צווייטן מאָל. איך וועל דאָ וואַרטן אויף דיר אין אַ שעה אַרום, נישט ווייט פון דער אַלעע“. זי האָט אַרומגענומען קסעניען, אַ גלעט געטאַן און איר אַ לייכטן קוש געגעבן אין דער באַק.

זינאַ איז געזעסן ביים טיש און עפעס איבערגעשריבן, ווען קסעניע איז אַנגעקומען און איז אַריין צו זיך הינטערן ווענטל. „קעצעלע“ -- זאַגט זינאַ -- „אפשר וואָלסטו מיר גע-האַלפן מאַכן וועטשערע? דער טאַטע וועט אוודאי באַלד אַ היים קומען און ער וועט זיין הונגעריק“. קסעניע ענטפּערט נישט קיין וואַרט. „קיסאַ, דו האָסט געהערט וואָס כּהאַב גע-זאַגט?“. ס'איז שטיל, מען הערט קיין וואַרט נישט. זי מאַכט מסתמא די לעקציעס, טראַכט זינאַ, איך וועל איר נישט שטערן.

קסעניע האָט אַרויסגענומען אַ רוקזאַק פון דער שאַפּע. זי האָט אַנגעהויבן אַריינפאַקן, וואָס עס איז איר געקומען

אונטער די הענט: אַ ביסל קליידונג, ביכער, שפּילצייגן און עט-לעכע מתנות, וואָס זי האָט לעצטנס באַקומען. זי האָט גע-וויסט, אַז זי וועט בשום אופן נישט קענען נעמען אַלצדינג, האָט זי נאָר גענומען די זאַכן, וואָס האָבן געהאַט פאַר איר אַ באַזונדערע באַדייטונג. זי האָט געהערט, ווי זינאַ פאַרעט זיך מיט די טעלער און גאַפלען - זי גרייט צום טיש. זי האָט אויך דערהערט, אַז שמעון איז געקומען און זינאַ זאָגט אים דאָס זעלבע ווי שטענדיק: „וואָש דיר די הענט, כּיטראָג שוין דאָס עסן“. צום סוף האָט זי געהערט דעם רוף: „קיסענקאַ, עסן!“

קסעניע האָט גענומען דעם רוקזאַק, אַריין אין אַל-געמיינעם צימער און זיך אַוועקגעשטעלט לעבן טיש. „וואָס זאַל דאָס באַדייטן?“, האָט זינאַ געפרעגט. „כּגי אַוועק“, האָט קסעניע געענטפערט. „וואָס, וואָהיך? די זופ איז שוין אויפן טיש. וועסט גיין נאָכן עסן?“, האָט זינאַ איר געפרווט אויס-רעדן. „כּגי שוין איצט. . . אַוועק“, האָט קסעניע עקשנותדיק אויסגעשריגן. „קסעניע, וואָהיך? . . . מיט אַלעמען? כּפאַרשטיי נישט“, האָט זינאַ געזאָגט. שמעון איז פּלוצעם ווייס געוואָרן ווי די וואַנט: „וואָס מיינט דאָס?“. „איר האָט מיך אָפּגענאַרט“, האָט קסעניע אויסגעשריגן מיט אַ שאַרפן קול. „איר זענט יידן, איך בין אַ רוסישע, אַזוי ווי מיין מוטער. אַזוי האָט מען מיר געזאָגט אין דער פּאָליציי, ווען כּבין געגאַנגען אָפּנעמען מיין פּאַס“. אַראַפּלאַזנדיק די אויגן, האָט קסעניע פאַרגעזעצט: „איך גיי צו מיין מאַמען, מיין אמתער מאַמען. איר זענט נישט מיינע עלטערן, דער פּאַטער ווערט נישט גערעכנט“. אירע ליפן האָבן געציטערט, נאָר זי איז געווען אויסגעהאַלטן: „כּגי אַוועק“. . . ביי שמעון אין מוח האָט אַ בליץ געטאַן איין וואָרט: שוראָ און ער האָט אַ געשריי געטאַן צו זיין טאַכטער: „צי ביסטו אַראָפּ פון זינען?“. . . „יאָ, יאָ, יאָ“, האָט קסעניע זיך פאַרכלינעט און איבערגעחזרט דאָס זעלבע: „איר האָט מיך אָפּגענאַרט. . . אָפּגענאַרט. . . איר זענט יידן, זשידעס. . . אָפּגענאַרט“. . . זי האָט אַ כאַפּ געטאַן דעם רוקזאַק און אַרויסגעלאָפּן פון צימער. „וואָרט!. . . וואָרט!. . . האָט שמעון אַ געשריי געטאַן און איר נאָכגעלאָפּן. אָבער ס׳איז שוין געווען צו שפּעט. קסעניע איז אַוועק. ביים צוריקקומען האָט שמעון זיך פאַרטשעפעט אין זינאַס פּיס. זי איז געלעגן אונטערן טיש, אַ פאַרחלשטע.

זינא ווערט קראנק

סיזיינען אַריבער צוויי טעג. שמעונען איז נישט אַנגע-
גאַנגען קסעניע. ער האָט בייטאָג און ביינאַכט געדאַרפט
האַלטן זינאַן ביי די הענט, געפרוּוט אַרויסצונעמען פון אירע
פאַרשטייפטע הענט די קאַלדרע, מיט וועלכער זי האָט זיך
פאַרדעקט. ער האָט זי געפרוּוט טרייסטן אין דער טראַגישער
צרה. אַזאַ זאַך קען מען נישט באַהאַלטן, דאָס גאַנצע הויז
האָט זיך באַלד דערוויסט, אַז קיסאַ איז אַוועק. זיי האָבן נאָר
נישט געוויסט וווּ. דאָס הויז האָט נאָך פון פריער געוויסט, אַז
דאָס קינד איז נישט זייערס, נאָר אַ קוזינעס, גענומען אויפן
תנאי צו דערציען און איצט אַפגעגעבן.

אויפן דריטן טאָג, נאָכדעם ווי זינאַ האָט גענומען אַ
גרויסע צאָל שלאַף-טאַבלעטן, איז זי ענדלעך אַנטשלאָפן גע-
וואָרן. די שכנה סעראַפּימאַ איז געזעסן לעבן איר און זי אַפ-
געהיטן; שמעון איז אַוועק צו שוּראָן.

אין צימער ביי שוּראָן איז געווען אַ גרויסע אומאַר-
דענונג. מען האָט נאָך געהאַלטן אין מיטן יום-טובן לכבוד דער
נאָרוואַס דערשינענער טאַכטער. עס זיינען געווען אַנגעוואַרפן
איבערן צימער נישט-דערעסענע שטיקלעך הערינג, ציבעלעס,
פליישן, געבעקסן, פּיראַזשקעס און נאָך אַנדערע חזרייען. עס
האָבן זיך געוואַלגערט שטיקלעך נישט-אויסגערויכערטע ציגאַ-
רעטן, און אונטערן טיש אַ גרויסע צאָל ליידיקע פלעשער פון
משקה. די געסט זיינען זיך שוין צעגאַנגען. די „מחותנים" אין
דער פּייערונג -- קסעניע, שוּראַ און דער מאַלער וואַסילי, מיט
וועמען שוּראַ האָט פאַרבונדן איר לעבן -- די דריי זיינען
געזעסן אויף די טאַבורעטקעס מידע, אומגליקלעכע, מיט
אַראַפגעלאָזטע קעפּ אויף די קני, ווי להבדיל שבעה ביי יידן.

צוויי מעת-לעתן פייערן ביי געדעקטע טישן, מיט געזאנג און מוזיק, מיט פרעסן און זויפן, זייער ווייניק שלאף, האָט ביי זיי אַוועקגענומען דעם כוח און דעם גלייכגעוויכט פון נאַרמאַלע מענטשן. שוין באַלד פון אָנהייב האָט וואַסילי גע- קראָגן חשק צו קסעניע, אָבער זי האָט זיך פון אים אַרויס- געדרייט. דאָס האָט אים שטאַרק פאַרדראָסן, אַז די „זשידאָו- קע“ האַלט זיך אַזוי אין גרויסן. ער איז אונדז געווען אייפער- זיכטיק, ווייל ער האָט פאַרשטאַנען, אַז קסעניע איז אַ רעזולטאַט פון שוראַס „זינדיקן“ אין אירע יינגערע יאָרן.

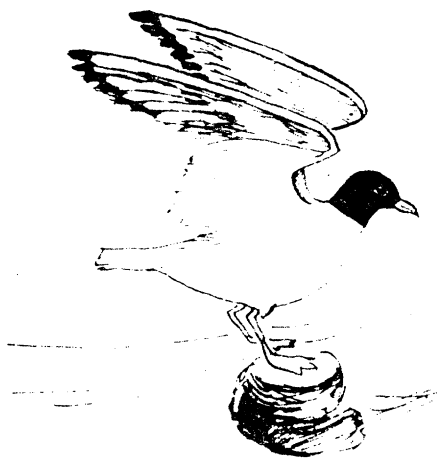
שמעונס וויזט איז געווען אַ קורצער. ווען ער האָט אַ קלאַפּ געטאָן ביי דער טיר, האָט שוראַ געעפנט און אים אַריינגעלאָזט. באַלד פון דער טיר האָט זי אָנגעהויבן: „כווייס ביסט געקומען רעדן. כווייס אַלץ, וואָס צו זאָגן. . . וועגן די פאַרפליכטונגען, וואָס כּהאַב אויף זיך גענומען; די חתימה, וואָס כּהאַב געגעבן, אַז איך זאָג זיך אָפּ פון אַלע רעכטן“. . . זי איז געווען אין אַ בגילופינדיקער שטימונג, וואָס האָט איר נאָך מער צוגעגעבן מוט. „אַליין האָב איך אויסגעטראָגן, אַליין האָב איך געבוירן. . . איך בין די מוטער און דאָס איז אַלץ“. פונעם בענקל איז אויפגעשטאַנען וואַסילי, זיך דערנענטערט צו שמעונען, אַז דער ריח פון בראַנפן האָט אַזש שמעונען פאַר- כאַפט דעם אָטעם. ער האָט געזשיפעט מיט סַס און געזאָגט: „קיינער האָט נישט קיין רעכט אַוועקצונעמען אָן אייגענע טאַכטער פון איר מוטער. אפילו איך, וואָס האָב נישט קיין בילדונג, ווייס אַלע געזעצן זייער גוט“.

שמעון האָט זיך אַרומגעקוקט איבערן צימער און ס'איז אים פשוט געקומען צום ברעכן. ער האָט זיך געוואַנדן צו זיין טעכטערל: „נו, וואָס, קסעניע? וועסט גיין אַהיים מיט דיין פאַ- טער, אָדער בלייבסט דאָ מיט זיי, ביים שטיף-פאַטער?“. קסעניע האָט זיך אויפגעשטעלט פון דער טאַבורעטקע און אַ שוויינג- דיקע צוגעטוליעט איר קאָפּ צו שמעונס האַרץ. „דו גייסט אַוועק?“ האָט שוראַ אַ געשריי געטאָן. „נו, גיי שוין, גיי! געלעבט אָן דיר זעכצן יאָר, וועל איך ווייטער לעבן. . . כּוועל נישט פּרגן. . . דו ביסט אין גאַנצן, וויזט אויס, פאַריידישט געוואָרן, פאַרזשידעט. נו, אַוועק פון דאַנעט צו דינע זשידעס“. און זי האָט פאַרקלאַפט די טיר נאָך זיי.

דעם גאַנצן וועג זיינען פאַטער און טאַכטער געגאַנגען שוויינגדיקע. שמעון אַ ביסל פאַראַוויס, קסעניע אַ ביסל הינ-

טערשטעליק הינטער אים. נאָר איין מאָל האָט זי אַ פּרעג
 געטאָן: „נ, די מאַמע?“. . שמעון האָט געהערט דאָס שוואַכע
 קול, אָבער האָט זיך נישט אומגעקוקט, נישט געענטפּערט, נאָר
 שנעלער געמאַכט דעם שפּאַן. זינאַ איז שוין מער נישט
 געשלאָפּן, ווען שמעון האָט געעפּנט די טיר. ער איז אַריינגע-
 גאַנגען אין צימער. קסעניע איז שטיין געבליבן ביי דער שוועל.
 „טאַטע, כּיָקען נישט“. . האָט זי געזאָגט שטילערהייט. שמעון
 האָט דערזען איר פּאַרשטיינערטע צורה. „וואָרט דאָ“, האָט ער
 אַ ברום געטאָן, אַריינגייענדיק ווייטער אין צימער. מיט
 עטלעכע מינוט שפּעטער איז ער געקומען מיט סעראַפּימאַן,
 וועלכע איז געזעסן ביי זינאַס בעט. „גיי מיט סעראַפּימאַן,
 וועסט דערווייל זיין ביי איר אין צימער“.

ביי סעראַפּימאַן איז, ווי שטענדיק, געווען ריין; ס'האָט
 געשמעקט עפעס אַ פּרישער ריח פּון געוויקסן. אַ גאַנצע פּיראַ-
 מידע מיט פּריש אויסגעפרעסטע ציכן פאַר די קישנס, זיינען
 געלעגן אויפן פּלושענעם דיוואַן, איבערגעדעקט מיט אַ ליילעך
 פּון אַלערליי קאָלירן; אַ גרינע וואַזע מיט אויסגעטרוקנטע
 בלומען. אַלץ איז געווען אויף זיין פּלאַץ. סעראַפּימאַן האָט גע-
 נומען קיסאַן גאַנץ גלייכגילטיק, נישט געפּרייט זיך, גאַרנישט
 אויסגעפרעגט. איר זון, סערגעי, פּלעגט זייער אָפט באַזוכן זיין
 מוטער, זיך אינטערעסירן מיט איר געזונט צושטאַנד. ער איז
 אויך אָפט אַריינגעקומען צו שמעון און זינאַ אין שטוב טוישן
 איבערגעלייענטע ביכער, אַ ביסל שמועסן און אַמאָל טרינקען
 אַ גלאַז טיי.

זינא שטאַרבט אַוועק

ווען זינא איז ווידער אַנטשלאָפן געוואָרן זיינען משונה-דיקע חלומות אַריין אין איר מוח. זי האָט זיך אַן איבערגע-שראַקענע אויפגעכאַפט פונעם שלאָף, נאָר די דאָזיקע חלומות זיינען איר נישט אַרויס פון קאַפּ. זי האָט אַ קוק געטאָן אין צימער, געזען ווי שמעון זיצט ביים טיש, האָט זי אַ שמייכל געטאָן צו אים. שמעון האָט געעפנט ברייט די אויגן און האָט געגעבן אַ טיפן זיפּץ. זי האָט זיך נאָכאַמאַל דערמאַנט, וואָס ס'איז געשען ביי זיי, זיך גענומען ערגערן. אין איר מוח האָט זיך ווידער אָנגעהויבן אויפוויקלען די לעצטע איבערלעבענישן -- אַ פרעמדע. . . אַ פרעמדע. . . שמעון האָט דערזען ווי זינא ענדערט זיך, איז ער צוגעגאַנגען און זיך געזעצט אויפן בעט ביי איר. „שימעלע“ -- האָט זינא אַ קרעכץ געטאָן -- „כ'קען מיט דעם געדאַנק נישט לעבן“. שמעון האָט פאַרשטאַנען, אַז מען דאַרף זי איינשטילן, איר אויסרעדן דאָס האַרץ, מען מוז איבערגיין אויף אַן אַנדער געשפרעך מיט אַ מער לעבעדיקן טאָן. „זינא, דו ביסט אַ קלוגע, אַ שטאַרקע, דו קענסט אין יעדן נויט-פאַל געפינען עפעס פריילעכס“. „איך האָב געפונען עפעס מער“, האָט זינא געענטפערט. „אַט, למשל, האָט זיך ביי אונדז אויסגעלאָזט, אַז מיר זיינען פון גאָר געוואָרן גאַרנישט. נישט קיין פאַטער און נישט קיין מוטער, נאָר ביידע זישידעס! אמת? . . . ס'איז צום לאַכן“, האָט זי אויסגעלאַכט. שמעון האָט זי אַ כאַפּ געטאָן ביי די הענט: „ס'איז נישט ריכטיק, דאָס איז נישט אמת. דו פאַרשטייסט נישט. דאָס מיידל איז געווען אונטער אַ היפּנאָז, אַן איינרעדעניש. איינרעדן אַ מענטשן קען מען שטענדיק און אַלץ.“

שמעון שווייגט אויף אַ מינוט: „דו זיי איר מוחל, נא-“

רעלע. זי איז נישט אויף אזוי פיל שולדיק, ווי דו טראַכסט". זינאָ האָט צוגעמאַכט די אויגן: „מוחל זיין קען מען", האָט זי שטיל געזאָגט, „אַבער דאָס לעבן ווי פריער, מיט אַן איין-און-אינציקער, ליבינקער. ". זי האָט אָפּגעהאַקט אין מיטן און זיך אויסגעדרייט צו דער וואַנט. אָבער פּלוצעם האָט זי זיך אַ כאַפּ געטאַן: „ווי איז זי?", „ביי סעראַפּימאַן", האָט שמעון שטיל געזאָגט. „זי האָט זיך אומגעקערט, הייסט עס", האָט זינאָ אַזש פאַרביסן די ליפּן. „נאָך וואָס? זאָל זי גיין. אפשר איז דאָס מער ריכטיק, עס וועט בעסער אויסזען". זינאָ האָט זיך פּלוצעם צעוויינט אויפן קול, געכליפּעט ווי אַ קינד. נו, דאַנקען גאָט, האָט שמעון געטראַכט. אַז מען וויינט איז גוט. אַלץ וועט זיך מיט גאָטס הילף איינאַרדענען.

נאָר ס'איז נאָך געווען צו פרי צו דאַנקען גאָט. זינאָ האָט זיך איינגעשטילט, נישט געקערעכצט, נישט געוואָרפן זיך מער. נאָר מיט יעדן טאַג איז זי געוואָרן ווייניקער רירעוודיק. זי האָט נישט געקאַכט. שמעון האָט געגעסן ביי דער אַרבעט, געברענגט אַהיים האַלב-פאַרטיקע מאַכלים. זי האָט נישט ריין געמאַכט דאָס צימער. אין קורצן -- גאַרנישט געטאַן. שמעון האָט צונויפגעלייגט דאָס געלעגער, אויסגעלופטערט די שטוב און געמאַכט ריין, לויט זיינע מעגלעכקייטן. זינאָ האָט אויפגעהערט לייענען ביכער אַדער טאַן איר אַרבעט, נישט קוקן אין פענצטער אפילו. קיסאַן האָט זי נישט געזען, נישט גע-וואַלט זי זען.

קסעניע האָט כמעט די גאַנצע צייט פאַרברענגט ביי סעראַפּימאַן אין צימער. זי איז געגאַנגען פון דאָרט אין דער שולע און פון דער שולע זיך גלייך אומגעקערט אין איר ווויין-צימער. דאָרט האָט זי געמאַכט אירע לעקציעס, דאָרט געגעסן און אָפט איבערגעשלאָפן אויפן דיוואַן, צודעקנדיק זיך מיט דער קאָלירטער קאָלדרע. זי האָט עטלעכע מאָל געמאַכט אַ פרוו צוצוגיין צו זינאָ, נאָר ווען זי האָט זיך באַגעגנט מיט זינאָס אומבאַוועגלעכן בליק, מיט די פאַרגלאַצטע אויגן אָן שום מין, איז זי אַריין הינטערל ווענטל, אַריינגעוואָרפן איר געזיכט אינעם קושן און זיך היסטעריש צעוויינט. שמעון פלעגט טיילמאָל פירן זיין טעכטערל אינעם שטאַט-גאַרטן, זיצן מיט איר אויף אַ באַנק אין דער אַלעע און לאַנג שווייגן. ס'איז נישט געווען פון וואָס צו רעדן. אַלץ איז שוין געווען אָפּגע-רעדט. „מיט דער צייט וועט זיך אַלץ איינשטעלן", פלעגט ער

איר טרייסטן. „די צייט אַרבעט פאַר אונדז“.

נאָר ער האָט געמאַכט אַ גרויסן טעות. די צייט האָט געאַרבעט קעגן זיי. זינאָ פלעגט גאַנצע נעכט ליגן מיט אַפּענע אויגן, אפילו זיך נישט איבערגעדרייט, נישט געקערעכט. וואָס מיט איר איז געשען האָט מען נישט געקענט אַנרופן אַ קראַנקייט. זינאָן האָט גאַרנישט וויי געטאָן. פון איר איז פשוט אַוועק דער חשק צום לעבן. סײַהאַט זיך ביי איר אַלץ פאַרשטייפט, ווי פאַרגיבסעוועט.

שמעון האָט גערופן דעם דאָקטאָר, וועלכער האָט זי אונטערזוכט און געגעבן דעם דיאַגנאָז, אַז אַלץ איז ביי איר גוט. ער האָט איר פאַרשריבן טאַבלעטן. זי דאַרף עסן אַ ביסל מער, טרינקען קאַווע, אַ ביסל קאַניאַק; זי זאָל מער שפּאַצירן, איינאַטעמען פּרישע לופט. שמעון האָט איבערגעגעבן זינאָן, וואָס דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז זי איז אין גאַנצן געזונט. זינאָ האָט צוגעזאָגט צו נעמען די טאַבלעטן, נאָר אַרויסגיין פון דעם צימער וועט זי נישט. מיזאַל זי צורו לאָזן.

דאָס זעקס-צימערדיקע הויז איז ווי פּוסט געוואָרן. מען האָט נישט געהערט אין קאָרידאָר מער די קלינגענדיקע שטימע פון זינאָן מיט איר געלעכטער. ווייניק מענטשן זיינען אַריינגע-קומען. ביים באַגעגענען זינאָן אין קאָרידאָר האָבן די שכנים זי פּיין באַגריסט און שנעל פאַרדרייט די קעפּ. זינאַס ווער-טער-אוצר האָט זיך שטאַרק פאַרקירצט. זי האָט זיך בלויז באַגרענעצט מיט די ווערטער: יאָ, ניין, אַ דאַנק, ביטע. . . בכדי זי זאָל וואָס ווייניקער קומען אין קאַנטאַקט מיט מענטשן. זי האָט מיט קיינעם נישט געפּירט קיין געשפּרעכן. אַ סך טעג האָט זי אין מויל גאַרנישט אַריינגענומען. דער דאָק-טאָר איז געווען גערעכט, ווען ער האָט געטענהט, אַז זינאַ איז פּולקאַם געזונט. אַלץ איז ביי איר נאָרמאַל. נאָר די אברים האָבן ביי איר געאַרבעט אויטאָמאַטיש, אָן אַ ווילן.

פלוצעם, אין מיטן נאַכט, האָט זיך זינאַ אויפגעכאַפט פון שלאָף מיט אַ געשריי: „שימעלע, דאַכט זיך, אַז איך שטאַרב“. „וואָס. . . וואָס זאַגסטו?“, האָט שמעון זיך אַ וואָרף געטאָן פון געלעגער. „גאָט איז מיט דיר!. . . סײַז דיר שלעכט?. . . וווּ טוט דיר ווייז?. . . דאָס האַרץ?. . .“, ניין, סײַט מיר גאַרנישט וויי. . . נאָר כיוויס אַליין נישט, וואָס עס איז“. זי האָט זיך מיט אַלע כוחות געוואָלט אויפזעצן, אָבער באַלד צוריקגעפאַלן אויף די קישנס. „שימעלע, גיב מיר

דיין האַנט, כיוויל מיט דיר רעדן. הער מיך אויס און שלאָג מיר נישט איבער", האָט זי קוים געשעפטשעט מיט די לעצטע כוחות. שמעון האָט אָנגעצונדן דאָס לעמפל, זיך צוגעזעצט צו איר און געגלעט איר האַנט: „הער אויף. . דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז אַלץ איז ביי דיר אין אַרדענונג".

יא, כיווייס", האָט זינאָ פאַרגעזעצט, „אַבער הער זיך צו. אפשר זאָלסטו דיר אַלץ פאַרשרייבן, כדי דו זאָלסט נישט פאַרגעסן. דעם פוטער-פּאַלטן זאָלסטו געבן צו דיין שוועסטער טאַמאַראָ. דאָס גאַלדענע קייטעלע זאָלסטו שיקן מיין חברטע נינאָ קיין לענינגראָד. עס האָט איר זייער געפּאַלן. קיסאַ דאָרף האָבן אַ ווינטער מאַנטל. דינג פאַר איר אַ שיינע אַטעליע פאַר דער צייט, וואָס זי וועט שטודירן אין אוניווערסיטעט. און דער עיקר, הערסט, דו זאָלסט חתונה האָבן, אומבאַדינגט. ס'איז נישט גוט צו זיין אַליין. . דו זאָלסט נישט זיין ביז אויף מיר. . זיי מיר מוחל, מיין טייערער. כיווייס, אַז דו וועסט אַליין. . נישט זיין. .". די לעצטע ווערטער זיינען שוין כמעט ווי נישט געווען הערבאַר, ווייל איר טייערע נשמה האָט אויס-געהויכט מיט זיי.

אין טאָג פון דער לוויה האָט געגאַסן אַ גרויסער רעגן. ווען אַלע זיינען שוין אַוועק, האָט קסעניע זיך געוואָרפן אויפן קבר, אין דער נאַסער בלאַטע. מיט גרויס שוועריקייטן האָט מען זי אַוועקגעשלעפט פון דאָרט. שמעון, שטייענדיק נאָך אַליין אַ פאַר מינוט, איז אויך אַהיים געגאַנגען. אויפן קבר, צווישן די בלומען, איז געבליבן ליגן דאָס גאַלדענע קייטעלע, וואָס ער האָט געדאַרפט שיקן צו זינאָס חברטע קיין לענינג-גראָד. שמעון האָט דאָס פאַרלוירן, ווען ער האָט אַרויסגע-שלעפט דאָס טאַשנטיכל פון דער קעשענע.

קיסא האט חרטה

סיאיז אוועק א שטיקל צייט און מהאט אלץ נישט געקענט דערגיין די סיבה פון זינאס טויט. פון וואנעט האט זיך ביי איר גענומען די שלאפקייט? די דאקטוירים אליין האבן דאס נישט געקענט פארשטיין. אלץ איז ביי איר געווען אין דער בעסטער אַרדענונג: דאָס האַרץ, דער באַוווסטזיין, אַלע אברים האָבן פונקציאָנירט נאָרמאַל. די אמתע סיבה איז אַן צווייפל געווען – האָבן געטענהט די שכנים – וואָס זי האָט פשוט פאַרלוירן דעם ווילן צום לעבן. זי איז געשטאַרבן אַלט זייענדיק אין גאַנצן 38 יאָר. אירע עלטערן, יאַנקל און חנה, האָבן זייער געטרויערט אויף דעם פאַרלוסט פון זייער איין-און-איינציקער טאַכטער אַזוי יונג. דער פאַטער האָט גענו-מען אויף זיך דאָס זאָגן קדיש. שמעון האָט איר געשטעלט אַ שיינע מצבה.

קיסא האָט אין גאַנצן פאַרלוירן דעם שלאָף. גאַנצע נעכט פלעגט זי וויינען און קלאָגן. ס'האָט זיך ביי איר אַנט-וויקלט נאָך אַ גרעסערע ליבע צו זינאָן און צו שמעונען, איר פאַטער. עס האָט זי אַרומגענומען אַ שוידער, ווען זי האָט זיך דערמאַנט די פאַסירונג מיט שוראָן -- די אויפפירונג דאָרטן, דאָס שיכורן מיט דעם וואַסילי, זיין טשעפען זיך צו איר, די אומריינקייט אין שטוב, די מיאוסע לידער, און די אַנדערע זאַכן, וואָס זיינען דאָרט אַנגעגאַנגען. זי האָט נישט פאַרשטאַ-נען דאָס וואָרט „זשיד“, „זשידאָווסקי“. זי האָט נישט געזען קיין חילוק צווישן מענטשן. זי האָט אַפגעשאַצט דאָס פיינע צוזאַמענלעבן פון זינאָן מיט שמעונען; די פיינע חברים, וואָס פלעגן קומען צו זיי. און אוודאי די זיידעס און באַבעס -- רויקע, פיינע, ערנסטע, קולטורעלע מענטשן. ווי מען האָט פאַר-

ברענגט ביי אַ גלעזל טיי מיט צובייסן. זעלטן גענומען אַ ביסעלע משקה אָדער אַ גלעזל וויין. פאַרוואָס קומט אַזעלכע ווילע מענטשן צו באַליידיקן?

קיסאַ איז נישט געגאַנגען אין אוניווערסיטעט, ווי זי האָט פּלאַנירט. עטלעכע טעג איז זי געלעגן אויפן בעט, גע-וויינט און געשריגן, אַז זי דאַרף נישט לעבן. זי האָט געברענגט אַ קרבן; זי האָט גורם געווען דעם טויט פון אַן אומשולדיקער מוטער. ווען נישט זי, וואָלט נאָך דער פיינער מענטש געלעבט, נאָך אפשר געברענגט קינדער אויף דער וועלט, זיכער געברענגט מער נחת אירע עלטערן און ליבע צו איר געטרייען מאַן. פאַר-וואָס האָט זי געדאַרפט געבוירן ווערן אַ מערדערין, אומצו-ברענגען איר מוטער.

שמעון איז זייער דערשיטערט געוואָרן פון זינאַס טויט. עס איז געקומען אַזוי אומגעריכט, אַזוי שנעל, אַזוי אומגלויב-לעך. ער האָט פאַרלוירן זיין פרוי, זיין געליבטע, זיין בעסטער פריינד, די מאַמע פון זייער איינציקער טאָכטער. די שטוב איז געוואָרן צו ענג פאַר אים און ער האָט זיך געפילט בעסער ביי דער אַרבעט. מיט אַלע כוחות האָט ער זיך באַמיט צו באַ-הערשן פון וויינען עפנטלעך, כדי קיסאַ און די עלטערן זאָלן עס נישט זען. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז ער מוז אַנגיין ווייטער מיטן לעבן, אַן אונטערשייד ווי האַרט עס זאָל נישט זיין, אפילו בלויז צוליב קיסאַן, ווייל זי מוז איצט האָבן אַ היים און אַ שטאַרקן פאַטער.

די שכנים פון הויז האָבן זיך צו אים באַצויגן מיט מיטגעפיל; אים געהאַלפן מיט וואָס יעדער האָט געקענט. און פאַרשטענדלעך, אַז ביידע טאַטע-מאַמעס האָבן אים געטרייסט און אים אויסגערעדט, אַז אַלץ איז באַשערט פון רבונג-של-עולם. חוץ דעם האָט ער אויך געמוזט אַכטונג געבן אויף קיסאַן, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אַז פון פאַרצווייפלונג קען זי זיך נאָך עפעס טאָן שלעכטס. קיסאַ האָט זיך געפילט זייער שולדיק אין איר מוטערס טויט און האָט עס כסדר אויסגע-שריגן אויפן קול. זי האָט געווינטשן אויף זיך דעם טויט, אַלס שטראַף פאַר דעם, וואָס זי האָט אָפּגעטאָן. שמעון פלעגט זי באַרויַקן, אַז ס'איז נישט איר שולד. ס'איז אָבער געווען שווער זי איבערצוצייגן אין דעם. זי האָט געטענהט, אַז זי וועט זיך דאָס קיינמאַל נישט מוחל זיין. אַלע צוויי-דריי טעג פלעגט זי טראַגן בלומען אויפן קבר.

קיסאָ האָט נישט אויפגעהערט צו וויינען. ביים ריין מאַכן די שטוב האָט זי געוויינט; ביים צוגרייטן פאַרן פּאָטער די מאַלצייטן האָט זי געוויינט. זי איז נישט אַרויסגעגאַנגען אויף קיין רגע אין דרויסן, נאָר בלויז צו די שכנים ווען זי האָט באַדאַרפן זייער עצה אין הויז-זאַכן. אין אירע געשפרעכן מיט איר פּאָטער פלעגט קיסאָ ווידער און ווידער אַמאָל איבערחזרן איר גרויסן פאַרברעכן, וואָס זי איז באַגאַנגען מיטן „מאַרד“ פון איר מוטער. זי האָט איר פּאָטער אויפגעקלערט, אַז ערשט איצט קען זי אַפּשאַצן די גרויסע ליבע, וואָס זינאַ האָט אַרויסגעוויזן צו קיסאָ; זי איז געווען גרייט צו ברענגען פאַר איר דאָס טעלערל פון הימל. אָן אויפהער האָט זי אויס- גערעכנט די גוטע מעלות פון דער פאַרשטאַרבנער מוטער: איר ליבע און איבערגעגעבנקייט צו משפּחה, שכנים און פריינד; איר גוטשאַרציקייט צו נויטבאַדערפטיקע. און זי, קיסאָ, האָט דאָס אַלץ איבערגעהאַקט אין מיטן, צוליב אירע פאַלשע שריט, פאַר וועלכע זי קען זיך קיינמאָל נישט מוחל זיין. ווי אַזוי האָט זי אפילו געקענט טראַכטן וועגן טוישן מאַמעס - איינע, די וואָס האָט זי געבוירן, אַ נידערטרעכטיקע, פאַלשע, עגאָיס- טישע פרוי, וואָס האָט זי אַוועקגעגעבן. און די צווייטע - די מאַמע, וואָס האָט זי אויפגעהאַדעוועט מיט ליבע און פאַר- שטענדעניש און געווען גרייט דאָס לעבן אַוועקצוגעבן פאַר איר. „איצט איז פאַר מיר נאָר פאַרבליבן דו, מיין טאַטע, מיט וועמען איך וויל זיין צוזאַמען. כּיבעט דיך, זאָלסט מיר ליב האָבן ווי דיין טאַכטער און זיין מיין פּאָטער אויף אייביק.“

אַלע טאַג, ווען שמעון איז געקומען פון דער אַרבעט און נאָכן אַפּעסן דעם מאַלצייט מיט קיסאַן, האָט ער זי אַרויסגענומען אויף אַ שפּאַציר אינעם נאַענטן שטאַט-גאַרטן. זיי האָבן אַ ביסל שפּאַצירט אַדער געזעסן אויף אַ באַנק און איבערגערעדט די טעגלעכע פּראָבלעמען. איינמאָל פּרעגט זי דעם פּאָטער, וואָס ער קלערט צו טאַן אויף ווייטער? שמעון לייגט פאַר דאָס פּאָלגנדיקע: ערשטנס וועלן זיי בייטן די וווינונג, ווייט אַוועק פון דאַנעט, וווּ מיוויסט גאַר נישט וועגן דער גאַנצער געשעעניש. פאַר אים איז עס אויך אַ טויט-קלאַפּ און אַ גרויסע בושה, פון וועלכער ס'איז אים שווער צו קומען צו זיך. דערביי פּרעגט ער קיסאַן, וואָס זי טראַכט אויף ווייטער? ענטפערט קיסאָ פון גאַנצן האַרצן: „זאָלסט וויסן, אַז איך וויל זיין נאָר מיט דיר. מיין גרויסע ליבע צו מיין פאַר-

לויירענער מוטער וועט געפונען אַ טרייסט נאָר מיט דיר. כיוויל
אויך געהערן צו דיין פּאָלק; כיוויל אָננעמען דיין אמונה; כיוויל
גלויבן אין איין גאָט. ער וועט מיך אָדער שטראָפן, אָדער
מוחל זיין פאַר מיין גרויסער זינד."

„איך האָב אויך באַשלאָסן, אַז אָנשטאַט צו לערנען
וועגן אַנדערע פעלקער אויף דער וועלט, וויל איך בעסער
לערנען וועגן יידישן פּאָלק. איך וועל נעמען ביכער אין דער
ביבליאָטעק, אין רוסיש אָדער אין יידיש, און וועל שטודירן
אַלץ, וואָס איז פאַרבונדן מיטן יידישן פּאָלק פון אָנהייב אָן
ביז דער היינטיקער צייט. און צום סוף וויל איך אָפיציעל
איבערגיין אויפן יידישן גלויבן, כיוויל זיך מגייר זיין. יא, כיוויל
געהערן צו דעם פּאָלק, וואָס גלויבט אין איין גאָט; וואָס האָט
דער וועלט געגעבן די עשרת הדברות; וואָס פאַרשפּרייט ליבע,
מענטשלעכקייט און ברידערשאַפט צווישן פעלקער. מיך אַרט
נישט, וואָס אויף מיין פּאַס איז דער פינפטער פּונקט. איך
האָב יידישע חברטעס, וועלכע רעדן יידיש און העברעיִש, זיי
לערנען זיך ביי פּריוואַטע לערערס. איך וויל אויך דאָס זעלבע.
טאַטע, נעם מיך צו אַ פּריוואַטן לערער. וועסט פון מיר קיין
בושה נישט האָבן."

שמעון איז געבליבן זיצן אַ צעמישטער פון פאַרווון-
דערונג. דאָס איז געקומען צו אים ווי אַ סורפּריז און ער איז
זייער צופרידן געווען פון דעם. ער האָט אַרומגעכאַפט זיין
טאַכטער און זי געקושט אָן אויפהער.

קיסא ווערט א יידישקע

קיסא האט דאס אריינגענומען אין איר קאפ און זיך באצויגן צו דעם גאנץ ערנסט. דער געדאנק האט זי נישט אפ-געלאזט. זי האט זייער א סך אנגעהויבן לייענען און שטודירן וועגן יידישן פאלק.

שמעון האט געטאן ווי ער האט איר געזאגט מיט א שטיקל צייט פריער. זיי האבן זיך אריבערגעצויגן אין אן אן-דער וווינונג, א בעסערס. דאס האט אים געקאסט מער געלט און די צוויי פאמיליעס, זיינע און זינאס עלטערן, האבן אים ארויסגעהאלפן. זיי האבן געדונגען צוויי גרויסע צימערן מיט א קיך, א באלקאן, און א קליין צימערל, וואס האט געקענט נוצן פאר פארשיידענע צוועקן. ארום האבן געווינט זייער פיל יידישע משפחות. די קריסטן פון דער געגנט האבן זיך בא-צויגן מיט פריינדשאפט צו די יידישע שכנים. דאס אלץ האט שמעון געטאן לויט אן עצה פון א גוטן פריינד. אין דער געגנט זיינען שמעון מיט קיסאן געווען פרעמדע. קיינער האט גאר-נישט געוויסט וועגן זייער פארגאנגענהייט. מהאט זיי זייער פין אויפגענומען, ווי גוטע שכנים.

עס האט אנגעהויבן אריינקומען א פריוואטער יידישער לערער, וועלכער האט געלערנט מיט קיסאן יידיש און העב-רעיש. שמעון האט דווקא אנגעזאגט זיין טאכטער, אז זי זאל זיך האלטן א ביסל פונדערווייטנס פון די שכנים, מורא האבן-דיק, אז זי זאל זיך נישט ארויסכאפן אמאל מיט עפעס. א יידיש מיידל האט זיך געלערנט צוזאמען מיט קיסאן. זיי פלעגן טיילמאל צוזאמען אהיים פארן. יענע האט נאר געוויסט,

אַז קיסאַ איז נישט לאַנג צוריק געוואָרן אַ יתומה, זי האָט פאַרלוירן איר מוטער. דאָס מיידל איז עטלעכע מאָל אַריינגעקומען אין קיסאַס הויז זיך פּרעגן וועגן לימוד ענינים. שמעון אַליין האָט אויך זייער גוט געקענט העברעיִש און ייִדיש, וואָס ער האָט געלערנט ביי איינעם פון די בעסטע לערער, יאָסל שאַפּיראַ, אַ באַקאַנטער ציוניסט און פּייערדיקער פּאַטריאָט פאַר ארץ-ישראל. קיינער האָט ביי אים נישט געקענט פּוּעלן, אַז ס'וועט נישט זיין קיין ייִדישע היים פאַרן ייִדישן פּאָלק.

דאָס איז פאַרגעקומען באַלד נאָך דער אַקטאַבער רע-וואָלוציע אין רוסלאַנד. בעסאַראַביע איז אין 1918 איבערגע-גאַנגען צו רומעניע. די גרענעצן צווישן רוסלאַנד און אַנדערע לענדער זיינען פאַרמאַכט געוואָרן. די באַלשעוויקעס האָבן „גע-רייניקט“ די באַפעלקערונג. קיין בריוו פון דער משפּחה אין ווייס-רוסלאַנד זיינען נישט אַנגעקומען מער.

קיסאַ האָט זיך אַריינגעלאָזט אין דער לערע. זי האָט זיך צו ביסלעך באַרויקט פון דעם אומגליק, וואָס זי האָט דורכגעלעבט מיטן פאַרלירן איר מוטער.

שמעון איז געווען אַ פּריידענקער. ער האָט אַלץ גוט געקענט, דאָס דאווענען, דאָס לערנען תּנ"ך, נאָר ער האָט זיך דערמיט נישט פיל אַפּגעגעבן. נאָך זינאַס טויט, און צוליב קיסאַן, האָט ער אַנגעהויבן גיין אַפּטער אין שול אַריין שבת; זיך אַפּגעבעטן ביי דער אַרבעט, אַז אַנשטאַט שבת זאָל ער אַרבעטן זונטיק, און מ'האַט אים דאָס דערלויבט. ער האָט אַנגעהויבן אַפּהיטן ייִדישקייט, די דינים און די טראַדיציעס.

פאַר קיסאַ איז דאָס אַלץ אַנגעקומען אַ ביסל שווער-לעך, אָבער זי האָט עס פאַר ליב גענומען. אין אוניווערסיטעט האָט זי געלערנט אין דער רומענישער שפּראַך; די צווייטע פּרעמדע שפּראַך איז געווען דייטש; דערצו העברעיִש און ייִדיש. חוץ דעם האָט זי געלייענט די היסטאָריע פונעם ייִדישן פּאָלק, וואָס האָט איר פאַרשאַפט גרויס פאַרגעניגן. שמעונען איז גע-פּעלן געוואָרן קיסאַס מאַניערן, איר לערנען און אירע גע-שפּרעכן מיט אים אין דער פּרייער צייט, כאַטש עס זיינען נישט געווען צופיל אַזעלכע, צוליב מאַנגל אין צייט.

אין די שלאַפּלאַזע נעכט האָט שמעון געטראַכט וועגן קיסאַס באַגער צו ווערן אַ ייִדיש קינד. ער האָט ביי דער אַר-בעט אַפּגעבעטן אַ פּרייען טאַג, מיטן תּירוץ, אַז ער דאַרף

דערליידיקן פערזענלעכע זאכן. ער איז אַוועק צו רב צירעלסאָן און אים געבעטן צו ווערן אויפגענומען צוליב אַ זייער וויכטיקן ענין. דער רב האָט באַוויליקט צו געבן שמעונען פרייע צייט און אים געבעטן צו דערציילן אַלץ, נישט קוקן ווי לאַנג עס וועט דויערן.

דעם רב האָט די געשיכטע זייער פאַראינטערעסירט. שמעון האָט אויפגעדעקט פאַרן רב אַלע סודות, גאַרנישט פאַר-לייקנט, גאַרנישט צוריקגעהאַלטן. ער האָט אויך דערציילט וועגן קיסאַס באַגער צו ווערן אַ יידיש מיידל. דאָס איז די הויפט סיבה פון זיין דאָ ביים רב. וואָס זאָל ער טאָן? ער בעט ביים רב אַן עצה, ווי אַזוי דאָס דורכצופירן, אַז ס׳זאָל זיין בסוד, ווייל ער וויל נישט אַז די גאַנצע געגנט זאָל פון זיי רעדן.

דער רב האָט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט אַלץ אויסגעהערט; געכאַפט אַ קוק אין אַ ספר, אַ קנייטש געטאָן מיטן שטערן און געזאַגט: „קודם כָּל מוזט איר קומען צו מיר מיט אייער טאַכטער. איך דאַרף זי אויסהערן און זי וועט מוזן ענטפערן אויף עטלעכע פראַגעס. גייט אַהיים, גרייט זי צו און קומט צוריק אין אַ חודש אַרום, דעם 20-טן טאָג פון צווייטן חודש, דריי אַזויגער בייטאַג, זאָלט איר דאָ זיין.“

קיסאַ האָט זיך זייער נאָענט באַפריינדעט מיט איטאַ שיינפעלד, וועלכע איז געוואָרן איר בעסטע פריינדן, מער ווי אַלע אַנדערע סטודענטקעס. געוויינט האָט יענע דאָס דריטע הויז אַוועק, פלעגט זי דורכגיין און צוזאַמען פלעגן זיי גיין אין אוניווערסיטעט און צוזאַמען זיך אומקערן. זיי פלעגן שמועסן וועגן אַלץ און אַלעמען. קיסאַ איז אָבער געווען זייער אויסגעהאַלטן און נישט דערציילט אַלץ.

זי איז שוין געוואָרן אַכצן יאָר. נישט קיין סך צייט געבליבן צו ענדיקן דעם אוניווערסיטעט. פון לעבן האָט זי אַ סך געלערנט, אַז זי זאָל פאַרשטיין וואָס צו רעדן, מיט וועמען, און אויף וועלכע טעמעס. אין איר נשמה האָט זיך איינגע-וואַרצלט אַן אַפטימיזם, אַז אַלץ וועט זיין ווי זי פלאַנירט.

קיסאַ פלעגט אַפט אַריינקומען צו איר חברטע איטאַ. זי האָט געזען ווי זיי לעבן, ווי זיי פירן זיך. זי האָט געזען איטאַס מוטער שטיין ביים טיש, צודעקן זיך דעם קאַפּ, פאַר-שטעלן מיט די הענט די אויגן, דאַווענען עפעס און זאָגן „אַ גוט שבת.“ זי האָט זיך דערמאַנט, ווי איר מוטער פלעגט עס טאָן, ווען זי איז נאָך געווען אַ קליין קינד און זי האָט אויף

דעם נישט געלייגט דעם מינדסטן אַכט. איצט האָט זי באַ-
שלאָסן, אַז פרייטיק אָוונט דאָס אויך צו טאָן. זי וועט בעטן
דעם לערער, ער זאָל זי דאָס אויסלערנען. קיסאַ האָט
באַטראַכט ווי שייך אַלץ איז: די איבערגעדעקטע חלות, אַ
פלעשל וויין, געפילטע פיש אויפן טיש. אַלע זיצן אַרום און
איטאָס פּאָטער מאַכט קידוש. וויפל שיינקייט און הערלעכ-
קייט ליגט אין דעם.

שמעון האָט קיסאַן נישט דערציילט, אַז ער איז געווען
ביים רב און אים אַלץ דערציילט. נאָר ווען קיסאַ האָט זיך
געוואַנדן צו אים, אַז זי וויל רעדן יידיש מיט אים, איז ער
געבליבן ווי פאַרשטיינערט און איר געענטפערט, אַז זי קען
נאָך נישט גענוג. „נשקשה“, האָט זי געזאָגט, „וויפל כקען“. פאַר
שמעונען איז דאָס געווען אַ מתנה פון הימל.

ער האָט זי אַרומגענומען, געקושט און אויסגערופן:
„מיין יידישקעלע, מיין יידיש קיסאַלע, וועסט טאַקע זיין אַ
יידישע טאַכטער, אַ יידישער אוצר“. ער האָט איר דערציילט,
ווי ער איז געווען ביי רב צירעלסאָן, אים אַלץ דערציילט און
אַז דעם 20-טן פון צווייטן חודש וועלן זיי ביידע גיין צו אים.
זי דאַרף זיך צוגרייטן דערצו. ער וועט איר אוודאי שטעלן
פאַרשיידענע פראָגן, זאָל זי וויסן וואָס צו ענטפערן. קיסאַ
האָט אַזש געגעבן אַ טאַנץ אונטער און געקושט דעם פּאָטער.
זאָלסט וויסן, קיסאַ, אַז דאָס איז נישט קיין גרינגע זאַך.
קיסאַ האָט געזאָגט: „איך ווייס דאָס! כהאָב געקויפט ליכט
אויף צו בענטשן פרייטיק צו נאַכטס, ווייל יעדעס יידיש מיידל
דאַרף אַריינברענגען ליכט אין שבת און אין יום-טוב, די ליכט
פון תורה“.

שמעון האָט איינגעזען, אַז דאָס מיידל פון אַ גויאישער
שיכורער מאַמען ווערט אַ יידישקע און ברענגט אים דערצו, אַז
ער זאָל ווערן מער רעליגיעז. זי האָט געמאַכט זיכער, אַז ער
גיט אין שול אַריין, וואָשט זיך די הענט, מאַכט די ברכות
א.א.וו. אויב ער האָט דאָס נישט געטאָן, האָט אים קיסאַ
דאָס דערמאָנט. קיסאַ האָט זיך אָנגעהויבן צו אינטערעסירן
מיט פשרות. ווידערשפרעכן קיסאַן, זאָגן אַנדערש האָט ער
נישט געקענט און נישט געוואָלט. אים איז געבליבן נאָר אַלץ
נאַכצופאַלגן.

איטאָ שיינפעלדס פּאָטער איז געווען אַ ציוניסט. ער
האָט געאַרבעט אין מרכז, אָנגעפירט מיט דער חלוצישער באַ-

וועגונג; ער האָט געזאַמלט געלט אין די קרן קיימת פּושקעס; אַראַנזירט פאַרזאַמלונגען; אַגירט פאַר דער ציוניסטישער טעטיקייט.

פון די אַלע זאַכן האָט קיסאַ גאַרנישט געוואָסט. אין גאַנג פון די באַגעגענישן מיט איר חברטע איטא, און פון אירע באַזוכן אין זייער הויז, האָט זי זיך איינציקווייז אַלץ דער-וויסט. דאָס איז פאַר קיסאַן אויך געווען אַ נייעס און עס האָט אין איר פאַרמולירט אַן אידעאַל. זעט אויס, אַז יידן מוזן קעמפן פאַר אַן אייגן יידיש לאַנד, ארץ-ישראל. אַלע פעל-קער האָבן זייער אייגן לאַנד, נאָר נישט די יידן. זיי האָבן פאַרלוירן זייער לאַנד און זיינען צעזייט און צעשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט.

אַזוי האָט זיך ביי קיסאַן געזאַמלט אַ וועלט מיט פּראַגעס, אויף וועלכע זי האָט געזוכט די ריכטיקע ענטפּערס. זי פלעגט דעם לערער שטעלן אַזעלכע פּראַגעס, וואָס אפילו ער איז נישט געווען אומשטאַנד איר צו ענטפּערן. פון דער צוויי-טער זייט האָט זי געלערנט אין אוניווערסיטעט די געשיכטע פון אַ סך פעלקער און אין איר קאַפּ האָבן זיך אויסגעמישט פיל זאַכן, וועגן וועלכע זי האָט נישט געהאַט קיין שום אַנונג, כאַטש געלערנט האָט זי זיך זייער גוט. זי האָט מער ווי אַלע אַנדערע געשטעלט פאַרשיידענע שווערע פּראַגעס. . .

כאַטש זי איז שוין געווען אַכצן יאָר אַלט, אַן עלטער ווען מיידלעך הויבן זיך שוין אָן צו אינטערעסירן און באַגעגענען יינגלעך, איז קיסאַ אין דעם זין געווען אַ ביסל אַפּגעשטאַנען. זי איז געווען פאַרנומען מיטן ענין פון קיום, גלויבן און אַפּשטאַם.

איטאַ שיינפעלד, איר חברטע, האָט אַ חוץ קיסאַן גע-האַט אויך חברטעס נאָך פון פּריער, מיט וועלכע זי איז געווען אין גוטע באַציונגען. קיסאַ איז אַריינגעקומען אַ מאָל צו איטאַן און דאָרט געטראָפן איר חברטע בילאַ. זיי האָבן זיך באַקענט און יענע האָט פאַרגעשלאָגן צו גיין שפּאַצירן אין שטאָט-גאַרטן. דער אַוונט איז געווען אַ זומערדיקער, וואַרעם, אַן אַ ווינט, זיינען זיי געגאַנגען שפּאַצירן. דאָ זיינען צוגעקומען צו זיי דריי יידישע יינגלעך, וועלכע איטאַ און בילאַ האָבן גע-קענט פון פּריער און מהאַט זיך פונאַנדערגערעדט. קיסאַ האָט זיך דאָן באַקענט מיט אַ סימפּאַטיש יינגל. ער האָט געהאַט צוויי בלויע פּריילעכע אויגן, אַ שמייכל אויפן פנים, אַנגעטאַן

אין אַ שייַן היטעלע. ביים רעדן האָט אויסגעזען, ווי ער וואָלט שטענדיק געזונגען. פון אָנהייב האָט ער אַ ביסל געשוויגן, נאָר דערנאָך זיך צערעדט פאַר פייער און וואַסער, דערציילט מעשיות און געלאַכט. קיסאַן האָט אינטערעסירט זיין אַפּ-שטאַם, פון וואַנעט ער קומט אַרויס. דעריבער האָט זי ווייניק געקוקט אויף אים, ביז זי האָט זיך דערוווסט, אַז ער איז פונעם יידישן אַפּשטאַם און זיינע עלטערן זיינען טראַדיציאָ-נעלע יידן. קיסאַ האָט אים געשטעלט פאַרשיידענע פראַגן, אויף וועלכע ער האָט גערן געענטפערט. וועגן זיך האָט קיסאַ אים ווייניק דערציילט. די דריי פאַרלעך האָבן שפאַצירט צוזאַמען און דערנאָך זיך אַוועקגעזעצט אויף בענק און ווייטער גע-שמועסט.

ווען דאָס יינגל האָט קיסאַן אַפּגעפירט אַהיים איז שוין געווען באַלד צוועלף אַזוייגער. שמעון איז געשטאַנען אין דרויסן און געוואַרט. ווען ער האָט דערהערט דאָס פאַרל קומען האָט ער זיך געשטעלט הינטער אַ בוים, זיי זאָלן אים נישט זען. ער האָט זיך צוגעקוקט ווי זיי געזעגענען זיך גאַנץ פשוט. דער עיקר האָט שמעון געוואַלט וויסן, צי עס איז אַ יידיש יינגל. ווען דאָס יינגל איז אַוועק, איז שמעון צוגעגאַנגען צו קיסאַן. אַריינקומענדיק אין שטוב האָט קיסאַ אים אַלץ דערציילט. שמעון האָט זי גוטערהייט געוואַרנט, אַז זי זאָל גוט אַכטונג געבן מיט וועמען זיך צו באַגעגענען, און נישט קומען אַהיים אין די שפּעטע שעהן.

* * *

שמעון האָט נישט אויפגעהערט צו טראַכטן יעדן טאָג וועגן זייער לעבן אין דער צוקונפט. ער האָט שוין איינגעזען, אַז אַזוי איז עס שוין אין לעבן. נישט שטענדיק ווערן פאַר-ווירקלעכט די געמאַכטע פּלענער, און פיל מאָל פאַסירט פונקט דאָס פאַרקערטע. דערפאַר זיינען זיינע זאָרגן וועגן קיסאַן געווען אַזוי גרויס.

ווען קיסאַ (קסעניאַ) איז אַנטלאָפן צו איר מוטער, איז שוראַ אַוועק אין דער פּאָליציי און אַרויסגענומען קסעניאַס פאַס אויף איר פּאַמיליע-נאַמען: קסעניאַ טשודאַקאָוואַ - די מוטער: שוראַ טשודאַקאָוואַ, און אַריינגעשריבן, אַז קסעניאַ איז אַ „פּאָדקידושאַ“, אַן אונטערגעוואַרפענע, דער טאַטע אומבאַ-

קאַנט. כאָטש שוראָ האָט געווינט אין קישענעו, איז זי געווען אַן אוקראַינער. האָט זי קסעניאַן אויך פאַרשריבן ווי אַן אוק-ראַינערין. דעם פּאַס האָט קיסאַ אַריינגעגעבן אין אוניווערסי-טעט. אין דעם נַעש פון זינאַס טויט האָט קיינער נישט גע-לייגט קיין אַכט אויף קיסאַס פּאַס. ווען שמעון איז געקומען צום רב האָט מען באַדאַרפט וויסן גענוי ווער קיסאַ איז, ווי זי הייסט באַמת, ווער זיינען אירע עלטערן. האָט מען זיך אַרומגעזען, אַז דער פּאַס פעלט. קיסאַ האָט פאַרגעסן, אַז זי האָט געלאָזן איר פּאַס אין אוניווערסיטעט. מיהאַט איבערגע-דרייט די שטוב, געזוכט דעם פּאַס און נישט געקענט געפינען. שמעון האָט אָנגעהויבן טראַכטן וועגן מאַכן אַ נייעם פּאַס. ער קען נישט אַנטשלאָפן ווערן ביינאַכט און עס קומט אים אויפן געדאַנק, ווי אַזוי איז קיסאַ אַריין אין אוניווערסיטעט? . . אַן אַ פּאַס? . .

ער איז אַראָפּ פון געלעגער, אויפגעוועקט קיסאַן און איר געפרעגט: „ווי אַזוי ביסטו אַריין אין אוניווערסיטעט אַן אַ פּאַס?“ קיסאַ, אַ דערשראָקענע, האָט געטראַכט עטלעכע מינוטן און געזאָגט: „כהאַב אַליין געהאַלטן אין מיינע הענט דעם פּאַס. מעגלעך, אַז כהאַב אים דאַרטן פאַרלוירן.“ איז גע-בליבן, אַז מידאַרף פרעגן אין אוניווערסיטעט. דערווייל האָבן שוין ביידע נישט געקענט אַנטשלאָפן ווערן. אין דער פרי איז מען אַוועק אין דער ביוראָ פונעם אוניווערסיטעט און געפרעגט דער סעקרעטאַרין. יענע האָט אַריינגעקוקט אין קיסאַס קאַר-טאַטעק און דאַרט איז טאַקע געלעגן דער פּאַס. זי האָט זיך דערמאַנט, אַז קיסאַ האָט געהאַט פאַרגעסן איר פּאַס אויף דער באַריערע און זי האָט אים אַריינגעלייגט אין איר קאַר-טאַטעק.

שמעון נעמט דעם פּאַס און עס ווערט אים פינצטער פאַר די אויגן: קסעניע טשודאַקאָוואַ – אַן אוקראַינערין – די מוטער שוראָ טשודאַקאָוואַ, דער פּאַטער אומבאַקאַנט, זיין פּאַמיליע-נאַמען אומבאַקאַנט. דאָס איז פאַר שמעונען געווען אַ גרויסער קלאַפּ, אַ טראַגעדיע. ווי אַזוי קען ער דאָס איבער-טראַגן? . . וואָס פאַר אַ לייזונג קען מען געפינען דערצו? . . ווען קיסאַ האָט געזען איר פּאַטער אַ פאַרצערטער ליגנדיק אויפן בעט, איז זי צוגעגאַנגען, אים געטרייסט און אויסגערעדט, אַז אַלץ וועט זיך ענדיקן צום גוטן. שמעון האָט זיך דערמאַנט וועגן דעם דאָקומענט, וואָס שוראָ האָט גע-

חתמעט, אַז זי גיט איבער זייער קינד צו שמעונען און זאָגט זיך אָפּ פון אַלע רעכט צום קינד. שמעון האָט איר דעמאָלט גענוג באַצאָלט פאַר דעם. ער גייט צו אַן אַדוואָקאַט און ווייזט אים דעם בריוו. יענער זאָגט, אַז אָן אַ געריכט קען ער דאָס נישט באַווייזן. ער וועט אַלץ טאָן, כדי אַרויסצוברענגען דעם אמת. די זאך האָט געדויערט צוויי חדשים. שוראָ איז אַרויסגערופן געוואָרן פאַרן ריכטער און זי האָט געמוזט אַלץ באַשטעטיקן. דער פסק-דין פון געריכט איז געווען, אַז קיסאָ געהערט צו שמעונען: מיטן נאָמען קיסאָ בערמאַן, דער פּאָטער שמעון בערמאַן. אויך האָט דער אַדוואָקאַט גענומען אַ קאָפּיע אין אוניווערסיטעט דאָרט עס איבערצושרייבן.

קיסאָ מיט שמעונען האָבן שוין געקענט גיין צום רב מיט דעם נייעם פּאַס. אָבער לויטן רעליגיעזן געזעץ איז זי געווען אַן אוקראַינערין, ביז זי וועט דורכגיין דעם גיור.

קיסאָ איז געווען שטאַרק באַהערשט פונעם געדאַנק צו ווערן אַ יידישע טאָכטער. זי האָט געטראַכט וועגן דעם 24 שעה אין מעת-לעת, אין יעדער פרייער מינוט: ביים גיין אין אוניווערסיטעט און ביים אַהיים גיין; ביים מאַכן די לעקציעס; ביים צוגרייטן די מאַלצייטן און ביים רייניקן די שטוב; אין מיטן עסן און ביינאַכט אויפן געלעגער. נאָר די איינציקע אידעע איז איר געלעגן אין קאָפּ. ווען זי איז געזעסן מיט איר פּאָטער אין שטאַט-גאַרטן האָט ער זי איינמאַל געפרעגט, פאַר-וואָס זי וויל ווערן אַ יידישקע? וואָס געפעלט איר ביים יידישן פּאָלק? . . . זי האָט אים געגעבן אַ לאַנגן און צופרידנסטעלן-דיקן ענטפער: קודם-כָּל טוט זי עס צוליב איר פאַרשטאַרבענער מוטער זינאַ, ווייל זי האָפט מיט דעם צו קריגן מחילה פאַר אירע זינד. אויך טוט זי עס צוליב איר פּאָטער, וועמען זי האָט זייער ליב און זי וויל זיין מיט אים. ער איז יידיש און זי וויל אויך זיין יידיש. נאָכן ליענען און לערנען די יידישע געשיכטע האָט זי דאָרט געפונען גאָר אַ סך, וואָס איז איר נאָענט צום האַרצן. איבערהויפט געפעלן איר די פּסוקים פון הַלֵּל: „האַב ליב דיין חבר ווי זיך אַליין!“ און „טו נישט צו יענעם, וואָס דו ווילסט נישט מען זאָל טאָן צו דיר.“ זי וויל זיין אַ מיטגליד פון דעם פּאָלק, וואָס איז דורכגעגאַנגען אַזוי פיל צרות, פּיין, פאַרפּאָלגונגען, גזירות און רדיפות און דאָך נישט אויפגעגעבן זייער גלויבן אין אַן איינציקן גאָט און זיך נישט אָפּגעזאָגט פון זיין רעליגיע. אויך געפעלן איר די יידישע

מנהגים און טראַדיציעס, די שיינע ימים-טובים, די ברודער-שאַפט און מענטשלעכקייט, וואָס דאָס פּאָלק ווייזט אַרויס ביי יעדער געלעגנהייט.

שמעון איז געבליבן זיצן אַ געפלעפטער, נישט געוויסט מער וואָס צו זאָגן. ער האָט זיך נישט פּאַרגעשטעלט, אַז זיין קינד איז אַזוי באַהאַוונט אין יידישקייט, אַזוי צוגעגרייט צו ענטכערן אויף יעדער פּראַגע. ער האָט איר געזאָגט, אַז מאַרגן גייט ער צו רב צירעלסאָן צו באַשטימען אַלע פּראַצעדורן, וואָס זי דאַרף אַדורכגיין. ער האָט זי נאָכאַמאָל געוואָרנט, זי זאל וויסן, אַז דאָס איז נישט קיין גרינגע זאך. זי האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, אַז זי איז אויף אַלעמען גרייט. ער איז געווען זייער פּאַרטרויערט, וואָס זיין טייערע זינאָ האָט דאָס נישט דערלעבט צו הערן.

קיסאַ האָט זיך געפילט צופרידן, וואָס זי האָט פּאַרן פּאָטער אַזוי אָפּנהאַרציק אַרויסגעזאָגט דעם פולן ענטפּער. זי האָט באַשטימט ווייטער אַנצוגיין אויפן זעלבן וועג. שמעון האָט געוואָלט וויסן מיט וועמען זי באַגעגנט זיך – מיידלעך אַדער יינגלעך. ער האָט נאָך דעם געשפרעך איינגעזען, אַז ער האָט פּאַר זיך אַ געלערנטע טאַכטער, מיט וועמען ער קען זיך דורכשמועסן.

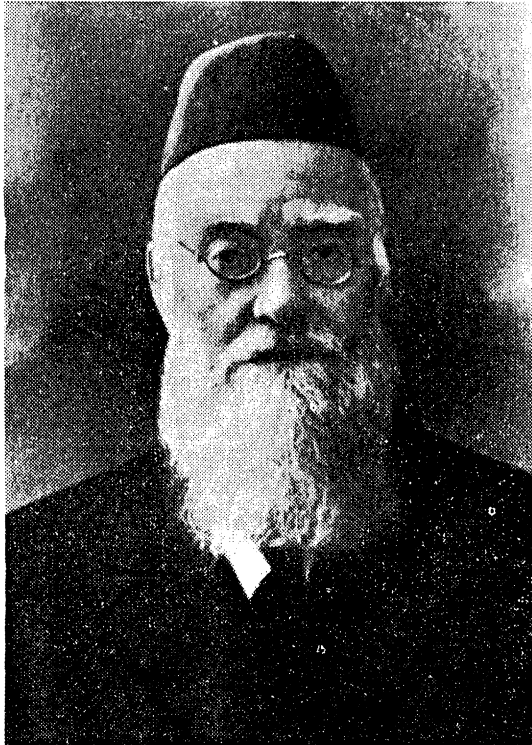

הרב הגאון יהודה לייב צירעלסאָן

הרב הגאון יהודה לייב צירעלסאָן איז געווען פון מיטל-וויקסיקן הויך. ער האָט געהאַט אַ שיינע באַרד און פאות, פאַרמאָגט צוויי טיפזיניקע אויגן, און אויפן נאָז צוגע-פאַסטע ברילן אין גאָלדענע רעמלעך. אַ יאַרמלקע האָט ער שטענדיק געטראָגן אויפן קאָפּ. ער איז געווען אַ גוטהאַרציקער, יעדן באַגענט מיט איידלקייט און מיט אַ שמייכל. ער איז גע-ווען געבענטשט מיט אַ גוואַלדיקער אויסגעהאַלטנקייט און אויפמערקזאַמקייט; פריי גענוצט זעקס שפראַכן: עברית, יידיש, דייטש, פראַנצויזיש, רוסיש און רומעניש. ער איז געזעסן שטענ-דיק על התורה ועל עבודה. ביים אַריינגאַנג איז געזעסן זיין שמש, וועלכער האָט געמאַלדן אויב סיוויל ווער אַריינקומען צום רב. לעבן זיין הויז איז געשטאַנען אַ וועכטער פון דער מלוכה אַ גאַנצן מעת-לעת. ווען ס'האָט עמעצער באַקומען אַ דערלויבעניש אַריינצוקומען, איז דער רב אויפגעשטאַנען, אַנט-קעגנגעגאַנגען דעם אורח, אים דערלאַנגט די האַנט און איי-געלאָדן זיך צו זעצן. ער האָט יעדן אויסגעהערט מיט באַזונ-דערער אויפמערקזאַמקייט, געשטעלט די נויטיקע פראַגעס און אַלץ פאַרצייכנט.

דעם 11-טן פעברואַר, 1920, האָבן די יורדישע מאַכט-אַרגאַנען פון קישענעוו פובליצירט אין אַלע צייטונגען אַ דעקרעט אין פיר שפראַכן: עברית, יידיש, רומעניש און רוסיש, וועגן דער פולער אויטאָנאָמיע פון דער „אַגודת ישראל“, אונטער דער פירערשאַפט פונעם רב יהודה לייב צירעלסאָן. ער איז דער באַפולמעכטיקטער פאַרשטייער פון פאַרלאַמענט אין בוקאַרעסט, צו שטיין בראש פון דער גאַנצער פירערשאַפט בנוגע יידישע, קולטורעלע און רעליגיעזע ענינים איבער גאַנץ

בעסאראביע. פון דעמאָלט אָן איז קישענעוו פאַרוואַנדלט גע-
וואָרן אין אַ גרויסן, גייסטיקן, יידישן צענטער אונטער זיין
פירונג. קיין יידישער לערער, מחנך, פרעדיקער, שאַפער, פירער
פון אַ גרופע, שול, חדר, שולע אָדער גימנאַזיע האָט נישט
געהאַט די פולע רעכט צו דעם אַמט אָן רב צירעלסאָנס
חתימה און זיין שטעמפל. אין זיין הויף איז געווען אַ ישיבה
מיט אַרום 200 בחורים, וואָס האָבן דאָרט געלערנט. סזיינען
פון דאָרט אַרויס פיל תלמידי-חכמים. ער האָט געעפנט אַ גימ-
נאַזיע מיטן נאָמען „מגן-דוד“, וווּ ס׳האָבן געלערנט 276 סטו-
דענטן; אַרגאַניזירט קינדער-גערטנער („גן-ילדים“) פאַר יידישע
קינדער. כאַטש עס האָט דאָמינירט אָן אַנטיסעמיטיזם אין

הרה"ג י. ל. צירלסון זצ"ל מיסד וראש אגודת ישראל בביסאראביה

רומעניע אונטער דער פירערשאַפט פון קוזאַ ימח שמו, האָט אָבער גובר געווען די דעמאָקראַטיע און יידן האָבן געפירט אַ יידיש קולטורעל, רעליגיעז לעבן.

קישענעו איז בכלל געווען אַ שטאָט, וואָס האָט ווייניק זיך אונטערגעגעבן צו פרעמדע שפראַכן. אין די געשעפטן, אויף די גאַסן אָדער אין שטאָט-גאַרטן האָט מען גע-קענט הערן אויפן קול יידיש און העברעיִש. אין די געשאַפענע ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס האָט מען מערסטנטײל גערעדט עברית. אין דער היים, צווישן משפּחה און פריינד האָט מען גערעדט יידיש. רומעניש און רוסיש זיינען געווען די מלוכה שפראַכן און מען האָט זיי געמוזט באַנוצן. די אינטעליגענץ האָט גערעדט רוסיש. רומעניש האָט מען געלערנט אין די מלוכה-שולן און אין די מלוכהשע אינסטיטוציעס.

אגב איז הרב צירעלסאָן אומגעקומען דורך אַ באַמבע דעם 25-טן יולי, 1941, ווען ער איז געגאַנגען דאווענען מנחה-מעריב.

קיסא קריגט דעם גיור

לויט ווי שמעון האָט אָפּגערעדט מיט רב צירעלסאָן, איז ער געקומען מיט קיסאָן. זי איז געווען אָנגעטאָן אין אַ לאַנג קלייד, מיט לאַנגע אַרבל, פאַרקנעפלט ביז צום האַלדז; איינפאַך און שיין פאַרקעמט. שמעון האָט נישט פאַרשטאַנען פון וואַנעט זי ווייסט ווי אַזוי מען דאַרף זיין אָנגעטאָן, ווען מען קומט אין אַ רעליגיעזן פּלאַץ.

רב צירעלסאָן האָט גערופן נאָך אַ רב פון זיין הויף, ער זאָל אויך זיין דערביי. יענער איז געווען אַ גרויסער קענער אין עניני תורה און יידישקייט. און אַזוי ווי דאָס איז געווען אַ פאַל חוץ מדרך הטבע (ווייל שמעון האָט דעם רב דערציילט דעם גאַנצן אמת), זאָל זיין נאָך אַ רב אַלס עדות. ביים רב אין צימער איז געשטאַנען אַ גרויסע שאַפּע מיט ספרים און אויפן טיש זיינען שטענדיק געלעגן עטלעכע, וואָס דער רב האָט גענוצט ביים מאַמענט. עס איז געשטאַנען אַ פּלאַש מיט וואַסער און גלעזער; פּאַטעלן צו זיצן. אַלץ באַזונדער ריין. אויף די ווענט זיינען געהאַנגען בילדער פון גרויסע גאונים און תלמידי חכמים. אַ יראת-הכבוד האָט פאַרכאַפט שמעונען, ווען ער איז אַריינגעקומען צום רב אין זיין צימער. קיסאָ האָט דערפילט אַ ביסל פחד, אָבער נישט קיין שום שוועריקייטן, ווי זי וואָלט געדאַרפט אָפּגעבן דעם עקזאַמען אויף היסטאָריע אין אוניווערסיטעט.

קודם כָּל האָט דער רב איר פאַרגעשלאָגן זי זאָל אַלץ דערציילן, דעם גאַנצן אמת, און אין דער שפּראַך, וואָס ס'איז איר גרינגער. קיסאָ האָט אַלץ דערציילט אין אַ שיינער רומענישער שפּראַך. אַלץ וואָס זי האָט געוויסט, אַ חוץ עטלעכע זאַכן, וואָס ס'האָט נאָר געוויסט דער פּאַטער אַליין.

דערנאך האָט דער רב איר געשטעלט פראגעס: פאַר-
וואָס זי וויל ווערן אַ יידישקע? צי ווייסט זי דעם חילוק
צווישן דער יידישער רעליגיע און אַנדערע רעליגיעס? צי קען זי
די יידישע געשיכטע? אויף וויפל זי ווייסט, וואָס פאַר אַן
איינדרוק האָט דאָס אויף איר געמאַכט? . . מען האָט זי
אַריינגעפירט אין אַ צווייט צימער, אַוועקגעזעצט ביי אַ טיש,
איר געגעבן אַ פעדער און פאַפיר און איר געזאָגט זי זאָל זיך
נישט איילן און אַלץ באַשרייבן. ווען זי וועט זיין גרייט זאָל
זי מודיע-זיין.

שמעון איז דערוויל אַרויסגעגאַנגען און זיך געזעצט
אויף אַ באַנק. ער איז געווען נערוועניש און אומגעדולדיק, ווי
ער וואָלט דורכגעמאַכט דעם גיור. ווען ער האָט זיך דערמאַנט
דעם געשפּרעך מיט איר מיט עטלעכע טעג צוריק, האָט ער זיך
באַרויקט. קיסאַ איז צוריק אַריינגעקומען מיטן פאַרטיקן מאַ-
טעריאַל און אָנגעהויבן צו לייענען דאָס געשריבענע. דער מצב
רוח ביי איר איז געווען אַ נאַרמאַלער. זי האָט געלייענט
וואָרט ביי וואָרט; על ראשון -- ראשון, ועל אחרון -- אחרון.
די צוויי רבנים האָבן זיך איבערגעקוקט מיט באַוונדערונג.
שמעון האָט דאָס אויך באַמערקט. זיי האָבן מיט גרויס דער-
שטוינונג און באַפרידיקונג אויסגעהערט אַלץ מיט דער
גרעסטער אויפמערקזאַמקייט. קיסאַ האָט געענדיקט און דער-
לאַנגט דאָס אָנגעשריבענע אויף רומעניש און אַ ביסל אויך אין
עברית. דאָס איז געווען נאָך אַ צושמעלצונג צו דעם. שמעון
האָט זיי דערציילט, אַז זי לערנט ביי אַ יידישן לערער צוויי
מאַל אין דער וואָך, און זי רעדט שוין אַ ביסל עברית.

ווי ס'איז דער שטייגער ביי אַ רעליגיעזן גיור, האָבן
ביידע רבנים איר אויפגעקלערט די שוועריקייטן, וואָס זי נעמט
אויף זיך מיטן ווערן אַ יידישע פרוי. זי וועט מוזן זיין פאַר-
זיכטיק ביי פּשרות, אַפּהיטן שבת און נאָך אַנדערע ענלעכע
שוועריקייטן. זי וועט מסתמא דאַרפן אויסשטיין שיקאַנעס פון
די נישט-יידישע סטודענטן, פון מלוכה-געזעצן און אַזוי ווייטער.
קיסאַ האָט געענטפערט, אַז זי ווייסט דאָס אַלץ און איז
גרייט דערויף. עס איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז זי דאַרף קומען
איין מאַל אין דער וואָך אין דער ישיבה, וווּ אַ פרוי, אַ לע-
רערין וועט איר אויסלערנען אַלע ברכות און די דינים, וואָס
האָבן אַ שייכות צו פרויען, מקוה, ליכט-צינדן, פּשרות און אַ
סך אַנדערע. דערנאָך וועט מען זי אויסהערן. אויב מ'וועט זען,

אז זי ווייסט שוין גענוג, וועט מען באשטימען די דאטע פון גיור. זי וועט דאן באקומען א קוויטל, אז זי איז ראוי צו ווערן א יידישקע.

זיי זיינען ביידע אהיים געגאנגען צופרידענע. קיסא איז געווען א ביסל אויסגעשעפט פון דעם אלעם, אבער זי האט אלץ פאר ליב גענומען, כדי צו קענען דערפילן איר פלאגירטן ציל. זי איז געקומען רעגולער איין מאל אין וואך אין דער ישיבה און זיך פלייסיק געלערנט וועגן אלץ, וואס איז נוגע יידישקייט. נאך צוויי חדשים האבן די רבנים זי פארהערט. אירע ענטפערס האבן זיי צופרידנגעשטעלט און זיי האבן איר געגעבן דעם גיור. איצט איז זי געווען א פולקאמע יידישקע, ווי זי האט עס געוואלט מיטן גאנצן הארצן. דער גיור דאקו-מענט איז געווען אונטערגעשריבן פון הרב הראשי רומעניע, הרב יהודה לייב צירעלסאן און מיט זיין שטעמפל. זי האט אנגעהויבן נוצן די יידישע שפראך און פיל מאל אנגעהויבן שמועסן מיט אירע חברטעס אין יידיש.

ביי די יידישע שכנים האט מען חוקר ודורש געווען פון וואנעט קומט זי? פארוואס דארף זי א גיור? פון איין דערציילן ביז צום צווייטן איז א סך איבערגעאנדערשט געווארן און עפעס צוגעלייגט. שמעון האט פאר קיינעם נישט דערציילט. טאמער האט מען אים געפרעגט, האט ער געזוכט אפצוקומען מיט ענטפערן בקיצור.

קיסא איז אבער געווען זייער גליקלעך. זי האט זיך געפילט שטאלץ מיט איר נייעם נאמען. זי האט ווידער און ווידער אמאל איבערגעלייענט דעם פאס: איר נאמען -- קיסא בערמאן; איר פאטער -- שמעון בערמאן; איר נאציאנאליטעט -- ייד. ביז צום באקומען דעם גיור האט מען אויף קיסאן גע-קוקט א ביסל קאלט אין דער משפחה. שמעון איז באלד אוועק צו זיינע עלטערן און זיי אנגעזאגט די בשורה, אז דארט געווארן א גרויסע שמחה. ער האט זיי דעמאלט אלץ דערציילט, אריינגערעכנט זיין זינד מיט שוראן און אז ער איז דער אמתער טאטע פון קיסאן. ער האט זיי אויך גענוי איבער-געגעבן די פראצעדור ביי רב צירעלסאן, ווי ער און דער צוויי-טער רב זיינען געווען איבעראשט פון קיסאס וויסן און גאר צופרידן מיט אירע ענטפערס אויף זייערע פראגעס. זיי האבן מיט פארגעניגן קיסאן אריינגענומען צווישן יידישן פאלק. מען האט באשלאסן דעם קומענדיקן שבת צו מאכן א ספעציעלע

אויפנאָמע פאַר אַלע בני משפּחה.

שמעון איז אויך אַוועק צו זיין שווער יאַנקל בירנבוים און אים אָנגעזאָגט די בשורה וועגן קיסאַס גיור. ער האָט אויך אים דערציילט די גאַנצע געשיכטע, דערמאָנט שוראַן און צוגעגעבן, אַז ער איז דער אמתער פּאָטער פון קיסאַן. יאַנקל איז נישט געווען ביים פולן געזונט און ווייניק געאַרבעט. ער איז אויך שוין געווען אַן אלמן. זיין פרוי חנה האָט נישט געקענט איבערטראָגן דאָס גרויסע אומגליק, ווען זיי האָבן פאַרלוירן זייער איין-און-איינציקע טאָכטער אַזוי יונג. זי איז קראַנק געוואָרן אויף אַ ראַק און ביי דער עלטער פון 60 יאָר אַוועקגעשטאַרבן. יאַנקל האָט שטאַרק געליטן פון דער צוויי-טער גרויסער אבידה, וואָס ס'האָט פאַסירט אין זיין לעבן. ער האָט געווינט אַליין און בלויז נאָענטע משפּחה מיטגלידער האָבן אים באַזוכט. ער האָט זיך זייער דערפרייט מיט דער ידיעה פון קיסאַס גיור און געבעטן שמעונען צו ברענגען קיסאַן צו אים. ער האָט פאַר זיין אייניקל אַ שיינע מתנה -- אַ משפּחה זאַך -- און ער וויל זי זאָל געדענקען אירע זיידע-באָבע.

ווען קיסאַ איז מיט איר פּאָטער געקומען צו דער ספּעציעלער שבתדיקער שמחה ביי איר זיידן יאַנקעש בערמאַן, האָט מען זי אויפגענומען מיט אַזוי פיל פרייד, אַז זי איז גע-בליבן שטיין און נישט פאַרשטאַנען וווּ זי געפינט זיך. שמעונס שוועסטער האָבן זי אַרומגעכאַפט און לאַנג געקושט, זי באַ-גריסט צום באַקומען דעם גיור און אויך מיטן ענדיקן דעם אוניווערסיטעט. זי איז ביי זיי פריער אינגאַנצן געווען צו גאַסט מיטן פּאָטער בלויז צוויי מאָל. נאָר דאָן האָט מען זי קאָלט אויפגענומען. יאַנקעש איז צו איר צוגעגאַנגען, זי געקושט און איר געגעבן אַ גאָלדענעם בראַנדזלעט. באַשע, די באַבע, האָט זי אויך האַרציק אַרומגענומען, זי געקושט און איר אָנגעטאָן אַ גאָלדן קייטל אויפן האַלדז. שמעונס שוועס-טער האָבן איר אויך געשענקט שיינע מתנות. ביי דער שיינער אויפנאָמע, וואָס זי האָט דאָן געקראָגן האָט קיסאַ איינגעזען, אַז זי האָט אַ האַרציקע משפּחה, אויף וועלכער זי קען זיך אָנשפּאַרן אין לעבן. זי האָט ביים טיש זיך באַמיט צו רעדן אַ ביסל יידיש און העברעיִש, וואָס האָט געמאַכט אויף אַלעמען אַ גרויסן רושם.

ביידע שוועסטערס זיינען געווען שניידערקעס, ספּעציאַ-

ליסטקעס, ווי זייער פאָטער פון העכסטן קלאָס. זייערע מענער זיינען אויך געווען שניידערס פון מענער קליידונג. זייער עקאָ-נאָמישע לאַגע איז נישט געווען צו רייך, אָבער זיי האָבן געלעבט אָן איינפאָך שיין לעבן, נישט ווייט פון זייער פאָטער. זיי האָבן זיך געהאַלטן זייער ליבלעך און פריינדלעך מיט די עלטערן. די פריוואַטע אַרבעטן פון שניידעריי איז געווען אויף דער גוטער רעקלאַמע, וואָס יאַנקעש האָט געהאַט אין שטאָט. יאַנקעש אַליין איז שוין געווען צוריקגעצויגן פון דער אַרבעט, בלויז אַ ביסל צוגעאַרבעט, אַלץ די קינדער צוגעלערנט.

ביים טיש האָט זיך געעפנט אַ געשפרעך וועגן פאַלעס-טינע. מ'קען דאָרט קויפן באָדן און דערנאָך פאָרן אַהין און זיך באַזעצן אויף דעם באָדן. יאַנקעש האָט געקויפט 300 דונאַם לאַנד מיט געלט, וואָס ער האָט איבערגעשיקט דורכן קרן קימת לישראל. פאַרשטענדלעך, אַז די זאַך איז געטאָן גע-וואָרן בסוד. האָבן ביידע טעכטער מיט די מענער אָנגעהויבן צו טראַכטן וועגן עולה זיין קיין פאַלעסטינע. ס'איז נישט גע-ווען פון די גרינגע זאַכן. דערווייל האָבן אַלע געלערנט פלייסיק עברית.

קיסאַ איז בכלל געווען אַ טיפזיניקע, נישט קיין נאָ-רישע, געראָטן אינעם פאָטער. איר האָט מען נישט גערופן „קאָכיק“, ווי איר פאָטער, אָבער פונקט ווי ער איז זי געווען נייגעריק, אַלץ האָט זי אינטערעסירט, אַלץ האָט זי געוואָלט וויסן און אומעטום האָט זי זיך אַריינגעמישט. זי פלעגט אויפ-כאַפן יעדעס וואָרט, יעדע אידעע. ווען זי האָט געהערט דעם געשפרעך ביים טיש, ספּעציעל בנוגע פאַלעסטינע, איז עס איר גוט אַריין אין קאַפּ און זי האָט אָנגעהויבן טראַכטן וועגן דעם, וואָס זי האָט דאָ געהערט. אויך שמעון האָט זיך מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט צוגעהערט צום געשפרעך ביים טיש און אָנגעהויבן טראַכטן.

ווען ביידע זיינען אַהיימגעקומען האָט קיסאַ זיך גע-וואַנדן צום פאָטער מיט דער פראַגע: וואָס ער טראַכט וועגן דעם? זי האָט אָנגעהויבן פרעגן וועגן פאַלעסטינע-אַרץ-ישראל, וועגן אַרבעטן דאָרט ביי ערד-אַרבעט. . . זיי האָבן געשמעסט ביז אין די שפּעטע שעהן, ביז שמעון האָט איר געזאָגט, אַז ס'איז שוין שפּעט און מען דאַרף גיין שלאָפן. זי האָט אים גע-בעטן, אַז ער זאָל פאָר איר קריגן אַזאַ צייטונג, וווּ מען שרייבט וועגן פאַלעסטינע. זי האָט זיך אויך דערמאַנט, אַז איר

חברטע איטאָס פּאַטער, יוסף שיינפעלד, אַרבעט אין מרכז
הציונית, און פון זיי קען זי זיך אַ סך דערוויסן.

* * *

פאַר קיסאַן איז געווען שווער איינצושלאָפן; די גע-
דאַנקען זיינען געלאָפן אַ גאַנצע נאַכט. ביי איר האָט זיך
איצט געשאָפן אַ נייע לאַגע. זי האָט געענדיקט דעם אוניווער-
סיטעט מיט אַ גאַלדענעם מעדאַל, כאָטש עס איז איר אָנגע-
קומען גאַנץ שווער. די פּראָפעסאָרן האָבן אַנדערש נישט גע-
קענט, ווייל זי איז געווען אויפן ערשטן אָרט. ס'איז געווען אַ
באַפעל פון די העכערע אינסטאַנצן, אַז די בעסטע שילערין אין
געשיכטע מוז קריגן אַ גאַלדענעם מעדאַל. האָט קיסאַ אים
באַקומען. זי האָט איצט געהאַט די פּריווילעגיע צו ווערן אַ
לערערין פון היסטאָריע. אין די ראַמען פון דערציונג אין די
בעסאַראַבער שולעס האָט די מלוכה געהאַט אַ רעכט צו שיקן
אַזאַ לערערין וווּ זיי האָבן געוואָלט, כדי זי זאָל אָפּדינען עט-
לעכע יאָר אין אַ פּלאַץ, וווּ ס'זיינען נישט פאַראַן גענוג גוטע
לערערס. דאָס איז געווען ווי אַ צוריקצאלונג פון סטודענט צו
דער מלוכה, פאַר געבן איר די געלעגנהייט צו שטודירן אין
אוניווערסיטעט.

האַט מען קיסאַן אַרויסגערופן און איר פאַרגעלייגט צו
פאַרן ווי אַ לערערין אין אַ ווייט פאַרוואַרפן אָפּגעשטאַנען
דאָרף פון סאַמע מאָלדאַוואַנעס. דאָרט האָבן געווינט אפשר
איינע אָדער צוויי יידישע משפּחות. מען האָט קיסאַן געגעבן אַ
חודש צייט צו ענטפערן אויף דעם פאַרשלאַג - אָדער געבן
איר הסכמה, אָדער אויפווייזן פאַרוואַס זי זאָל דאָרט נישט
פאַרן. ווען שמעון קומט אַהיים, גיט ער קיסאַן אַ קוש און
באַמערקט, אַז זי איז עפעס נישט ווי אַלעמאַל, נישט קיין
שמייכל ווי שטענדיק, אפילו אַרויסגעלאָזט אַ טיפן זיפּץ.
שמעון טראַכט, אַז ס'איז נישט קיין פשוטע זאַך. ער פּרעגט
איר וואָס איז די סיבה?

קודם כָּל האָט זי אים געוויזן דעם דיפּלאָם. ער האָט
איר אַ קוש געטאָן און געזאָגט: „דאַנקען גאָט“. דערנאָך דער-
צוילט זי אים וואַהין מען וויל זי פאַרשיקן ווי אַ לערערין.
שמעון האָט זי גוט אויסגעהערט. אים הייבן אָן פליען אין גע-
דאַנק נעמען פון באַקאַנטע, וואָס אפשר דורך זיי וועט ער

אפשר קענען פארבעסערן די לאַגע. אפשר דורך זיין פאָטער, וועלכער קען אַזוי פיל קליענטקעס, פרויען פון הויכגעשטעלטע מענער, וועלכע קענען אינטערווענירן ביי זייערע פריינד.

ער שטייט אויף און זאָגט צו קיסאַן, זי זאָל נישט זאָרגן. אַלץ וועט זיין בסדר. דערביי פּרעגט ער זי וואָס זי וויל? „איך וויל“ – זאָגט זי – „אין אַ שולע דאָ אין שטאָט און אויב ס'איז נישט מעגלעך, האָב איך אַ רעכט צו אַ פּרייען דיפּלאָם“. שמעון איז אַוועק צו זיין פּאָטער יאַנקעשן. יענע האָבן זיך דערשראָקן, וואָס עפעס אַזוי שפּעט אין דער נאַכט? ער זעצט זיך אַוועק לעבן זיינע עלטערן און דערציילט זיי אַלץ וועגן קיסאַס פּראָבלעם. יאַנקעש האָט זיך דערמאַנט, אַז ער קען אַ דירעקטאָרס פּרוי, וועמען ער האָט לעצטנס גענייט אַ פּאַלטן און ס'איז איר זייער געפּעלן געוואָרן. מאָרגן וועט ער פּאַרן צו איר, זי וועט אפשר קענען פּועלן ביי איר מאַן, ער זאָל אַנולירן דעם פּאַרשלאָג.

צומאָרגנס איז יאַנקעש געפּאַרן צו דער באַקאַנטער פּרוי. ביי דער טיר האָט ער געבעטן, אַז ער וויל זען די בעל-הביתע. זי איז צוגעקומען און אים אַריין געבעטן, און אים געפּרעגט די סיבה פון זיין באַזוך. איר מאַן, דער דירעקטאָר, איז אויך געווען אין דער היים. ווען ער האָט געהערט אַ באַ-קאַנטע שטימע, איז ער אויך אַריינגעקומען אין צימער און זיך באַגריסט מיט יאַנקעשן. ער האָט זיך דערמאַנט, ווי זיין פּרוי איז געווען צופּרידן מיטן פּאַלטן, וואָס יאַנקעש האָט פאַר איר אויפגענייט. ווען דער דירעקטאָר האָט געהערט, וואָס יאַנקעש בעט, האָט ער אים געזאָגט, אַז ער איז באַקאַנט מיט דעם ענין. ער קען אויך קיסאַן פּערזענלעך, ווייל ער איז געווען אַן-וועזנד, ווען זי האָט אָפּגעגעבן דעם עקזאַמען. דערביי האָט ער קיסאַן שטאַרק געלויבט פאַר די ענטפּערס, וואָס זי האָט געגעבן אויף די האַרבע פּראַגעס, וואָס זיינען איר געשטעלט געוואָרן. ער האָט דעמאָלט נישט געוואָסט, אַז קיסאַ איז יאַן-קעשעס אייניקל. דער דירעקטאָר האָט געזאָגט, אַז אין אַזאַ פּאַל איז קיסאַ באַרעכטיקט צו מאַכן איר אייגענעם אויס-וואַל. ער האָט געהייסן, אַז קיסאַ זאָל קומען צו אים און ער וועט זיך באַמיען אַלץ אויסצוגלייכן.

שמעון מיט קיסאַן זיינען געקומען צו יאַנקעשן הערן, וואָס עס האָט פּאַסירט. ווען יאַנקעש האָט זיי דערציילט וועגן זיין געשפּרעך מיטן דירעקטאָר, האָט קיסאַ אַרומגעכאַפט איר

זיידע-באָבע, זיי געקושט און האַרציק אָפּגעדאַנקט. קיסאַ האָט באַשלאָסן צו פּאָדערן אַ פּרייען דיפּלאָם. דאָס האָט געמיינט, אַז זי וועט ווייטער דאַרפן שטודירן עטלעכע יאָר, ביז זי וועט באַקומען אַ דאָקטאָראַט.

* * *

קיסאַ בערמאַן, נאָכן באַקומען דעם דיפּלאָם, האָט קיין אַרבעט נישט געקענט קריגן. מען האָט איר רעקאָמענדירט פּריוואַטע לעקציעס ביי צוויי יידן, געקומענע פּון יאַסי, צו לערנען מיט זייערע צוויי יינגלעך די רומענישע שפּראַך. זי האָט די אַרבעט אָנגענומען, געלערנט מיט די יינגלעך און זייערע עלטערן זיינען געווען צופרידן און איר גוט באַצאָלט. אָבער קיסאַ האָט נישט דאָס געמיינט. זי האָט זיך אָנגעהויבן צו אינטערעסירן מיט דער לאַגע פּונעם יידישן פּאָלק. זי האָט נאָכגעפּאָלט אַלע געשעענישן. זי האָט געלייענט די רומענישע צייטונגען און, מיט דער צייט, אויך די איינציקע יידישע טאַג-צייטונג „אונדזער צייט“, באַזונדערס האָבן זי אינטערעסירט די נייעסן פּון ארץ-ישראל.

איינמאָל איז קיסאַ געקומען צו איר חברטע איטאַ שיינפעלד, וועמען זי האָט שוין לאַנג נישט געזען. זיי האָבן צו-זאַמען געלערנט און צוזאַמען געענדיקט. נאָר איטאַ האָט קיסאַן נישט געזען זייער אָפט. די סיבה איז געווען: קנאה -- קיסאַ האָט באַקומען דעם גאָלדענעם מעדאַל. פּריער האָבן זיי זיך געהאַלטן ווי צוויי שוועסטער, נאָר עפעס אַן אינערלעכער כּוח האָט איטאַן נישט דערלאָזט אַזוי ווייטער זיך צו חברן. קיסאַ האָט דאָס באַמערקט, אָבער עס נישט געקענט פאַרשטיין. זי פילט צו איטאַן דאָס זעלבע ווי פּריער. זי האָט געטראַכט, אַז אפּשר האָט זי געזאָגט עפעס אַ וואָרט, וואָס האָט נישט געפּאַסט. האָט זי באַשלאָסן צו גיין צו איטאַן און רעדן מיט איר. זי האָט זייער געדאַרפט איטאַן און נאָך מער איר פּאַטער, וועלכער איז איינער פּון די פּירערס אין דער ציוניסטישער באַוועגונג. ער האָט קיסאַן געקענט, ווייל זי פלעגט פּריער אָפט אַריינקומען צו איטאַן. ער איז אפילו געווען צופרידן פּון זייער פּריינדשאַפט; איטאַס מוטער אויך דאָס זעלבע. . .

ווען קיסאָ איז אַריינגעקומען צו איטאַן, האָט זיך יענע שטאַרק דערפרייט מיט איר חברטע. זי האָט קיסאַן אַריינגע-
נומען אין אַ צווייט צימער און ביידע חברטעס האָבן זיך צע-
רעדט און דערציילט, וואָס עס האָט פאַסירט דורך דער צייט,
וואָס זיי האָבן זיך נישט געזען. איטאַ האָט באַדויערט, וואָס
עס האָט אַזוי לאַנג גענומען פאַר זיי זיך ווידער צו טרעפן. זי
האָט איר אויך געזאָגט, אַז אירע עלטערן אפילו האָבן זיך
נאָכגעפרעגט אויף קיסאַן. קיסאַ איז געווען צופרידן פון דער
שיינער אויפנאַמע, וואָס זי האָט געקראָגן. דעם אמת געזאָגט
האָט זי געוואָלט דורך איטאַן געווויר ווערן פון איר פאַטער,
הער שיינפעלד, קאַנקרעטע ענטפערס בנוגע ארץ-ישראל. מען
האָט סערווירט טיי מיט געבעקס און ביידע חברטעס זיינען
געזעסן ביז שפעט און געשמועסט.

אין לויף פון געשפרעך האָבן זיי באַרירט אַ גאַנצע ריי
פראַגעס -- פּערזענלעכע און נאַציאָנאַלע; גערעדט וועגן יידישע
פראַבלעמען, וועגן אַנטיסעמיטיזם און וועגן ארץ-ישראל. איטאַ
איז געווען דערשטוינט צו הערן קיסאַן רעדן וועגן די אַלע
זאַכן מיט אַזויפיל באַוווסטזיין. זי האָט אויך אַיינגעזען, אַז
קיסאַ איז זייער ציוניסטיש געשטימט. צום סוף האָט איטאַ אַ
פּרעג געטאַן קיסאַן, צי זי וואָלט געוואָלט פאַרן קיין ארץ-
ישראל? „יאָ!“ -- האָט קיסאַ אויסגעשריגן מיט אַזאַ ענטוואַזם,
אַז יוסף שיינפעלד מיט זיין פרוי רייזל האָבן עס דערהערט
אין צווייטן צימער. ביידע זיינען געווען צופרידן פון קיסאַס
ענטוואַזם, ווייל זיי זיינען ביידע געווען הייסע ציוניסטן. זיי
האָבן אַריינגערופן ביידע חברטעס, כדי זיי זאָלן אַלע קענען
רעדן צוזאַמען.

אויף דעם האָט קיסאַ טאַקע געוואַרט. דאָס איז
געווען די געלעגנהייט אויף וועלכער זי האָט געהאַפט. ענדלעך
וועט זי קענען קריגן ענטפערס אויף אַ סך פראַגעס, וואָס עק-
בערן אין איר מוח.

קיסאַ האָט שיינפעלדן אַלץ אויסגעפרעגט און ער האָט
איר געגעבן אַלץ צו פאַרשטיין. ער האָט אפילו צוגעזאָגט צו
העלפן מיט וואָס ער וועט נאָר קענען. ער האָט דערביי געגעבן
אַנצוגעהערן, אַז ער וואָלט נישט געווען קעגן אויב זיין איטאַ
זאָל אויך טאָן דאָס, וואָס עס טוען אַנדערע בעסאַראַבער יידי-
שע מיידלעך: פאַרן אויף הכשרה און זיך צוגרייטן צו עליה
קיין ארץ-ישראל. „דיין פאַטער ווייסט וועגן דעם?“ -- פּרעגט זי

שיינפעלד. „ניין, דערווייל נישט“ – זאָגט קיסאַ. „דאָס איז ביי מיר געבוירן געוואָרן לעצטנס און איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ שטרעבונג. איך וועל פאַר אים שטעלן די פראָפּאַזיציע און איך האָף, אַז ער וועט דערצו מסכים זיין.“ יוסף שיינפעלד האָט זיך דערמאָנט, אַז איר זיידע יאָנקעש בערמאַן מיט זיינע טעכטער זיינען פאַרשריבן, אַז זיי האָבן געקויפט באָדן אין ארץ-ישראל. קיסאַ איז געווען זייער צופרידן, וואָס זי איז היינט דאָ אַהער געקומען. איצט וועט די פאַנטאַזיע אָנהייבן צו ווערן אַ רעאַליטעט. דערווייל האָט זי געבעטן, אַז עס זאָל נאָך קיינער נישט וויסן פון דעם.

שמעון איז אַהיים געקומען דעם טאָג אַ ביסל שפעטער פון דער אַרבעט. ער קומט אַריין אַ מידער און קיסאַ איז נישטאָ אין שטוב. כאָטש ער איז געווען גוט הונגעריק, האָט ער אָבער ליב געהאַט צו זיצן מיט קיסאַן ביים טיש און עסן צוזאַמען. זי אויך פלעגט נישט עסן אָן אים, ווי שפעט עס זאָל נישט זיין. האָט ער באַשלאָסן צו וואַרטן אויף איר. ער לייגט זיך צו אויפן דיוואַן און כאָפט אַ פיין דרימל. ער כאָפט זיך אויף, גיט אַ קוק אויפן זייגער – ס'איז שוין גענוג שפעט. ווי קען זי זיין? . . . ער באַשליסט צו וואַרטן נאָך אַ האַלבע שעה. אויב נישט וועט ער אַריינגיין צו איר חברטע, אפשר ווייסט זי וווּ קיסאַ איז? ער איז מיד, כאָטש ער האָט געכאַפט אַ דרימל, און איז הונגעריק. פון מיטאַג-צייט אין מויל גאַרנישט געהאַט. ער גייט צו דער קיך, כאָפט עפעס איבער און גייט אַוועק צו איטאַ שיינפעלד. קיסאַ איז שוין געשטאַנען ביי דער טיר גרייט אַהיים צו גיין. עס עפנט זיך די טיר און שמעון קומט אַריין. ער איז מיט די שכנים נישט געווען גאַר נאָענט, בלויז „אַ גוט מאַרגן, אַ גוט יאָר.“ דער עיקר איז קיסאַ געווען די אַפטע באַזוכערין ביי זיי. נישט גע-קוקט דערויף האָט מען אים אַריינגערופן און געבעטן צו זעצן זיך ביים טיש. ער האָט געדאַנקט, אַז עס איז שוין זייער שפעט. אפשר אַ צווייט מאָל.

קיסאַ מיט שמעון זיינען אַהיים געגאַנגען און אָפּגע-געסן דעם מאַלצייט. שמעון פרעגט קיסאַן, וואָס עס האָט פא-סירט? פאַרוואָס אַזוי שפעט? „דו ביסט דאָך שוין אַ לאַנגע צייט נישט געווען ביי זיי. דו ווייסט, אַז ער איז אַ גרויסער פירער אין מרכז הציוני. ער פאַרנעמט דאָרט אַ וויכטיקן אַמט.“ „יאָ“, זאָגט קיסאַ. זי פירט אַרויף דעם געשפרעך אויף

דער טעמע וועגן דער לאגע פון די יידן אין קישענעוו; וועגן דער צוקונפט פון די יידן אין די מזרח-אייראָפּעישע לענדער נאָך די פּאָגראַמען; וועגן דעם אַנטיסעמיטיזם, וואָס אַנטוויקלט זיך שטאַרקער מיט יעדן טאָג. שמעון האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס עפעס פּלוצעם פירט זי מיט אים אַזאַ געשפּרעך, און אין אַזעלכע שפּעטע שעהן. ער באַמערקט די צייטונג „אונדזער צייט“, ווי אויך מאַטעריאַלן אין עברית, וואָס שיינפעלד האָט איר געגעבן, זי זאָל זיך מיט זיי באַקענען. „וואָס איז דער מאַטעריאַל און די צייטונג?“ פּרעגט ער ביי קיסאַן. „טאַטע, ס'איז איצט שפּעט. וועסט מאַרגן קומען פּריער, וועלן מיר וועגן אַלעם אַרומרעדן.“

שמעון טוישט זיין אַרבעט

ווי שוין פריער דערמאָנט, האָט שמעון געאַרבעט ווי דער הויפט בוכהאַלטער אין אַ גרויסן שפיטאַל אין שטאָט. ער האָט געהאַט הינטער זיך אַנדערע אָנגעשטעלטע, אָבער ער האָט געטראָגן די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר אַלע הוצאות און הכנסות. ער האָט שוין דאָרט געאַרבעט פיל יאָרן און אַלע האָבן אים געלויבט און געערט, ספּעציעל דער דירעקטאָר פון שפיטאַל. האָט מען געדאַרפט עפּעס וויסן, גענויע איינצלעהייטן אין אַ געוויסן ענין, איז מען געגאַנגען צו שמעון בערמאַן. ער האָט אַלץ אויפגעקלערט אין מינוטן. אין יענע צייטן איז דאָס געווען אַ גרויסער כבוד פאַר אַ ייד צו האָבן אַזאַ אַמט, און צו ווערן באַהאַנדלט אַזוי פּיין.

פאַר שמעונען איז אָבער די אַרבעט אין שפיטאַל גע-וואָרן אומדערטרעגלעך. די ווונד אין זיין האַרץ פון זינאַס טויט איז נאָך נישט פאַרהיילט געווען. און טאַמער האָט ער פון צייט צו צייט דאָרט געזען שוראַן, האָט עס אים נאָך פיל שטאַרקער וויי געטאַן. ער וואָלט גערן געוואָלט טוישן זיין אַר-בעטס-פּלאַץ, אָבער ווי אַזוי מאַכט מען דאָס? ער האָט נישט געהאַט די העזה צו רעדן מיטן דירעקטאָר וועגן דעם. וואָס פאַר אַ תירוץ קען ער אים געבן פאַר אויפגעבן די אַרבעט? נישטאָ קיין מענטש, וואָס זאָל אים קענען אָן עצה געבן אין דער זאך. פאַר קיסאַן האָט ער גאַרנישט געזאָגט. ער האָט נישט געוואָלט זי זאָל זען ווי אומצופרידן ער איז. ער פלעגט טיילמאַל אַהיים קומען אין אַ זייער שלעכטער שטימונג. און ווען קיסאַ האָט געפרעגט פאַרוואָס? האָט ער אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט און געשוויגן. ער האָט באַשלאָסן צו זוכן אַן אַנדערע באַשעפטיקונג און דערנאָך וועט ער צוטראַכטן אַ

מאטיוו פאר אויפגעבן די אַרבעט אין שפיטאַל.
שמעון איז אויפגעשטאַנען פרי, אָבער ער איז נישט גע-
גאנגען צו דער אַרבעט אין שפיטאַל אַריין. ער האָט דעם טאָג
געדאַרפט זיין אין אַ באַנק צו דערליידיקן זאַכן, וואָס זיינען
געווען פאַרבונדן מיט זיין אַרבעט. ער האָט דעם פּריערדיקן
טאָג געוואָרנט זיין מיטהעלפּערין סאַפּיע, אַז ער וועט קומען
שפּעט. געקומען אין דער באַנק אַריין האָט ער אָפּגעטאָן אַלץ,
וואָס עס איז געווען נויטיק און זיך אַ לאַז געטאָן צו דער
טיר אַרויסצוגיין. קומט אים פּלוצעם אַנטקעגן אַ באַקאַנטע
פּערזאָן, וועמען ער האָט שוין נישט געזען פאַר אַ לאַנגער
צייט. דאָס איז געווען משה שניידערמאַן, אַ גוטער פּריינד פון
די פּריערדיקע יאָרן. זיי האָבן זיך ביידע שטאַרק דערפּרייט
פון דער באַגעגעניש.

מען האָט, ווי דער שטייגער איז, אויסגעפּרעגט איינער
דעם צווייטן, ווי עס גייט דאָס לעבן? און וואָס ס'האָט פאַ-
סירט ביי זיי אין צווישנצייט. משה שניידערמאַן איז געווען
פאַרעכנט ווי איינער פון די בעסטע בוכהאַלטערס אין יענער
צייט, און האָט טאַקע געאַרבעט פאַר גוטן שכר אין וויכטיקע
ערטער. איצט אַרבעט ער ווי אַ הויפּט-בוכהאַלטער אין פאַר-
באַנד פון יידישע קאָאָפּעראַטיוון אין בעסאַראַביע. ער האָט
דערפאַר באַקומען אַ גרויסן געהאַלט, ווייל זיין אַרבעט האָט
אַריין גענומען דאָס פאַרן אין בענק פון קלענערע שטעטלעך
אויסצוגלייכן חשבונות.

אין תּוך פון געשפּרעך אַנטפּלעקט משה אַ נייעס פאַר
שמעונען: ער פאַרט אויף עליה קיין ארץ-ישראל. שמעון איז
באַגייסטערט געוואָרן פון דער ידיעה און ווינטשט אים הצלחה.
ווייטער דערקלערט משה, אַז שוין עטלעכע חדשים ווי ער זוכט
אַ מענטשן, וואָס זאָל קענען איבערנעמען זיין אַמט. אפשר
ווייסט שמעון פון אַזעלכע? „יאָ" -- זאָגט שמעון -- „איך ווייס
פון אַזעלכן. אַט שטייט ער דאָ אַנטקעגן דיר." און ער דער-
ציילט משהן, ווי ער טראַכט שוין אַ לענגערע צייט וועגן טוישן
זיין פּאָסטן. ביידע פּריינד האָבן זיך אַרומגענומען און איינער
דעם צווייטן האָט געוואונטשן מזל-טוב. דאָס איז געווען דעם
דריטן טאָג אין חודש און ביים סוף פון חודש מוז דאָס דער-
ליידיקט ווערן. אויך האָט שמעון דערהערט, אַז דער געהאַלט
איז מיט 25 פּראָצענט העכער ווי זיינער. דאָס וועט אים געבן
אַ גוטן מאַטיוו פאַרן דירעקטאָר, ווייל יענער קען נישט

העכערן שמעונס געהאלט.

משה האָט געוואָלט צומאַרגנס קומען צו שמעונען צו דער אַרבעט און מיט אים אַריינגיין צום דירעקטאָר. אָבער שמעון האָט געזאָגט, אַז ס'איז נישט נויטיק. ער וועט נאָך דאָס אַלץ היינט דערליידיקן. זאָל משה אַלץ דערליידיקן פון זיין זייט.

שמעון זיצט אין אויטאָבוס און טראַכט, אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. ווי לאַנג שוין ווי ער זוכט אַוועק צו גיין פון זיין אַרבעט און איבערגיין ערגעץ אַנדערש. האָט דאָס מזל אים צוגעשפּילט און ער האָט פונקט היינט געטראָפן זיין פריינד. און דערצו נאָך דער מאַטיוו פון 25 פּראָצענט העכע-רונג אין געהאַלט. סאָפּיע, זיין מיטהעלפּערין האָט זיך שוין גוט צוגעגרייט נאָך אַזאַ לאַנגער צייט ווי זי אַרבעט מיט אים. סאָפּיע וועט זיין צופרידן אַרויפצוטרעטן אויף אַ טרעפּ העכער און טאַקע מער פאַרדינען. זי איז דאָך אַ יונגע, וועט זי זיך בויען אַ צוקונפט. און וואָס וועט קיסאַ זאָגן צו דעם? ער קען זיך שוין נישט דערוואַרטן איר איבערצוגעבן די נייעס.

ער גייט אַראָפּ פון אויטאָבוס און גייט אַריין אין זיין קאַבינעט. דורכגייענדיק דאָס אַרבעט-צימער, וווּ סאָפּיע איז גע-זעסן, גיט ער אַ מאַך צו איר מיט דער האַנט, זי זאָל אַריינקומען צו אים. ער דאַרף איר עפעס זאָגן. סאָפּיע זעט ווי ער איז עפעס איבערגעראַשט, צעטראָגן, זי קען דאָס נישט פאַרשטיין. ס'איז קיינמאָל פריער נישט געשען. שטענדיק קומט ער אַריין מיט אַ פריילעכן גוט-מאַרגן. ס'האָט אַ ביסל גע-דויערט און סאָפּיע טראַכט: וואָס איז ער אַזוי צעטראָגן? און וואָס בין איך אים אַזוי עקסטראַ נויטיק?

ער הייסט איר זיצן. ער הייבט זי אָן צוצוגרייטן דיפּ-לאַמאַטיש: „דו ביסט אַ יונג מיידל, אויף דיר וואַרט אַ צו-קונפט. דו אַרבעטסט שוין דאָ פיר יאָר. איז די זאַך אַזוי – איך דאַרף אַוועקגיין פון מיין אַרבעט. און איך וועל רעקאָ-מענדירן צום דירעקטאָר, אַז דו זאָלסט איבערנעמען מיין אַמט. וויל איך דו זאָלסט עס שנעל איבערקלערן און מיר געבן אַן ענטפּער. כּהאַף, אַז דו וועסט מסכים זיין.“ סאָפּיע שווייגט אַ ווייל. „נ, גוט, יאָ“, האָט סאָפּיע געענטפּערט. זי איז צוריק אַריין אין אַלגעמיינעם אַרבעטס-צימער. די אַנדערע אַרבעטער האָבן שוין געוואָלט וויסן, געקוקט אויף איר מיט נייגעריקע אויגן. זי האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, אַז

זי וועט שפעטער זיי אלץ דערציילן.

ווען שמעון איז שוין געווען פארטיק מיט סאָפּיען, האָט ער זיך אָנגענומען מיט מוט, אַ קלאַפּ געטאָן אין דער טיר פון דירעקטאָר און געפרעגט צי מען קען אַרײַנגיין. דער דירעקטאָר זאָגט יאָ. שמעון גייט אַרײַן, דער בעל-הבית הייסט אים זיך זעצן און פרעגט מיט וואָס ער קען אים העלפֿן? שמעון גיט אים איבער, אַז ער וויל פֿאַרלאָזן זײַן אַמט. ער קען קריגן אַן אַרבעט מיט אַ גרעסערן געהאַלט, וואָס ער דאַרף האָבן, ווייל ער האָט אַ מיידל חתונה צו מאַכן. אויך איז די אַרבעט נאָענט צו זײַן ווױן-אַרט, ער קען צוגיין צופּוס. דער בעל-הבית האָט אים געפרוּווט צורעדן ער זאָל נישט אַוועקגיין, נאָר ער האָט נישט געהאַט וואָס אים צוצוזאָגן. „איך וואָלט זײער געוואָלט, אַז דו זאָלסט בײַ אונדז ווײטער בלייבן אַרבעטן. נאָר אַז דו האָסט באַשטימט אַנדערש, קען איך דײך נישט פֿאַרהאַלטן. וואָס זאָגט סאָפּיע? איז זי מסכים דערויף? רוף זי אַרײַן.“ שמעון רופט אַרײַן סאָפּיען צום בעל-הבית.

סאָפּיע איז שוין געווען צוגעגרייט צו געבן דעם ריכטיקן ענטפּער -- יאָ! זי האָט צוגעזאָגט, אַז אלץ וועט זײַן אין דער בעסטער אָרדענונג. במשך די אַלע יאָרן האָט זי אַ סך געלערנט פון שמעונען און זי דאַנקט אים פונעם טיפּן האַרצן. דעם בעל-הבית איז זײער געפעלן, ווי סאָפּיע האָט שמעונען געדאַנקט, און אַז זי נעמט אויף זיך די פּולע אחריות פון דער בוכהאַלטעריע אַרבעט.

שמעון האָט געבעטן דערלויבעניש ביים בעל-הבית צו נוצן דעם טעלעפּאָן און קלינגען זײַן חבר משה. ער האָט אים אַלץ דערציילט, און משה האָט אים געזאָגט, אַז ער האָט שוין צוגעגרייט זײַן בעל-הבית אויף מאַרגן דריי אַזײגער נאַכמיטאַג. שמעון האָט געדאַנקט דעם דירעקטאָר פֿאַר דער גוטער באַצױנג צו אים און האָט צוגעזאָגט, אַז אין דריי טעג וועט אַלץ איבערגעגעבן ווערן צו סאָפּיען. שמעון האָט אָנגעהויבן צוזאַמענצולייגן די נױטיקע פּאַפּירן און די נישט-נױטיקע אַרױסגעוואָרפֿן. ער האָט זיך געפונען אין אַ צושטאַנד פון צו-פרידנקייט. סוף-בֿל-סוף וועט ער קענען באַרױקן זײַן געמיט. ער וועט מער נישט דאַרפֿן זען פֿאַר זיך די שיכורטע, נידערטרעכ-טיקע פּרוי, שוראַן, וועלכע האָט אים פֿאַרפירט און אים פֿאַר-ביטערט דאָס לעבן. . .

ווען שמעון איז אהיים געקומען האָט ער געטראָפֿן
קיסאַן זיצן און לייענען אַ בוך. ער איז צוגעגאַנגען צו איר, זי
אַרומגענומען און געקושט עטלעכע מאָל. קיסאַ האָט באַלד
איינגעזען, אַז איר פּאָטער איז אַנדערש ווי אַלעמאַל, אָבער
נישט פּאַרשטאַנען די סיבה. זי האָט געפרעגט דעם פּאָטער, צי
ער האָט עפעס פּריילעכע נייעס פאַר איר. „יאָ, מיין טייערע!“
-- האָט ער אויסגעשריגן מיט פּרייד. ער האָט זיך לעבן איר
אָוועקגעזעצט און דערציילט אַלץ פון אָנהייב אָן. ער האָט אָן-
געהויבן מיטן פּאָקט, ווי אומצופּרידן ער איז געווען ביי דער
אַרבעט, אָבער איר דאָס נישט געוואָלט זאָגן, זי זאָל האָבן
עגמת-נפש. ער איז דערנאָך איבערגעגאַנגען צו דער באַגעגעניש
היינט אינדערפּרי מיט זיין פּריינד משה שניידערמאַן; וועגן
דעם געשפּרעך, וואָס זיי האָבן געהאַט; וועגן זיין דערקלערונג
צום דירעקטאָר פון שפּיטאַל; נישט דורכגעלאָזט דאָס איבער-
געבן זיין אַמט צו סאַפּיען; און געענדיקט, אַז אין דריי טעג
אַרום וועט ער זיין פּריי פון אַלטן פּאַסטן. ער האָט אויך
געזאָגט, אַז מאָרגן דריי אַזייגער גייט ער זען דעם נייעם בעל-
הבית און ער האָפט, אַז אַלץ וועט אַרויסקומען אין אַרדענונג.
קיסאַן איז דאָס אַלץ געפעלן געוואָרן און זי האָט
אויסגערופֿן: „איך שריי שטענדיק, אַז כּהאַב אַ קלוגן פּאָטער.“
זי האָט געגרייט צום טיש. שמעון עסט שנעל, ביז קיסאַ דער-
מאַנט אים, אַז ער זאָל עסן פּאַמעלעך. די צופּרידנקייט, די
האַפענונג, אַז סעפּנט זיך פאַר אים אַ נייע צוקונפּט, האָט
אים געמאַכט צעטראָגן, אַז ער האָט אפילו פּאַרגעסן, אַז ער
עסט ביים טיש. קיסאַ האָט אים פּאַרגעלייגט, ער זאָל זיך צו-
לייגן, זיך באַרוינקן. שמעון האָט זי געוואָלט פּרעגן, וואָס עס
הערט זיך ביי איר? נאָר ער האָט נישט געקענט מער רעדן. ער
האַט זיך צוגעלייגט, געליגן מיט אַפענע אויגן און געטראַכט...
שפעט ביינאַכט איז ער אַנטשלאָפֿן געוואָרן ווי אַ טויטער. . .
אינדערפּרי האָט ער זיך אויפגעכאַפט אַ באַרויקטער.
ער איז אָוועק אין שפּיטאַל און איבערגעגעבן צו
סאַפּיע אַלץ, וואָס זי האָט געדאַרפט וויסן. זי האָט אַלץ שנעל
אויפגעכאַפט. ער האָט צוגעזאָגט צו קומען נאָך עטלעכע מאָל,
טאַמער וועט זי אים דאַרפֿן האָבן. ער האָט זיך וואַרעם גע-
זעגנט מיטן דירעקטאָר, מיט אַלע אַרבעטער און באַקאַנטע פון
שפּיטאַל. זיי האָבן אים אַלע געוונטשן הצלחה אין זיין נייעם
פּלאַץ. ער האָט איינגעפּאַקט זיינע פּערזענלעכע זאַכן, ספּעציעל

זינאס אַ בילד, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט, און פאַר-
מאַכט די טיר הינטער זיך.

נאָך מיטאַג איז ער געגאַנגען באַגעגענען זיין נייעם
בעל-הבית. זיין פריינד משה שניידערמאַן האָט אים שטאַרק
רעקאַמענדירט, ווי איינער פון די בעסטע בוכהאַלטערס. דער
נייער בעל-הבית האָט אים זייער פריינדלעך אויפגענומען, אים
איבערגעגעבן דעם פאַסטן און געהייסן קומען אין אָנהייב פון
נייעם חודש, ווייל משה דאָרף אַרבעטן ביזן סוף פון דעם
חודש.

ווען עס איז געקומען די צייט פאַר משה שניידער-
מאַנען צו פאַרלאָזן דעם אַמט, האָט ער אַלץ גענוי איבערגע-
געבן צו שמעונען און אים געוונטשן הצלחה. ער האָט אים
אויך באַקענט מיט די אַנדערע אָנגעשטעלטע דאָרטן. ביידע
פריינד האָבן זיך האַרציק געזעגנט און משה האָט צוגעזאָגט צו
שרייבן פון ארץ-ישראל. שמעון האָט אָנגעהויבן אַרבעטן אויפן
נייעם פאַסטן.

שמעון האָט זיך געפילט זייער צופרידן. עס האָט אים
גענומען בלויז צען מינוט צופיס צו קומען אַהיים. ער האָט
קיסאַן נישט געטראָפן אין דער היים. ווייזט אויס, אַז זי האָט
אים נישט דערוואַרט אַזוי שנעל. ער האָט זיך צוגעלייגט און
ווידער אָנגעהויבן צו טראַכטן: וואָס וועט זיין מיט קיסאַן? זי
איז שוין באַלד 20 יאָר. מען וואַלט באַדאַרפט איר פרעגן,
וואָס זיינען אירע באַגערן און מיט וואָס ער קען איר העלפן
איינצואַרדענען דאָס לעבן? . .

ער האָט אויך אָנגעהויבן טראַכטן וועגן זיך. דאָס איז
נישט קיין לעבן, אָן אַ פרוי, איינזאַם. ער האָט אָפגעלעבט
מיט זינאַן אַ שיינ לעבן, האָט גאָט זי פון אים צוגענומען. פון
דעמאָלט אָן איז נישטאָ מיט וועמען זיך צו טיילן מיט פריינד
און לייד, וועמען אַרומנעמען, אַ קוש געבן, און טאַקע זיך
פילן ווי אַ מאַנספאַרשויך. ער וואַלט באַדאַרפט מער אַרויס
גיין, צו קאַנצערטן, פאַרזאַמלונגען, טעאַטער, אפשר וועט זיך
פון דעם עפעס שאַפן. . . ער האָט זיך דערמאַנט, אַז ער האָט
געהערט וועגן אַ ייד, אַ שדכן, שלמה מאַמציס. יענער איז אַ
מומחה אין די ענינים און קען צוזאַמענברענגען צוויי ווענט.
יעדן טאָג שפאַצירט ער אין שטאַט-גאַרטן, רעדט דאָרט מיט
די עלטערע מענטשן - אָן אַלמן, אָן אַלמנה - ווייל צופאַסן
צוויי מענטשן צו איין לעבן. דאָרטן קען מען אים געפינען.

אָבער דערווייל וויל שמעון עס האַלטן בסוד. צומערשטן דאָרף ער רעדן מיט קיסאַן וועגן אירע פלענער. . .

לעצטנס האָט ער באַמערקט, אז קיסאַ גייט זייער אָפט צו איר חברטע איטאַ שיינפעלד. מיט איר האָט זי אָנגעהויבן גיין אויף ציוניסטישע פאַרזאַמלונגען. זי קומט אפילו אַהיים שפעטער ווי געוויינלעך. אָבער שטענדיק אין אַ גוטן מצב רוח.

שמעון איז נישט געווען קיין אַרטאָדאָקסישער, נאָר אַ ייד מיט אַ יידיש האַרץ און יידישע פאַרפליכטונגען - שבת גיין אין שול אַרײַן, נישט אַרבעטן שבת, אָפהיטן אַלע ימים-טובים מיט אַלע מנהגים און טראַדיציעס. דאָס האָט מען אפילו אויסגעלערנט קיסאַן ביים באַקומען דעם גיור. זי האָט בעסער אַלץ געמאַכט, ווי די אַלטע יידענעס.

ביי דער אַלטער אַרבעט האָט שמעון געהאַט סאַמע קריסטן, מיטן בעל-הבית בראש. אין דער נייער אָרגאַניזאַציע האָבן געאַרבעט בלויז יידן און אוודאי דער בעל-הבית. ער גע-פינט זיך אין אַ יידישער חברישער אַטמאָספער, וווּ מ'רעדט צווישן זיך יידיש און עברית. אין דער געביידע איז אפילו דאָ אַ יידיש-העברעיִשע ביבליאָטעק. שמעון האָט אויפגעלעבט. צו דעם האָט אפילו די נאַטור צוגעשפילט. ס'איז געווען אָנהייב פּרילינג. די זון האָט זיך אינגאַנצן אויסגעטאָן פונעם ווינטער, איז אַרויס פון איר באַהעלטעניש און געשיקט אירע שטראַלן צו די לעבעדיקע באַשעפענישן. ס'איז יעדן געוואָרן פּריילעך און ליכטיק אויפן האַרצן. מ'האַט אָנגעהויבן אַראָפּוואַרפן די גראַבע, וואַרעמע מלבושים, זיך מער געוויזן אויף די גאַסן און אין די פאַרקן. די קינדער האָבן אויפגעלעבט און די סאַלאַ-ווייען האָבן אויסגעזונגען אַ פּריילעך פּרילינג ליד.

מען האָט אָנגעהויבן זיך גרייטן צום יום-טוב פּסח. מען ראַמט, מען וואַשט די דילן, מען ווישט די פענצטער. יידן קויפן פאַר די קינדער נייע שיכעלעך, קליידעלעך, קאַסטיומלעך. מען קויפט, מען טראַגט און מען פירט מצות. מען באַשטעלט וויין און פליישן. מען גרייט זיך אַרייַנצוברענגען דעם פּסח יום-טוב כּדת וכּדין. פּסח איז דער יידישער יום-טוב, וואָס סימבאָליזירט דעם בראשית פון אונדזער פאַלקס-געשיכטע.

שמעון איז אַוועק צו זיינע עלטערן זיי דערציילן וועגן זיינע ענדערונגען אין דער אַרבעט. זיי זיינען אַלע געווען זייער צופרידן און גענומען ביי אים אַ צוזאַג, אז ער וועט קומען מיט קיסאַן צום סדר. קיסאַ האָט דווקא דאָס מאָל געוואַלט

אליין מאכן מיטן פאָטער דעם סדר ביי זיך אין דער היים.
 אָבער שמעון האָט ביי איר געפועלט, אַז זיי זאָלן גיין צום
 סדר צו זיידע-באַבע. דאָרטן וועלן אויך זיין שמעונס ביידע
 שוועסטער מיט זייערע משפחות. יעדע שוועסטער האָט איין
 יינגעלע. קיסאַ האָט טאַקע געוואָלט וויסן, ווי זיי האַלטן מיטן
 פאָרן קיין ארץ-ישראל. זי איז אַוועק צו זיי העלפן צוגרייטן
 צום סדר, כדי אַלץ זאָל זיין באַטעמט, און דער עיקר כשר
 לפסח, ווי מ'האָט זי אויסגעלערנט. בכלל האָבן די מומעס,
 שמעונס שוועסטערס, זייער געהאַלטן פון קיסאַן. זי האָט שוין
 גערעדט אַ גוטן יידיש און העברעיִש, אפילו בעסער פון זיי.
 קיסאַ האָט געהאַלטן בסוד איר פלאַן פון גיין אויף הכשרה
 אויף צו באַקומען אַ סערטיפיקאַט. זי וויל ביים סדר מער גע-
 וויר ווערן פון זיי. שמעונען וועט זי אויפדעקן איר סוד נאָך
 פסח.

פסח ביים סדר

ביי יאנקעשן אין שטוב איז צוגעגרייט געוואָרן דער סדר לויט אלע דינים און מנהגים, הגם יאנקעשן אליין, ווי אויך באַשע, זיינען נישט געווען צו שטאַרק אַרטאָדאָקסיש. לויט דער טראַדיציע פון דור-דורות, ווי ביי אלע בעסאַראַבער יידן, איז פסח געשטאַנען אויף אַ הויכער מדרגה. מען דאַרף דעם יום-טוב באַגעגענען מיט דער גאַנצער משפּחה און ווי מען פלעגט זאָגן אין דער אַלטער היים -- „מיט אלע פיטשעווקעס“. מען האָט צוגעגרייט מצות, כריין פאַר מרור, וויין אויף ארבע כוסות, פלייש און געפילטע פיש. די גויים האָבן געוויסט, אַז יידן עסן פסח געפילטע פיש און מען דאַרף צוגרייטן פיש פאַר זיי. מען האָט געקענט זען ביי די טייכן גאַנצע שרענגעס מאַל-דאוואַנער זיצן מיט זייערע מכשירים צו פאַנגען פיש, כדי צו באַזאָרגן די יידן אויף יום-טוב. חרוסת פלעגט מען קריגן פון די רבנים פאַר אַ פאַר קאַפיקעס צדקה.

דער טיש ביי יאנקעשן איז געווען געגרייט כיד המלך. מען האָט אויך פאַרבעטן שמעונס שווער, ווייל ער איז נעבעך געווען איינער אליין. די גאַנצע משפּחה -- עלף מענטשן -- זיינען געווען אויסגעזעצט אַרום דעם טיש. אויפן ווייסן טישטוך איז געווען אויסגעשטעלט דאָס שיינע יום-טובדיקע גע-פעס און דאָס פסחדיקע זילבערנע עס-געצייג. יאנקעשן איז גע-ווען אַנגעלענט אויף עטלעכע קישנס. אלע שייין יום-טובדיק אַנגעטאָן. די קליינע קינדער אין נייע מלבושימלעך. די באַבע באַשע האָט געשעפט נחת פון דער שיינער משפּחה.

בשעת דעם ליינען פון דער הגדה האָט קיסאַ וואָלונ-טירט, אַז זי וויל פרעגן די פיר קשיות. דאָס האָט מען איר דערלויבט. יאנקעשן און דער צווייטער זיידע זיינען געווען זייער צופרידן צו הערן קיסאַן פרעגן די קשיות. קיסאַ האָט אויך

נאכגעזאגט די גאנצע הגדה, דערנאך געזונגען דעם „אחד מי יודע“ און דעם „חד גדיא“.

שמעון האָט געקוואָלן פונעם נחת, וואָס קיסאַ האָט אים געגעבן. אַלע זיינען געזעסן צופרידענע, געטרונקען דעם גוטן וויין, פֿשר לפֿסת, פֿון אליעזר וויינשענקער, וועלכער האָט אים ספּעציעל אימפּאַרטירט פֿון מרחקים. אָפּגעגעסן, אָפּגע-טרונקען איז מען געוואָרן פֿריילעך. מען האָט זיך צוגעוונטשן „לשנה הבאה בירושלים“. דאָס איז טאַקע געווען פֿאַר די צוויי שוועסטער מיט זייערע משפּחות.

קיסאַ איז געזעסן, געעפנט מויל און אויערן, אַלץ אויסגעהערט, אפילו געשטעלט עטלעכע פֿראַגעס. זי האָט זיך אַ ביסל איינגעהאַלטן, אַז שמעון זאָל נישט באַמערקן איר ענטו-זיאָם. אין דער אַמתן איז זי זיי מקנא געווען.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ביידע שוועסטער מיט זייערע משפּחות האָבן שוין אַלע נויטיקע דאָקומענטן עולה צו זיין קיין אַרץ-ישׂראל אין צוויי חדשים אַרום. זיי פֿאַרן דורכן רומענישן פֿאַרט קאַנסטאַנצע מיט אַ שיף ביז חיפה. יעדער האָט באַקוקט די פֿאַפּירן, וועלכע זיינען געווען געדרוקט אין ענגליש און אין עברית. מער פֿון אַלעמען האָט קיסאַ געלייענט די דאָקומענטן אפילו צוויי מאָל, פֿאַרזיכטיק ווי זי וואָלט גע-האַלטן אַ טייערע זאַך אין אירע הענט. וואָס קיינער האָט נישט באַמערקט, האָט קיסאַ דערזען אין דער זייט אַ באַמער-קונג, אַז זיי פֿאַרן זיך באַזעצן אויף דער געקויפטער ערד אין פתח תקוה. דאָס איז געווען אַנגעוויזן צוליבן ענגלישן קאַנט-ראָל, כדי זיי זאָלן נישט האָבן קיין שוועריקייטן. קיסאַן האָט זיך אויסגעוויזן, ווי זי האָלט דאָס טייערסטע אויף דער וועלט. סײַזי געווען איר האַפּענונג, אַז אפשר וועט זי דאָס אויך דער-גרייכן אין אַ שטיקל צייט אַרום.

קיסאַ איז געווען פול מיט מוט אין אַלע אירע פּלאַ-נירונגען און פֿאַנטאַזיעס. אינעם גאַנג פֿון איר לעבן האָט זי אַ סך אַדורכגעפירט. סײַזי איר דאָס אַלץ געלונגען צוליב איר עקשנות, אויסגעהאַלטנקייט, געדולד, ענערגיע, מוט און פֿאַר-שטאַנד. שמעון האָט זיך פֿאַראינטערעסירט, ווי אַזוי סײַזי זיי געלונגען אַדורכצופירן דאָס קויפֿן באַדן. . . דערנאָך די סער-טיפּיקאַטן צום אַרויספֿאַרן? צי האָבן זיי געהאַט אַ מענטשן, וואָס האָט דאָס אַדורכגעפירט? איז עס געווען אַן אַדוואָקאַט אָדער פֿאַרבינדונגען אין אַרץ-ישׂראל? די אַלע פֿראַגעס האָט ער

געשטעלט אַ פאַראינטערעסירטער, פשוט צו וויסן אַלץ, ווייל מיטאַרף אַלץ וויסן. אַזאַ טענדענץ האָט ער געהאַט. ער האָט זיך געפילט גענוג פעיק אַלץ דורכצופירן, אויב ער זאַל עס דאַרפן.

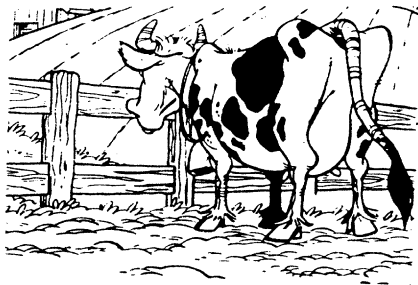
קיסאַ איז געזעסן און געוואָרפן אינטערעסאַנטע בליקן אויפן פּאַטער און אויף די מומעס. זי האָט זיך באַמיט אַלץ אויסצוהערן און נישט פאַרגעסן. יאַנקעש און באַשע האָבן גע-טענהט, אַז אין זייערע יאָרן קענען זיי נישט אונטערנעמען אַזאַ נסיעה. ארץ-ישראל דאַרף האָבן יונגע מענטשן צו בויען דאָס יידישע לאַנד. זאַלן די קינדער פאַרן און מצליח זיין. זיי האָבן צוויי יינגעלעך און אפשר וועלן זיי האָבן נאָך מער. קיסאַ האָט געשטעלט די פּראַגע (כאַטש זי האָט געוויסט), ווי אַזוי קענען אַנדערע פאַרן קיין ארץ-ישראל? . . . „וואָס הייסט?" – רופט זיך אָן די מומע, „דורך הכשרה. מען אַרבעט אָפּ 10-12 חדשים און דערנאָך באַקומט מען אַ סערטיפיקאַט אויף עליה." קיסאַ איז אַהיים געפאַרן פונעם סדר אין אַ זייער גע-הויבענער שטימונג, אַ צופרידענע. זי האָט ביי זיך באַשלאָסן ווייטער צו ציען דעם פּאַדעם. זי איז איבערצייגט, אַז איר וועט אַלץ געלונגען. זיי זיינען געקומען אַהיים זייער שפעט. זי האָט צוגעגעבן, אַז די מומעס טוען זייער גוט מיט זייער עליה. סוף-כַל-סוף איז דאָ פאַר יידן נאָר איין אָרט, וווּ זיי קענען בויען זייער יידיש לאַנד. „יאָ", זאַגט שמעון, „ס'איז שוין זייער שפעט. וועגן דעם וועלן מיר מאַרגן שמועסן."

* * *

קיסאַ האָט געהאַט אַ סך פרייע צייט, ווייל זי האָט געהאַט אינגאַנצן צוויי לעקציעס דריי מאַל אין דער וואָך. איטאַ האָט בכלל נישט געאַרבעט. איז קיסאַ אַרין צו איטאַ און איבערדערציילט אַלץ, וואָס ס'איז פאַרגעקומען ביים סדר. זי האָט אויסגעלויבט ווי אַזוי אַלץ איז געווען צוגעגרייט, און ווי זי האָט אַנטייל גענומען סיי אין צוגרייטן, סיי אינעם אָפּ-ריכטן דעם סדר. איטאַ האָט איר אויך אַלץ איבערגעגעבן און געלויבט זייער סדר, וואָס איז אַפּגעהאַלטן געוואָרן אויף אַ דערפאַלגרייכן אופן. דערנאָך גייט קיסאַ איבער אויף דער טעמע פון ארץ-ישראל; ווי אירע צוויי מומעס מיט זייערע משפּחות פאַרן אָפּ אין צוויי חדשים אַרום. איטאַ האָט דורך

איר פֿאַטער געוויסט, אַז זיי האָבן געקויפט ערד, אָבער נישט געוויסט, אַז זיי פֿאָרן שוין טאַקע.

אַנגייענדיק, מיטן געשפרעך האָט איטאָ געלאָזט וויסן, אַז זי האָט, מיט דער צושטימונג פֿון אירע עלטערן, באַשלאָסן צו פֿאָרן אויף הכשרה אויף צען חדשים, אַרבעטן דאָרט ביי פעלד-אַרבעט און דערנאָך וועט זי קריגן אַ סערטיפיקאַט צו פֿאָרן קיין ארץ-ישראל. קיסאָ איז געבליבן זיצן און נישט געקענט מער רעדן. זי איז געוואָרן אַ ביסל ברוגז און אויפגערעגט. זי האָט פֿאָרגעוואָרפֿן איטאָן, אַז זיי האָבן גע-רעדט וועגן פֿאָרן ביידע צוזאַמען, און איצט. . . איטאָ ווידער האָט באַשולדיקט קיסאָן, ווייל זי האָט געזאָלט קריגן די הסכמה פֿון איר פֿאַטער. אָבער, זאָגט ווייטער איטאָ, ווען זי האָט געזען, אַז קיסאָ קומט נישט מיט קיין קאָנקרעטן ענטפֿער, האָט זי באַשלאָסן אַליין דאָס צו טאָן. איטאָ האָט געקוקט אויף קיסאָן, געזען ווי זי איז בלייב געוואָרן, אָן אַ טראָפֿן בלוט אין פנים, האָט זיך ביי איר געשאַפֿן מיטלייד-געפילן. זי איז צוגעגאַנגען צו איר חברטע, אַ גלעט געטאָן און מיט אַ שטילן טאָן זי באַרויקט. „סיאיז נאָך דאָ צייט, סיאיז גאַרנישט פֿאַרפֿאַלן. רעד איבער מיט דיין פֿאַטער, אָדער ברענג אים דאָ אַריין אין אָונט און אינאיינעם מיט מיין פֿאַטער וועלן מיר באַשטימען צו פֿאָרן צוזאַמען.“ זיי האָבן זיך ביידע אַרומגעכאַפט, צעקושט; ביי קיסאָן האָבן זיך אפילו געשטעלט טרערן אין די אויגן. זי איז פֿאַמעלעך געקומען צו זיך. . .

קיסא פארט אויף הכשרה

שמעון איז געקומען פון דער נייער ארבעט אַ ביסל מיד און פארטאָן אין די געדאַנקען. די אַרבעט איז אים אין פּרינציפּ געווען זייער גוט באַקאַנט. אָבער יעדע בוכהאַלטעריע האָט פאַרשיידענע צווייגן, פיל נייע דעטאַלן, וועלכע פּאָדערן אַן איבערשטודירונג. ער איז אָבער אַ ספּעציאַליסט און ס'גייט זיך אים איין אַלץ אויפצונעמען און אפילו איינפירן נייע מעטאָדן. קיסאָ באַגעגנט דעם פּאַטער זייער אַ צופרידענע, מיט אַ שמייכל און אַ קוש ווי שטענדיק. ער דערציילט איר וועגן זיין נייער אַרבעט און דריקט אויס זיין צופרידנקייט. ער באַדויערט נאָר, וואָס ס'האַט זיך אים שוין לאַנג נישט גע- מאַכט אַזאַ געלעגנהייט.

ווען זיי האָבן אָפּגעגעסן האָט שמעון זיך געוואָלט צו- לייגן אַ ביסל, ווי עס איז געווען זיין שטייגער, אויף אַ האַלבער שעה. אָבער קיסאָ האַלט אים צוריק און זאָגט, אַז זי האָט עפעס זייער וויכטיקס מיט אים צו רעדן.

קיסאָ דערציילט דעם פּאַטער וועגן איר באַזוך היינט בייטאָג ביי איר חברטע איטאַ. איר פּאַטער האָט אַראַנזשירט פאַר איטאַן צו פּאַרן אויף הכשרה. זי פּאַרט שוין אָפּ אין גיכן, מיטן ציל צו פּאַרן קיין ארץ-ישראל. ווען שמעון ווונדערט זיך, וואָס דאָס האָט צו טאָן מיט זיי, זעצט קיסאָ פאַר איר געשפרעך: „איך וויל אויך פּאַרן אויף הכשרה און דערנאָך עולה זיין קיין ארץ-ישראל. וויל איך, טאַטע, אַז דו זאָלסט היינט אין אָוונט אַריין גיין מיט מיר צו די שיינפעלדס. דאָרטן וועלן מיר זיך אַלע דורכשמועסן, יוסף שיינפעלד וועט דיר אַלץ אויפקלערן און מיר וועלן מאַכן אַראַנזשירונגען, כדי איך זאָל קענען פּאַרן צוזאַמען מיט איטאַן אויף הכשרה.“ „ווען איז דאָס ביי דיר געבוירן געוואָרן?“ – האָט שמעון

געפרעגט. „איך טראָג שוין דעם פלאַן אין מיין קאָפּ אַ לענ-
גערע צייט“, זאָגט קיסאַ, „אַבער נאָך נישט געהאַט דעם מוט
אַרויסצוברענגען דאָס פאַר דיר. נעכטן ביים סדר, ווען איך
האַב געהערט די געשפרעכן וועגן ארץ-ישׂראל, ווען איך האָב
געהערט, אַז מיינע מומעס פאַרן שוין באַלד אָפּ, איז דער
פלאַן ביי מיר פאַרשטאַרקט געוואָרן“. דעם אמת געזאָגט, איז
שמעוו אויך באַווירקט געוואָרן פון די נעכטיקע געשפרעכן
וועגן ארץ-ישׂראל. ער האָט נישט געגלויבט, אַז קיסאַ האָט
דאָס אַריינגענומען אַזוי שטאַרק אין איר האַרצן.

שמעוו האָט קיסאַן געגעבן צו פאַרשטיין, אַז דער
הכשרה-פּראָגראַם איז זייער אַ שווערער. צי קען זי זיך דאָס
אונטערנעמען? אַבער קיסאַ האָט אפילו נישט געוואָלט הערן
וועגן די שוועריקייטן. זי וועט דאָס אַלץ פאַר ליב נעמען, כדי
צו קענען מאַכן עליה קיין ארץ-ישׂראל.

שפעטער אין אַוונט זיינען זיי אַריינגעגאַנגען צו די
שיינפעלדס. שמעוו האָט געהייסן קיסאַן זיך זעצן מיט איטאַן
שמועסן, און ער האָט געבעטן שיינפעלדן צו גיין אין צווייטן
צימער צו קענען רעדן באַזונדער וועגן דעם ענין. שמעוו האָט
יוספּן אויסגעפרעגט אַלע דעטאַלן און יענער איז מיט אים גע-
זעסן און פריינדלעך אים געגעבן צו פאַרשטיין. ס'האַט זיך
אויסגעלאָזט מיט דעם, אַז שיינפעלד האָט שמעווען געגעבן צו
פאַרשטיין, אַז נישט נאָר דאַרף ער זי שיקן, נאָר ער מוז זי
שיקן אויף הכשרה, ווייל דאָס איז די צוקונפט פון דער
יידישער יוגנט און דאָס איז די צוקונפט פון יידישן פּאָלק צו
בויען זייער אייגן לאַנד. הכשרה איז אַ צוגרייטונג פאַר דער
יוגנט צו לעבן אַ קאַלעקטיוו לעבן אין קיבוץ. ווען ער, שיינ-
פעלד, וואָלט געהאַט דעם מינדסטן צווייפל, אַז ס'איז נישט די
ריכטיקע זאַך פאַר זיין איטאַן, וואָלט ער זי זיכער נישט גע-
לאָזט פאַרן. זאָלן זיי ביידע פאַרן אויף הכשרה און פון דאַרט
אויפן נאַציאָנאַלן יידישן וועג לטובת דער ציוניסטישער באַ-
וועגונג אין דער וועלט.

די געשפרעכן זיינען אַנגעגאַנגען איבער אַ שעה צייט
און דער רעזולטאַט איז געווען זייער אַ דערפאַלגרייכער פאַר
ביידע מיידלעך. יוספּ שיינפעלד האָט גענומען אויף זיך צו גע-
פינען אַ פּאַסיקן הכשרה-פּלאַן, וווּ זיי זאָלן פאַרן. ווען די
מיידלעך האָבן דערהערט, וואָס זייערע טאַטעס האָבן באַ-
שלאָסן, האָבן ביידע אונטערגעטאַנצט פאַר פרייד. די חברטעס

האָבן באַשלאַסן צוצוגיין צו איטאַס אַ באַקאַנטע, וועלכע האָט שוין דאָס אַדורכגעמאַכט און וואָרט איצט אויפן סערטיפיקאַט צו קענען עולה זיין. יענע וועט זיי שוין קענען אלץ דערציילן, וווּ, וואָס און ווען, אויך וואָס זיי דאַרפן מיט זיך מיטנעמען. שמעון האָט זיי ביידען באַטראַכט, ווי זיי זיינען פאַר-אייניקט אין דער פראַגע. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז קיסאַ האָט שוין אַפּגעמאַכט איר געדאַנק און עס וועט אים שוין גאַרנישט העלפן. יוסף האָט שמעונען איינגעשטילט און געזאָגט: „איר וועט זען, אַז אלץ וועט זיין אין בעסטן אָרדענונג. זאָלן זיי פאַרן און וויסן וואָס הכשרה מיינט, און וואָס עס מיינט אַן אייגענע היים“.

סיהאַט נישט לאַנג געדויערט און איטאַ מיט קיסאַן האָבן גענומען פון איטאַס חברטע די נויטיקע אינפאָרמאַציע. זי האָט זיי צוגערעדט צו גיין אויפן זעלבן הכשרה-פונקט, וווּ זי איז געווען. דאָרט איז בעסער ווי ערגעץ אַנדערש. זי האָט זיי אויך אינפאָרמירט מער-ווייניקער, וואָס זיי זאָלן מיט זיך מיטנעמען, וואָס עס איז צום נויטיקסטן. יוסף שיינפעלד, זייענדיק איינער פון די ציוניסטישע פירער, האָט געקענט אויס-קלייבן דעם הכשרה-פלאַץ פאַר זיין טאַכטער וואָס זי האָט גע-וואָלט. זיינען זיי טאַקע געפאַרן דאָרט וווּ זייער באַקאַנטע האָט רעקאָמענדירט. זיי זיינען געפאַרן אין אַ גרופע פון 46 יינגלעך און מיידלעך פון דער געגנט. מען האָט זיך גלייך באַ-קענט בשעתן פאַרן און געשלאַסן פריינדשאַפטן. באַלד אויפן צווייטן טאָג נאָך זייער אַנקומען דאָרט אַהין האָט מען זיי צוגעטיילט פאַרשיידענע אַרבעטן. צום גליק האָבן איטאַ און קיסאַ געאַרבעט צוזאַמען.

שמעון האָט געטראַכט, אַז מיט קיסאַן איז ער שוין באַלד אויף אַ דרך. איצט דאַרף ער טראַכטן וועגן זיך. ער איז נאָך נישט אַזוי אַלט, אָבער ער איז אַליין. ספּעציעל נאָך איצט, ווען קיסאַ איז אַוועק אויף הכשרה, איז די איינזאַם-קייט נאָך שטאַרקער געוואָרן. ווי לאַנג איז דער שיעור? ער האָט געווינט מיט זינאַן אַ ביסל יאָרן, זיי האָבן געהאַט אַ שיין לעבן, אָבער זינאַ איז שוין נישטאַ. בלייבן אַליין די רעשט פון זיין לעבן איז אויך נישט קיין פלאַן. אפילו זינאַ, אויפן טויטן-בעט, האָט אים געהייסן ווידער חתונה האָבן. זי האָט אויך דעמאָלט געזאָגט, אַז ס׳איז נישט גוט צו זיין אַליין.

ער מוז עפעס צוטראכטן. ער אַרבעט איצט אין אַ גרויסער
 אונטערנעמונג, סאַמע יידן. עס אַרבעטן דאָ אויך פרויען, טייל
 פאַרהייראַטע, טייל האָבן נישט קיין מענער - אלמנות, גרישות
 און עלטערע מיידלעך. אַלע זיינען מער-ווייניק אינטעליגענטע.
 דאָ דאַרף ער אַ טראַכט טאָן צו געפינען עמעצן, וואָס זאָל
 אים זיין צום האַרצן. ער וועט מוזן וועגן דעם טראַכטן.
 שמעון האָט אָפגעאַרבעט אַ חודש צייט, זיך גוט באַ-
 קענט מיט דער אַרבעט און אפילו אַליין געמאַכט דעם בילאַנץ
 פאַרן חודש. ער האָט זיך נעענטער באַקענט מיט די אָנגע-
 שטעלטע. ער האָט געקענט אַנאַליזירן יעדנס כאַראַקטער - גוט
 און נישט אַזוי גוט, דאָס זעלבע זייער אויפפירונג. ער האָט זיך
 באַצויגן צו זיי זייער העפלעך, כדי אַרויסצורופן ביי זיי צו-
 פרידנקייט און אויטאָריטעט.

ההנהלה והעובדים של "קופת מלוה וחסכון" בסורוקה

שמעונס ערשטע שליחות

איינמאל האָט דער דירעקטאָר אַריינגערופן שמעונען צו זיך אין קאַבינעט און גערעדט מיט אים קנאַפע אַנדערטהאַלבן שעה. ער האָט געוואָלט וויסן, צי שמעון איז שוין אַריין אַקטיוו אין דער אַרבעט, און צי איז אים באַקאַנט די גע-שיכטע פונעם גרינדן די קאַאָפּעראַטיוו. ער האָט אים געגעבן צו פאַרשטיין, אַז ס'איז זייער חוב צו האַלטן אַלע בענק און-טער זייער קאַנטראָל. דעריבער איז פאַראַן אַ רעוויזיע קאַ-מיסיע, וואָס רעווידירט אין משך פון יאָר די בילאַנצן פון די בענק אין אַנדערע שטעט, וועלכע געהערן צו דער קאַאָפּעראַ-טיוו. ער, שמעון, וועט אוודאי אין דער צוקונפט אַליין דאַרפן פאַרן ווי ס'איז נויטיק און דאָרט גענוי רעווידירן די חשבונות. עס זיינען פאַראַנען פאַלן פון גנבה און פון אַרויסנעמען געלט פון דער קאַסע.

שמעון האָט זיך גוט צוגעהערט און אַלץ באַשטעטיקט. דערווייל וועט דער פרעזידיום באַשטימען ווהין ער זאָל פאַרן. דערנאָך וועט ער שוין אַליין וויסן, ווי ס'איז נויטיק אַריינצו-קוקן אין די חשבונות. מען האָט באַשלאָסן, אַזוי ווי ס'איז שוין לאַנג נישט געווען קיין „רעוויזיע“ אין דער שטאַט סאַראַ-קע, זאָל שמעון דאָרט אַהין פאַרן. ער האָט איבערגעגעבן זיין מיטהעלפערין, אַז ער פאַרט אַוועק אויף זעקס טעג קיין סאַ-ראַקע דערליידיקן דאָרט באַנק ענינים.

געקומען קיין סאַראַקע און קודם-בָּל זיך באַקענט מיט דער באַנק, ליי און שפּאַר קאַסע, מיטן באַנק-פרעזידענט און מיט די אַנגעשטעלטע. ער האָט זיך געוואָלט באַקענען מיט דער שטאַט און מיט דער געגנט, ווייל ער איז נאָך דאָ נישט געווען.

די שטאַט סאַראַקע איז געשטאַנען נישט ווייט פונעם טייך דניעסטער, דאָס הייסט ביי דער גרענעץ מיט רוסלאַנד. פון יענער זייט דניעסטער איז געווען די שטאַט מאַגילעוו פּאָ-דאָלסקי. צענדליקער לייכטזיניקע יונגע קעפּ זיינען דאָרט געפאַלן פון ביידע זייטן ביים שמוגלען די גרענעץ. זיי האָבן געזוכט גליק און געפונען דעם טויט.

דער פייסאַזש איז געווען אַ שיינער. פרישע מחיהדיקע לופט, אַ פאַרק, וווּ יינגלעך, מיידלעך און אפילו עלטערע מענטשן זיינען געקומען שעפן לופט. מען האָט שפאַצירט אָדער געזעסן און „געפלאַכטן“ מעשיות. דינסטמיידלעך האָבן גע-שטופט די וועגעלעך מיט די קינדער; שאַלטיקעס, וואָס האָבן געוואַלט עמעצן אָפּטאָן אַ שפיצל; אפילו אַ גנב, וואָס האָט געזוכט אַ קעשענע אַריינצושטעקן זיין האַנט. ביים אַריינגאַנג פון פאַרק פלעגט זיצן אַ מאַלדאָוואַנקע מיט אַלערליי פרוכטן צום פאַרקויפן. אַ מאַריסע פלעגט פאַרקויפן סעמעטשקעס, רויזן געפראַזשעטע צום קנאַקן. פונעם פאַרק פלעגן קומען פלאַטקעס ווער מיט וועמען האָט שפאַצירט. קליינוואַרג האָט זיך געשפילט אין בלינדזעקייט -- אַרומלויפן צווישן די בויער און זוכן איינער דעם צווייטן. ס'האָבן נישט געפעלט קיין אַרעמעלייט, וועלכע זיינען געשטאַנען ביים אַריינגאַנג מיט אויסגעשטרעקטע הענט. עס איז געשטאַנען איינער און געשפילט אויף אַ פידל, זיין היטל איז געלעגן אויף דער ערד און עטלעכע לעיעס האָבן אַרויסגעשיינט פון דאָרטן.

עטלעכע וועליסאַפעדן יאַגן אויף די וועגן צווישן די בויער. די זון דרינגט אַדורך צווישן די צווייגן, גלעט די שיינע יידישע פנימלעך. אין סאַראַקע האָבן אויך געווינט קריסטן, נאָר די יידן האָבן זיך מער געוואָרפן אין די אויגן... ס'האָט נישט געפעלט קיין פּאָליציי-לייט, מערסטנטייל הויכע, ברייטפלייציקע. ס'הענגט ביי אים אויפן האַלדז אַ „סוויטשער“. ווי נאָר ער באַמערקט עפעס, וואָס ס'געפעלט אים נישט, טוט ער באַלד אַ פייף. . .

אז גאָט האָט געהאַלפן און ס'איז אַראַפּגעקומען אַ צירק אין שטאַט, איז געוואָרן גאָר פריילעך. . . קודם-בָּל האָבן זיי אויפגעשטעלט אַ גרויס געצעלט, אויסגעשפרייט אויף סטאַלבעס. קינדערלעך זיינען באַלד דאָרט געווען, כאַטש דורך אַ שפּאַרונע זען, וואָס עס טוט זיך אינעווייניק. טיילמאָל האָט זיך געיאָוועט אַ פּאַיאַץ און געמאַכט אַ טענצל, געטאָן אַ

שפרונג, אָדער אַן אַנדער חכמהלע, כדי דער עולם זאָל לאַכן. דאָס איז געווען ווי אַ רעקלאַמע. דער פּאַיאָץ מיטן געפּאַרבטן פנים, איז זיכער דאָ געווען צו מאַכן פּריילעך דעם עולם.

פונעם פּאַרק איז נישט געווען ווייט צום האָטעל. כאַטש נישט קיין גרויסער, אָבער אַז מען קומט קיין סאַראָקע און מען האָט נישט וווּ דעם קאַפּ אַוועקצולייגן, איז עס גאָר-נישט קיין אַנגענעמע זאַך. ערשטנס האָסטו תּיכּף דעם פּאַ-ליציאַנט, וואָס דערקענט דיך, אַז דו ביסט אַ פּרעמדער. דיין אַרומקוקן זיך, מיט אַ מאַנטל אויף דער האַנט און אַ רענצל ביי דער זייט, איז שוין גענוג צו באַווייזן, אַז דו ביסט נישט קיין היגער. די שטאַטישע גייען נישט, נאָר זיי לויפן, איילן זיך אַהיים. איז טאַקע די שטאַט באַזאָרגט מיט אַ האָטעל. דער אייגנטימער איז זלמן שאַר, אַ פּיינער ייד, וואָס יעדער קען אים. ער האָט באַקומען אַן אַכסניה בירושה פון זיינע עלטערן און געמאַכט דערפון אַ האָטעל. פיר גרויסע צימערן, וואָס האָבן פאַרמאָגט צוויי בעטלעך אין יעדן צימער, אַ טיש מיט צוויי בענקלעך. אויף די ווענט אַ צוויי בילדער; אויפן טיש אַ קרוג מיט וואָסער און צוויי גלעזער; אַ שענקל מיט עטלעכע שופלעדער אַריינצולייגן וועש. אין דער זייט הענגט אַ האַנטוך צו ווישן זיך די הענט נאָכן וואַשן, און אַ גלאַז צו שווענקען די ציין. דאָס איז אַלץ געווען גענוג, צו האָבן אַ האָטעל. באַ-קומען פאַר יעדער נאַכט שלאָפן די עטלעכע לעיעס און דערפון אויך געצאָלט שטייערן דער מלוכה. אַהער פלעגן קומען צו פאַרן רעוויזאָרן, וואַיאַזשאָרן מיט רעקלאַמע-ביכלעך פאַרצולייגן זייערע סחורות; טיילמאַל אַרטיסטן, חזנים; טיילמאַל אַ חתן אַנצוקוקן אַ כלה; אַ שליח פון אַן אַרגאַניזאַציע; אַ ציוניסט פון קרן קימת. אַרום דעם האָטעל האָבן זיך שטענדיק גע-דרייט שדכנים, מעקלערס, פּאַטאַגראַפּיסטן, בעלי-עגלות, רענצל-טרעגערס און אַנדערע. די דאָזיקע קאַפעלע פּרנסה-זוכערס זיינען ווי צוגעשריבענע צום האָטעל.

נאָכדעם ווי שמעון איז אַנגעקומען אין דער באַנק אַריין און זיך אַ ביסל באַקענט, האָט מען אים געדאַרפט פירן אין האָטעל אַריין, וווּ ס'איז פאַר אים פאַרזאָרגט געוואָרן אַ צימער. זלאַטע בערמאַן האָט שוין עטלעכע יאָרן געאַרבעט אין דער באַנק, ווי אַ בוכהאַלטער פון אַרויסגעגעבענע הלוואות. זי איז געווען אַ זייער געלויבטע אַרבעטערין און מ'האַט וועגן איר געוויסט אפילו אין קישענעו. געוויינט האָט זי נישט ווייט פון

האָטעל. ווען ס'איז געקומען צום אָפּפירן שמעוונען אין האָטעל,
האָט דער דירעקטאָר זיך געוואָנדן צו זלאָטען, אַז זי זאָל
ווייזן דעם רעוויזאָר וווּ דער האָטעל איז.

ווי נאָר זלאָטע האָט דערזען שמעוונען און זיך דער-
וויסט, אַז ער איז געקומען צו רעווידירן די חשבונות אין דער
באַנק, איז זי באַלד פאַרשוונדן געוואָרן אין אַ צווייט צימער,
ווי ס'איז געהאַנגען אַ גרויסער שפיגל. זי האָט זיך שוין גע-
מאַכט, פאַרקעמט די האָר און געפודערט דאָס פנים. זי איז
אַרויסגעקומען פון צימער און געזאָגט צו שמעוונען: „קומט מיט
מיר, איך וווּין נישט ווייט פונעם האָטעל“. דערווייל האָט זי
אים באַטראַכט פון אויבן ביז אַראָפּ: אַ גאַנץ סימפּאַטישער
מענטש. שמעון האָט באַמערקט, אַז זי האָט זיך אַ ביסל פאַר-
לוירן און געבליבן שטיל. ער געזעגנט זיך מיט די אַנדערע, ער
וועט מאַרגן דאָ זיין צוריק.

זלאָטע פרוווט נעמען דאָס רענצל, אָבער שמעון דער-
לאַזט דאָס נישט. ער האָט אויך אין דער זעלבער צייט באַ-
טראַכט זלאָטען אַרום און אַרום -- פון פאַרנט, פון הינטן,
דעם פאַרקעמטן קאָפּ האָר, איר שמייכל, אירע שוואַרצע אויגן
און די ווייסע הענט. אים האָט עפעס געקלינגען אין אויער
איר פאַמיליע-נאָמען, צי האָט זיך אים אויסגעדאַכט? „ווי איז
אייער נאָמען?“, „זלאָטע“, ענטפערט זי. „ניין, דער צווייטער
נאָמען?“, „בערמאַן“. ער שטרעקט אויס צו איר די האַנט: „נאָט
איך אַ שלום-עליכם. מיין ביינאָמען איז אויך בערמאַן“. זיי
קומען צום האָטעל. ער דאַנקט פאַרן באַגלייטן אים און גיט
שנעל אַ טראַכט: אפשר נאָך אַ ביסל שפּאַצירן מיט איר?
„ווייסט איר וואָס“, זאָגט ער צו איר. „אויב ס'איז

טאַקע אַזוי, אַז מיר האָבן דעם זעלבן פאַמיליע-נאָמען -- בער-
מאַן -- דאַרפן מיר וועגן דעם רעדן אַ ביסל מער. דערלויבט
מיר אַריינצולייגן דאָס רענצל אין האָטעל, און אויב ס'איז
איך באַקוועם, וועלן מיר אַ ביסל שפּאַצירן“. זי האָט צוגע-
שטימט צו דעם.

ער איז אַריין אין האָטעל און זלאָטע איז געבליבן
שטיין אין דרויסן. זי האָט זיך פאַרטראַכט. זי איז שוין צוויי
יאָר אָן אלמנה. זי האָט געהאַט זייער אַ פיינעם מאָן, אַ
לערער אין אַ שולע, אָבער אַ קראַנקער. געליגן אין שפיטאַל אַ
האַלב יאָר און געשטאַרבן. קיין קינדער האָט זי מיט אים
נישט געהאַט. זיי האָבן געפירט אַ שוין לעבן, מאַטעריעליש גע-

ווען גוט באזאָרגט. שוין צוויי יאָר נאָך זיין טויט איז זי נאָך נישט איבערגעגאָנגען די גאָס מיט קיין מאַנספאַרשוי. איז דאָס אַ לעבן? . . . אמת, זי האָט חברטעס, אָבער יענע האָבן מענער. אַזוי איז זי געשטאַנען און אין אַן אויגנבליק איבער-געחזרט אין קאָפּ איר לעבן פאַר די לעצטע עטלעכע יאָר. שמעון האָט אַראָנזשירט מיטן האָטעל אייגנטימער, אַז ער וועט דאָ שטיין זעקס טעג. ער האָט גענומען דעם שליסל און זיך געאיילט אַרויסצוגיין. ער האָט זיך אַנטשולדיקט פאַר איר און געפרעגט אויב ס'וואָרט נישט עמעצער אויף איר אין דער הייס. . . „ניין“, זאָגט זי, „צום באַדויערן האָב איך נישט ווער ס'זאָל וואָרטן אויף מיר. . . איך בין אַן אַלמנה. כּיקען מיט אייך שפּאַצירן“.

שמעון איז שוין געווען 5 יאָר אַן אַלמן. זייענדיק פאַר-נומען מיט דאגות וועגן קיסאַן, ביז ער האָט זי געזען מער-ווייניק אויף אַ וועג, האָט ער פון קיין פרויען געשלעכט נישט געטראַכט. נאָר איצט, אין אַ געשפרעך מיט אַ גאַנץ סימפּאַ-טישער פרוי, האָט זי אים פאַראינטערעסירט. זייענדיק אין אַ פרעמדער שטאָט, שפּאַצירנדיק אויף אומבאַקאַנטע וועגן, קוקט ער זיך אפילו נישט אַרום. זיינע בליקן זיינען געוואַנדן נאָר אויף זלאַטען. ער באַמערקט, אַז זי איז אַנגעטאָן שיין און ריין, רעדט צו דער זאָך און קאָרגט נישט קיין שמייכל, טייל-מאָל אפילו אַ העכער געלעכטער. ווען שמעון האָט איר גע-פרעגט וועגן איר פּערזענלעכן לעבן, האָט זי אים דערציילט וועגן זיך, וועגן איר משפּחה, וועגן איר פאַרשטאַרבענעם מאַן, און נאָך אַזעלכע פּערזענלעכע פאַקטן.

אַזוי גייען זיי שפּאַצירן, אַריינגעלאָזט אין די רייד. דער זייגער שטייט נישט, די ווייזערס רוקן זיך און ס'איז שוין נאָך צוועלף. זלאַטען האָט זיך נישט געוואַלט צעשיידן, נאָר מען מוז. זי זאָגט, אַז ס'איז שוין שפּעט, זיי האָבן זיך פאַרעדט און מימוז זיך שיידן. „איר וועט וויסן וווּ זיך אומצו-קערן צום האָטעל?“, פּרעגט זי. „יאַ“, כּיבין נישט קיין קינד. מיר וועלן זיך זען מאָרגן אין באַנק“, זאָגט שמעון. „מאָרגן נאָך דער אַרבעט וועלן מיר אפשר פאַרזעצן די היינטיקע גע-שפּרעכן.“ ס'איז געווען פאַר איר הויז. שמעון גיט איר די האַנט, גיט אַ קוש אין איר האַנט און זי גייט אַוועק. שמעון איז געבליבן שטיין און באַגלייט מיט זיין בליק איר געשטאַלט. זי האָט זיך אויך אומגעקוקט און אַ מאַך געטאָן

מיט דער האַנט.

פון שלאָפן איז קיין רייד נישט געווען. זלאַטע ליגט און טראַכט: אפשר האָט גאָט זיך אויף איר דערבאַרעמט. ער זעט אויס צו זיין אַ פיינער מענטש, אַ גאַנץ סימפּאַטישער. ס'איז נאָך צו פרי צו באַשליסן עפעס. זי האָט זיך געוואָנדן צום אייבערשטן: „טו עפעס פאַר מיר, גאַטעניו!“ אַזוי איז זי אַנטשלאָפן געוואָרן. דאָסגלייכן שמעון האָט אויך נישט געקענט איינשלאָפן. ער האָט זיך אויך געוואָנדן מיט אַ געבעט צו דעם וואָס לעבט אייביק: „כּהאַב שוין געהאַט גענוג צרות, זינאַן האָסטו פון מיר צוגענומען. זאָל שוין די זון אַ שוין טאָן אין מיין ריכטונג“. . . זיך געדרייט אַהין, אַהער, און ענדלעך אַנטשלאָפן געוואָרן אַ מידער. . .

זלאַטע מיט שמעונען האָבן זיך צומאַרגנס אין דער באַנק באַגריסט אַזוי פשוט, ווי ס'איז גאַרנישט פאַרגעקומען. דער דירעקטאָר פון דער באַנק האָט איינגעלאָדן שמעונען אויף אַ צובייס אין אַ נאָענטן רעסטאָראַן. געזעסן לאַנג און גערעדט וועגן די אַקטיוויטעטן פון זיין באַנק. ער האָט אַרויסגעהויבן די ציפערן פון הלוואות און זיך אַ לויב געטאָן. שמעון האָט אים געפרעגט וועגן פערסאָנאַל. דאָ האָט דער דירעקטאָר אָנגעהויבן לויבן די אָנגעשטעלטע. די ערשטע האָט ער געלויבט זלאַטען, אַז זי איז איינע אַליין און זי קען אַרבעטן איבער-שעהן, ווייל קיינער וואָרט נישט אויף איר אין דער היים. שמעון האָט אַלץ אויסגעהערט. ער וואָלט שוין געוואָלט, אַז דער טאָג זאָל זיך ענדיקן און ער זאָל קענען ווידער שפאַצירן מיט איר. זלאַטע האָט אויך געאַרבעט אַ ביסל אומגעדולדיק. זי איז ווייניק געשלאָפן לעצטע נאַכט. זי איז אויפגעשטאַנען פריער ווי שטענדיק, אַ ביסל צוגעראַמט, צוגעקערט, אַוועקגע-נומען די אָנגעוואָרפענע זאַכן, צוגעגרייט אַ מאַלצייט. זי וועט פרוון אים איינצולאָדן אויף אַ טיי. אפשר וועט ער געבן זיין הסכמה. זי האָט געהאַט אַ האַלבן טאָרט, עטלעכע בייגל, שאַ-קאָלאַד, זי וועט נישט פאַרשעמט ווערן. נאָר זי וועט אים זיכער היינט איינלאַדענען צו איר אַהיים. זיי וועלן ווי גע-וויינלעך צומערשט אַ ביסל שפאַצירן און אַ ביסל שפעטער אים נעמען אין שטוב אַריין. די שכנים זאָלן נישט זען, ווען ער וועט אַריינקומען. אַ פרוי דאַרף זיך היטן פאַר זייטיקע רייד, פאַר זייטיקע אויגן.

ביי דער אַרבעט האָט זי אָנגעהויבן איבערצוקוקן די

פאפירן, ארויסווארפן די נישט-נויטיקע, צונויפלייגן די נויטיקע פאר איר אויפן טיש. ביים שרייבן די חשובות, האבן היינט פאר אירע אויגן די ציפערן געטאנצט א קאדרייל. מענטשן זיינען געקומען פרעגן וועגן זייערע חובות, דער באשטאנד ביים היינטיקן טאג, דער בילאנץ. ווען דער דירעקטאר איז נישטא אין זאל, אדער אין דער באנק, שיקט די קאסירערין צו זלאטען אונטערצושרייבן פארן בעל-הבית. בכלל איז זי געווען ביים דירעקטאר די רעכטע האנט.

שמעון האט דאס תיכף באמערקט און געזאגט: „כ׳זע, אז איר האט זיך אויף וועמען צו פארלאזן, ווען איר זענט נישטא ביי דער ארבעט.“ דא האט דער דירעקטאר אנגעהויבן צו לויבן זלאטען אין טאג אריין, צוגעבנדיק, אז מען קען זי אפילו אין קישענעו. ווען זי גיט אים אונטערצושרייבן דעם בילאנץ, איז ער זיכער מיט יעדן ציפער. דאס האט נאך צוגעגעבן מער אמוניציע צו זיינע געפילן. זי איז אפט אריינגעקומען צום דירעקטאר, כדי ער זאל חתמענען, אפילו נישט אזוי שטארק נויטיקע פאפירן. דאס איז געווען בלויז אן אויסרייד זי זאל קענען א קוק טאן אויף שמעונען.

ביים דירעקטאר אין קאבינעט איז אוועקגעשטעלט גע-ווארן א באזונדער טישל פאר שמעונען, ווו ער האט באדארפט איבערקוקן דעם בילאנץ פונעם פארגאנגענעם יאר. אויפן טיש זיינען געלעגן די דאקומענטן, וואס ער האט געפאדערט. זלאטע האט אים זיי צוגעגרייט לויטן באפעל פונעם בעל-הבית. אויף דער טיר איז געהאנגען א מעלדונג, אז אין באנק איז געקומען א פארשטייער פון דער קאאפעראציע. ווער עס האט עפעס צו פרעגן קען זיך ווענדן צו אים און באקומען דעם געהעריקן ענטפער אדער אויפקלערונג. ער איז שמעון בערמאן. דא האבן אלע שוין געקענט דעם פאמיליע-נאמען בערמאן און זיך גע-וונדערט צי זלאטע איז נישט פון דער זעלבער משפחה? זלאטע האט געענטפערט, אז עס מאכט זיך טיילמאל אזוי, נאר ער איז נישט קיין קרוב.

דער דירעקטאר האט אריינגערופן זלאטען, דעם פירער פון רעוויזיאנס קאמיסיע און די קאסירערין און געלאזט וויסן, אז ער רופט א פארזאמלונג פון אלע ראט-מיטגלידער פון דער באנק. עס וועט פארקומען אין צוויי טעג ארום אין דער אג-וועזנהייט פונעם פארשטייער פון דער קאאפעראציע, וועלכער האט אויך געברענגט א סך נייעס פאר דער באנק.

שמעון מיטן דירעקטאָר האָבן אויסגעאַרבעט אַ סדר-
היום פון דער זיצונג: דער דירעקטאָר וועט רעדן וועגן פאַרגאַנ-
גענעם יאָר; זלאַטע וועט אָפגעבן אַ חשבון פון די הלוואות; די
קאָסירערין וועט איבערגעבן וועגן דער קאַסע; עס וועט באַ-
ריכטן דער פירער פון דער רעוויזיאָן קאָמיסיע; מען וועט באַ-
שטימען נייע הלוואות. צום סוף וועט רעדן דער פאַרשטייער
פון דער קאָאָפּעראַציע, שמעון בערמאַן. ס'איז אויך אָנגעוויזן
געוואָרן, אַז די זיצונג וועט זיין אַ צוגרייטונג צו וואָלן, וועלכע
וועלן פאַרקומען אין דעצעמבער פון דעם יאָר.

אין „בענקל“ (אַזוי פלעגט מען עס רופן) איז געוואָרן
פריילעך, ס'האַט זיך גערוישט. מ'האַט זיך געשושקעט הינטער
די קוליסן. די וואָס האָבן געהאַט פרעטענסייעס, האָבן גע-
טראַכט דאָס אַרויסצוברענגען ביי די וואָלן. גרופעס האָבן זיך
געגרייט אַרויסצושטעלן נייע קאָנדידאַטן. פאַר זלאַטען איז
דאָס געווען אַ גרויסע אויפגאַבע פאַרצושטעלן די גאַנצע פי-
נאַנציעלע אַרבעט פאַרן יאָר. זי האָט זיך זייער אָנגעשטרענגט
און געאַרבעט מיט איבערגעגעבנקייט, כדי אַרויסצוברענגען דעם
רעאַלן פינאַנציעלן מצב פאַרן יאָר.

זלאַטע אַרבעט שוין פיל יאָרן אין דער באַנק און איז
אויף אַ הויכער מדרגה. אַלץ ווערט דורכגעפירט אין דער
בעסטער אָרדענונג און זי ווערט געלויבט דערפאַר. אָבער איצט,
ווען זי הייבט אָן קלערן וועגן דעם מענטש, וועלכער איז
אַריין מיט ביידע פיס אין איר האַרצן, איז זי געוואָרן אַ
ביסל צעטראָגן. זי האָט זיך אָבער אַליין געשטאַרקט. אפשר...
אפשר... ביי גאָט איז אַלץ מעגלעך, אפשר איז דאָס אַ זיווג
פאַר איר. . . נאָך דער אַרבעט, ווען זלאַטע איז געווען אַליין
אין צימער, האָט שמעון איר געזאָגט שטילערהייט, אַז זי זאָל
וואַרטן אַ ביסעלע ווייטער פון דער באַנק, וועט ער
אַרויסקומען און זיי וועלן צוזאַמען גיין ווי נעכטן. פאַר
זלאַטען איז דאָס געווען ווי אַ וואַרעמער שטראַל פון דער זון.
זי האָט זיך אָנגעהויבן גרייטן אַ היים צו גיין. זי האָט צונויפ-
געלייגט די דאָקומענטן זיי זאָלן נישט בלייבן צעוואַרפן. זי
איז צוגעגאַנגען צום שפיגל און פאַרקעמט די האַר, געמאַכט
איר פנים אין בעסטן אָרדענונג.

שמעון איז צוגעקומען צום באַשטימטן פלאַץ, אַ צופרי-
דענער, ער האָט זי געוואָלט אָננעמען ביים אָרעם. זי האָט
אים איידל געזאָגט, אַז ס'איז נאָך צו ליכטיק דערצו. פרויען

זיינען מער אויסגעהאלטן ווי מענער אין דער הינזיכט. „כהאָב נעכטן אייך פאַרגעסן צו פרעגן, ווי אַזוי קומט איר צום פּאָ-מיליע-נאַמען בערמאַן, ווי איד? האָט איר קרובים אין קישע-נעווז? -- האָט שמעון איר געפרעגט. איר ענטפער איז געווען, אַז זי האָט דעם נאַמען געקראָגן נאָך דער חתונה מיט איר מאַן, אָבער זי ווייסט נישט פון קיין משפּחה מיטן זעלבן נאַמען. שמעון גיט צו, אַז ער וועט זיך נאָכפרעגן, אפשר ווייסט זיין פּאָטער. דערוויל זאָגט זי אין אַ וויץ, אַז ס'איז גוט אויב זיי זאָלן זיך דאַרפן צונויפקומען, וועלן זיי נישט דאַרפן בייטן די דאָקומענטן. זי כאַפט זיך צוריק און גיט צו אין דער שנעל, אַז זי האָט דאָס געזאָגט אין אַ וויץ. „נשקשה“, זאָגט ער, „אין יעדן וויץ איז דאָ אַ חלק אמת. ביי גאָט איז אַלץ מעגלעך.“ זי האָט געזוכט אַוועקצוגיין פון דעם ענין און אַרויפגעפירט דעם שמועס וועגן דער אַרבעט און וועגן דער זיצונג פונעם ראַט. אַזוי גייענדיק זאָגט זי צו אים: „היינט וועלן מיר שפּאַצירן ביז ס'וועט ווערן טונקל אין דרויסן. דערנאָך לאָדן אידן אייך איין צו מיר אין הויז אויף אַ טיי. איר וועט זען וווּ אידן וווי, און מיר וועלן קענען רעדן זיצנדיק.“ שמעון האָט איר זייער וואַרעם געדאַנקט און אָנגע-נומען די איינלאַדונג.

זלאַטע האָט געהאַט אַן אייגן שטיבל, נישט קיין גרויס. זי האָט געהאַט יידישע שכנים, מיט וועלכע זי האָט גע-לעבט זייער פריינדלעך. שמעון איז אַריינגעקומען און באַ-טראַכט דאָס צימער. שיין און ריין, אַלץ איז צונויפגעלייגט אויפן אָרט. אין שטוב איז פאַראַן אַ בעט, וואָס איז אָפּגע-טיילט מיט אַ פאַרהאַנג פונעם רעשט פון צימער. עס שטייט אַ טיש מיט פיר בענקלעך, אַ קאַמאָדע, עטלעכע פּאָליצעס מיט ביכער: יידישע, רומענישע און אפילו רוסישע. ער האָט גענומען בלעטערן די ביכער און זלאַטע האָט גענומען גרייטן דעם טיש. עטלעכע בילדער זיינען געהאַנגען אויף דער וואַנט און דריי זיינען געשטאַנען אויף דער קאַמאָדע. צווישן זיי זיינען געווען בילדער פון איר פאַרשטאַרבענעם מאַן. „ער זעט אויס צו זיין אַן אַנשטענדיקער מענטש“, זאָגט ער צו איר. „יא, מיר האָבן אָפּגעלעבט איבער צען יאָר און קיינמאַל קיין הויך וואַרט צווישן זיך נישט געהאַט. האָט אים גאָט צוגענומען פון מיר. ווייזט אויס, אַז אין די הימלען דאַרף מען אויך אַנשטענ-דיקע מענטשן.“ „ווייזט אויס“, זאָגט ער נאָך.

זיי האָבן זיך געזעצט צום טיש און ביידע זיינען געווען הונגעריק. זי האָט אָנגעגאָסן גלעזעלעך ווישניאַק פון וויינשל, וואָס זי מאַכט אַלע יאָר פון בוים, וואָס וואַקסט לעבן פענצטער; געקלאַפט מיט די גלעזלעך און געווינטשן אַ ווייטערע פריינדשאַפט. אַזוי ווי זי האָט אין אָוונט גערעדט די גאַנצע צייט וועגן זיך, אַז ער האָט אפילו נישט געהאַט די גע- לעגנהייט עפעס צו זאָגן, האָט ער דאָס איצט אָנגעהויבן. ער האָט גערעדט וועגן זיך פונעם סאַמע אָנהייב, זייענדיק פאַר- זיכטיק אַרויסצולאָזן טייל פאַקטן. ער האָט איר דערציילט וועגן זינאַן, ווי ער האָט זי „געפונען אין דער בלאַטע“; ער האָט דערציילט וועגן זייער טאַכטער קיסאַ, וועלכע איז איצט אויף הכשרה; וועגן זיינע עלטערן און זיין שווער. ער האָט אויך גערעדט וועגן זיין אַרבעט, ווייל אין דעם פרט איז זי געוועזן באַהאַונט. זי האָט אים אויסגעהערט מיט אַלע אירע חושים, נישט אַראַפנעמענדיק דאָס אויג פון אים. זי וואַלט זיכער געוואַלט הערן אַ מער קאַנקרעטן שמועס, נאָר מען כאַפט נישט. דער עיקר האָט זי געוואַלט וויסן, צי זי געפעלט אים.

קיין נאָר איז זלאַטע נישט געווען, קיינער האָט זי פאַר אַזעלכע נישט געהאַלטן. אין לויף פון געשפרעך האָט זי געזאָגט: „אַליין, זאָגט מען, זאָל זיין אַ שטיין. שטענדיק רעדט מען מיט זיך אַליין. כּהאַב אַמאַל געלייענט, אַז אַ מענטש דאַרף אַלץ טאָן נישט צו זיין אַליין. וואָס זאָגט איר?“ שמעון גיט צו: „און אפילו חתונה האָבן אַ צווייט מאַל“. „יאָ“, זאָגט זי, „אַז עס איז צום האַרצן דאַרף מען נישט אַוועק- לאָזן“. זי ווייזט אים אַ ליד, וואָס זי האָט אָנגעשריבן וועגן דער לאַגע:

„זי האָט זיך אין שפיגל דערזען,

ווי זי שטייט אַזוי אייביק אַליין.

כּהאַב פון אַלעם אַלץ געטראַכט,

נאָר מיט זיך אַליין שטענדיק פאַרבראַכט“.

„וואָס איר זענט אַ שרייבערין אויך?“ פּרעגט שמעון. „ניין, אַ שרייבער איז דער וואָס שרייבט מיט האַרץ, נישט דער וואָס שרייבט מיט דער פּען“, זאָגט זי מיט אַ שמייכל.

שמעונען איז געפעלן דער געשפרעך מיט זלאַטען. ער

האָט אין איר געזען אַ פאַרשטענדיקע פּרוי. זי האָט אים גע- וויזן דאָס לידל נאָכדעם ווי ער האָט איר דערציילט וועגן זיין

לעבן. מסתמא אן אָנווייז, אַז ער דאַרף אויך נישט זיין אַליין. ער האָט ביי זיך באַשלאָסן צו רעדן מיט איר און אויפּעפּענען די קאַרטן. אָבער ער וועט עס לאָזן אויף מאַרגן. ס'איז געוואָרן שפּעט. זיי האָבן זיך געזעגנט. שמעון האָט איר געגעבן אַ קוש אין דער באַק.

אין די בענק פון דער קאָאָפּעראַציע זיינען פאַראַן גע- זעצן אַרויסצוגעבן הלוואות. דער וואָס ווענדט זיך נאָך אַ הלוואה דאַרף זיין אַ מיטגליד, און דאַרף צושטעלן אַ גאַראַנ- טאָר, אויך אַ מיטגליד. די ביטע ווערט באַשטימט אויף אַ זיצונג פונעם ראַט. דאָס ווערט שטרענג קאָנטראָלירט עס זאָלן נישט זיין קיין פאַלן פון פעלשונגען. אויפן צווייטן טאָג האָט שמעון אַריינגערופן זלאַטען צו זיך אין קאַבינעט. זי האָט גע- ברענגט אַלע געשלאָסענע אָפּמאַכן פאַר הלוואות, וואָס זיינען נאָך נישט אינספּעקטירט געוואָרן. דאָ איז ער מיט איר אָפּגע- זעסן כמעט אַ גאַנצן טאָג און געאַרבעט אויף אַן ערנסטן אופן. ער האָט נישט געפונען קיין שום נישט-רעגולערע אָפּמאַכן. אַלע זיינען געווען מיט חתימות און באַשטעטיקט פונעם ראַט און פון דעם באַנק-דירעקטאָר. ער האָט דאָס פאַרשריבן אין זיין פראָטאָקאָל פון דער רעוויזיע. בשעת מעשה זיינען זיי ביידע געזעסן גאַר ערנסטע, ווי זיי וואָלטן געווען צוויי פּרעמדע מיטאַרבעטער. קיינער פונעם קאָלעקטיוו, ווי אויך דער דירעקטאָר האָבן נישט געהאַט קיין שום חשד, ווי זיי פילן איינער צום צווייטן. דאָס האָט שמעון געטאָן צוליב דעם, וואָס ער האָט איר געוואָלט פאַרשלאָגן אַן אינטימען געשפּרעך, אָבער מורא געהאַט, טאָמער איז דאָ עפעס אַ טעות אין אירע פאַפּירן.

נאָך דער אַרבעט, אויפן דריטן טאָג, זיינען זיי שוין געגאַנגען דירעקט אין זלאַטעס שטוב. זי האָט אים אויף אַ מינוט געלאָזן אַליין און איז אַריינגעלאָפן אין קלייטל עפעס קויפן, כדי צו מאַכן אַ שיינע אויפנאַמע. זיי האָבן זיך אַוועק- געזעצט עסן, וואָס זי האָט צוגעגרייט, ווידער גענומען אַ ביסל ווישניאַק, אַ ביסל מער ווי נעכטן, און עס האָט זיך געלאָזט פילן.

נאָכן עסן האָט זיך שמעון צוגעזעצט צו זלאַטען אויפן דיוואַן, אַ ביסל נענטער. ער האָט איר אָפּן געזאָגט, אַז זי גע- פעלט אים און ער וואָלט געוואָלט פאַרזעצן די פריינדשאַפט.

ער וואָלט אויך געווען צופרידן, ווען דאָס זאָל פירן צו עפעס מער קאָנקרעטס. זלאָטע פון איר זייט האָט איבערגעחזרט כמעט די זעלבע ווערטער. זיי האָבן זיך געגעבן די הענט, זיך צעקושט, אָבער באַשלאָסן צו האַלטן דערווייל אַלץ בסוד. זי האָט אַ קרובה אין קישענעו, וועלכע לאַדנט זי תמיד איין צו מאַכן דאָרט אַ באַזוך. דאָס וועט איר געבן די געלעגנהייט אהין צו פאָרן. ביידע האָבן זיך געפילט שטאַרק צופרידן. זיי האָבן אָנגעהויבן צו מאַכן פלענער פאַר דער צוקונפט און וועגן חתונה האָבן. זי האָט אים געפרעגט צי ער וווינט אַליין? ער האָט איבערגעחזרט וועגן קיסאַן, זיין טאָכטער, וועלכע איז איצט אויף הכשרה און וועט אָן צווייפל עולה זיין קיין ארץ-ישראל.

זיי זיינען אַזוי לאַנג געזעסן, ביז זלאָטע האָט אים דערמאָנט, אַז ס'איז שוין זייער שפעט און ס'איז פאַר אים שוין צייט צו גיין אין האַטעל. זיי דאַרפן ביידע מאַרגן פרי זיין ביי דער אַרבעט. זיי האָבן זיך צעקושט ווי נאָענטע און שמעון איז אַוועק אין האַטעל. ער איז געלעגן אויפן בעט און געבויט פלענער פאַר דער צוקונפט. וואָס וועט קיסאַ זאָגן צו דעם? און זיינע עלטערן? ווער קען אים אָנווייזן וואָס צו טאָן? צי האָט עמעצער אַ רעכט זיך אַריינצומישן אין זיין משפּחה-לעבן? נאָר ער האָט די רעכט צו באַשטימען זיין צוקונפטיק לעבן, און אַזוי וועט עס זיין.

דעם פּאָלגנדיקן טאָג איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן די זיצונג פונעם ראַט. לויטן סדר-היום זיינען אַרויסגעטראָסן: דער דירעקטאָר, זלאָטע בערמאַן, און די אַנדערע, וואָס האָבן אַרויסגעזאָגט זייערע מיינונגען און אָפּגעגעבן זייערע באַריכטן. עס זיינען געשטעלט געוואָרן פּראָגעס, וועלכע שמעון האָט פאַר-ענטפּערט, כאַטש ער אַרבעט אין דער קאָאָפּעראַציע נישט לאַנג. אויף דער פּראָגע פון פינאַנציעלע אַקטיוויטעטן אין די בענק האָט שמעון, ווי אַ פאַרשטייער פון דער יידישער קאָאָ-פּעראַציע, גערעדט אויך וועגן די אַלגעמיינע אַקטיוויטעטן פון דער קאָאָפּעראַציע פאַר די לעצטע עטלעכע יאָר. ווי באַוויסט, איז די קאָאָפּעראַציע ענג פאַרבונדן מיט דער „ייקאָ". ער האָט באַריכטעט וועגן דער צאָל פון הלוואות, וואָס זיינען אַרויסגע-געבן געוואָרן אויף אויסצוצאָלן אין ראַטעס במשך 10 יאָר. אַ צווייטע, גאָר אינטערעסאַנטע מעלדונג, האָט שמעון געגעבן פאַר די בעלי-מלאכות. דער „דזשאַינט" אין אַמעריקע

האָט אָפּגעקויפט און געשיקט קיין קישענעוו, זעקס פּולע וואָ-
גאַנען מיט מכשירים פאַר שוסטערס, שניידערס, בעקערס,
היטל-מאַכערס, קאַוואַלעס און אַנדערע. דאָס וועט צעטיילט
ווערן צו די בעלי-מלאכות, וועלכע זיינען מיטגלידער פון די
קאַאָפּעראַטיווע בענק אָן אָפּצאַל. אויך זיינען אָנגעקומען
מכשירים פאַר ערד-אַרבעטער.

ס'איז געקומען צום סוף פון שמעונס ערשטער שליחות
פון דער קאַאָפּעראַציע. ער האָט אַלץ דערפילט אויף הונדערט
פּראָצענט. ער דאַרף נאָר אָנשרייבן אַ פיינעם באַריכט וועגן
דער באַנק, כדי אַלע זאָלן זיין צופרידן. ער האָט וועגן זיך
אויך נישט פאַרגעסן. ער מיט זלאָטען האָבן באַשלאָסן, אַז חוץ
דעם וואָס זיי וועלן זיך איבערשרייבן, וועט זי קומען קיין
קישענעוו אויף אַ שטיקל צייט און מיוועט באַשטימען אַ זמן
חתונה. כאָטש נישט ווי פאַר אַ יונג פּאַרל, אָבער דאָך אַ
חתונה.

* * *

ווען שמעון איז אַהיימגעקומען, האָט ער געפונען אַ
בריוו פון קיסאָן פון דער הכשרה. זי אַרבעט ביי אַ פאַרמער
אויף אַ פעלד אין ראַדאָאָ, מאַלאַדאָווע, נישט ווייט פון טייך
פּרוט. 46 חלוצים און חלוצות זיינען זיי פון קישענעוו און פון
אַנדערע בעסאַראַבער שטעטלעך. דאָס איז אַ פיינער קיבוץ פון
יונגע מענטשן, וועלכע רעדן נאָר עברית. זיי אַרבעטן זיבן שעה
אין טאָג; שלאָפן אין צוויי גרויסע בנינים - יינגלעך באַזונדער,
מיידלעך באַזונדער. דאָס וועטער איז וואַרעם, די אַרבעט באַ-
שטייט פון אַלערליי ערד-אַרבעט. ס'זיינען אויך פאַראַן 10 קי,
אַ מילך-פאַרם. זי מיט איטאַן אַרבעטן ביי די בהמות; זי קען
שוין אפילו אויסמעלקן אַ קו; זיי גייען אויך אַרויס פאַשען די
בהמות און עטלעכע שעפעלעך. זי האָפט, אַז ווען זי וועט דאָ
ענדיקן, וועט זי זיין באַקאַנט מיט אַלע אַרבעטן, וואָס גע-
הערן צו אַ פאַרם און אין ארץ-ישראל וועט איר דאָס צונוץ
קומען.

זי נויטיקט זיך דערווייל אין גאַרנישט. זי האָט נאָך
פונעם געלט, וואָס ער האָט איר מיטגעגעבן. זי דאַנקט גאָט,
וואָס ס'איז איר אַריין אַזאַ געדאַנק אין קאָפּ אַריין. נאָר אַלע
רעליגיעזע געזעצן קען זי דאָ נישט אָפּהיטן, אַחוץ נישט

אַרבעטן אום שבת. דער פאַרמער איז איינגעגאַנגען אויף דעם, אַז ווער עס וויל קען אַרבעטן זונטיק אַנשטאַט שבת. ס'קומען אויך דאָ פאַר קאַנצערטן און סעמינאַרן. עס קומען אַהין שליחים פון דער ציוניסטישער פעדעראַציע און האַלטן רעדעס פאַר זיי. דער עיקר איז, אַז דער פאַרמער איז אויך אַ ייד, מיט אַ יידיש האַרץ און באַגייט זיך זייער פּיין מיט זיי. זי איז שוין דאָרט איבער אַ חודש און אין 9 חדשים אַרום וועט זי באַקומען דעם סערטיפיקאַט. זי וועט זיין גליקלעך, ווען זי וועט באַקומען די דערלויבעניש צו פאַרן אינעם יידישן לאַנד - ארץ-ישראל. עס איז געווען אַ גוטער, צופרידנשטעלנדיקער בריוו, פול מיט פאַטריאָטיזם און האַפענונג אויף אַ ניי לעבן.

שמעון האָט זייער הנאה געהאַט פון דעם בריוו, אָבער ער קען זיך גאַרנישט פאַרשטעלן, ווי אַזוי ער וועט זיך קענען שייַדן מיט זיין בלוט און פלייש. ער האָט זי זייער ליב און בענקט נאָך איר. ער וואָלט זי שוין געוואָלט זען אין דער היים. ער פלעגט ליב האָבן צו זיצן און דיסקוטירן מיט איר. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און איר באַלד געשריבן אַן ענטפער. דער בריוו איז געווען אין וועג פינף טעג, און צוויי טעג איז עס שוין געלעגן אין זיין בריוו-קעסטל. ער האָט באַשריבן וועגן זיין ערשטער שליחות לטובת דער קאָאָפּעראַציע. ער האָט אַלץ באַשריבן, אָבער דערווייל אַרויסגעלאָזט וועגן דער באַגעגעניש מיט זלאַטען. זי וועט זיך וועגן דעם דערוויסן ווען זי וועט צוריק קומען פון דער הכשרה.

* * *

שמעון איז געקומען אינדערפרי צו דער אַרבעט און אַלע האָבן אים באַגריסט. דער דירעקטאָר האָט אים אַריינגע-רופן אין זיין קאַבינעט און שמעון האָט אים איבערגעגעבן אַ פולן באַריכט וועגן אַלעם, פון דער פינאַנציעלער זייט און פון דער אַדמיניסטראַטיווער זייט. ער איז אַפּגעזעסן איבער אַ שעה צייט און אַלץ באַריכטעט. ער דאַרף סיי-ווי-סיי אַנשרייבן אַ שריפטלעכן באַריכט, אָבער דער דירעקטאָר האָט זיך נישט גע-קענט דערוואַרטן אויפן געשריבענעם און שוין געוואָלט אַלץ הערן וועגן דער ערשטער שליחות, וואָס שמעון האָט דורכגע-פירט. דער דירעקטאָר איז אַליין דאָרט געווען מיט אַ יאָר צוריק און האָט געקענט דעם פירער און דעם גאַנצן

פערסאָנאַל. ער האָט אפילו אונטערגעשטראַכן, אַז עס אַרבעט דאָרט אַ זלאַטע בערמאַן, וועלכע פירט זייער גוט די חשבונות. מען האָט זי אַמאָל געוואָלט איבערפירן אין אַן אַנדער ליי און שפּאַר קאַסע מיט אַ העכערן געהאַלט. זי האָט זיך אַפּגעזאָגט דערפון, ווייל דאָרטן האָט זי איר וווינונג און אַרבעט שוין לאַנג. שמעון האָט דאָס אויסגעהערט, אָבער זי האָט אים אויך וועגן דעם דערציילט.

אַ טאַג נאָך זייער צעשיידן זיך האָט זלאַטע, ווען קיי-נער האָט נישט באַמערקט, אויסגענוצט די געלעגנהייט צו טע-לעפּאָנירן שמעווען. זי האָט אים אויסגעפרעגט ווי ס'איז צוגע-גאַנגען די ריזע צוריק? וואָס ער מאַכט? . . . דערביי האָט זי צוגעוואָרפן אַ וואָרט, אַז זי וויל דאָס אַלץ וויסן, ווייל ער איז איר נאָענט. דאָס האָט שמעווען צערודערט. ער האָט זיך געשראַקן, אַז מ'האַט דאָס געקענט אונטערהערן. אָבער ער האָט זיך באַרויַקט, אַז קיינער האָט דאָס נישט געהערט. ער האָט אויך געפילט דאָס זעלבע, וואָס זי און ער האָט איר דאָס גע-זאָגט אויפן טעלעפּאָן. ווען ער קען דאָס דורכפירן, וואָלט עס געווען פאַר אים אויסערגעוויינלעך גוט. ער זעט פון קיסאַס בריוו, אַז די צייט וועט איבערגיין און זי וועט פאַרן קיין ארץ-ישׂראל. ער וועט דאָן בלייבן איינער אַליין. צי איז עס ריכטיק פאַר אים צו זיין אַזוי אַליין? . . .

עס איז אויך אַנגעקומען אַ בריוו פון זלאַטען, דאָטירט דעם צווייטן טאַג נאָך זיין אַוועקפאַרן. דער בריוו איז גע-שריבן געוואָרן מיט הייסע געפילן. זי שרייבט וועגן אים ווי דער מענטש, וואָס האָט זיך טיף איינגעבאַקן אין איר האַרצן, זי צערודערט און זי וואָרט מיט אומגעדולד אויף אַ באַגעגע-ניש. ס'האַט איר שוין אַרומגעכאַפט אַ בענקעניש, ווי זיי וואָלטן זיך צעשיידט מיט אַ לאַנגער צייט צוריק. די אַרבעט גייט ביי איר אויטאָמאַטיש, אָבער דער קאַפּ טראַכט נאָר פון איין ציל. זי בעט אַ שנעלן קאַנקרעטן ענטפער, כדי זי צו באַרויַקן. זי שרייבט ווייטער, אַז זי האָט נישט געגלויבט צו ווערן אַזוי פאַרכאַפט אין אַזאַ קורצער צייט. זי וויל וויסן, צי דאָס איז מיט אים אויך אַזוי. זי בעט אים נאָכאַמאָל תּיכּף צו ענטפערן אויף דעם בריוו און באַרויַקן דערמיט איר געמיט.

קיסא איז דערפאלגרייך

קיסאן איז זייער געפעלן געווארן דאס חלוצישע, פרא-דוקטיווע לעבן, געבויט אויף קאָלעקטיווע, סאָציאלע יסודות. עס האָט אויף איר געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק די באַ-ציונגען און די מאַראַלישע געפילן צווישן חברים און חברות; דאָס פירן אַ לעבן אָן געלט, אָדער זייער ווייניק געלט, און אָן באַגערן צו רייכטום; די געטריישאַפט, וואָס איינער ווייזט אַרויס צום צווייטן. עס האָט דאָ דאָמינירט איין ציל, איין ווילן, איין האַפענונג -- צו בויען אַ ניי סאָציאל לעבן, אַ נייע געזעלשאַפט אין אַן אייגן יידיש היימלאַנד.

אַמאָל איז קיסאָ געגאַנגען מיט אַן עמער מילך און געפילט, ווי אַ בחור קוקט איר נאָך. זי פאַרטרייבט דעם געדאַנק -- מסתמא האָט זיך דאָס איר אויסגעדאַכט. אָבער דעם צווייטן און דריטן טאָג דאָס זעלבע -- דער בחור קוקט איר נאָך. האָט זי זיך אָפגעשטעלט אויף אַ מינוט, אַזוי ווי זי וואָלט זיך אויף אַ רגע געוואָלט אַפרוען. דער בחור, דערזעענ-דיק ווי זי איז שטיין געבליבן, גייט ער צו שנעל צו איר און זאָגט: „דו הערסט, כיוואָלט זייער געוואָלט אַ טרונק טאָן אַ קוואַרט מילך, נאָר וואָס פון דער קוי". קיסאָ גיסט אים אַריין די מילך, ער טרינקט אויס און דאַנקט איר שוין. זי זאָגט צו אים: „אויב דו האָסט עס אַזוי ליב קענסטו יעדן טאָג צוקומען, וועל איך דיר געבן תיכף נאָכן אויסמעלקן". ער זאָגט איר זיין נאָמען, זאָגט „שלום" און גייט אַוועק.

חיים לעווין איז געווען אַן איין-און-איינציקער זון ביי זיינע עלטערן, וועלכע האָבן געווינט אין קישענעוו. פאַטער און מוטער האָבן אים זייער ליב געהאַט און אַלץ געטאָן פאַר אים. אפילו דאָס פאַרן אויף הכשרה איז אויך געווען זיין אידעע און זיי האָבן מסכים געווען ער זאָל פאַרן. נאָך צוויי-

דריי מאָל, ווען קיסאַ האָט אים געגעבן די מילך צו טרינקען, זאָגט ער צו איר: „ביסט זייער אַ גוטע! אפשר וואָלטן מיר אַ ביסל שפּאַצירט נאָך דער אַרבעט? אַט דאָרט שטייט אַ באַנק, כיוועל דאָרט וואָרטן אויף דיר.“ קיסאַ באַטראַכט אים. „גוט, כיוועל קומען“, זאָגט זי, און גיט אַ טראַכט – נאָכוואַס? . . אַבער, אַז זי האָט שוין צוגעזאָגט, וועט זי גיין. וואָס וועט זי זאָגן איטאַן? זי וועט איר אפשר אַלץ דערציילן, ווייל איינמאָל האָט זי איטאַן אויך געזען שטיין און רעדן מיט אַ חבר. חיים, אַדער חיימל, ווי מען פלעגט אים רופן, איז געווען אַ שוין יינגל מיט אַ געקרייזלטן קאַפּ האַר, אַ שטילער, אַ שטע-מעוודיקער. דאָס בן-יחידות איז אים געלעגן אויפן פנים. קיסאַ איז ביי אים געווען די ערשטע, וווּ ער האָט גענוצט זיין מוט צו באַשטימען אַ באַגעגעניש. קיסאַ האָט אויך ביז דעם טאָג מיט קיינעם נישט אַריינגעלאָזט זיך אין טיפע רייד, אַ חוץ מיט איטאַן. עפעס האָט זי ביי יענער יאָ עפעס באַמערקט, אַבער נישט געלייגט קיין באַזונדערן אַכט אויף דעם. ביי קיסאַן איז דאָס איצט נישט געווען וויכטיק. ביי איר איז געווען גוט דאָס, וואָס זי אַרבעט גוט און דער אויפזעער לויבט זי ביי יעדער אסיפה. זי האָט געהאַלטן, אַז אויב אַ מענטש וויל עפעס דערגרייכן אין לעבן, דאָרפן זיינע פירונגען אַרויסרופן די געהעריקע אויפמערקזאַמקייט.

נאָך דער אַרבעט איז קיסאַ געגאַנגען צום באַשטימטן אָרט. חיימל האָט שוין געוואַרט אויף איר און באַגריסט זי מיט אַ „שלום“. מען הייבט אָן צו שפּאַצירן. אומזיסט איז געווען איר טראַכטן, עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זיי זיינען נישט די איינציקע. צווישן די בויער האָבן זיך געזען נאָך פאַרלעך. זי האָט וועגן דעם קיין אַנונג נישט געהאַט. דער ערשטער געשפרעך איז באַשטאַנען פון באַקענען זיך, ווער און פון וואַנעט? ווער זיינען די עלטערן? די בילדונג פון ביידען. דער בחור האָט כסדר געקוקט אויף קיסאַן, ווי ער וואָלט נאָך קיין מיידל נישט געזען. קיסאַ האָט דאָס באַמערקט. ער איז געווען אַן איידל דערצויגן יינגל מיט אַ גוטן כאַראַקטער, נאָר געווען אונטער דער מאַמעס השפּעה. זי האָט אים אַנגעזאָגט: „חיימעלע, זאָלסט גוט אַכטונג געבן מיט וועמען דו וועסט זיך באַגעגענען. די וועלט איז גרויס, פאַראַן אַלערליי מענטשן. דו ביסט נאָך יונג, דו קענסט נאָך נישט דאָס לעבן, די מענטשן.“ אַפּגעשמועסט דעם אַוונט און זיך צעגאַנגען. חיימל

האַט שוין אָנגעהויבן טראַכטן אין ערנסט - זי געפעלט אים. נישט אומזיסט האָט ער איר נאָכגעקוקט. קיסאַ האָט דער באַ-געגעניש נישט אָפּגעגעבן קיין באַזונדערע אויפּמערקזאַמקייט. איטאַן האָט זי בלוז געזאַגט, אַז זי האָט זיך געטראַפּן מיט אַ בחור. עס זיינען נאָך דעם געקומען מער באַגעגענישן, וואָס זיינען אויך פאַרלענגערט געוואָרן אין צייט.

איינמאָל נאָך דער אַרבעט איז פאַרגעקומען אַ פאַר-זאַמלונג, אויף וועלכער ס'איז אויפּגעטראַטן אַ שליח פּונעם מרכז הציונית. אין לויף פון זיין רעדע האָט ער געמאָלדן, אַז אין דער רומענישער שטאַט דאַרנאַ וואַטראַ, וועט פאַרקומען אַ קאָנגרעס און אַ פייערונג פון פאַרשטייער פון חלוצים אין בעסאַראַביע און רומעניע. מען דאַרף דאָ צוליב דעם אויס-קלייבן פינף דעלעגאַטן, פאַר וועלכע די פירערשאַפט וועט צאָלן 50 פראַצענט פון די הוצאות. חוץ דעם קענען נאָך צוויי חלוצים פאַרן ווי אַלטערנאַטיווע דעלעגאַטן, אָבער זיי וועלן דאַרפן צאָלן זייערע אייגענע קאָסטן. אויף דעם קאָנגרעס וועלן פאַרקומען סעמינאַרן, רעפּעראַטן, אויפּקלערונגען. עס וועלן אויך זיין אויספּלוגן אין דער אַרומיקער געגענט, אין גערטנער, אויף הויכע בערג, וווּ ס'וועלן געצונדן ווערן פייערן מיט געזאַנג און טענץ לויטן נוסח פון חלוצישן פּאָלקלאָר.

האַט דער גורל צוגעשפּילט און ביידיע, חיים און קיסאַ, זיינען אויסגעוויילט געוואָרן ווי דעלעגאַטן צום קאָנגרעס. זיי האָבן באַדאַרפט איינצאַלן זייער חלק פון די הוצאות אין צוויי וואָכן אַרום. זיי האָבן באַלד אַוועקגעשיקט בריוו צו זייערע עלטערן, אַז זיי מוזן האָבן דאָס געלט זייער שנעל. זיי האָבן אויך געשריבן וועגן דער רייזע, וואָס שטייט זיי פאַר. זיי וועלן פאַרן מיט אויטאָבוסן ביז אַ געוויסן וואַקזאַל, וווּ אַלע וועלן זיך צונויפקומען. פון דאַרט וועלן זיי פאַרן מיט אַ ספּעציעלן באַן-וואַגאַן ביז דאַרנאַ וואַטראַ. זיי האָבן דאָן באַקומען די פראַגראַמען, וואָס ס'וועט פאַרקומען אויף דעם פאַרום. דאָס האָט זיי נאָך מער דערנענטערט, ווייל זיי האָבן צוזאַמען דורכגערעדט די דעטאַלן פון דער רייזע. זיי זיינען נישט געווען קיין אויסנאַם. עס האָבן זיך פאַרמירט אַ סך פאַרלעדן, טייל פון זיי גאַנץ ערנסט, מיט פּלענער פאַר דער צוקונפּט.

* * *

דאַרנאָ וואַטראַ איז אַ רומענישע שטאָט ביי דער אונגאַרישער גרענעץ, מיט רייכע פעלדער און סעדער פון אַלער-ליי פרוכטן, רייך אין וויטאַמינען און זיסקייטן. דאָס איז אויך איינס פון די שענסטע קורערטער און היילונגס-פלעצער פאַר טובערקולאָז, לונגען-אַנצינדונג און אַנדערע ענלעכע קראַנקהייטן. וווּ דו גייסט ביסט צווישן בויער. די ערד איז דאָרט רייך מיט מינעראַל וואַסערן און נישט גאַר טיף. ווען מען גראַבט פון צוויי ביז פיר מעטער טיף, שפּריצט שוין אַרויס מינעראַל וואַסער פון אַ הויכן קוואַליטעט.

אין מיטן פון שטאָט ציט זיך אַ טייך, וואָס הייסט „ביסטריצאַ“. דאָס וואַסער איז גוט צום טרינקען. עס לויפט זייער שנעל, יאָגט מיט אַ גרויסער גיכקייט. עס טרעפט זיך, אַז נאָך זיבן חדשים רינט אַוועק דאָס גאַנצע וואַסער און דער טייך ווערט טרוקן. די האַלץ אינדוסטריע ברענגט צונויף אַן-געהאַקטע סטאַלבעס, קלאַפט זיי צוזאַמען, שטעלט אפילו אויף זיי הילצערנע שטיבלעך. דערנאָך הייבט דאָס וואַסער אויף דאָס האַלץ און פאַרפירט עס צום נויטיקן פלאַץ. דאָ קען מען זיך אויך באַדן. די שטאָט ציט פרנסה פון די קורערטער, סאַ-נאַטאָריעס און אַנדערע הייל-אַנשטאַלטן.

אין דער שטאָט שטייט אַ שיינע געביידע, אַ שלאָס. אינעווייניק שטייען צוויי מענטשן אין ספּעציעלע שיינע קליי-דער, וועלכע סערווירן אַרום 500 גלעזער מיט מינעראַל וואַסער אָן אַפּצאַל. מען קען טרינקען וויפל מען וויל אינעווייניק, נאָר נישט אַרויסטראַגן. אַהין קומען מענטשן זיך צו היילן, אַדער גלאַט אַזוי פאַרברענגען, פון רומעניע, בעסאַראַביע, אונגאַרן, בולגאַריע, טערקיי, און אפילו פון די אַמעריקאַנער לענדער און קאַנאַדע. אין די גאַסן הערט זיך פיינע מוזיק ביז שפעט אין דער נאַכט. די גאַסן זיינען אַספּאַלטירט און אומעטום איז ריין. רעגנס קומען פאַר אין זומער, אָבער קיין בלאַטע זעט מען קיינמאַל נישט.

ארום דאַרנאָ וואַטראַ זיינען פאַראַן הויכע בערג, גרינע, באַוואַקסענע און באַזעצטע מיט בויער. אַ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג וווינט אין די אַרומיקע דערפער, אויף די אונטערשטע טיילן פון די בערג. זיי באַשעפטיקן זיך מיט סעדער און ערד-ווירטשאַפט. כמעט אין יעדן הויף קענט איר געפינען אַ ברונעם מיט מינעראַל וואַסער. דאָ איז שטענדיק וואַרעם, פיל מאַל גרויסע היצן, אָבער מען פילט זיי

נישט. דער ווינטער איז כמעט ווי נישטאָ, ווייל ער איז זייער קורץ.

די באַפעלקערונג איז זייער אַרבעטסזאָם און פירט אַ פול צופרידן לעבן. זי באַשטייט פון: דייטשן, רומענער, אונגאַרן און בולגאַרן. יידן זיינען דאָ זייער ווייניק. די יידן וואָס לעבן דאָרט זיינען מערסטנטייל רייך. קיין אַנטיסעמיטיזם איז דאָרט נישט פאַראַן. אַלע נאַציאָנאַליטעטן לעבן דאָרט האַרמאָניש.

די ציוניסטישע פעדעראַציע האָט געהאַט די פולע פריי-הייט זיך צו באַוועגן אומעטום וווּ זיי האָבן זיך גענויטיקט, לויט די באַפעלן פון דער רומענישער רעגירונג. אַ גאַנצן מעת-לעת זיינען זיי געפאַרן, הונדערטער חלוצים, יינגלעך און מייד-לעך, אין באַזונדערע גרויסע וואַגאַנען. דאָרט איז נישט שטיל געוואָרן אויף קיין רגע -- אַ סך געלעכטער, אַנעקדאָטן, געזאַנג און אַלץ אין עברית. ס'האָט זיך באַמערקט אַ ספעציעלע פריי-לעכע אַטמאָספערע, וואָס איז תמיד צוגעטיילט דער יוגנט. ווי ברידער און שוועסטער זיינען זיי געווען גרייט איינער דעם צווייטן צו העלפן.

חיים און קיסאַ האָבן זיך געהאַלטן צוזאַמען, אומע-טום אין איינעם געגאַנגען: אויף די רעפעראַטן, געקלעטערט אויף די בערג, אין די שפאַציר-ערטער, אויף אַלע פאַרוויילונגען, געזאַנגען, מאַרשן, געטאַנצט אַרום די אַנגעצונדענע פייערן, ביים עסן די מאַלצייטן, ביים טרינקען דאָס מינעראַל-וואַסער פון ביסטריצע טייך, אין די דערפער און גערטנער. מיט איין וואָרט -- שטענדיק צוזאַמען, אַ חוץ ווען ס'איז געקומען צייט צו גיין שלאָפן. ווייל חלוצים און חלוצות זיינען געשלאָפן אין באַזונ-דערע באַראַקן. ביים אָנהייב האָט קיסאַ געטאָן דאָס אַלץ מיט אַ גלייכילטיקייט, ווי ס'וואָלט זי געלאַנגווייליקט. אָבער מיט דער צייט האָט זי איינגעזען, ווי ליב זי האָט אים באַ-קומען און אַז זי וואָלט נישט געקענט זיין אָן חיימלעך. ווען זי האָט דאָס אים געזאָגט האָט עס אים געמאַכט זייער גליקלעך.

געקומען צוריק אין דער הכשרה-פאַרם אין אַ גוטער שטימונג און מיט אַ באַגאַזש פון נייער אינפאַרמאַציע. זי מעלקט די בהמות און חיימל טרינקט די מילך. זיי האָבן זיך, יעדער באַזונדער, אַוועקגעזעצט און אַנגעשריבן לאַנגע בריוו צו זייערע עלטערן. קודם-קל האָבן זיי באַשריבן זייערע דערפאַ-רונגען אין דאָרנאַ וואַטראַ, ווי זיי האָבן געלערנט און שיין

פארברענגט. זיי האָבן פאָרגעזעצט אין זייערע בריוו, חיימל וועגן קיסאַן, און קיסאַ וועגן חיימלען. אָנגעהויבן פון אָנהייב ווי אַזוי זיי האָבן זיך געטראָפן, ווי זיי זיינען אויסגעוויילט געוואָרן ווי דעלעגאַטן און צוזאַמען געפאָרן אויפן קאָנגרעס, פארברענגט צוזאַמען און זיך פארליבט איינער אין אַנדערן. צום סוף האָבן זיי געשריבן, אַז זיי ווילן זיין אין דער צו-קונפט צוזאַמען, ווייל זיי טראַכטן ערנסט וועגן זייער לעבן. זיי האָפן, אַז די עלטערן וועלן זיין צופרידן מיט זייער דעציזיע און זיי העלפן אין דעם הינזיכט. יעדער בריוו האָט געהאַט פארשריבן דעם אַדרעס פון די אַנדערע עלטערן, כדי זיי זאָלן זיך צוזאַמען קומען, זיך באַקענען און אַדורכרעדן וועגן דעם. ווען שמעון האָט באַקומען קיסאַס בריוו האָט ער אים געלייענט עטלעכע מאַל. עפעס האָט זיך אים נישט געוואַלט גלויבן, אַז זיין טאַכטער איז שוין אויף אַזויפיל אויסגעוואַקסן, אַז זי רעדט שוין וועגן פארבונדן איר לעבן מיט אַ יינגל. ער איז באַלד אַוועק צו חיימלס עלטערן, לויטן אָנגעוויזענעם אַד-רעס. חיימלס פאַטער איז געשטאַנען אין אַן עסנוואַרג-געשעפט. ווי נאָר ער האָט זיך באַקענט מיט שמעונען, האָט ער גלייך פארמאַכט דאָס געשעפט און אים פארבעטן צו זיך אין הויז, וואָס איז נישט געווען ווייט פון געשעפט. שמעון האָט זיך באַ-קענט מיט פרוי לעווין און זיי האָבן זיך געטוישט מיט די בריוו, וואָס זיינען געווען כמעט פון איין אינהאַלט. ביידע מענער האָבן געמאַכט אַ לחיים און געווינטשן מזל-טוב. די מוטער האָט געלאָזט אַ טרער. עס איז באַשטימט געוואָרן, אַז מען זאָל זיך ווידער טרעפן, ספעציעל ווען סיוועלן אַנקומען בריוו פון די קינדער.

שמעון האָט באַלד דעם זעלבן טאַג אָנגעשריבן אַן ענטפער צו קיסאַן. ער האָט איר געשריבן קודם-קל, אַז ער איז צופרידן וואָס זי האָט געפונען עמעצן ליב צו האָבן. אויב זי איז גליקלעך מיט איר אויסוואַל איז ער אויך גליקלעך. ער האָט אויך געשריבן וועגן זיין באַזוך ביי חיימלס עלטערן, ווי וואָרעם ער איז אויפגענומען געוואָרן פון זיי און זיי האָבן זיך שוין אָפגעגעבן אַ מזל-טוב. ער האָט דערמיט איר געגעבן אַן-צוהערן, אַז זיי זיינען צופרידן מיט זייער זונס אויסוואַל. ער האָט זי געבעטן, אַז איידער זי באַשטימט אויף זיכער, זאָל זי אויספאַרשן זיין כאַראַקטער, זיין אינטעלעקט און אויפפירונג. שמעון האָט אויך דעם זעלבן טאַג אָנגעשריבן אַ בריוו

צו זלאַטען. ער האָט איר גענוי באַשריבן וועגן קיסאַן און אירע פלענער פאַר דער צוקונפט. וועגן זיך האָט ער געשריבן, אַז ס'הייבט זיך ביי אים אָן אַ ניי בלעטל אין זיין פאַמיליע-לעבן.

זלאַטע האָט באַקומען דעם בריוו און זי האָט באַ-שלאָסן צו פאַרן קיין קישענעוו. דער דירעקטאָר האָט איר נישט געוואָלט געבן קיין דערלויבעניש אַוועקצופאַרן, ווייל אָן איר איז אים שווער. זי האָט אָבער פאַר אים אויסגעלייגט אַ ריי תירוצים פון איר קרובה אין קישענעוו, אַז ער האָט איר געגעבן פינף טעג, אָבער אונטערגעשטרעכטן - נישט מער. . .

זלאַטע איז געקומען קיין קישענעוו, זי איז אַריין צו איר קרובה אויף אַ ווייל און איר געזאָגט, אַז זי איז געשיקט געוואָרן פון דער אַרבעט און זי וועט זיין באַגרענעצט מיט פרייער צייט. זי האָט זיך קוים דערוואַרט ביז 6 אַזייגער און זי איז אַוועק צו שמעונען, לויטן אַדרעס, וואָס ער האָט איר געשריבן. ווען ער האָט זי דערזען, איז ווי זי וואָלט פון הימל אַראַפגעפלאָן. זיי האָבן זיך פיין צעקושט, זי אַריינגעפירט ווו קיינער שטערט זיי נישט. ער האָט מיט גרויס צופרידנקייט זי אויפגענומען מיט וואָס ער האָט נאָר געקענט. ער האָט זיך נישט געריכט אויף אַזאַ פלוצעמדיקן, טייערן גאַסט.

זיי האָבן אַפגעגעסן, געכאַפט אַ ביסל שטאַרקס און זיך געוונטשן לחיים. נאָכדעם ווי זיי האָבן זיך אַ ביסל באַ-רויקט האָט מען אַנגעהויבן שמועסן, ווי אַזוי מען הייבט עפעס אָן צו טאָן שוין באַשטימען אַ זמן חתונה קענען זיי נישט צוליב קיסאַן. מען וועט מוזן וואַרטן ביז זי וועט פאַרענדיקן די הכשרה. דעמאָלט וועט מען זען, וואָס מיט איר וועט זיין. ס'איז איר נאָך געבליבן איין חודש. נו, וועלן זיי מוזן וואַרטן. זיי האָבן געמאַכט פלענער אָן אויפהער. זי וועט מסתמא דאַרפן אויפגעבן די אַרבעט, פאַרקויפן דאָס הויז. ס'איז נאָך פאַרבונדן מיט שוועריקייטן. אָבער אַלץ וועט זיך איינאַרדענען מיט דער צייט. מיט די פלענער איז זי אַהיים געפאַרן. פאַר איר אַוועקפאַרן האָבן זיי פאַרברענגט עטלעכע טעג צוזאַמען.

קיסא האָט חתונה

קיסא האָט געענדיקט די הכשרה און באַקומען אַ דאָ-קומענט, ווי אַ גוטע אַרבעטערין. איצט דאַרף זי וואַרטן אַ שטיקל צייט צו באַקומען אַ סערטיפיקאַט פון דער ענגלישער מאַנדאַטן-מאַכט, אַז זי האָט די רעכט אַריינצופאַרן אין לאַנד אַריין. עס זיינען געווען עטלעכע טעג פון רו האָט שמעון מיט קיסאן איינגעלאָדן חיימלען מיט זיינע עלטערן צו זיך. חיימל האָט נישט געקענט וואַרטן. שוין דעם צווייטן טאָג האָט ער זיך אַריינגעכאַפט צו קיסאן, ווען שמעון איז געווען ביי דער אַרבעט. זיי האָבן ביידע באַשלאָסן צו פאַדערן פון די עלטערן צו באַשטימען אַ זמן חתונה. זיי ווילן אָנהייבן אַ לעבן צוזאַמען און ווילן נישט וואַרטן צו לאַנג.

די עלטערן האָבן אויסגעפרעגט זייערע קינדער צי זיי האָבן זיך ליב? ביי אַ גלעזל וויין און אַ צובייס איז באַ-שלאָסן געוואָרן, אַז די חתונה זאָל פאַרקומען אין צוויי חדשים אַרום. ווען ס'איז אַרויפגעקומען די פראַגע וועגן חתונה-הוצאות האָט חיימלס פאַטער אויסגערופן, אַז ער נעמט אויף זיך אַלע הוצאות. ער האָט איין קינד, ווי אַן אויג אין קאַפּ, און ער וויל נישט, אַז עמעצער אַנדערש זאָל חתונה מאַכן זיין קינד. ס'איז געווען צו באַוונדערן די פייניקייט פונעם פאַטער. מען האָט זיך ווידער צעקושט, ספּעציעל חיימל און קיסא, און נאָכאַמאָל גענוי באַשטימט די דאַטע פון דער חתונה. עס איז אויך אַפּגערעדט געוואָרן, אַז מען זאָל זיך אַפּטער טרעפן, כדי אַרומצורעדן קלענערע דעטאַלן, ווי אויך העלפן אין די צוגריי-טונגען, ווייל חיימלס פאַטער איז אַ שטאַרק פאַרנומענער מענטש. שמעון האָט זיי דאָס צוגעזאָגט, ווי אויך דאָס פאַר-ליבטע יונגע פאַרל.

נאך דעם אלעמען האָט שמעון זיך אַוועקגעזעצט און דערציילט קיסאַן אַלץ וועגן זיין צונויפטרעף און זיין פאַרבינדן זיך מיט זלאַטען. קיסאַ האָט אים אויסגעהערט און געענט-פערט, אַז ס'איז זייער גוט אויב ער וויל זיך מיט עמעצן פאַר-בינדן. וואָס שינד חתונה האָבן דאָרף ער זיכער, ווייל צו זיין אַליין איז נישט פאַר אים. „ווען איך וועל אַוועקפאַרן“, האָט זי צוגעגעבן, „דאָרפסטו עמעצן האָבן מיט דיר, ספּעציעל אויב זי איז אַ פיינע פרוי, ווי דו זאָגסט. אפשר וועסטו נאָך מיט איר אויך קומען קיין ארץ-ישראל. אַלע יידן, יונג און אַלט, דאָרפן קומען אין אונדזער לאַנד. מיר דאָרפן בויען אַ יידישע מדינה און נישט זיין צווישן אַנטיסעמיטן“.

שמעונען איז אויסגעקומען צו אַרבעטן אויף עטלעכע פראַנטן: זיך גרייטן צו דער חתונה; אויסקליידן קיסאַן, כאַטש זי שרייט, אַז אויספוצונגען דאָרף זי נישט. ער דאָרף אויך טראַכטן וועגן זיך. ער טאָר בשום אופן נישט פאַרנאָכלעסיקן זיין אַרבעט, ווייל דאָרטן דאָרף מען אים האָבן. ער איז אַוועק צו זיינע עלטערן און זיי אַלץ דערציילט. זיינע שוועסטער זיינען שוין אַוועקגעפאַרן קיין ארץ-ישראל און ס'איז שוין אַן-געקומען אַ בריוו, אַז זיי זיינען אויפן אַרט, אויף זייער גע-קויפטער ערד. יאָנקעש מיט באַשען, זיינע עלטערן, זיינען שוין געווען אויף דער עלטער. זיי זיינען געווען צופרידן, וואָס שמעון איז געקומען צו זיי און זיי אַלץ דערציילט. זיי האָבן אים גע-ענטפערט, אַז אויב ער נויטיקט זיך אין געלט אָדער אין אַ מתנה, מיט דעם קענען זיי אים העלפן. זיי האָבן אים גע-וונטשן דאָס בעסטע און געזאָגט, אַז ער טוט זייער ריכטיק, וואָס ער וויל חתונה האָבן. ס'איז נישט גוט צו זיין אַליין. ער האָט דערפריידט די עלטערן מיט דעם וואָס ער איז געקומען און זיי אַלץ דערציילט. ער האָט זיי געמוזט צוזאָגן, אַז ער וועט שיקן קיסאַן צו זיי און אפשר מיט איר באַשערטן. ער האָט גלייכצייטיק זיי דערציילט וועגן דעם יינגל און וועגן זיינע עלטערן, וועלכע זיינען גאַר פיינע מענטשן.

זלאַטע האָט באַקומען אַן איינלאַדונג צו קיסאַס חתונה. זי איז אַריינגעגאַנגען צום דירעקטאָר, אים געוויזן די איינלאַדונג און געבעטן דערלויבעניש צו פאַרן. דער דירעקטאָר האָט זי גענומען ציען ביי דער צונג און געזאָגט: „עפעס איז ביי דיר נישט אינגאַנצן אין אַרדענונג. נישט לאַנג צוריק ביסטו געווען אין קישענעוו. איצט ווידער אויף אַ חתונה.

אזויפיל יאָרן ביסטו נישט אַרויסגעפאַרן אין ערגעץ. קלערסטו
נישט אַמאָל אונדז צו פאַרלאָזן? זאָג!" דאָ האָט זלאָטע זיך
פאַרלוירן און אָנגעהויבן צו דערציילן אַלץ, נאָר נישט מיט
וועמען זי גייט חתונה האָבן. זי האָט צוגעגעבן, אַז זי וועט
מוזן פאַרלאָזן די אַרבעט. ער קען אָנהייבן זוכן אַ צווייטע
אויף איר אָרט און זי וועט יענער העלפן איבערנעמען איר
פּאַסטן. מעגלעך, אַז זי וועט פאַרקויפן איר הויז און אַרויס-
פאַרן פון סאַראַקע. זי וועט אים נאָך שפּעטער דערציילן אַלע
איינצלעייטן.

* * *

עטלעכע טעג פאַר דער חתונה זיינען אָנגעקומען די
סערטיפיקאַטן. זיי זיינען געווען גילטיק אויף זעקס חדשים.
במשך דער צייט האָבן די עולים געמוזט אָנקומען אין לאַנד.
כאָטש מען האָט זיך אויף דעם געריכט, מען האָט וועגן דעם
גערעדט, איז עס דאָך געווען אַ גרויסע אויפטרײסלונג פאַר די
עלטערן. די יונגע מענטשן האָבן זיך שטאַרק דערפרייט. ביים
בלויזן רעדן וועגן דעם איז נאָך געווען גרינג. אָבער ווען מען
האָט דערזען די סערטיפיקאַטן און פאַרשטאַנען, אַז דער שַעַת
הכֶּשֶׁר איז אָנגעקומען, איז ביי די עלטערן געוואָרן שווער
אויפן האַרצן. שמעון האָט געטראַכט, אַז אָט פאַרט קיסאַ
אַוועק און ווער ווייסט צי ער וועט זי נאָך זען. ביי דער
לעווין משפּחה איז אויך געווען דער זעלבער געדאַנק. חיימלס
מוטער האָט געקלאָגט, וואָס איר איין-און-איינציקער זון פאַרט
אַוועק אזוי ווייט. דער פּאַטער האָט זי געפרוּווט באַרויקן און
איר געגעבן צו פאַרשטיין, אַז עס איז בעסער ווי צו גיין דינען
ווי אַ סאַלדאַט אין דער רומענישער אַרמיי. „סיקען זיין
מעגלעך“, זאָגט דער פּאַטער, „מיר האָבן געלט, אפשר וועלן
מיר אויך דאָרט אַהין עמיגרירן. ביי גאָט קען אַלץ פּאַסירן.“
מען האָט צעשיקט די איינלאָדונגען צו דער חתונה.
אין שטאָט האָט זיך פאַרשפרייט אַ קלאַנג, אַז די לעווינס
מאַכן חתונה זייער בן-יחיד צו שמעון בערמאַנס בת-יחידה און
נאָך דער חתונה וועט דאָס יונגע פאַרל אָפּפאַרן קיין ארץ-
ישראל. וועגן דעם האָט גערעדט קינד און קייט.
די חתונה איז געווען זייער אַ שיינע, אַרום 250 איינ-
געלאָדענע געסט אין אַ גרויסן טעאַטער-זאַל. אין דרויסן זיינען

געשטאנען די בעלי-עגלות, וועלכע האָבן געבראַכט די געסט און געוואַרט אויף זיי. אַ שיינער אַרקעסטער האָט געשפּילט צום טאַנצן. קיסאַס חברטעס האָבן געהאַלפּן אויספּוצן די פּלה, אַז זי זאָל זיין די שענסטע. אַ סך חלוצים און חלוצות זיינען דאָרט געווען, ווי אויך פּאַרשטייער פּונעם ציוניסטישן פּאַרטיי. עס זיינען אויך געקומען הויכגעשטעלטע רייכע געסט. צו דער חופּה האָט די פּלה געפירט נאָר שמעון, ווייל מיט זלאַטען האָט ער נאָך נישט געקענט. די חתונה איז דורכגעגאַנגען אַ פּריילעכע, אַ צופּרידענע, מיט די בעסטע מאַכלים, געטראַנקען, מיט די שענסטע טענאָ. זלאַטע איז אויך געווען צווישן די געסט, כאַטש ווייניק מענטשן האָבן געוויסט, וואָס פּאַר אַ שייכות זי האָט צו דער חתונה.

די זיידע-באַבע בערמאַן און דער זיידע יאַנקל פּירענ-בוים האָבן זיך שטאַרק געפּרייט און געדאַנקט דעם רבּונו-של-עולם פּאַר דער זכּיה צו דערלעבן זייער אייניקלס חתונה. נישט געקוקט אויף דעם, וואָס זיי זיינען שוין געווען אויף דער עלטער און אַ ביסל שוואַך, ספּעציעל זינאַס פּאַטער, האָבן זיי דאָך שוין פּאַרברענגט און אפּילו געכאַפט אַ טענצל מיט די חתן-פּלה.

יידן טאַנצן

די עליה קיין ארץ-ישראל

נאך דער חתונה האט דאָס יונגע פאָרל דערווייל גע-
ווינט ביי די לעווינס, ווייל זיי האָבן געהאט מער פלאַץ.
שמעון מיט זלאַטען האָבן באַשטימט זייער זמן חתונה תיכף
נאָכן אָפּפאָרן פונעם יונגן פאָרל. שמעון האָט זלאַטען באַקענט
מיט קיסאָן און ביידע זיינען זיך געפעלן געוואָרן און זיך באַ-
פריינדעט.

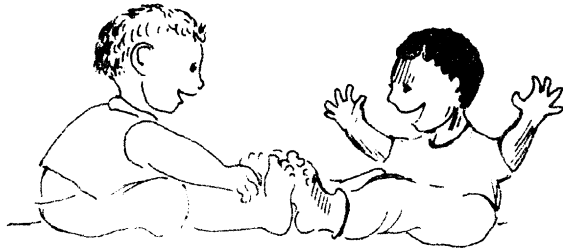
קיסאָ און חיימל האָבן אָנגעהויבן צוגרייטן אַלע פאַ-
פירן, וואָס זיינען נויטיק געווען. זיי האָבן איינגעקויפט עט-
לעכע זאַכן און איינגעפאַקט אַלץ, וואָס זיי נעמען מיט. אַ
חודש שפעטער זיינען זיי געפאָרן צום רומענישן פאָרט קאַנ-
סטאַנץ. פון דאָרט האָט די שיף זיי געפירט ביז חיפה. זינאָס
פאָטער יעקב, קיסאָס זיידע, איז געוואָרן פאָראַליזירט, אָפּגע-
לעגן אַ וואַך צייט אָן באַווסטזיין און געשטאַרבן אין אַ הויז
פאַר עלטערע מענטשן. שמעון קומט באַזוכן זיינע עלטערן, זיצט
מיט זיי און שמועסט, אַדער ליענט די בריוו פון ביידע
שוועסטער פון ארץ-ישראל.

נאָך קיסאָס חתונה איז זלאַטע אַהיים געפאָרן, פאַר-
קויפט איר אייגענע שטוב, אויפגעגעבן די אַרבעט און גלייך
געקומען צו שמעונען. זיי האָבן חתונה געהאט קורץ נאָכדעם.
ס'איז געווען אַ שטילע חתונה, בלויז עטלעכע צענדליק מענטשן.
זיי האָבן געווינט ביי שמעונען אין וווינונג. זי האָט זייער גע-
וואַלט אַרבעטן, האָט איר שמעון צוגעזאָגט צו געפינען עפעס
אָן אַרבעט. דערווייל איז זי געווען אַ נייע בעל-הביתטע און
שמעונען איז געוואָרן היימלעכער. זיי האָבן געפירט אַ שיין
לעבן.

חיימלס עלטערן זיינען געווען יונגער און רייכער פון שמעונען. ווען ס'האָבן אָנגעהויבן קומען גוטע בריוו פון חיימלען און קיסאַן, האָט דער מחותן איבערגעשיקט אַהין געלט, געקויפט באַדן אין ארץ-ישראל, אין פתח תקוה. מיט אַ צייט שפעטער האָט ער פאַרקויפט זיין קלייט און עולה געווען קיין ארץ-ישראל. שמעון האָט דאָס נישט געקענט טאָן. נישט ער האָט געהאַט גענוג געלט און נישט געוואָלט איבערלאָזן זיינע עלטערן אויף גאַטס באַראָט.

פון קיסאַן מיט חיימלען פלעגט שמעון קריגן אַפטע בריוו. ווען זיי זיינען אָנגעקומען אין ארץ-ישראל זיינען זיי אַריין אין אַ קיבוץ, נישט ווייט פון ים המלח. זייער אַ וואַ-רעמער קלימאַט, אפילו היצן, נאָר מקען זיי איבערטראָגן. זיי האָבן זייער אייגענעם ווין-אַרט. קיסאַ האָט נישט אויפגעהערט זיך צו פרייען, אַז סוף-בַל-סוף זיינען זיי אין זייער אייגענער היים. אין אירע בריוו שרייבט זי: „אַרום אונדז זיינען סאַמע ברידער און שוועסטער. מיר דאַרפן און מוזן בויען אַ היים פאַר אונדזער פאָלק“.

קיסאַ איז שוואַנגער געוואָרן. אין קיבוץ האָט זי געבוירן אַ צווילינג -- אַ יינגעלע און אַ מיידעלע. זיי האָבן דאָס יינגעלע אַ נאַמען געגעבן יעקב, נאָך איר זיידן, זינאַס פאַטער. דאָס מיידעלע האָבן זיי אַ נאַמען געגעבן זיסל, נאָך קיסאַס „זיסער“ מוטער זינאַ. זי האָט תמיד געטראָגן דער מוטערס בילד ביי זיך אין טאַש און זייער אַפט געקוקט אויף דעם. ווען זיי האָבן זיך אַריינגעצויגן אין זייער וווינונג אין קיבוץ, איז דאָס ערשטע וואָס זי האָט געטאָן איז געווען דאָס אויפהענגען אויף דער וואַנט זינאַס בילד. זי האָט נאָך נישט אין גאַנצן שלום געמאַכט מיטן געדאַנק, אַז זי איז נישט שולדיק אין איר מוטערס טויט.

אַנטיסעמיטיזם אין בעסאַראַביע

דער אַנטיסעמיטיזם, וואָס האָט געהערשט אין די יידישע ישובים אין בעסאַראַביע, האָט אויך פאַרכאַפט דאָס שטעטל טעלענעשט. דאָס איז געווען אין די דרייסיקער יאָרן, אונטער דער רומענישער הערשאַפט, כאָטש די באַציונגען זיינען געווען קאָרעקטע צווישן די יידן און דער נישט-יידישער באַ-פעלקערונג. מ'האָט געהאַנדלט צוזאַמען, געווען פאַרבונדן מיט דער שפּראַך, געלערנט אין די זעלבע שולעס. דאָך האָט זיך די שְנאה געפילט מיט זיין אַנטיסעמיטישן גיפט.

נישט ווייניק פּאָלן זיינען געבליבן, וואָס קענען גרינג נישט פאַרגעסן ווערן ביזן היינטיקן טאָג; פּאָלן, וואָס קענען דינען ווי אַ ביישפּיל צו באַשטעטיקן די טיפקייט פון דעם ב-טערן סם. אָט איז אַ פּאָל: אין אַ שולע אין שטעטל, אין די ווינטער חדשים, אין אַ יידישן הויף. ביי אַ יידן, איצל בענדער, איז געווען אַ לערן-שולע, געדונגען פון אים פאַר יידישע און נישט-יידישע קינדער. דער דירעקטאָר און לערער איז געווען איינער מיטן נאָמען באַדרוג, אַ באַוווּסטער יידישער בלוט-פרעסער. מאַכט זיך אַ פּאָל, אַז די יידישע פעלדשערין, ראָזאַ קאַגאַן, איז געקומען, ווי מ'פלעגט אין יענע צייטן זאָגן: „שטעלן פּאָקן" די שילערס. ווען די פעלדשערין איז געווען פאַרנומען מיט איר אַרבעט, האָט דער צורר היהודים באַדרוג אונטערגעהיצט דעם אויוון, פאַרמאַכט דעם קוימען, און פאַראורזאַכט אַן אַלגעמיינעם טשאַד, וואָס האָט פאַרסמט די פרייע לופט. ווען די יידישע פרוי האָט פאַרלאָזט די שולע, האָט דער דירעקטאָר אויפגעהויבן אַ געשריי, אַז די יידישע פעלדשערין האָט דעם טשאַד ספעציעל פּראָוואַצירט. . . מען האָט די אומשולדיקע פרוי אויסגעפאַרשט. נאָך אַ לענגערן אַרעסט און נישט ווייניק אַנגסטן, דורך אינטערווענצן פון די בני-העיר און אַדוואַקאַטן -- האָט מען די פרוי באַפרייט. ס'איז

דערנאך באשטעטיקט געוואָרן, אַז דאָס איז געווען אַ געמיינע
 פּראָוואַקאַציע פון דעם לערער-דירעקטאָר, דעם אַנטיסעמיט,
 דער אַזוי-גערופענער דערציער פון אַ קומענדיקן דור. . .
 אַ צווייטער פּאַל: ביי אַ יונגער יידישער משפּחה. יוסף
 סטרולאָוויטש, אַן אויסגעצייכנטער אַדוואַקאַט, אַ געבוירענער
 אין אַלט רומעניע, אין דער שטאָט באַטאַשאָן, האָט חתונה
 געהאַט מיט אַ טעלענעשטער יידישער טאַכטער – זלאַטע כאַר-
 קאַווער. אַחוץ זיין אַן אַדוואַקאַט, איז ער אויך געווען אַ
 גוטער פּעדאַגאָג. האָט ער געדינט אַלס לערער אין אַן
 אַרטיקער שולע. דער שטעטלדיקער גלח האָט געהאַט אַ זון, אַ
 שייגעץ, האָט ער אים געשיקט אַלס שילער צום געלויבטן פּע-
 דאַגאָג סטרולאָוויטש. אָבער ווען דער תכשיט האָט זיך אַרויס-
 געוויזן ווי אַן אמתער גוי-גמור און נישט געוואַלט לערנען,
 האָט סטרולאָוויטש אים אַהיים געשיקט. דעם זעלבן טאַג האָט
 מען סטרולאָוויטשן אַרעסטירט אויף דער באַשולדיקונג, אַז ער
 האָט בלוטיק צעשלאָגן דעם גלחס זונדל. און אַזוי ווי ס'איז
 ערב פּסח, דאַרפן יידן בלוט. . . (דער אַלטער באַוויסטער
 בילבול).

פאַרשטענדלעך, אַז די ידיעה האָט ווי אַ בליץ פאַר-
 כאַפט די גאַנצע יידישע און נישט-יידישע באַפעלקערונג. זיינע
 קאַלעגן, די באַוויסטע יוריסטן: פון טעלענעשט – אַדוואַקאַט
 איידעלשטיין; פון אורהיוו – אַדוואַקאַט פּיסאַרעווסקי, און אַנ-
 דערע נישט-יידישע אַדוואַקאַטן, האָבן אויפגעוויזן דעם נאַרישן
 בילבול פון די שונאים. דעם אַדוואַקאַט סטרולאָוויטש האָט
 מען באַפּרייט, און אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז דער תכשיט
 האָט מודה געווען זיין אייגענעם געניאַלן איינפאַל -- מיט אַ
 שטיקל גלאַז האָט דער שייגעץ זיך די האַנט צעשניטן, ווייל
 מ'האַט אים אַהיים געשיקט.

אַזעלכע זיינען זיי געווען. ס'געדענקען זיך די צייטן פון
 „קוזאַ-גוגאַ“, שניידן בערד און פּאות פון יידן אין די באַנען.
 דאָס זיינען געווען אַקציעס פון קאַדריאַנער סטודענטן. אויך
 קען מען נישט פאַרגעסן די אַרטיקע טעלענעשטער שונאים-
 ישׂראל, ווי די שכנישע „פּאַליפּעס“, די מערדערס, חיות בצורת
 אַדם. פּראַפּעסיאָנעלע חזרים הענדלער, קצבים, מיט זייערע
 שאַרפע מעסערס, פּלעגן שטענדיק דראַען יידישע לעבנס און
 יידיש האָב-און-גוטס. יא, ס'געדענקט זיך גוט, ווי אומעטום
 האָט געהערשט שנאה און אַלץ איז געווען הפּקר.

ב ע ס א ר א ב י ע

די וועלט ווייסט פון דיין שוואַרצער פעטער ערד,
מענטשן דערציילן און מענטשן האָבן געהערט.
וועגן בעסאַראַביע אַ סך פלעגט מען ריידן.
באַליבט ביי אַלעמען אין פריידן און אין ליידן.

סיאזי אַ לאַנד פון שאַף און רינדער;
גוטע וויינען טרינקען אפילו קינדער.
באַרימטע וויינען פון פאַרשיידענע סאַרטן,
נישט געווען אין ערגעץ אַזעלכע ווי דאַרטן.

פאַווידלע מאַכט די באַבע אין ערדענעם טעפל,
פון פרוכטן באַטעמטע -- פלוימען, באַרן, עפל.
מען עסט מאַמעליגע מיט אַ געזאַלצן פישל --
קעז, פוטער, ברינזע געשטעלט אויפן טישל.

די געטריבענע טשערעדע עפנט דעם פרימאַרגן,
קייט דאָס גראַז צופריידן, אַן זאַרגן
פאַרנאַכט אַהיים זיי גייען מיט געהילדן,
ברענגען מיט זיך פולע אייטערס מיט מילך.

עס קוועלט מיט פרייד יעדער ייד און גוי,
די זאַנגען און קווייטן -- נאַסע פון טוי.
עס פליסן שטראָמען פון בערגלעך און טאַלן.
נישטאָ גענוג געלט פאַר דעם אַלעם צו באַצאַלן.

געווען אַ מחיה אַ שפאַציר צו מאַכן
אויף דינע ברייטע, באַוואַקסענע שליאָבן.

לענג-אויס אַ טייך, אין טונקעלע וועלדער,
אין פרוכטן-סעדער, אויף געאקערטע פעלדער.
הויך-געוואַקסענע שיינע זין און טעכטער,
אַרבעטן אין פעלד מיט געזאַנג און געלעכטער.
די זון פאַרגייט, דער טאַג גייט אַוועק,
אַ רויקייט צעשפרייט זיך פון עק צו עק.

דו ביסט געגאַנגען פון האַנט צו האַנט,
פיל-שפראַכיקע מעלדונגען געהאַנגען אויפן וואַנט.
טערקן, גרעקן, רוסן און רומענער -
פרעמדע רעזשימען, פרעמדע פענער.

די זכרונות, זיי פליען סתם אַן אַ סדר:
די ערשטע יאַרן, די שולע, דער חדר,
דאָס שטיבל וווּ געשטאַנען איז מיין קינדער-בעטל,
דאָס קבר וווּ סליגט מיין הייליקע מוטער עטל.

געצווונגען געווען פון דאָרט אַוועקצופאַרן.
דער קאַפּ שוין גרוי, אַבער פריש דער זכרון.
ס'בענקט אַזוי שטאַרק נאָך יענע גוטע צייטן,
נאָך בעסאַראַביע - מיין לאַנד דעם ווייטן.

ק א פ ר ע ש ט

קאפראָ הייסט אין דער רומענישער שפראך -- אַ ציג און מיין געבוירן-שטעטל, וואָס איז געווען טאַקע אַ קליינס, טראַגט דעם נאָמען קאָפּרעשט. קאָפּרעשטער יידן האָבן נישט געוואָלט שיקן אין ערגעץ זייערע קינדער. זיי האָבן געשאַפן אַ פירערשאַפט, צונויפגעזאַמלט געלט, אויסגעבויט אַ „בית-עם“, אַז נישט נאָר יידן, נאָר ווער סיוועט וועלן, זאָלן זיך דאָ פילן ווי ביי זיך אין דער היים. די מלחמה האָט אָפּגעווישט קאָפּרעשט פון גאַטס ערד. דאָרט איז פאַרבליבן איין ייד, וואָס היט די טויטע אין די קברים. די לעבנגעבליבענע האָבן נישט געהאַט ווהין זיך אומצוקערן.

די רוסישע אַרמיי, וועלכע איז אַריינגעקומען אין 1940, האָט אָפּגעשטעלט די בוינג פונעם „בית-עם“, און נאָך דער מלחמה האָט מען בכלל אויסגעמעקט דעם נאָמען, קאָפּרעשט פון דער געאָגראַפישער מאַפע, ווי גלייך ס'איז קיינמאָל אַזאַ שטעטל נישט געווען. מ'האַט עס פאַראייניקט מיט אַן אוקראַי-נישן דערפל „פּראָדענעשטי“ ווהין קיין יידן קומען נישט.

געפירט האָט מען גאָר אַן איינפאַך לעבן, אַן איבע-ריקע חכמות און פאַלשע געדאַנקען. קיין שפיגל צום ביישפּיל, איז אין ערגעץ נישט געווען, אפילו ביי די גאָר רייכע מענטשן. כגעדענק ס'קומען מיין פאָטער מיט זיין שותף צו דעם פּריץ אַוואָליעוו. דעם פּריץ איז דערלויבט געווען אויסצובויען פאַר זיך אַ הויז, ענלעך צום קעניגס. נאָר מיט אַ באַדינג, אַז ס'זאָל זיין ווייניקער מיט איין פענצטער. גייען אַריין מיין פאָטער מיטן שותף אין דעם פאַלאַץ -- זיי קומען אַריין, מגייט זיי אַנטקעגן. זיי גריסן זיך, מען גריסט זיך אַנטקעגן אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט זיך געגריסט, ביז זיי האָבן זיך אָנגעקלאַפט מיט זייערע נעזער אין דעם גרויסן שפיגל. קאָפּרעשטער יידן זיינען

אין אזעלכע פאלאצן נישט געקומען.

אמאל, ווען כבין געווען א לערער אין א דארף גאוזען, נאָענט צו קאָפּרעשט האָט זיך מיר פּאַרגלוסט נאָכן לערנען, אַ שפּאַציר טאָן אין פעלד אויף דער פּרישער לופט, און כבין אזוי פאַרקראַכן אויפן פּריצישן „פאַרמעגן“. דער פּריץ בכבודו, גייט אַהין און צוריק אויפן באַלקאָן. מיט טונקעלע אויגן-גלע-זער, אויסגעפּוצט ריין, אזוי אַנגעטאָן האָט מען קיין געוויינט-לעכן קריסט נישט געזען. זיך דערוויסט, אַז דאָס גייט אַ יידישער לערער, האָט ער באַפוילן, און איינס-צוויי, האָט מען מיך אַנגעכאַפט ביי די הענט און פּיס, אַרויסגעפירט פון זיין „פאַרם“, אַז ס'זאָל זיך ביי אים קיין יידישער „דעד“ נישט געפינען.

אין בעסאַראַביע האָט קיין אַנטיסעמיטיזם נישט גע-פעלט. ווי באַוויסט, איז דער שאַרפּסטער רוסישער אַנטיסעמיט אין דער מלוכהשער „דומאַ“ געווען דער אַכזר קרושעוואַן, אַ בעסאַראַבער פּריץ. קיין קאָפּרעשט האָבן פון קרושעוואַנס מענטשן נישט אַריינגעדּרונגען. ס'איז געווען אַן אייגענע פאַרטיידיקונגס גרופּע, וועלכע איז באַשטאַנען פון עטלעכע ברייטפלייציקע יאָטן, געזונטע חברה, ביי וועמען אַ פּאַטש איז נישט אַנגעקומען שווער. וואָס שטאַרקער די פאַרטיידיקונג, אַלץ מער איז געווען דאָס גלויבן אין זיך.

צוליב מיין שטיפּמאַמע, בין איך אַוועק פון דער היים קיין קישענעוו. רייכע בעסאַראַבער יידן זיינען געווען רעליגיעזע. זיי פלעגן העלפן מיט דער ברייטער האַנט יתומים און אַלמנות. מיט זייער הילף, האָב איך פאַרענדיקט די גימנאַזיע. מיט דער צייט בין איך געוואָרן אַ פירער פונעם יוגנט „אַנטי-פּאַשיסטישן קאָמיטעט“, וועלכן די רומענער האָבן דערנאָך גע-שלאָסן, מיך פאַרבעטן אין דער „חד-גדיא“ אַריין, נישט אויף לאַנג. . . נאָר ס'איז דאָן נישט געווען צו פאַרשטיין ווהין גייט רומעניע? ס'איז געקומען דאָס יאָר 1933, דער אַנטיסעמיטיזם איז גלייך אַריין אין פאַרלאַמענט. די צייטונג „אַנזאַג פון דער צייט“ („פאַרונקא וורעמעני“) האָט געוואַלדעוועט מיט פּעס. . . פּראָפּעסאָר קוזאַ מיט זיין פאַרטיי האָבן אָפן גערופן צו פאַגראַמען. די יידישע יוגנט האָט אַנגעהויבן טראַכטן פון „תכלית“ - וואָס וועט זיין מיט זיי אין דער צוקונפּט? פיל פון זיי האָבן געטראַכט: אפשר איז בע-סער זיך אַריבערפּעקלען איבערן דניעסטער, אינעם לאַנד, וווּ

מען בויט דעם סאַציאַליזם, וווּ יידן האָבן גלייכע רעכט, צווישן די גלייכע, און ס'איז נישט פאַראַן קיין עקספּלואַטאַציע צווישן מענטש און מענטש? וועגן דעם האָבן זיי געהערט פון דער מאַסקווער ראַדיאָ - און אין יענער צייט, ווער ס'האַט גע-וואַלט גלויבן, האָט גאַנץ ערלעך געגלויבט.

מיר זיינען געווען פינף: צוויי בחורים און דריי מייד-לעך. די חברים פון דער „אונטערגרונט“-באַוועגונג האָבן אונדז געהאַלפן געפינען אַ קאַנטראַבאַנדיסט, וועלכער וועט אונדז אַריבערפירן אויף דעם אייז איבערן דניעסטער, אויף יענער זייט גרענעץ קיין רוסלאַנד. אַזוי זיינען מיר געלעגן אין אַ נישט-געהייצטן שייער אינעם דאַרף אלטשעדאר און געוואַרט ווען ס'זעלן גיין זיך אַנוואַרעמען די רומענישע גרענעץ-וועכ-טערס. נאָר זיי האָבן צייט - זיי רויכערן, קלאַפן זיך אין די פיס פאַר קעלט, שפּאַנען אַהין און אַהער. צום סוף, קריכן מיר אַרויס. נעמט זיך דער קאַנטראַבאַנדיסט אונטער אַריבער-צופירן נאָר דריי. פירט ער אַריבער די דריי מיידלעך. אויפן צווייטן טאַג האָט ער געזאָלט אַריבערפירן די אַנדערע צוויי. האָט אַ מיידל פאַרלוירן דעם פאַספּאַרט פונקט אויפן שניי. האָט זיך אַנגעהויבן אַ פּאַניקע. דערווייל איז אַנגעקומען די פּאַליציי. איינע פון די אַריבערגעפירטע מיידלעך האָט זיך פאַר-גלוסט איבערצושיקן אַ בריוו אויף מיין נאָמען און דער בריוו פאַלט אַריין אין די הענט פון דער פּאַליציי. קומען אַריין צו מיר צוויי הויכע יונגעלייט, די „גוטע ברידער“. מיזוכט אומע-טום, מען פאַרפעלט גאַרנישט - אַ קלייניקייט, געכאַפט אַזאַ שפּיאָן. . . חברים פון דעם אונטערגרונט האָבן געפונען פאַר מיר אַ גוטן אַדוואַקאַט, נאָר מ'האַט מיך אַפּגעהאַלטן גאַנצע פינף מאָנאַטן.

די מיידלעך אונדזערע, וועלכע זיינען אַריבער צו זייערע רוסישע „ברידער“, האָט מען באַשולדיקט אין שפּיאָנאַזש פאַר רומעניע. מ'האַט זיי אַוועקגעשיקט קיין סיביר. איינע, וואָס כ'האַב שפּעטער באַגעגנט, איז אַלט געווען 35 יאָר, נאָר אויס-געזען ווי אַן אַלטע צעבראַכענע יידענע.

אין יוני 1940, לויט דעם אַפּמאַך צווישן היטלערן מיט סטאַלינען, קערט זיך אום בעסאַראַביע צו רוסלאַנד - די רן-מענער טרעטן אַפּ. מען טיילט איין ביקסן צווישן דער יידישער יוגנט, מען שאַפט אַ זעלבסשוץ, ס'זאָל חלילה נישט אויסברעכן

קיינ פאָגראַמען. דאָ גרייטן צו די אונטערערדישע קאָמוניסטן אַ צעטל, ווער סיוועט אַנטקעגנטראַגן ברויט מיט זאַלץ, דער קומענדיקער רוסישער מאַכט. כיגעדענק פון די קריסטן איז געווען דער גלח פּאַפּאַוו. די מיידלעך האָבן זיך פּאַרקעמט, פּאַרפּוצט, באַזונדערס די וועלכע האָבן געטראַגן די בלומען. . . און אַט קומט אַן אַ גרויסאַרטיקע מאַשין און צוויי טאַנקען. די טאַנקיסטן זיינען אַזש צעטומלט געוואָרן פון דעם אומגע-ריכטן „קבלת פנים“. גאַסן פּולע מיט מענטשן, מיידלעך טאַנצן, אַ רוישנדיקע יום-טובדיקע אַטמאָספּערע, פּריילעכע מוזיק. מען באַוואַרפט די טאַנקען מיט בלומען. זיינען אַרויסגעקומען די טאַנקיסטן, האָבן זיך אַנגעהויבן געשרייען. אַך, ווי מיר האָבן אויף אייך לאַנג געוואַרט! אויף דער נאַכט האָט אַ שפּורער טאַנק-מאַן, אַן אַדעסער בחור, מיר אַריינגעזאָגט אין אויער: ווען איר וואַלט אונדז געקענט, וואַלט איר אויף אונדז נישט געוואַרט. . .

דערנאָך איז אַלץ געגאַנגען לויטן סאַוועטישן שטייגער. ס'האָבן זיך אַרויסגעיאָוועט אונטערזאָגערס און צוטראַגערס -- מיאזי געשטאַנען אין די רייען נאָך אַ ברויט. מענטשן האָט מען צוגענומען און אַרויסגעשיקט אין טיפן סיביר. מיר זיינען געגאַנגען צו דער מיליטער מאַכט, געפּאָדערט מיזאַל אונדז געבן ביקסן -- מיר ווילן קעמפן קעגן די פּאַשיסטן. אויפן צווייטן טאַג האָט מען ביי אונדז צוגענומען די פּאַספּאַרטן און אונדז געגעבן ביקסן פון 1881-סטן יאָר און צו צוויי קוילן. מיר האָבן געטראַכט, אַז מ'לאַכט פון אונדז, וואָס מ'גיט אונדז אַזעלכע ביקסן. האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז אַזעלכע געווער האָט מען געגעבן אַיעדן. ווען מיר זיינען נאָר אַריבערגעגאַנגען דעם דניעסטער, האָט מען ביי אונדז צוגענומען די ביקסן און אונדז געהייסן זיך צעגייין, ווהיין די אויגן וועלן טראַגן. . . איז אונדז דעמאָלט שווער געווען צו פּאַרשטיין -- פּרייע סאַוועטי-שע מענטשן, פּאַרוואָס טרייבט מען אונדז? מיר קומען צו זיי מיט אַפּענע הערצער -- מיר זיינען גרייט צו פּאַרגיסן אונדזער בלוט פאַר רוסלאַנד. . . אויפן צווייטן ברעג דניעסטער האָבן איך איבערגעלאָזט מיין יונגע פרוי מיט אַ פינף-חדשימדיק מיין-דעלע. אַלץ איבערגעלאָזט -- טאָ, פּאַרוואָס שפייט מען אונדז אין דער נשמה? די דייטשן האָבן אונדז באַמבאַרדירט אין פּערעוואַמייאיסקי, אין קיראַוואַגראַד, ס'האָבן זיך נאָך נישט אָן-געהויבן די גרויסע שלאַכטן, בין איך שוין פּאַרוונדעט געוואָרן

אין אַ פּוס מיט אַ שטיק אייזן.

די איבערלעבענישן פון פיר יאָר מלחמה אין אוקראַינע, הינטער מאַסקווע, הינטער לענינגראַד און ווייס-רוסלאַנד - איז נישט צום באַשרייבן. מיין דריטע פאַרווינדונג איז געווען די שווערסטע. כּיבין געווען אויפן שוועל פונעם טויט - כּהאַב זי באַקומען נאָך פּסקאַוו, פאַר קעניגסבערג, ווען כּיבין געלעגן מיטן פּוּלימיאַט, איז אויף דער אויבערשטער זייט געווען אַ פענצטערל, און דורך דעם האָט מיר דער דייטשישער „סנאַי-פער“ געשיקט אַ קויל. זי האָט מיר אַפּגעריסן אַ שטיק אויער און איז אַריין אין דער לונג. מיין חבר גאַלדשטיין האָט באַ-וויזן מיר צו העלפן אויף זיך צו דערשלאַגן צו די אַקאַפּעס. מיינס אַ בן-עיר יאַסקע האָט מיר פאַרבאַנדאַזשירט די ווונד. ער איז דערביי געפאַלן מיט אַ דורכגעלעכערטן קאַפּ פון אַ „סניאַריאַד“. אַן קיין טרערן קען מען זיך דאָ נישט באַגיין, אַז מען טוט זיך דאָס אַלץ דערמאַנען - אַז אַרויסראַטעווען זיך פון די בלאַטיקע אַקאַפּעס, האָב איך אַנדערש נישט געקענט, ווי צו טרעטן אויף יאַסקעס קערפּער. . . דערנאָך, אין „גאַרקיי“ מיליטער שפיטאַל, ווען ס'האַט זיך מיר אַנגעהויבן שאַפן אַ גאַנגרענע, האָט מען מיר אַפּגעזעגט פיר ריפן און אַרויסגענומען די קויל פון דער לונג. אַ צאָל קליינע שפּליטערס זיינען פאַר-בליבן אין מיין קערפּער. זיי שטערן מיר זייער, אין אַ שלעכטן וועטער, ביזן היינטיקן טאָג.

אין דריי יאָר אַרום נאָכן קריג, אין 1948, האָט זיך צעשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מען שיקט אַרויס פון מאַלדאַווע קיין טיפּ-סיביר, ווי מ'האַט אַרויסגעשיקט די גרעקן, טאַטאַרן, טשיטשענצעס, דייטשן און אַנדערע. האָט מען געקענט אַזעל-כעס גלויבן? כּיבין דאָך שוין געווען אַ סאַוועטישער מענטש, האָב איך אַלץ געקענט גלויבן. איינמאַל פאַרט צו צו מיין הויז אַן אויטאָ מיט מיליטערלייט און זיי שפּאַנען גלייך צו מיין הויז. אַ שרעק האָט מיר מיט מיין פרוי אַרומגעכאַפּט. פאַר-וואָס? די מיליטערלייט מיט אַן אַפּיציר בראש זיינען געגאַנגען גלייך צו די טרעפּ פון מיין הויז, און זיך פאַרקירעוועט צו דער טיר פון מיין שכן. פון דאָרט האָבן זיך דערהערט קולות, געוויינען פון פרויען און פון זייערע קינדער.

מיך האָט מען נישט גענומען, נאָר אין דער פרי בין איך געווייר געוואָרן, אַז מען איז געקומען פאַרנעמען מיין פאַטער. איז אָבער מיין פאַטער נישט געווען אין דער היים,

האָבן זיי פאַרנומען די צוויי מיידלעך, מיינע שוועסטער. ביטע-
 רע געפילן האָבן מיך אַרומגענומען נאָך מײן פּאַטער, ווען ער
 איז געגאַנגען אין ק.ב.ג. מיט אַ טענה: איר האָט צוגענומען
 מיינע קינדער, נעמט מיך אויך צו מיט דער פרוי. איך בין
 אויך געגאַנגען אַהין. כּהאַב זיך דעוואָסט, אַז עלטערן פון קי-
 דער-אינוואַלידן פון די שלאַכטן, קען מען נישט אַרויסשיקן
 קיין סיביר. די מיידלעך האָט מען צוריק געבראַכט פונעם
 „שעלאַן“, וווּ סײַנען געלעגן די אומגליקלעכע מאַלדאָווישע
 מענטשן פון קישענעוו און אַרום.

פון דאָן אָן, זײנען אַוועק אַ סך יאָרן, וועלכע
 דערמאַנען זיך מיר מיט אַ שווער האַרץ. איך באַמי זיך דאָס
 אַלץ צו פאַרגעסן, ווייל אַז כּידערמאַן זיך, טרויער איך נאָך
 מײן געבוירן-שטעטל קאַפּרעשט, די קינדײט, דער רעהוט,
 וועלכער גיסט זיך אַרײן אינעם דניעסטער, די ציגן אפילו,
 וועלכע מיר פלעגן קענען אויך זייערע נעמען; דער שבת-קודש,
 דער יום-טוב, די שטילע, רוֹיקע, נישט-איילנדיקע בירגער, וועל-
 כּע אונטערשיידן זיך פון אונדז - יונגע אויפגערודערטע, וואָס
 איילן זיך - פאַרוואָס, ווייס איך נישט. זיי האָבן געגלויבט
 אין אַ ליכטיקער צוקונפט. אַזוי האָבן זיי געפירט זייער יידישן
 לעבן, ווי סײַהאַבן געלעבט זייערע עלטערן און אור-עלטערן. פון
 דאָרט זײנען מיר אַנטלאָפן און וואָס האָבן מיר דערגרייכט?
 איך לעב דאָ אין טאַראַנטאַ, אַבער מיט דער נשמה, בין איך
 נאָך דאָרט אינעם שטעטל קאַפּרעשט און דאָס וועט מסתמא
 זיין מײן גאַנצן לעבן. . .

מיין היים-שטעטל

(אויסצוג פון אַ גרעסערער פּאָעמע)

געווען איז אַ שטעטל ערגעץ-ווי דאָרט --
מיקען דערציילן וועגן דעם מיט איין וואָרט:
געווען זיינען דאָרטן געוועלבער און קלייטן,
און מיידלעך יידישע שיין ווי די קווייטן.

שלאַנקע יינגלעך -- שטאַל און אייזן --
שטענדיק גרייט ווונדער צו באַווייזן.
געווען איז אַ שול דאָרט פאַר געבעט און תפילה,
און אַ מיל אויף צו מאַכן מעל אפילו.

זיסע פרוכטן -- דאָ און דאָרטן,
וויינטרויבן וואַקסן מְבַל הַסאַרטן.
באַרימטע וויינען -- פולע פעסער,
איינער איז פון צווייטן בעסער.

די ערד באַאַרבעט לאַנגע יאָרן כסדר,
מיט מי און מיט קענטעניש האָט אַיעדער,
אפילו אָן אַ טראַקטאָר, אָן מאַשינען --
ווי האַניק וואָס סיווערט געמאַכט פון בינען.

געלעבט אַט אַזוי אויף בעסאַראַבער ערד;
מיט פּראַצע ערלעכער -- געווען איז באַשערט.
רויַק, שטיל, אָן פּלאַנטער און אָן זאַרגן,
נישט געוואַלט טראַכטן וואָס ברענגען וועט דער מאַרגן.

געפירט אַ שיין לעבן אונטערן בלויען הימל,
אַן אַ גערויש און אַן אַ געטומל.
דער טאָג איז העל, די נאַכט איז טונקל.
יעדער געלעבט זיך אין זיין אייגן ווינקל.

און ווען געמאַכט זיך, ס'איז עפעס געשען -
אַ שיינע שמחה אָדער אַ לוויה געווען -
האַבן אַלע פון דער שמחה געשעפט נחת,
און געזעסן שבעה צוזאַמען, בַּיַד-אחת.

כמאַרעס אויפן הימל, די פויגל פול מיט שרעק,
צוזאַמען מיט די יידן פון שטעטל אַוועק.
פאַרטיליקט געוואָרן דורך הונגער און נויט -
פריי געבאַלעבאַטעוועט האָט דאָרט דער טויט!

אַט יענע יאָרן - יענע שיינע צייטן,
דערמאַנען מיר היינט דאָ פון דער ווייטן.
די פריידן, די ליידן, וואָס האָבן דאָרט געטראָפן -
דאָך נישט פאַרלוירן דעם גלויבן און דאָס האָפן.

ווינטער אין שטעטל (צייכענונג פון נחום אַלפערט)

זכרונות פון הילף און דערמוטיקונג אין די אלטע יידישע שטעטלעך

אין מיין עסיי דאָ וויל איך, אַז עלטערע לייענער, ווי אויך יונגערע זאָלן לייענען, וויסן און זיך דערמאָנען, ווי מיר יידן האָבן אַמאָל געלעבט אין די קליינע שטעטלעך פון בע-סאַראָביע, רומעניע, פּוילן, אוקראַינע און רוסלאַנד.

אין מיין עלטער (קרוב צו אַכציק) פאַרגעסן זיך טייל-מאָל געשעענישן פון מיט אַ יאָר צוריק, אַ חודש צוריק, אָדער נעמען פון נאָענטע חברים ווערן אַפילו אויף אַ וויילע פאַר-געסן. אָבער דאָס וואָס כּווייל דאָ דערציילן איז אַ טייל פונעם לעבן אין די אַלטע צייטן, וואָס שטייט נאָך פאַר מינע אויגן. דאָס זיינען בילדער פון אמתער פריינדשאַפט און הילף, וואָס יידן אין די קליינע שטעטלעך האָבן אַרויסגעוויזן איינער לגבי דעם צווייטן אין דער צייט פון נויט.

סיפּלעגן געשאַפן ווערן אינסטיטוציעס ווי: „עזרת חולים“ צו קענען העלפן ברידער און שוועסטער בשעת אַ קראַנקייט; „גמילת חסדים“ ווי יידן פּלעגן באַרגן געלט אין אַ נויט, כדי צו עפענען אַ קלייטל, קויפן אַ שטיבל, חתונה מאַכן אַ מיידל און פאַר אַנדערע נויטווענדיקע פּאָלן. ביי יעדן ייד איז געווען אַ חוב צו געבן צדקה פאַר אַרעמעלייט, אַרויסהעלפן די שטאַטישע אַרעמע יידישע איינוווינער, זיי זאָלן האָבן פון וואָס צו לעבן. דאָס ווייכע יידישע האַרץ האָט גע-עפנט די האַנט און געגעבן אין דער פּוישקע פון „מאיר בעל הנס“.

* * *

כוויל דאָ דערמאָנען עטלעכע עפיוזאָדן פון יענע יאָרן, וועלכע כגעדענק נאָך זייער גוט. ס'איז פאַר קיינעם נישט גע- ווען קיין סוד, אַז ביי אונדז אין שטעטל זיינען געווען קבצנים, און נישט גלאַט אַזוי קבצנים, נאָר אַזעלכע, וואָס האָבן געקענט גיין אין אַ פאַרמעסט בנוגע אַרעמקייט מיט אַן- דערע שטעטלעך פון בעסאַראַביע. . . מילא, צו באַזאָרגן דאָס טעגלעכע שטיקל ברויט, אַדער אַ שטיקל חלה פאַר שבת און יום-טוב, האָבן זיך געפונען בעלי-רחמים. אָבער ווען די קינדער האָבן אָנגעהויבן וואַקסן, קיין עין הרע, ווי אויף הייוון, דאָן האָט זיך אָנגעהויבן די אמתע זאָרג, וואָס האָט געטראָגן גאָר אַן אַנדערן כאַראַקטער. אַט וואַקסט אויס אַ מויד און צוואַ- מען מיט איר - אַ בינטל דאגות. . . אין יענע צייטן איז ביי יידן דאָס חתונה-מאַכן אַ קינד, איבערהויפט אַ מיידל, געווען אַ לעבנס-פראַגע. מען האָט באַדאַרפט געלט אויף חתונה- הוצאות, נדן, קעסט, אַ דירה, פרנסה; דערנאָך, ווען ס'קומען אייניקלעך א.א.וו. אַט אַזעלכע זיינען געווען נישט ווייניק.

עס האָבן זיך געפונען גוטע מענטשן, וועלכע האָבן זיך איינגעשפּאַנט אין דער הילף. ביי אונדז האָט איר אָפט גע- קענט טרעפן אין די געסלעך די פרוי לאהקע בוזשאקער, אַדער ווי מיפלעגט זי רופן: לאהקע די „קאַצעבטע“, ווייל איר מאַן איז געווען אַ קצב. כאַטש זי איז געווען אַ דיקע, אַ שווער- וואַגיקע, און דאָס אַרומלויפן איז איר געווען אַ ביסל שווער- לעך, האָט דאָס איר נישט צוריקגעהאַלטן צו באַזוכן כמעט יעדן טאָג אַן אַנדער ווינקל פון שטאָט, וווּ ס'האָבן געווינט אַרעמע, נויטבאַדערפטיקע יידן, ספעציעל די הייזער וווּ ס'האָבן זיך געפונען בתולות, גענוג אַלט פאַר חופה וקידושין. . . לאהקעס מאַן, לייזער קצב, האָט קיינמאַל נישט געשטערט זיין פרוי אַנצוגיין מיט איר ווילטעטיקער אַרבעט.

לאהקע האָט געהאַט פיל באַקאַנטע יידן אין די אַר- מיקע דערפער נאָך פון די צייטן, ווען זי פלעגט אַרבעטן ביי איר פּאָטער אין רעסטאָראַן. די גאַנצע סביבה האָט געקענט לאהקען פון יענע צייטן און האָבן בייגעשטייערט אויף „הכנסת כלה“ מיט אַ ברייטער האַנט. לאהקע איז געווען, ווי מען קען זאָגן, די „מאַמע“ פון די אַרעמע מיידלעך אין נויט. . . צו דער אַרבעט האָט זי אויך געהאַט עטלעכע שטאַטישע פרויען, וואָס האָבן איר צוגעהאַלפן. ביז מהאַט דאָס מיידל נישט חתונה געמאַכט, האָט מען זיך נישט באַרויקט.

די אַרעמע מיידלעך פלעגן זיך אַריינכאַפן אין די שפע-
טע שעהן, האַלב שעמעוודיקע, צו לאהקען דורך דער הינטער
טיר, אַ שמועס צו טאָן, אַנטאַפן דעם דופק, ווי דער ענין
האַלט. . . (די ערשטע באַגעגענישן צווישן אַ פאַרפאַלק, זיינען
געוויינלעך געווען ביי לאהקען). אַז גאַט האַט געהאַלפן און
סיאזי געוואָרן אַ שידוך, און לאהקען מיט די פרויען איז גע-
לונגען צונויפצושטעלן דאָס גאַנצע „קלאַפּערגעצייג“, אַלץ גרייט
צו דער חתונה, האָבן זיך אַנגעהויבן די חשבונות און דאָס
פלאַנירן אַלץ כּדת וכּדין. דער עיקר – דאָס מיידל זאָל נישט
פאַרשעמט ווערן, חלילה. . .

אויף דער חתונה האַט זיך לאהקע געפאַרעט ווי אַן
אמתע מחותנתטע, אַ צופרידענע, אַ פריילעכע, פון דער גוטער
זאָך, וואָס זי האַט אויפגעטאָן. מסתמא טאַקע אַפּגעשפאַרט
פאַר זיך אַ ביסל עולם הבא.

דאָס איז מיר אַלץ גוט באַקאַנט. איך האָב אין
ישראל געטראָפן עטלעכע פרויען, וועמען לאהקע האַט טאַקע
געהאַלפן אין ענלעכע נויט-פאַלן. זיי האָבן גערעדט וועגן איר,
ווי זי וואָלט געווען זייער אייגענע מאַמע. זיי האָבן דערביי גע-
וונטשן לאהקען אַ „ליכטיקן גן-עדן“ פאַר אירע גוטע מעשים.
סיאזי כּדאי צוצוגעבן, אַז לאהקע האַט ביי זיך אויפגעהאַדע-
וועט איר פאַרשטאַרבענער שוועסטערס טעכטערל, וועלכע איז
געבליבן אַ יתומה, אַלט זייענדיק בלויז 9 חדשים. זי האַט
דאָס מיידעלע, מאַניע, דערצויגן און חתונה געמאַכט, ווי
סיוואָלט געווען איר אייגנס.

לאהקע איז געווען נאָר איינע אַזעלכע פון אַ צאָל מע-
נער און פרויען אין שטעטל, וועלכע האָבן זיך אַפּגעגעבן מיט
צרכי ציבור. זאָלן זייערע אַלע נעמען און גוטע מעשים ווערן
געבענטשט און דערמאַנט ווערן צום גוטן מיט כּבוד. זאָל זייער
שם-טוב פאַרבלייבן אויף אייביק אין זכרון.

* * *

אין אַלע צייטן, אפילו אין די מלחמה יאָרן, האַט אַ
גרויסער טייל יידישע איינוווינער פון די דערפער, שטעט און
שטעטלעך פון בעסאַראַביע, רומעניע, פוילן און רוסלאַנד זיך
אויסגעצייכנט מיט הילף אין צייטן פון נויט, טראַץ דעם, וואָס

זיי אליין זיינען געווען אויף גרויסע צרות. דאָס איז געשען אויך אין דער לעצטער מלחמה.

די שווערע, טראַגישע מלחמה-צייטן האָבן געלאָזט אַ טיפן ווונד אין טויזנטער יידישע הערצער. אַ וואַרעם וואָרט און קאַנקרעטע הילף אין יענער צייט איז געווען זייער נויטיק. דאָ פּאָלגן נאָך עטלעכע אומפאַרגעסלעכע, טראַגישע פּאַלן, איבערגעלעבטע אין די שווערע טעג פון וואַנדערונג („עוואַקואַ-ציע“) אין ווייטן רוסלאַנד.

דער דייטשער מערדער האָט שוין פריער געלאָזט הערן זיינע חיהשע טריט. זיינע קוילן-וואַרפערס האָבן זיך אַ לאַז געטאָן איבער די קעפּ פון די בירגער און געשיט זייער פייער. די שרעק אויפן יידישן געסל אינעם שטעטל איז געווען אומגע-הויער שטאַרק. די יידישע באַפעלקערונג האָט געקלערט: וואָס טוט מען? . . . ווהין לויפט מען? . . . די ידיעות, אַז די בעס-טיאַלע נאַצי-מאַשין דערנענטערט זיך, האָבן אָנגעוואָרפן אַ גרויסע אימה אין די הערצער פון גרויס און קליין. פיל, פיל שווערער איז געוואָרן די לאַגע ווען די רומעניש-דייטשע עראַ-פלאַנען האָבן זיך געהערט אין די הימלען און געוואָרפן אין אַלע ווינקלען פייער און חורבן.

אין דער צייט האָבן מיר, 14 אָרטיקע טעלענעשטער יונ-געלייט, באַשטימט פרייוויליק זיך צו מאַביליזירן אין סאַווע-טישן מיליטער קעגן דעם יידישן שונא. מיין פרוי איז געבליבן אליין מיט אַ זעקס-חדשימדיק קינד. די פּאָלגנדיקע געשעענישן האָט מיר דערציילט מיין פרוי, נאָכדעם ווי מיר האָבן זיך ווידער פאַראייניקט נאָכן קריג:

אין אַ געוויסן טאַג איז געקומען אַ פרוי, אַ מאַלדאָוואַנקע, וועלכע האָט אַלע יאָרן באַדינט די משפּחה פו-נעם אַדוואַקאַט סטרולאַוויטש, זי האָט געהייסן פּאַנאַגיצע. האָט זי דערציילט בסוד-סודות, אַז די 2 ברידער, מאַלדאָוואַ-נען, מיטן נאָמען זאגארניאן, האָבן באַשלאָסן צו הרגענען מיין פרוי און קינד, מאַטיווירנדיק דאָס, וואָס אין דער צייט ווען כּהאַב געאַרבעט אין דער פירערשאַפט פונעם קאָמונאַלן סאַ-וועט איז זיי עפעס נישט געפעלן געוואָרן. כּיבין שוין דאָן געווען אַ לערער אין אַ שולע און שוין נישט געהאַט קיין שום שייכות מיט דעם.

די געשיכטע האָט אויך געהערט די פּאַמיליע סטרולאַ-

וויטש. ווי אמתע גוטע פריינד האָבן זיי אַריינגעזעצט מיין פרוי מיטן פיצעלע קינד אין אַן עוואַקואַציע-וואַגן צוזאַמען מיט זיי, און טאַקע אַ דאַנק זיי זיינען מיין פרוי און קינד געראַטעוועט געוואָרן פון אַ זיכערן טויט. שלעפנדיק זיך אין טרויער און אין געפאַרן האָט מען זיך געטיילט מיטן לעצטן שטיקל ברויט. געפאַרן אויף גאַטס באַראַט נישט וויסנדיק ווהין, בלויז מיט גלויבן און האַפענונג.

* * *

נאָך אַ פּאַל וועגן דער גוטסקייט פון יידן אין די מלחמה-יאָרן. מיין פרוי מיטן פיצעלע קינד איז געווען אין ווייטן קאַזאַכסטאַן, אין דעם קאַלכאַז „וואַראַשילאַוו“. זי איז קראַנק געוואָרן אויף טיפּוס און געווען כמעט צווישן לעבן און טויט. דאָ האָבן זיך געפונען טעלענעשטער יידן, וועמען ס'האַט גערירט דאָס האַרץ און זיי האָבן געהאַלפן מיין פרוי מיט אַלע מעגלעכקייטן. ענצע כּיילאַמסקאַיאַ האָט גענומען דאָס קליינע נפּש צו זיך און עס געהאַלטן ווי אַ מוטער. חיים ברונשטיין, מויסעי קאַגאַן און אברהם בענדער האָבן צונויפגע-שטעלט אַ מנין יידן און צוגעזעצט מיין קראַנקער פרוי דעם נאַמען „חיה“, ווי אַ סגולה צו געזונט און לאַנגע יאָרן. און אפשר אַ דאַנק דעם איז זי געבליבן אַ לעבעדיקע מוטער צו דעם קינד, וואָס איז אויך געראַטעוועט געוואָרן.

* * *

צום סוף פון דער מלחמה האָט זיך מיין פרוי מיטן קינד אומגעקערט אינעם שטעטל טעלענעשט. פאַרנדיק אין וואַ-גאַן לעבן טשקאַלאַוו, האָבן רוסישע גנבים איר גרינגער גע-מאַכט דאָס פאַרן. זיי האָבן ביי איר צוגענומען דעם טשעמאַדאַן מיט אַלץ, וואָס זי האָט פאַרמאַגט. זי איז גע-בליבן נאָר מיטן קינד און דאָס וואָס זי האָט געטראָגן אויפן לייב. זי איז אַנגעקומען אין שטעטל צו איר ברודער משה סאַראַקער. ער מיט זיין פרוי און טאַכטער פּאַליוניע זיינען גע-לעגן קראַנק אויף טיפּוס. דאָס האַרץ פון אַ שכנה, פייגע אקשטיין, איז זייער גערירט געוואָרן. זי האָט אַריינגענומען צו זיך מיין פרוי און איר געגעבן אַ צימער. „דאָ קענט איר זיין

ביז אייער מאן וועט קומען פונעם שפיטאל. (איך בין דאן גע-
לעגן אַ פאַרווינדעטער אין אַ מיליטער שפיטאל אין גאַרקי אין
אַ זייער קריטישער לאַגע אַרום אַ יאָר צייט). פייגע האָט באַ-
האַנדלט דאָס קינד ווי זי וואָלט געווען איר אייגענע מוטער.
אַזעלכע גוטע מענטשלעכע באַציונגען און אַזעלכע וואַרעמע
יידישע ווערטער קען מען הערן נאָר ביים יידישן פּאָלק.

* * *

און צום סוף נאָך אַ רירנדיקער פּאַקט: זאלמינע וואַ-
סילקאָוסקי, אַ טעלענעשטער איינוווינער, איז געפּאָלן אין דער
מלחמה. זיין פרוי הענע האָט זיך עוואַקוירט מיט אירע צוויי
מיידעלעך, 4 און 6 יאָר אַלט, אין טיפּן קאַזאַכסטאַן. ביים
סוף פון קריג איז זי צוריקגעקומען אין שטעטל. ביי אײן
סטאַנציע זעצט זי אַוועק די קינדער און לויפט נעמען אַ ביסל
וואַרעם וואַסער -- דאָן דאָס איינציקע מיטל צו דערהאַלטן די
נשמה. איבערגייענדיק די רעלסן, ווערט זי דערהרגעט פון אַ
לויפנדיקן צוג. די קינדער ווערן איבערגעשיקט קיין בעלז,
מאַלדאַוויע, אין אַ קריסטלעכער קינדער-היים.

מיין פרוי, אין אירע אייגענע צרות, האָט די געשיכטע
פאַרקלעמט ביים האַרץ. זי און נאָך אַ פרוי, ש. בורמאַן, פּאָרן
אַהין און נעמען אַרויס די צוויי קליינע קינדער פון דער קי-
דער-היים. מיין קראַנקער שוואַגער נעמט די עלטערע צו זיך;
די יונגערע נעמט צו זיך אַן אַנדער ייד, מאשבײַץ. אַזוי האָט
מען אָפּגעראַטעוועט צוויי יתומות פון אונטערגאַנג.

אַזעלכע פּאָלן דאַרפן און קענען נישט פאַרגעסן ווערן.
זיי זיינען אַ סימבאָל און שטאַלץ פונעם יידישן פּאָלק. זיי
וועלן אויף אייביק בלייבן ווי אַ ביישפּיל פון יידישער און
מענטשלעכער גוטהאַרציקייט.

מײן זײדע דור

כאַטש מײנע האָר זײנען שוין גרוי געוואָרן
און אַוועק פון מיר זײנען מײנע יונגע יאָרן,
אַ שווער פעקל דורכגעטראָגן מיט מײן דור,
אַבער דיך נישט פאַרגעסן אפילו אויף קיין האָר.

איך זע דיך איצט פאַר מײנע אויגן,
ווי דו זיצט איבער דער גמרא איינגעבוין.
דו לערנסט כסדר מיט גרויס התלהבות,
יעדן טאָג אין יאָר און אפילו שבת.

ביסט געווען פול מיט גלויבן אינעם בורא.
טאָג און נאַכט -- געלערנט זיין תורה.
און וועגן פרנסה פאַרן היינט און מאָרגן,
זיך פאַרלאַזט אויף גאַט -- ער וועט באַזאָרגן.

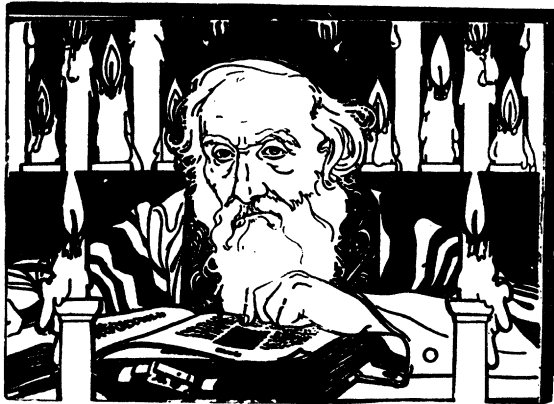
דו האָסט קיין וויכּוּחַ נישט געפירט מיט גאַט,
געהיטן האָסטו זיין תורה און זיין געבאַט.
דיין גאַנץ וועזן געווען איז פול מיט גלויבן
אין אייביקן גאַט, אין דעם „וואָס לעבט אויבן“.

דו האָסט נישט געקענט זיצן און רוען,
שטענדיק געזוכט עפעס צו טוען.
ווען דער טאָג איז קורץ, דו האָסט געטראַכט,
ווי אַזוי באַרגט מען עטלעכע שעה פון דער נאַכט.

אַלץ איז געווען ביי דיר אויף חידוש --
דאָס אָפּהיטן דעם שבת, דאָס מאַכן דעם קידוש.
דיין כבוד כיוועל קיינמאָל נישט פאַרגעסן,
ביי דער מזרח-וואַנט אין שול דו ביסט געזעסן.

צו קריגן אַ מצווה ביסט אויסגעגאַנגען מיילן,
פאַר אַרעמע מענטשן צדקה צו פאַרטיילן.
ברויט אין דער וואַכן, אויף שבת אַ שטיקל חלה,
פאַר אלמנות, יתומים און פאַר „הכנסת פלה“.

געטראָגן האָסטו שטענדיק אַ ריינע קאַפּאַטע,
אויסגעפּוצטע שיך אפילו אין דער בלאָטע.
דיין בערדל, די פאות כגעדענק נאָך פון יאָרן.
געבליבן ביסטו, זיידע, אין מיין האַרץ און זכרון.

צוויי ברידער זוכן פרייהייט און גלייכהייט. . .

די געשיכטע האָט זיך פאַרלאָפן אין די יאָרן, ווען דער היטלעריזם האָט זיך שוין פאַרזיכערט זיין בלוטיקע הער-שאַפט, -- פאַרפעסטיקט זיך אין דייטשלאַנד, און אָנגעהויבן פאַרשפּרייטן זיין נעץ איבער אייראָפּע. דעמאָלט האָט זיך אין רומעניע געגרינדעט די מערדערישע אָרגאַניזאַציע, „די אייזערנע גוואַרדיע“ אונטער דער אָנפירערשאַפט פון דעם רוצח זעליע קאַרדיאַנו. צווישן דער יידישער יוגנט האָט זיך דאָן געשאַפן אַזאַ בלאַנדזשענדיקע אַטמאָספּערע, ווען די יונגע מענטשן, איבערהויפט פון די קליינע בעסאַראַבער שטעטלעך, האָבן אָנגעהויבן זוכן „פּראָגרעסיווע“ וועגן פאַר זייער עקזיסטענץ. זיי האָבן נישט מסכים געווען מיט דעם טאַג-טעגלעכן לעבן פון זייערע קליינבירגלעכע עלטערן, וועלכע לעבן נאָר מיטן היינט. זיי האָבן געזוכט אַן אָרט, וווּ זיך אַהינצוטאָן, וווּ ס'הערשט אַן אַטמאָספּערע פון גלייכהייט און פרייהייט. . .

צוויי ברידער -- איציק און אייזיק האָבן זיך פאַר-טראַכט וועגן דער צוקונפט פון זייערע קינדער -- וואָס וועט זיין מיט זיי? זאָלן זיי ווייטער לעבן דאָ צווישן די אַנטיסע-מיטן, אין דעם לאַנד, וווּ סיבאַווייזן זיך און פאַרשפּרייטן זיך די וואַרצלען פון דעם פאַשיזם? נישט בעסער זיך אַריבער-פעקלען איבערן דניעסטער אין דעם לאַנד וווּ מ'בויט דעם סאַ-ציאָליזם, דאָרט וווּ זייערע קינדער וועלן זיין גלייך צווישן גלייכע. ס'איז דאָרט נישט פאַראַן קיין עקספּלאָאָטאַציע פון מענטש צו מענטש און ס'הערשט אַ גליקלעך לעבן. ס'האָבן זיך געפונען די נויטיקע פאַרבינדונגען צווישן זייערע חברים פון

דער אונטערגרונט באוועגונג ודי קאמוניסטישע באוועגונג אין דאן געווען אויסערן געזעץ. יענע האבן זיי געהאלפן - און אין א זומער-נאכט אין 1936, זיינען זיי אריבער מיט די פרויען און קינדער דעם דניעסטער, אריבערגעשוומען צו דעם סאוועטישן „גן-עדן". אז דארט איז ממש א גן-עדן - וועגן דעם האט מען געקענט הערן אויף דער מאסקווער און קיעווער ראדיא. זיי האבן אליין דאס געהערט און געלייענט די פראקלאמאציעס. נאר, פארוואס איז עפעס דא נישט אזוי באקוועם? אויף יעדן טריט און שריט, זיינען פאראן אזעלכע פארדעכטיקע בליקן, אויספארשונגען, און א סוף, אין פארלויף פון דער גאנצער נאכט, און ביזן ווייסן טאג אריין?

ס'האבן זיך אין זיי אריינגעכאפט מוראדיקע געפילן, אומרויקייט, נערוועזיטעט. איינמאל האט זיך געלאזט הערן אין אייזיקס אויערן אזא שטימע: „אט זיינען די „זשידעס" אָנגע-פארן, נאכוואס? ווער דארף זיי דא האבן? ווייניק זיינען זיי פאראן ביי אונדז?

פלוצים, אין אן אומגעריכטער שעה, האט מען זיי אַלע-מען צונויפגענומען צוזאמען מיט נאך א גאנצער גרופע, און זיי „ארויסבאגלייט" קיין קאזאכסטאן. דארטן האבן זיי זיך איינגעשטעלט, געקומען צו זיך, מיינענדיק, אז מיט דעם איז אלץ פארענדיקט. סוף פל סוף, וועלן זיי ארבעטן, לעבן אין דער סאוועטישער געזעלשאפט. זיי זיינען געווען איינגעגלויבט אין דער סאוועטישער אנפירערשאפט, אז פון איצט אן און ווייטער, וועט אלץ זיין פונקט ווי זיי שטעלן זיך פאר.

אין איין פרימארגן פאר זון-אויפגאנג, איז צו זייער הויז, ווו ס'האט געווינט אייזיק צוגעקומען א שווארצע מאַ-שין, פון וואָנען ס'זיינען ארויסגעקומען דריי מענטשן אין איינ-פאכע בירגער-מלבושים און באפולן אייזיקן און זיין פרוי אויף שנעל זיך אריינצוזעצן אין דער מאַשין. געבליבן איז אין הויז נאר די קליינע דריי-יאָריקע אַסיאַ, וועמען די עלטערן האבן קוים באוויזן צו שענקען דעם לעצטן קוש. די זעלבע שווארצע מאַשין האט זיך באוויזן ביי דעם שכנישן הויז, ווו ס'האט געווינט איציק און זיין פרוי. דארט האט זיך איבער-געזורט די זעלבע באפעלערישע „צערעמאָניע". אין זייער הויז איז געבליבן דער זיבן-יאָריקער זונדל. ער האט אויך ביים גע-זעגענען זיך פון די עלטערן באַקומען זייער קוש. זיינע גע-שרייען און גוואלדן האבן זיך געהערט ווייט אַרום און אָפגע-

קלונגען אין די אויערן פון איציקן מיט זיין פרוי. ביידע פאָר-
לעד זיינען פארדעכטיקט געוואָרן אין שפיאָנאַזש-אַקטיוויטעטן,
געשיקטע פון אויסלאַנד.

די ערשטע פאָר, אייזיק מיט זיין פרוי, זיינען לויט
דער באַשטימונג פון דער מאַכט, דערשאַסן געוואָרן. איציקן
מיט זיין פרוי, פאָר דער זעלבער באַשולדיקונג (סיאַזי נישט
פאַרשטענדלעך פאַרוואַס) האָט מען פאַראורטיילט אויף 10 יאָר,
אין אַ שטרענגן לאַגער, באַזונדער אים און זיין פרוי. אויפן
צווייטן טאָג איז נאָכאַמאַל צוגעפאַרן די שוואַרצע מאַשין,
מיהאַט צונויפגערופן די שכנים, און זיי געוואָרנט: אַז אויב
סיוועלן זיך מענטשן פון זיי דערוויסן עפעס, וואָס זיי האָבן
געזען, וועלן זיי דערשאַסן ווערן, ווי פאַררעטער פון זייער
לאַנד. די קינדער האָט מען פאַרנומען און אַוועקגעפירט אין
פאַרשיידענע קינדער-היימען, יעדן באַזונדער. אין די פּראָטאַ-
קאַלן, איז געשריבן געוואָרן וועגן די קינדער: „געפונענע אויף
דער גאַס קינדער, וועלכע זיינען איבערגעלאַזט געוואָרן פון
אומבאַקאַנטע עלטערן“. זיינען די קינדער אַזוי געוואַקסן נישט
וויסנדיק איינער פונעם אַנדערן, געלערנט אַ מלאכה אין דער
מלוכה-שולע. אַז זיי זיינען אַ ביסל עלטער געוואָרן, האָט זיי
אַלץ געעקבערט דער געדאַנק: פאַרוואַס זיינען זיי פאַרוואַרפע-
נע, אומבאַהאַלפענע, פאַרגעסענע יתומים?

איציק האָט פאַרענדיקט זיינע פאַראורטיילטע 10 יאָר,
און האָט זיך אומגעקערט צו זיין געבוירן-אַרט מאַלאַדאוויע. ער
האַט אַקטיוו גענומען זוכן די שפורן פון זיין משפחה. האָט ער
אַנגעהויבן שרייבן אין אַלע אינסטאַנצן, געריכט-אַנשטאַלטן, אַנ-
געהעריקע אינסטאַנצן, וועלכע האָבן אַ שייכות צום ברודערס
שיקזאַל, פון וועלכן ער האָט קיין אַנונג נישט געהאַט, און
אודאי נישט פון די קינדער אויך.

איציקס עקשנותדיקייט האָט זייער צערייצט די סאַווע-
טישע מאַכטהאַבער. האָט מען נאָכאַמאַל פאַרשיקט איציקן
אויף אַ צווייטן טערמין פון 7 יאָר אין אַ שווערן לאַגער. אויב
ער האָט פריער געוויסט, אַז מיהאַט אים פאַררעכנט פאַר אַ
שפיאָן פון אויסלאַנד, האָט ער דאַסמאַל גאַרנישט געוויסט,
אין וואָס ער ווערט באַשולדיקט, אפילו נישט וואָס מיהאַט
אים צוגעמשפט.

איציקס פרוי, זייענדיק זיכער, אַז איר מאַן וועט נישט
אויסהאַלטן דעם שווערן רעזשים אין דעם שוידערלעכן לאַגער

האַט, אַפּזיצנדיק אירע 10 יאָר, חתונה געהאַט דאָס צווייטע מאָל פאַר אַ גרוזין, מיט וועמען זי האָט פאַרבונדן איר שיקזאַל נאָך זייענדיק אין סיביר. זי איז מיט אים געפאָרן קיין גרוזיע, אין דער שטאָט קוטאַיסיאַ, נאָר איר זון האָט זי געזוכט און אים געפונען, גענומען אים צו זיך און אים פאַר-שריבן אויף דער פאַמיליע פונעם נייעם מאָן. דעם זון האָט זי נישט דערציילט פון זיין יידישן אַפּשטאַם. ער איז געוואָרן אַ טאַקער, חתונה געהאַט מיט אַ רוסישער פרוי.

אינעם לאַגער, דאָס צווייטע מאָל, האָט איציק זיך זייער באַפריינדעט מיט צוויי יידישע חברים, אויך פון מאַלדאָ-ווע. דורכגעדרונגענע מיט גוואַלדיקער שנאה צו דער סאַוועטי-שער מאַכט, האָבן אַלע זיך געגעבן אַ שבועה: אַז ווען זיי וועלן אויסגעלייזט ווערן און קומען אויף דער פרוי, זאָלן זיי אַנטלויפן פון רוסלאַנד.

אַז איציק האָט זיך אומגעקערט נאָך דעם צווייטן „אַפּזיצן“, האָט ער זיך אומגעקערט געוויינטלעך קיין מאַלדאָ-ווע. ער האָט דאָרט חתונה געהאַט פאַר זיינער אַ פריינדין, נאָך פון קינדווייז-אָן. איציק האָט זיך נישט געקענט אַפּזאַגן פון זוכן זיין משפּחה. ער האָט נאָכאַמאַל אַנגעהויבן שרייבן אין אַלע אינסטאַנצן, געזוכט זיין זון. ער האָט זיך פאַרגע-שטעלט, אַז מיהאַט אים אַריינגעגעבן אין אַ קינדער-היים און אַז ער איז לעבן געבליבן ערגעצווו. האָט ער זיך דערווסט דורך זיינע חברים, אַז זיין פרוי האָט חתונה געהאַט און גע-נומען דעם זון צו זיך. באַלד איז איציק אַוועק קיין קוטאַי-סאַ, דאָרט האָט ער געפונען זיין זון, וועלכער האָט שוין חתונה געהאַט מיט אַ רוסישער פרוי און אויך זייערס אַ יינגעלע. איציק האָט דערציילט זיין זון פון זיין יידישן אַפּ-שטאַם, און זיין מוטער האָט דאָס באַשטעטיקט. איציק האָט פאַרלאַנגט, אַז דער זון זאָל אויסוויילן, צי ער וויל בלייבן אַ ייד און קומען צו אים. אַלע האָבן באַשלאָסן און אפילו דעם זונס רוסישע פרוי האָט אויך געגעבן איר הסכּמה, אַריבערצו-פאָרן צו זיין פאָטער. די מוטער, איציקס פריערדיקע פרוי האָט אויך געגעבן איר צושטימונג. נאָר זי אַליין האָט געזאָגט אַז זי איז אַלט, זייער אויסגעמוטשעט. וויל זי נישט צעברעכן איר פאַמיליע-לעבן און זי איז געבליבן מיט איר צווייטן מאָן אין קוטאַיסיאַ.

אינמאַל האָט איציק געשפּאַצירט מיט זיין צווייטער

פּרוי אין אַ גאס פונעם קוראַרט אין דער שטאָט טראַסקאַ-
וועץ, ווהין זיי זיינען געקומען אויף וואַקאַציע. איציק האָט
דאָ פּלוצים באַגעגנט זיין חבר פונעם לאַגער. דער גוטער
פריינד האָט איציקן געזאָגט אַזוי: פאַר צו קיין קישענעוו אויף
דעם אַדרעס, דאָרט וווינט אַ פּרוי, וואָס האָט געוווינט אין
קאַזאַכסטאַן ווי אַן עוואַקואירטע, גראַד אַ שכנה פון וואַנען
מיהאַט אייך אַלע פאַרנומען. זי ווייסט דעם גורל פון דיין
ברודער אייזיק און פונעם מיידעלע אַסיאַ, וועמען זיי האָבן
איבערגעלאָזט. איציק האָט איבערגעריסן זיין וואַקאַציע און
איז באַלד אַוועק אויף דעם אַנגעוויזענעם אַדרעס, צו דער
פּרוי.

זי האָט אים אַלץ אויסדערציילט מיט אַלע פינקטלעכ-
קייטן ווי אַלץ איז געשען. אויך אַז דאָס דריי-יאָריק מיידעלע
אַסיאַ, האָט מען אַריינגעגעבן אין אַ קינדער-היים. ווען זי
האָט פאַרענדיקט די שולע, האָט מען זי פאַרשיקט צו אַר-
בעטן אין אַ „זאַוואַד“ אויף דער פינלאַנדישער גרענעץ. דאָס
איבערשרייבן זיך מיט אַסיאַן האָט געפירט איציקס פּרוי און
זי האָט געטראַכט, אַז זי האָט מסתמא חתונה געהאַט מיט אַ
רוסישן מענטשן און זי וועט נישט גוט אויפנעמען די גאַנצע
געשיכטע, דערוויסנדיק זיך פון איר אַפּשטאַם. אַסיאַ האָט
טאַקע חתונה געהאַט מיט אַ רוסישן בירגער און פון אים גע-
בוירן אַ יינגעלע.

ביי אַסיאַן איז געשען אַן אומגליק: איר מאַן איז זיך
געגאַנגען באַדן און איז דערטרונקען געוואָרן. אַסיאַ איז
שוואַנגער געבליבן מיטן צווייטן קינד. איצט איז זי נאַכאַמאָל
פאַרבליבן עלנט ווי אַ שטיין, אָן אַ פריינד, אָן אייגענע, דערצו
אין גרויס אַרעמקייט. פּלוצים דערלאַנגט איר דער פאַסט-טרע-
גער אַ בריוו פון דער ווייטער מאַלדאַווע. זי דערוויסט זיך
וואָס ס'איז געשען, עמעצער אינטערעסירט זיך גאָר מיט איר
שיקזאַל, עמעצער זוכט זי, מ'שרייבט גאָר צו איר, נאָך מיט
אַזעלכע איידעלע אויסדרוקן, פינע ווערטער, נאָענט צום
האַרצן. זי האָט דאָס אין איר לעבן קיינמאָל נישט געהערט,
קיינמאָל דאָס נישט דערפילט און דאָס האָט איר אַזוי
געפעלט אין לעבן. איז זי מיט דעם בריוו אַריינגעלאָפן צו דער
רוסישער שכנה (זי איז דאָרט געווען איין יידישקע און אפילו
נישט געהאַט קיין אַנונג וועגן איר אַפּשטאַם) צו האַלטן זיך
מיט איר אָן עצה וואָס צו טאָן. די פּויערטע האָט איר גע-

וואָרנט: „זיי פאַרזיכטיק, סײַנען פאַראַן נישט קיין פיינע על-טערן, וועלכע לאַזן איבער די קינדער אויף די גאַסן, דערנאָך, ווען זיי ווערן אַלט און נויטיקן זיך אין זיי, זוכן זיי אָפּ, ווענדן זיך צו זיי נאָך הילף“. באַקומענדיק אַזאַ דערקלערונג פון דער שכנה, האָבן אירע רייד אויף אַזוי פיל געווירקט, אַז אַסיאַ איז פאַרבליבן אונטער איר איינפלוס. זי האָט גלייך אָן-געשריבן אַזאַ ענטפער: איך האָב נישט קיין שום פריינד, וואָס פלוצים, און פון וואָנען האָט איר געקראָגן מיין אַדרעס? דער בריוו אייערער איז עפעס פול מיט חשד.

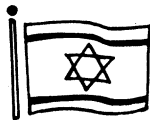
אַזאַ אומפריינדלעכער ענטפער פון אַסיאַן האָט געקענט אַנטוישן יעדן איינעם, אָבער נישט איציקן. ער איז איבערצייגט געווען, אַז זי איז זיין אומגעקומענעם ברודערס קינד אַסיאַ. שיקט ער אַוועק אַ טעלעגראַמע מיט אַ באַצאַלטן ענטפער -- „שיק מיר דיין פאַמיליע-נאָמען פון מיידלווייז“. האָט זיך גע-מאַכט אויף דער פּאָסט אַ מיספאַרשטענדעניש מיט אַן אַרבע-טער, און די טעלעגראַמע איז פאַרפאַלן געגאַנגען. איציק האָט אַפּגעוואַרט נאָך 10 טעג און ער האָט אַסיאַן אַרויסגערופן דורכן טעלעפּאָן אויף אַ געשפרעך: זאַג מיר אַסיאַ, ווי ביסטו פאַרשריבן? ווי איז דער מיידלשער פאַמיליע-נאָמען דינער? איז עס נישט אַקערמאַן? נאָך אַ קורצן שוויגן, האָט איציק דער-הערט אַ געשריי: אַי, אַי, סײַהאַבן זיך אַפּגעפונען מייע פריינד! איציקן האָט פאַרהאַלטן דער אַטעם. מער האָט ער נישט געקענט רעדן. דעם טעלעפּאָן האָט געמוזט איבערנעמען זיין נאָענט-שטייענדיקע פרוי. ביי אַסיען האָט זיך אַלץ אויסגעמישט -- דאָס רעדן מיט געוויין -- סײַאיז געווען קוים מעגלעך עפעס צו פאַרשטיין פון איר רעדן -- אָבער דאָך האָט זי געזאַגט: קומט צו אונדז -- איך צו אייך קען נישט קומען, כּיבין זייער אַפּגעשוואַכט. שיקט אייער אַדרעס, וועל איך מיך אַנשטרענגען באַקומען פאַר אייך אַ דערלויבעניש צו קומען, ווייל איך בין ביי דער גרענעץ. . . איציק מיט זיין פרוי האָבן איינגעקויפט צוויי וואַליזעס, מיט אַלעם גוטן -- קליידער און עסנוואַרג און זיך געלאָזט אין וועג אַריין. צוויי מעת-לעת געפאַרן. ווען איציק האָט געעפנט די טיר, האָט ער פאַר זיך געזען אַ יונגע פרוי. זי האָט פאַרמאַגט אַלע ענלעכע שטריכן פונעם דערשאַ-סענעם ברודער אייזיק. סײַהאַט זיך אַנגעהויבן אַ סדרה קושערייען, געמישטע מיט הייסע טרערן. די געשפרעכן האָבן זיך פאַרצויגן ביזן ווייסן טאַג אַריין. אַסיאַ האָט באַטראַכט

די בילדער פון איר יונגן פאָטער אייזיק וועמען די סאָוועטישע מאַכט האָט פאַרקירצט די יונגע יאָרן. זי האָט זיך צוגעהערט צו די דערציילונגען וועגן די צוויי ברידער, ווי זייערע האָפענונג-גען און שטרעבונגען האָבן זיך אויסגעלאָזט מיט אַזעלכע איבערלעבענישן; וועגן דעם טויט פון אירע עלטערן, וועגן דעם שוידערלעכן לעבן פון איר פעטער. נאָכדעם האָט אַסיאַ אויס-געשריגן אויף אַ קול: וווּ איר זייט, וויל איך אויך זיין מיט אייך, מיין לעבן וועט זיין נאָר מיט אייך!

דאָרטן אין שטאָט האָט זיך שנעל פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז אַסיאַ איז אַ יידישע פּרוי, ס'האָט זיך אָפּגעזוכט איר אייגענע משפּחה. ס'איז אַריבער אַ קורצע צייט, אַסיאַ האָט געבוירן דאָס צווייטע קינד, אַ מיידעלע. ס'זיינען געווען שוועריקייטן, מיטן צושרייבן איר קיין קישענעוו, האָט זיי איציקס אַ „לאַגער“-חבר זייער פיל געהאַלפּן. ער האָט געהאַט גרויסע פאַרבינדונגען דאָרטן. ס'איז געקומען די צייט, זיך אָפּ-צורוען פון די שרעקלעכע צרות און ליידן. שפעטער, האָבן זיך אָנגעהויבן הערן פאַלן, אַז מען באַקומט דערלויבענישן עולה צו זיין קיין ארץ-ישראל.

איציק האָט געהאַט אַ ברודער אין ישראל, וואָס איז אַהין געפאַרן נאָך פאַר דער מלחמה. האָבן זיי אַלע אַריינגעגעבן ביטעס פאַר אַ דערלויבעניש צו פאַרן קיין ישראל. ס'איז געווען נישט קיין גרינגער וועג אַהין. שווער איז געווען דאָס איינאָרדענען זיך אין לאַנד. נאָר אַלע שוועריקייטן זיינען שוין לאַנג פאַרביי.

איציק מיט זיין פּרוי, זיין זון מיט דער משפּחה, אַסיאַ די פּלימעניצע מיט אירע צוויי קינדער -- אַלע דערוואַקסענע אַרבעטן אין ישראל -- די קינדער לערנען, רעדן פון קליין ביז גרויס אַ גוטן עברית אין פּרייען לאַנד ישראל.

אין ציגן-לאנד

וואָס איך וויל דערציילן אין מיין ליד,
איז ריינער אמת, ווי איך בין אַ ייד.
עס איז נישט שייך זיך שפּרייטן מיט אַ ליגן -
עס גייט אַ שמועס דאָ וועגן די קאָפּרעשטער ציגן.

שלעכטע, גוטע און אפשר נאָך בעסערע,
יונגע, קליינע, אפילו די גרעסערע.
זיינען פלינק און שפּרינגען אין געלויף
איבער די געסלעך - גאָס אַראָפּ, גאָס אַרויף.

ווייסע, שוואַרצע, טייל מיט גרויסע פלעקן,
אין די ווינקלען, אין די ליקן, אין אַלע עקן.
זיי האָבן געבאַלעבאַטעוועט ביז העט-שפעט,
פונקט ווי געגאַנגען אין אַ ציגענעם געוועט.

פריי פאַר זיי דאָס שטעטל - גאַר אַ תּענוּג -
אויך ביי חיה-גיטלען אויפן גאַניק.
אַ שפּרונג ביי די קלויזן, ווי אויך ביי די מילן,
ווי נאָר ס'פאַרגלוסט זיך און ווען זיי ווילן.

געפילט זיך שטאַרק, מיט קרויזן אויפן שטערן,
קיינ מורא פאַר הינט, פאַר וועלף און פאַר בערן.
און ווען געיאָגט זיי האָט ווער מיט אַ שטעקן,
האָבן זיי ברוגז גענומען הילכיק מעקן.

א ציג איז דאך א מזיק - דאס לייקענען קען קיינער --
קריכט אומעטום, אויף העלצער און אויף שטיינער.
און אָפּט פּלעגט אַזעלכעס אויך פּאַסירן,
אַז אַרײַן זײ זאָלן טאַקע אין אָפּענע טירן.

זיי האָבן דעם שטעטל געגעבן אויך פיל נוצן,
פיל געשמאַקע שפייזן און אויך מילך שפּריצן.
נישט איינמאַל זיי פלעגן זיך אַרײַנמישן,
פּסח צום סדר, בײ די געדעקטע טישן.

לאַכן קלײנע, גרויסע, יעדער, יעדער אײנער,
ברוגז ווערן, חלילה, ווערט פון דעם נישט קײנער.
ציגן וואַקסן אין שטעטל שוין לאַנגע יאָרן,
ציגן-לאַנד פאַרבליבן אויף שטענדיק אין מיין זכרון.

דער בעל שם-טוב און טעלענעשטער וויין

איינמאל האָט זיך געיאָוועט אַ ייד אין שטעטל טעלענעשט און געשפּאַנט איבער די גאַסן. יעדער וואָס האָט אים געזען, האָט באַמערקט, אַז דער מענטש איז מיד פּון אַ ווייטן וועג. ער איז געווען אַ הויכער ייד, אָנגעטאַן אין פּויערישע מלבושים. ער האָט אויסגעזען אַן אָפּגעלאָזטער, ווי אַ פּשוטער גראַבער יונג. אויפן אַקסל האָט ער געטראָגן אַ פעקל מיט זאַכן, אפשר עסנוואַרג און מסתּמא אַ טלית און תּפילין. ווער ווייסט? . . . אַט אַזוי שפּאַנט זיך לאַנגזאַם דער ייד אויפן וועג, אויף די טראַטוואַרן. אויף זיין געזיכט איז צו באַמערקן אַ טרויעריקייט, אַ זאַרג. מיט ריטמישע טריט איז ער אַריין אין אַ שמאַל געסל און צוריק אַרויס פּון דאָרט; נאַכאַמאַל אַריין און צוריק אַרויס. עפעס אַדער עמעצן האָט ער געזוכט... ער האָט אויף אַ מינוט זיך פאַרהאַלטן ביי אַ הויז, אַרויס-גענומען אַ פּאַפּירל, דאָס באַטראַכט, עפעס אַ וואַרטשע געטאַן צו זיך. . . ווען עמעצער איז אים געקומען אַנטקעגן האָט ער יענעם אָפּגעשטעלט און אים שטיל געפרעגט וועגן אַן אַדרעס. נאַכדעם ווי ער האָט באַקומען דעם ענטפּער איז ער ווייטער געגאַנגען, ביז ער איז צוגעקומען צום הויז, וואָס ער האָט גע-זוכט. ער איז געבליבן שטיין אַ וויילע פּאַרן אַריינגאַנג, אַ ביסל געוואַרט. צום סוף געגעבן אַן איידעלן קלאַפּ אין טיר, איין מאַל און נאַכאַמאַל, ביז די טיר האָט זיך געעפּנט.

פאַר אים איז געשטאַנען ר' זוסע, אַ רייכער, בכבודיקער בעל-הבית פּון שטעטל. ער איז געווען אַן אייגנטי-מער פּון וויינגערטנער, אַ צדקה-געבער, באַקאַנט מיט מעשים טובים, און דערצו נאָך אַ קלוגער, געלערנטער אין חכמת

תורה.

ר' זוסע האָט איינגעלאָדן דעם יידן אין שטוב אַרײַן.
דער פרעמדער גאַסט האָט מיט דער רעכטער האַנט געקושט די
מזוזה און איז אַרײַנגעקומען אין סאַלאָן. ר' זוסע האָט אויס-
געשטרעקט די האַנט פֿאַר „שלום-עליכם“ און דער גאַסט, ווי
סײַפירט זיך, האָט אים געענטפערט „עליכם-שלום“.

ר' זוסע האָט פֿאַרבעטן דעם גאַסט צום טיש, אים
אויפגענומען מיט געבעקס און אַ טרונק לויטן מנהג פון
„הכנסת אורחים“. דער גאַסט האָט זיך געוואָשן די הענט, גע-
מאַכט אַ ברכה, און פֿאַרזוכט פונעם געבאַקענעם, נאַכדעם ווי
ער האָט געכאַפט אַ טרונק בראַנפן. ר' זוסע האָט באַטראַכט
דעם אורח און אין האַרצן געטראַכט: מסתמא קומט ער פון
ווייטע מקומות און לויט זיין קליידונג – אַ קבצן. ער נויטיקט
זיך אוודאי אין הילף. אפשר האָט ער אַ קראַנקן אין דער
משפחה, אָדער אַ טאַכטער וואָס איז שוין אין עלטער פון
ווערן אַ פלה. אַזוי ווי ר' זוסע איז אַ באַוווּסטער פילאַנטראָפּ
מיט אַ וואַרעם האַרץ און אַפּענער קעשענע, האָט זיך ביי אים
אַנגעצונדן אַ געפיל פון רחמנות און זאָרג פֿאַר דעם גאַסט. ער
האָט ביי זיך אין האַרצן באַשלאָסן: „מידאַרף העלפּן! . . .“

דער גאַסט האָט געעפנט דעם שמועס און געזאָגט:
„כײַן געקומען צו אייך מיט אַן אויפגאַבע. . . מיט אַ
שליחות פונעם בעל שם-טוב“. . . ר' זוסע, דערהערנדיק דעם
נאָמען האָט זיך אויפגעשטעלט, ברייטער צעעפנט די אויגן און
מיט איבעראַשונג אַ פּרעג געטאָן: „וואָס? פונעם בעל שם-טוב
צו מיר? . . . וואָס פֿאַר אַ זכות! זאָגט, זאָגט וואָס איז דער
ענין?“ דער אורח רעדט ווייטער: „סײַזי באַוווּסט, אַז איר זענט
אַ שומר מצוות און אַ בעל-הבית פון גערטנער מיט באַרימטע
וויינען; אייערע וויינען זיינען שטרענג אַפּגעהיטענע אין כשרות.
בעט דער צדיק ר' ישראל אַ ביסל פון אייער וויין, כדי מקיים
צו זיין די מצוה פון די ארבע כוסות אין דער סדר נאָכט פון
פסח און איין כוס פֿאַר אליהו הנביא, צו פֿאַרהייליקן דווקא
אייער געלויבטן, כשרן וויין“.

צו ר' זוסעס פרייד איז קיין גרענעץ נישט געווען. צו
די סוחרים פון שטעטל איז תיכף דערגאַנגען דער „נס“ מיטן
גרויסן כבוד, וואָס דאָס גאַנצע שטעטל האָט באַקומען. אַ
קלייניקייט – דער הייליקער צדיק, איינער פון די גרעסטע אין
אונדזער דור, דער בעל שם-טוב וועט בענטשן און פֿאַרהייליקן

דעם וויין פון טעלענעשט. . . און אויך אליהו הנביא וועט פארזוכן דעם טעם פונעם שטעטלדיקן וויין.

די ידיעה האָט זיך בליץ שנעל צעטראָגן ווי אויף פלי-געלעך. גרופעס איינוווינער פון שטעטל זיינען געקומען צו ר' זוסען אין הויז, כדי צו וואַרפן אַ בליק אויף דעם געשיקטן; זען מיט אייגענע אויגן דעם שליח פונעם גרעסטן, הייליקסטן מענטש אין יענע צייטן; אַנצורירן מיט דער האַנט אַן עק פון זיין מלבוש; אַ שמעק טאָן צו אים, ווייל אין דעם שליח מוז דאָך זיין כאַטש אַ פונק פונעם גרויסן צדיק, ר' ישראל בעל שם-טוב.

די איינוווינער זיינען אַרויס אין די גאַסן פון קליין ביז גרויס, מיט פרייד און געזאַנג: „ווי גרויס איז אונדזער זכות, וואָס דער הייליקער בעל שם-טוב וועט נוצן אונדזער וויין אויף פסח“. דער גליקלעכסטער פון אַלעמען איז, פאַר-שטענדלעך, געווען ר' זוסע. ער האָט זיך גענומען צו דער מצווה מיט גרויס התלהבות. מיט די אייגענע הענט האָט ער צוגעגרייט די כלים – אַלץ שטרענג כשר. ער האָט אַליין אויס-געקוועטשט די טרויבן, געמאַכט דעם וויין סיאָל זיין כשר למהדרין; געמאַכט זיכער, אַז קיין פרעמדע האַנט זאָל זיך נישט צורירן צום וויין און, חלילה, טריפה מאַכן.

ווען די גאַנצע צוגרייטונג האָט זיך פאַרענדיקט, האָט ר' זוסע געלאָזט וויסן דעם בכבודיקן גאַסט, אַז ער, ר' זוסע אַליין, וועט אים באַגלייטן אויפן וועג צו דער גרענעץ פון פאַדאָליע, צווישן כאַטין און קאַמעניץ, ביז צום גרויסן טייך פרוט. מען האָט איינגעשפּאַנט דעם וואָגן מיט צוויי שטאַרקע, רירעוודיקע פערד און ר' זוסע מיטן שליח זיינען אַרויסגעפאַרן אין וועג אַריין.

ווען ר' זוסע האָט זיך מיט אַ שטיקל צייט שפּעטער אומגעקערט אין שטעטל, האָט ער דערציילט זיינע נאָענטע, אַז דער שליח איז איינער פון די תלמידים פון בעל שם-טוב, אַ הויכגעשעצטער מאַן, אַ געלערנטער אין דער תורה. זיין יעדעס וואָרט איז אַ ראַזשינקע. ער האָט דערציילט ר' זוסען געשיכ-טעס און זאַכן, אין נאָמען פון בעל שם-טוב. עס זיינען אַריבער טעג, וואָכן און חדשים און אין בית מדרש און אין די קלייזלעך האָט מען נישט אויפגעהערט צו דערציילן געשיכ-טעס וועגן לעבן, זאַגעכצער און נסים פון ר' ישראל בעל שם-טוב.

ר' ישראל בן אליעזר -- דער בעל שם-טוב אָדער בעש"ט -- איז געבוירן געוואָרן אין 1700, ביי אַרעמע עלטערן אין אַקאָפּ, פּאָדאָליע. ער איז יונגער הייט פּאַרְתּוּמט געוואָרן. צו אַכצן יאָר האָט ער חתונה געהאַט און געצויגן אַן אַרעמע פרנסה אַלס מלמד, שול-שמש און שוחט. נאָך זיבן יאָר האָט ער, צוזאַמען מיט זיין פּרוי, זיך צוריקגעצויגן אין די קאַר-פּאַטן-בערג, דאָרט איז ער געוואָרן אַ שומר אין וועלדער. גלייכצייטיק האָט ער זיך אַריינגעטאַן מיט לייב-און-לעבן אין לערנען תורה און אין התבוננות. זיינע תלמידים פלעגן דער-צוילן וועגן די נסים, וואָס האָבן מיט אים געטראָפּן. ער אַליין האָט זייער ווייניק פּאַרשריבן, אָבער זיינע נאָכפּאָלגער האָבן אָנגעשריבן פיל ספרים וועגן בעל שם-טוב.

ער איז שפּעטער באַרימט געוואָרן ווי אַ גרויסער צדיק און אַ שטאַרקער זייל אין חסידים. צווישן זיינע תלמידים און מיטצייטלער זיינען געווען: ר' דוד בער, דער מגיד פון מעזריטש; ר' נחמן פון קאַסאָוו; ר' פּנחס פון קאַזיץ; ר' נחמן בראַצלאַווער און פיל אַנדערע. ר' ישראל, דער בעל שם-טוב, איז געשטאַרבן אין 1760.

פאַר לאַנגע יאָרן און דורות פלעגן טעלענעשטער איינ-וויינער נאָכדערצוילן וועגן דעם „נס" מיטן שטעטלדיקן וויין, וואָס דער בעל שם-טוב האָט פאַרהייליקט מיטן מקיים זיין די מצווה פון די פיר כוסות וויין ביים סדר אין יאָר 1743 -- מיט 250 יאָר צוריק.

תעשיית יין-כשר

פסח אין שטעטל

אויף דער גאס ליגן גרויסע בלאַטעס,
די ערד פאַרצויגן, ווי מיט שוואַרצע לאַטעס,
רוקט זיך די זון און טוט פאַמעלעך רייטן.
זיצן יידן און קוקן פון דער ווייטן,
ווי סיפּאָרן פּורלעך אָן אויפן וועג,
זיי קנעטן אויס דעם בלאַטיקן שטעג.

אַריבערגיין פון איין זייט אויף דער צווייטער,
נאָר איבער שטיינער אָדער אַ ברעט אַ ברייטער.
אַ קאַלאַש אָדער אַ שטיוול אַ נאַסן?
אַבי דו ביסט אַריבערגעגאַנגען די גאַסן.

שטייען קלייטניקעס אויף זייערע שוועלן,
צופרידן טוען זיי פון די קונים קוועלן,
ווי סיטראָגט אָן אַלטע יידענע די „לעיעס“
אינעם טאַרבעלע דאָרט די פאַר מטבעות.

לויפט אַ יינגעלע מיט אַ טאַש אויף די פלייצעס,
ווי אַ פּערדל דאָרט, לויפט אָן די לייצעס,
שלעפט פון דער בלאַטע די פיסלעך צוזאַמען --
איילט אין שולע ער זאָל נישט פאַרזאַמען.

אין די הימלען, גרויסע וואַלקנס שפּרייזן,
סמנים פון דעם פּרילינג טוען זיך באַווייזן.
צו פאַרטרייבן ווייט אַוועק די שנייען,
הויבן אָן אַרום וואַרעמע ווינטן ווייען.

ס'האט נאך א שמיץ געטאן א קליין רעגן --
דערנאך הויבן אן צו טריקענען די וועגן.
ריין די לופט און שמעקט מיט פרילינג ארום,
גרייטן אלע זיך צום יום-טוב אומעטום.

מען הויבט אן טראכטן יעדן פרימארגן,
ווי אזוי מיט מצות זיך באזארגן.
נחום בעקער און זיין ברודער לייבל, זאלבענאנד,
זיי זיינען מיט זייער מצה-באקן גוט באקאנט.

ווייסן פויערים, וואָס יידן איצט באַדאַרפֿן,
יעדע אַנדערע אַרבעט, איצט זיי פֿאַרוואַרפֿן.
קלערן, זוכן, קראַצן זיך די קעפּ --
ברענגען צום פֿאַרקויפֿן ערדענע טעפּ.

כשרט מען מיט געברענטע אַנגעגליטע שטיינער,
גאַפלען, מעסערס, לעפלען -- יעדער איינער,
און מען שלעפט אַראָפּ צוערשט און קודם,
טעלער, שיסלען, פּוסות פּונעם בוידעם.

עס קומט אויף יעדן איינעם אַ ניי לעבן,
אַ שיינעם יום-טוב האָט גאָט געגעבן.
ס'איז פון דורות, בירושה אונדז פֿאַרבליבן,
נאָך פון מצרים-צייטן -- אין חומש אַלץ פֿאַרשריבן.

דעם סדר, די מנהגים, ריכטיק אַפּצוהיטן
און אויך די מענטשלעכע, די יידיש-גוטע זיטן.

הייבט אָן דער זיידע זאָגן דעות:
פֿאַרקעמען זאָל מען באַרד און פּאות;
זיך באַדן, ריינוואַשן, אַפּפּרישן די ביינער,
צום יום-טוב גרייטן זאָל זיך יעדער איינער.

בודק-חמץ זיין, זוכן אין יעדן ווינקל,
מיט אַ ליכטל זוכן אין דער סאַמע טונקל,
נישט בלייבן זאָל חלילה קיין שום ברעקל --
אויסטרייסלען אפילו די קעשענעס פון רעקל.

כְּשֶׁרֶט מַעַן בֵּי אִיוּט־שַׁעֲרֵן דִּי גְרוּיִסַּע מִיֵּל,
מִרִּינִיקֶט דִּי ווענט און מִרִּיבֶט דַּעַם דִּיל;
און בֵּי בערענשטיינען דִּי „מאַסלע-בִּוּינע“,
חַתְּמַעַט אַ הַכְּשֶׁר דַּעַר רַב, רִי יוֹנָה.

איז דען מעגלעך דאָס אַלץ אַפּצומאַלן,
ווי עס פּלעגט זיך כּשֶׁר מעל דאַרט מאַלן?
אַדער כּשֶׁר שְׁמֹן לְפֶסַח זאָל אין עמער זיך גיסן? --
דערפֿון פּלעגט דאָס גאַנצע שטעטל געניסן.

רוט נישט בערל זיצער -- גייט שוין אוועק
אין טיפֿן בעסאַראַביע, אין יענעם ווייטן עק,
פּרישע פּיש, וואָס וואַרפֿן זיך, דערטאַפֿן
אין בעסטן אַרט, וווּ מ'פּלעגט זיי דאַרט כאַפֿן.

די טייערע יינגעלעך און די שיינע מיידעלעך,
אין נייע שיכעלעך און אין נייע קליידעלעך,
אויסגעפּוצטע, ריינע, קינדערלעך צאַרטע,
גרייטן זיך צו אַט די טעג, לאַנג געגאַרטע.

יעדער מיט זיין פּרייד, יעדע מיט איר קוועלן,
זוכט זיך צו פּאַרמעסטן, זיך אויסצושטעלן,
סיי ווער ס'איז קליין, סיי ווער ס'איז גרעסער,
ביי וועמען זעט עס שענער אויס און אפילו בעסער.
מיט רוֹקֶן געמיט און גייסטיק-צופּרידן
האַבן דעמאָלט דעם פּסח געמאַכט אַלע יידן --
קליינע דאגות, ווייניק טראַכטן און זאַרגן,
וואָס היינט איז, זיין וועט אויך מאַרגן. . .

האַט איבער אַלעמען גערוט די שכינה,
אין יעדן הויז, אַפּקלאַנגען און האַרציקע נגינה.
אַ מאַל אויך פּריילעך זיין און לוסטיק לאַכן,
פּלעגן שאַלטיקעס אַ „טרעיאַטער“ מאַכן:

גלייך אין די אַפּענע, צעפּראַלטע טירן,
אַן אויסגעפּוצטע ציג גלייך אַריינפירן.
געוואַרט האַט מען אויף אליהו הנביא אַליין,
קומט גאַר אַ בידנע ציג צו גיין?

איז ביי דעם זיידן א צאָרן, א גערעכטער,
אָבער אַנדערע קאַטשען זיך פאַר געלעכטער;
מאַכט נישט אויס, זאָל מען קאַטאַוועס טרייבן --
ווער קען מיט ווערטער אַט דאָס אַלץ באַשרייבן?

וויינט דאָס האַרץ: פונעם שטעטל קיין זכר ניט געבליבן,
אַלץ איז לאַנג פאַרשוונדן, אַלעמען פאַרטריבן.
איז ווער נאָר געדענקט און גוט אַלץ פאַרשטאַנען,
וועט ליינענען און אַלץ מיט בענקשאַפט דערמאַנען. . .

איסאק באַבעל, זיין לעבן

און שאַפן

איסאק עמאַנועלאָוויטש באַבעל (1894-1941) איז איינער פון די גרעסטע פאַרשטייער פון דער רוסיש-יידישער ליטעראַ-טור אין דער סאָוועטישער עפאָכע אין רוסלאַנד. אַלע זיינע שאַפונגען זיינען געבונדן מיט דער יידישער קולטור-היסטאָריע. ער האָט געשריבן אין רוסיש מיטן יידישן סטיל און אויסגע-נוצט די יידישע פּערסאָנאַזשן. זיינע שאַפונגען זיינען איבערגע-זעצט געוואָרן אין פיל וועלט-שפראַכן.

איסאק באַבעל איז געבוירן געוואָרן אין אָדעס אויף דער מאַלדאָוואַנקע. אָדעס איז אַ היסטאָרישע שטאָט. דאָרט האָבן דעבייטירט אַ סך יידישע שרייבערס, דיכטערס און הויכ-געלערנטע יידישע פּערזענלעכקייטן. מיר וועלן דאָ נאָר דערמאָ-נען עטלעכע פון זיי: מענדעלע מוכר ספרים, דער זיידע פון דער יידישער ליטעראַטור; שמעון פּרוג, חיים נחמן ביאַליק. אַזוי אויך אַ גרויסע צאָל ציוניסטישע פירער, ווי: אחד העם, משה לייב ליליענבלום, יהושע חנא ראָווינצקי, לעאָן פינסקי און זאב זשאַבאַטינסקי.

ער איז געבוירן געוואָרן אינעם שטאָט-ווינקל פון דער אונטערוועלט. פאַר דער רעוואָלוציע האָבן דאָרט פריי געוועל-טיקט גנבים, רוצחים, גענגסטערס און אַנדערע פיינע לייט. פאַר באַבעלן איז דאָס דערנאָך געווען אַ קוואַל פון טעמעס, וואָס ער האָט אַזוי רעאַל און מייסטעריש, מיט שכל און חכמה באַשריבן. זיין פאָטער איז געווען אַ סוחר. ער האָט אַלץ געטאָן, אַז זיין זון זאָל לערנען יידיש און אויך עברית, תנ"ך און תלמוד. ער איז דערנאָך אַריין אין דער שולע „די קאָמערץ גימנאַזיע“, אויפן נאָמען פונעם אימפּעראַטאָר ניקאָלאַי דער ערשטער. אין דער שולע האָבן געלערנט זין פון אויסלענ-דישע הענדלערס, סוחרים, מעקלערס און רייכע פאָליאַקן.

איסאק באַבעל איז געווען אַ פּיין בחורל, פול מיט יידישער חכמה און פאַרשטאַנד, רייך מיט שלום-עליכמס הומאָר. ער האָט אַרויסגעוויזן פעיקייטן צו מאַלן און באַ-שרייבן שטעטליקע עפיזאָדן פון דער יידישער גאַס, אַריינגע-דרונגען אין יעדער ריכטונג און געשאַפן ביז גאַר קינסטלערישע דערציילונגען מיט פיינע אַפּקלאַנגען און רייכן הומאָר.

פון 1917 ביז 1924 איז ער אַוועק צווישן מענטשן. אין דעם פּעריאָד ווערט ער אויך אַ סאַלדאַט. דעם עיקר שרייבן האָט ער אָנגעהויבן אינעם יאָר 1924. זיינע ערשטע דערציילונגען זיינען געווען: „זאַלץ“, „בריוו“, „דאָלגאוויטשעס טויט“, „דער קאַראַל“, אַלץ געשריבן אין רוסיש. מ'האַט זיי איבערגעזעצט אין יידיש.

פּאָסטאַווסקי האָט אַמאָל דערציילט, אַז נאָך אין 1921 האָט ער געזען ביי באַבעלן 22 דערציילונגען, ווי ס'איז געווען „ליובקע קאַזאַק“. באַבעלן איז געווען פּרעמד דער ראַמאַנטי-שער זשאַנער. ער האָט זיך איבערגעגעבן צום לעבעדיקן, רעאַלן לעבן און פון דאָרט געשעפט זיין שעפּערישקייט, געבויט אינ-האַלט. גאַרקי האָט אויף אים געמאַכט דעם בעסטן איינדרוק. ער האָט אים אויסגעהערט ווי אַ תּלמיד זיין לערער און אים געעצהט. „מידאַרף, האָט אים געלערנט גאַרקי, זיך אַריינלאָזן אין די מאַסן, אויסשטודירן זייער לעבנס-גאַנג און עס ברענ-גען אין דער עפנטלעכקייט“. אויף דעם פּראָנט פונעם בירגער-קריג האָט זיך ביי אים אויסגעקלאָרט דער וועג, מיטן אַרויס-געבן דאָס בוך „די פּערד-אַרמיי“. דאָרט ווערן געמאַלן די שטעט און שטעטלעך, די יידישע רייכע געשטאַלטן, באַציונגען פון מענטש צו מענטש.

זייענדיק אין דער אַרמיי האָט ער געפירט אַ טאַג-בוך, אַנאַליזירט יעדע געשעעניש און דאָס מאַטעריאַל אויף וועלכער באַזע ער האָט אַרויסגעגעבן די ביכער: „פּריטשעפּאַ“, „די גרויסע קרעניצע“, „גאַפּא בוזשע“, ווו ער באַצייכנט דאָס רעאַלע, יידישע טאַג-טעגלעכע לעבן. צו קריגן מער מאַטעריאַל וועגן דעם לעבן פון די יידן, וועלכע באַוווינען די שטעט און שטעטלעך, איז ער זיך אַרומגעפאַרן אין די ראַיאָנען פון אוקראַינע און בעלאַרוסיע (ווייסרוסלאַנד). אַלע געשעענישן אין די עפיזאָדן זיינען באַשטעטיקט דורך דאָקומענטירטע באַ-וויזן פון די דאָזיקע ערטער. זיין לעצט צוגעגרייט בוך אין 1931 איז שוין נישט פאַרעפּטלעכט געוואָרן ביי זיין לעבן.

דאָס בוך „קאָני-אַרמי“ („די פּערד-אַרמיי“) האָט אַרויס-
 גערופן גרויסע קריגערייען אין מאַסקווע. דער עיקר האָבן קרי-
 טיקירט די אָפיצירן און די קאָמוניסטן, זיי האָבן זיך אפילו
 אויסגעדריקט, אַז אזוי קען נאָר שרייבן אַ „בעלאַגוואַרדייעץ“
 (פון דער ווייסער גוואַרדיע), אַ קאַנטער-רעוואָלוציאַנער. דאָס
 האָט שוין געשמעקט מיט פּולווער. אין דעם בוך זיינען דאָ
 דערציילונגען: „גדליה און דער רבי“, „דער אַלטער שלמה“,
 „גאַספּאַדין אָפּאַלעק“, „סאַשע קריסטאַס“ און „שבת נחמו“. די
 סיבה פון דער קריטיק איז געווען: פאַרוואָס ווערט נישט דער-
 מאַנט אין בוך די העלדישקייט, וואָס די סאַלדאַטן ווייזן
 אַרויס אינעם קאַמף מיטן שונא? נישטאָ די מאַסן, נישטאָ די
 קאָמוניסטן. אַלע דערציילונגען האָבן נישט קיין שום שייכות
 דערמיט.

איסאַק (יצחק) באַבעל

דער רעוואָלוציאַנערער פּראַבלעם האָט זיך אין יענע
 יאָרן געשטעלט ביי באַבעלן ווי אַ ביין אין האַלדז. די פּראַגע
 איז געשטאַנען: ווי האַנדלט מען ווייטער? די צערודערונג האָט
 זיך ביי אים אָנגעהויבן גלייך אין יאָר 1920, ווי ער האָט זיך
 אויסגעדריקט: „שיסן איינער דעם צווייטן איז נישט קיין רע-
 וואָלוציע! בודיאַני טראַגט דעם קאָמוניזם און די באַבקע
 וויינט און קלאַגט“. די רעכט פון דער רעוואָלוציע ברענגט ער
 אין דער דערציילונג „גדליה“. „אַלע“, זאָגט ער, „קעמפן פאַר
 פּרייהייט און אַלע אינאיינעם ראַבעווען“. באַבעל קען נישט
 רוען. מיט מורא שרייבט ער לידער פאַר דער רעוואָלוציע, פון
 אומרעכט און שוידערלעכע מאַרדן אין נאָמען פון דער
 צוקונפט.

די פּסיכאָלאָגיע פונעם סאַלדאַט, דאָס זיין גרייט צו

שיסן, הרגענען, רויבן, טויטן און צונעמען; די אוממענטשלעכע באציונגען אפילו צו זיינע חברים, די שנאה צו דער פריערדי-קער וועלט, האָט פאַרנומען דעם אויבן אָן. ער פאַרלירט די מענטשלעכע איידלקייט, די מענטאַליטעט; גרייט צו פאַרזייען די קוילן אין אַלע פיר עקן פון דער וועלט, בכדי צו באַקומען אַן אַנדער צוקונפט.

אין באַבעלס נאָוועלן קען מען געפינען סיי געלעכטער, סיי טרערן, צוזאַמען מיט אויסערגעוויינלעכע שוידערלעכקייטן, מערדערייען, אוממענטשלעכקייט. גלייכצייטיק דערמיט האָט איר פּאָעטישע שיינקייטן, טראַגעדיעס און יום-טובדיקע מנהגים, אַנעקדאָטן און אַפּאַריזמען. ס'האָט זיך באַקומען, אַז די רעוואָלוציע האָט געמוזט קומען, אָבער נישט געקענט אויס-קומען אָן שונאים, קעגנערס, שטערערס. און אויב ס'זיינען נישט פאַראַן אַזעלכע, דאַרף מען זיי שאַפן. אַנדערש הייסט דאָס נישט קיין רעוואָלוציע.

אחוץ די באַשרייבונגען פון „די פּערד-אַרמיי“ האָט באַ-בעל אַנגעשריבן אַ ציקל דערציילונגען, געווידמעט דער שטאַט אַדעס. דאָס אַלגעמיינע, פאַראַדאָקסאַלע לעבן פון דער שיינער דרום-שטאַט -- און באַזונדערס פון דער אונטערוועלט -- די מאַלדאָוואַנקע. . . דאָ האָט ער אויסגעדריקט זיין גוואַלדיקן אינטערעס אין זיינע קלוגע שאַפונגען מיט טעם און געפיל.

אין 1924 זיינען אַרויס פון דרוק זיינע דערציילונגען וועגן „בעני קריג“, אַ פּראָטאַטיפּ פון דעם באַווסטן באַנדיט אין אַדעס „מישקא יאַפּאַנטשיק“. דאָס איז געווען אַ ציקל דערציילונגען אויף וועלכע ער האָט זיך אין די שפּעטערדיקע יאָרן ברייט אַפּגעשטעלט. אויף דער טעמע איז אויך אין 1926 אַרויס דער זעקסטער טייל. אין זעלבן יאָר דערשיינט די סצע-נאַריע פונעם פילם „בעני קריג“, וועלכע פיגורירט אויך אינעם בוך „זונפאַרגאַנג“ און איז געדרוקט אין 1928 אין דער „נייער וועלט“. דריי פון זיינע טעאַטראַלע פּיעסעס זיינען אויסגעפירט געוואָרן מיט גרויס דערפּאָלג אין ישראל פון דער „הבימה“, ווי אויך אין אונגאַרן, טשעכאָסלאָוואַקיע, דייטשלאַנד און אַמערי-קע. אין רוסלאַנד איז פאַרווערט געווען זיי צו שטעלן, אויך נישט די פילמען. אַלע זיינע ווערק האָבן דערגרייכט אין די מערבדיקע לענדער.

באַבעל איז געווען דער איינציקער שרייבער אין דער

סאָוועטישער ליטעראַטור, וועלכער האָט, נישט קוקנדיק אויף זיין אַפּשטאַם, אַפּעלירט צו די רעליגיעזע הויכקייטן אויף וועלכע די וועלט שטייט. איסאַק באַבעלן האָט מען אַרעסטירט אין 1939. קיין שום פרטים פון זיין אַרעסט זיינען נאָך ביז היינט נישטאָ. ס'איז נאָר באַקאַנט, אז דעם 17-טן מערץ, 1941, האָט מען אים דערשאָסן אין טורמע.

יאַסקע דער שוסטער

יאַסקע דער שוסטער איז געווען באַקאַנט אין גאַנץ קאָפּרעשט, פון קליין ביז גרויס. אויך האָט מען אים געקענט אין די 13 דערפער אַרום. דאָרט האָט מען געוווּסט, אַז ווען מ'קומט צו יאַסקען, וועט מען שוין מיט קיין צעריסענע שיד נישט אַרויסגיין. געווען איז יאַסקע אַ קורץ-געוואַקסן, אויסגע-דאָרט יידל. צו דערגרייכן צו זיין ווייב לאהן, האָט ער גע-מוזט הייבן דעם קאַפּ אין דער הויך. ער איז שוין אַזוי צוגע-וויינט געוואָרן פאַר די 30 יאָר פון זייער צוואַמענלעבן. זיין גאַנץ לעבן האָט אים שטענדיק געפעלט 99 צום הונדערטער. דערפאַר איז ער אָבער געווען אַ „טוב-לב“. ביים אַפּשאַצן דעם פרייז, וויפל דער קונה זאָל באַצאָלן, האָט זיך אַרויסגעיאָוועט פון דער קיך זיין לאה און אַ ווונק געטאָן צו אים, אַז ס'איז ווייניק וויפל ער שאַצט אַפּ די אַרבעט.

ווען לאה האָט זיך צעשריגן אויף די קינדער, פלעגט יאַסקע נישט קענען פאַרליידן. „מ'קען דאָך אַלץ פּוּעלן ביי זיי מיט גוטן“ – פלעגט ער טענהן. – „אַ גוט וואָרט מאַכט אַן אַרט“. ווען די קינדער פלעגן עפעס דאַרפן, פלעגן זיי זיך ווענדן צום פאַטער, אָבער לאה פלעגט אַלץ באַשטימען. דאָס גוטסקייט האָט ער געהאַט פון זיין זיידן, יעקב מאיר שוסטער. ער פלעגט אים אַפט דערמאָנען צום גוטן. אַ טייערער ייד גע-ווען. ער האָט זיך ביי אים דערצויגן, ווייל ער איז קליינער-הייט געבליבן אַ יתום.

יאַסקע האָט זיך געגרויסט מיט זיין מלאכה, אונטער-זינגנדיק אַ זמרל אין יידיש ביי דער אַרבעט. אין שול פלעגט קומען צו רייד אין פּאָליש, וועגן שוסטעריי, האָט ער געקענט אויסרעכענען אַ גאַנץ צעטל מיט גרויסע געלערנטע מענטשן,

וואָס קומען אַרויס פון שוסטערס. ער פלעגט זיך דערמיט גרויסן. די פלעקל-קלאַפערס און די דראַטווע-ציערס זיינען אַ גאַנצע מחנה אויף דער וועלט. אַנו, טראַגט אַ פאַר שטיוול אין די קאַפּרעשטער בלאַטעס, און סימאָכט זיך אַ קליין לעכעלע, בייט זיך תיכף אייער שטימונג און עס פייפט ביי אייך, ווי פורים ביי דעם שיכורן קלעזמער.

קיין נייע שיד האָט יאָסקע נישט גענייט. דערפאַר, אַז ער האָט פאַרנייט דעם שוך מיט צוויי שורות, איז דאָס געווען אַן אייביקע זאָך, סיידן די שיד וועלן זיך אינגאַנצן צערייסן. אין שניידער-שוסטער קלייזל פלעגט מען טאַקע וועגן אים שמועסן: אַ לאַטקעלע לייגן איז נישט געווען זיינס גלייכן. אַרומגענייט ווי פון דער פאַבריק, אַנגעשמירט מיט אַ ביסל „אימאלין“ אַרום און אַרום, אַ וויש געטאַן מיט אַ שטיקל פּלויש און „פאַר ווייטער“, פלעגט ער אַ זאַג טאַן, געוויינטלעך נאָכן איבערקוקן זיין מעשה-יד. אַזוי איז יאָסקע געווען צוגע-שמידט צו זיין נעבעכדיקן וואַרשטאַט פון קאַיאָר ביז נאַכט.

דער וואַרשטאַט איז געווען אויף צוויי טרעפלעך אַרויפצוגיין, גלייך אַנטקעגן פענצטער, וואָס האָט אַרויסגעקוקט אין גאַס, כאַטש יאָסקע האָט ווייניק אַרויסגעקוקט. וואָס איז אויף דעם וואַרשטאַט נישט געווען? אַלערליי קאַלירן שיד, פאַ-דעשוועס, נאַסקעס, קיילעכדיקע אַדער מאַדערנע לענגלעכע, טופּליעס פאַר מענער און פרויען, שטיוול, קינדער שטיוועלעך. אַזוי ווי ער איז געווען אַ ספּעציאַליזירטער לאַטוטניק, זיינען זיי אַלע געווען „אינוואַלידן“, וועלכע ער האָט געדאַרפט שטעלן „אויף די פיס“. דערנאָך פלעקלעך, דראַטוועס, קלעג, „אימאלין“, טשוועקלעך און צוגעשניטענע פאַדעשוועס, איינגעהאַנדלט ביי חיה-גיטלען, אַן אלמנה שוין אַ סך יאָרן מיט אַ זון. דער מאַן האָט איר איבערגעלאָזט דאָס געשעפט - איינס אויפן גאַנצן ראַיאָן. איז יאָסקע געווען ביי איר אַ גאַנצער בן-בית. אַליין זיך אויסגעקליבן, וואָס ער דאַרף, גענומען אויף באַרג און זי פלעגט פאַרשרייבן.

ווען חיה-גיטל האָט שוין פאַרמאַגט אַ שיין ביסל געלט, האָט זי אַנגעהויבן טראַכטן, וואָס טוט מען מיטן זון? איז זי געפאַרן קיין קישענעוו און פאַרהאַנדלט פאַר איר זון אַן אינטעליגענטע מיידל, וואָס רעדט נאָר רוסיש ואַ שפּראַך, וואָס ס'האָט גערעדט נאָר די אינטעליגענצן, כאַטש יידיש האָט זי זייער גוט געקענט, נאָר גיי שריי „חי-וּקּוּס“, אַז זי איז

פֿאַרט אָן אינטעליגענטקע און ס׳פֿאַסט אַנדערש נישט פֿאַר איר. יאָסקע האָט די שפּראַך אפילו אין חלום נישט געהערט, ער קען יידיש און מאַלדאָוויש. קומט יאָסקע אין קלייטל, ווי צו זיך אַ היים. ער רעדט צו איר יידיש, זי פֿאַרדרייט מיטן קאַפּ. יאָסקע זאָגט איר: „גיב מיר אַהער חיה-גיטלעך“. זי: „טשטאַ? טשטאַ?“. ענדלעך איז חיה-גיטל אַנגעקומען. זי האָט דערזען יאָסקע, אים דערלאַנגט אַ ברייטן שלום-עליכם; ער איז דאָך דער פּרנסה-געבער אַזויפיל יאָרן. חיה-גיטל האָט זיך גענוג געמוזט צעברעכן די צייך, כדי צו רעדן מיט איר שנור, ביז יענע האָט זיך אַראָפּגעלאָזט און גענומען רעדן אַ גוטן יידיש, אפילו מיטן מאַן און מיט די קויפּערס אויך.

* * *

יאָסקע האָט שוין געוויסט די צייט, ווען ס׳דאַרף רע-גענען. אַז ס׳רעגנט, פּלעגט ער זאָגן, רעגנט מיט פּרנסה. אין האַרבסט מוז רעגענען און אפילו אָפּט, דאָס ווייסט ער שוין פון לאַנג פון זיינע שוסטערישע יאָרן. עס צעלייגט זיך אויף קאָפּרעשטער ברייטע גאַסן אַ בלאָטע, פון איין עק ביז צום אַנדערן. קינדער גייען אין די שולן, פֿאַריכט מען ביי יאָסקען די שיד. מישטעקט אַ מאַל אַריין די שטיוול אין אַ בלאָטיקן „טינטערל“ און מ׳שלעפּט אַראָפּ אַ פּאַדעשווע, קומט מען צו יאָסקען. אפילו אין די האַרבסט ימים-טובים מעג רעגענען, יאָסקען אַרט עס נישט. ער האַלט, אַז אויב אין דאַרף וואַרטן ערלים אויפן רעגן, כדי דער ווייץ זאָל וואַקסן, דאַרף ער דעם רעגן, כדי ס׳זאָל רעגענען מיט צעריסענע שיד. ס׳איז דאָך אַ גוטע סגולה צו דער פּרנסה. אַט די פירמע יאָסקע שוסטער האָט מען נישט געדאַרפט רעקלאַמירן.

ס׳האָבן זיך שוין געפונען אין שטעטל בעלנים אויסצו-לערנען זיך פֿאַריכטן שיד, נאָר ווייס איך וואָס? ווי קומען זיי צו יאָסקען? יאָנקל קאַרנאָס איז זייער מקנא יאָסקען. ער האָט אַמאָל דורך ישראל שרייער אויסגעשריגן איבער אַלע גאַסן, אַז ער פֿאַריכט שיד און נעמט נישט טייער. נו, איז אפילו איין יאָסקעס קונה געגאַנגען צו אים? לאַ מיט אַן אַלף! נישט איבערגעטראָטן זיין שוועל! און אַז ס׳האָבן זיך געפונען אַזעלכע עטלעכע „חכמים“, זיינען זיי איינמאָל געגאַנגען און דעם צווייטן מאַל אפילו נישט געטראַכט צו גיין. אַזוי לאַנג

און אזוי ברייט, ביז יאנקל קארנאס האט זיך געמוזט אפזאגן פון דער מלאכה.

אין די דערפער אַרום שטעטל, ווייסן שוין די איינ-וויינער, אַז ווען מ'קומט אָפּנעמען די פּאַריכטע שטיוול ביי יאָסקע, מוז מען ברענגען אַ הינדל, אַ צענדליק אייער און טאַקע אַ גוט פּלעשל וויין. דערפון זאָגט זיך יאָסקע קיינמאָל נישט אָפּ. מיינט איר אוודאי פון דעם אַלעמען, אַז ביי יאָסקען איז אַלץ בסדר? האָט איר אַ טעות. ער טראָגט די קרוין פון אַ גוטן קבצן און איז מיטן דלות ענג פאַרבונדן. ער האָט דריי יינגלעך און צוויי מיידלעך און ווען מינעמט אויס-רעכענען, וואָס אַזאַ משפּחה דאַרף האָבן, דערצו וואַקסן זיי קיין עין הרע. מען מאַנט ביי אים אויך שטייערן, מוז מען דעם מאַנער עפעס געבן „לא יחרץ“ געלט אין דער האַנט אַרײַן.

אַבער ווען ס'קומט דער שבת, לעבט יאָסקע אַ ביסל אויף. פאַר גרייטן דעם שבת זאָרגט לאה. ער דאַנקט יעדן טאַג דעם רבּונו של עולם, וואָס ער האָט געגעבן די יידן דעם שבת. לאה שטייט אויף פּרייטיק פאַרטאַג.

יאָסקע גייט אין שול אַרײַן, דאָרט זאָגט ער מיט גרויס פּוונה דעם „משיב הרוח ומוריד הגשם“, דאַנקט גאָט פאַר געבן אַ רעגן, אַ סגולה צו פרנסה. בכלל איז גוט צו זיין אַ ייד און האָבן אַ שבת קודש, אַ מתנה פון גאָט אַליין, טראַכט יאָסקע אַ צופּרידענער.

פונעם מאַטעריעלן שטאַנדפּונקט איז אוודאי דער דאָ-נערשטיק אויך נישט שלעכט. ס'איז אַ מאַרק-טאַג, ווען די פּויערים פון די אַרומיקע דערפער קומען זיך צונויף. זיי רופן יאָסקען, דער באַלעבאַס. אַי, וואָס איז ער פאַר אַ בעל-הבית? ער האָט גאַרנישט און דאַרף גאַרנישט. דאַרפן, דאַרף טאַקע לאה, זי איז די גאַנצע „קאַפּעל-מייסטערין“. זי קאַסירט איין. ווי נאָר ער נעמט דאָס געלט פונעם קונה, גיט ער דאָס לאהן אינגאַנצן מיטן פּעקל זאָרגן.

מאַכט זיך אַ מאָל, יאָסקע זעט דורכן פּענצטער שטיין אַ רעדל יידן און רעדן מיט די הענט. וועגן וואָס? אַט, למשל, האָט ער געהערט, אַז ס'קען זיין דאָס מיזאַל אויסברוקירן אין שטעטל די גאַסן און אפילו די טראַטוואַרן. ווער דאַרף דאָס? ס'איז דאָך אַ קלאַפּ פאַר דער פרנסה! אַדער מרעדט, אַז מיוועט אַרגאַנזירן אַ „קאַפּעראַטיוו פון שוסטערס“. ווער

דאַרף דאָס? פרנסה ציט יאָסקע פון דער בלאַטע. און אז
סיוועט זיין אויסגעברוקירטע וועגן און טראַטואַרן, וועט שוין
זיכער נישט זיין דאָס זעלבע. היינט אַ „קאָאָפּעראַטיוו“ מאַלט
זיך אויס, אז איך זאָל זיך דאַרפן טיילן מיט די שוסטערס,
שניידערס, קאָוואַלעס? גענוג ווען איך דאַרף זיך טיילן מיט
לאהן, טראַכט יאָסקע מיטן גאַנצן האַרצן.

מענדל קאָוואַל איז אַ געוויקסיקער ייד מיט צוויי
וואַנצעס און מיט אַ שטענדיק צעשוּיבערטן קאַפּ האַר. ער
פאַרמאַגט אַ שיינע שטוב און האָט אויך אַ בייכל דערצו. ער
שטייט אויף פאַר זון-אויפגאַנג, האָט ליב צו באַטראַכטן דעם
פרימאַרגן. מיט יאָסקען האָט ער קיין שום פאַרבינדונג נישט,
ווייל וואָס האָט ער מיט אַ קבצן צו רעדן? קיין קינדער האָט
מענדל נישט, נאָר אַ ווייבל, וועלכע האָט אַ פאַרשמירט פנים
מיט אַלערליי קרייטעכצער. נאָר פאַרוואָס טאַקע נישט צוטראַגן
אַ גוטע בשורה דעם שכן? קומט ער אַריין פּלוצעם צו יאָסקען
זיך טיילן מיט די נייעסן. „יאָסקע“ -- זאָגט ער -- „דו האָסט
געהערט? די רומענער ווילן מאַכן אַספּאַלט אויף די וועגן און
טראַטואַרן, וועלן די רעדער זיך נישט ברעכן, די פּאַטקעוועס
פאַלן אַ סך ווייניקער“.

יאָסקע רעדט אויס דעם קאָוואַל, וואָס פּלעגט אים
קיינמאַל קיין גוט-מאַרגן אפילו נישט זאָגן. „וואַרט, מיטוט
דאָס נאָך נישט מאַרגן, אויב אפילו זיי זאָלן זיך נעמען דערצו,
וועט זיך פאַרציען אַ סך יאָרן, אז מיר וועלן נאָך קענען
חתונה מאַכן אונדזערע קינדער“.

„יאָ -- זאָגט מענדל -- און
טאַמער וועלן קומען די רוסן?“, „די רוסן“, גיט זיך יאָסקע אַ
כאַפּ, „די רוסן שרייען דאָך, אז זיי זיינען מיט די אַרבעטער
„חברים“. אַלץ וואָס זיי מאַכן איז אויף שנעל און סטיויג אויף
כפרות. דער אַספּאַלט וועט זיך שנעל צעפאַלן. מזועט גיכער
צערייסן די שיד און די פּאַטקעוועס פון די פּערד וועלן פאַלן
אַפּטער. פרויען הייבן אָן טראַגן הויכע דינע קאַבלאַקן, וועלן
זיי אַריין אין דעם טראַטואַר און דאָרט בלייבן שטעקן. צו
וועמען וועט מען דאַרפן קומען? צו יאָסקען!“ -- טוט ער זיך אַ
קלאַפּ אין האַרצן. מענדל האָט זיך צוגעהערט צו יאָסקעס
רייד און זאָגט: „הערסט, יאָסקע, האָסט מיר אַראַפּגענומען אַ
שטיין פון האַרצן“. אַבער יאָסקע האָט זיך נישט געמאַכט קיין
גרינג האַרץ. ווער ווייסט, וואָס סיקען נאָך זיין האָט ער אָן-
געהויבן פּלאַנירן: זיין זון מרדכי כאַפט גוט אויף די מלאכה,

וועט ער אים דינגען אַ שטיבל אין עק שטאַט און זאָל ער פרוון מאַכן נייע אַרבעט, דער ערשטער אין שטעטל, פאַר-וואָס נישט? . . .

דעם אַנדערן זון מעכלען וועט ער אַרויפנעמען צו זיך אין וואַרשטאַט, אים שיקן אין די דערפער, זאָל ער אַננעמען דאָרט אַרבעט ביי די מאַלדאוואַנעס. נאָך אַ זון, גבריאַל, שניידט זיך צו זיין אַ סוחר. פון וואַנען האָט ער דאָס גענו-מען, זאָל איך אזוי נישט וויסן פון צרות. דאָס קליינע קעפל ביי יאָסקען האָט אַנגעהויבן אַרבעטן שנעל. יאָ, אַבער די צוויי מיידלעך, דאָס זיינען „צוויי שטיינער אַרום דעם האַלדז“. די עלטערע, חוה, איז געווען זייער אַ שיינע, אַ הויכע, מיט גע-גרייטע לאַקן און אַ חן-גריבעלע אין דער רעכטער באַק; אַז זי האָט אַ שמייכל געטאָן, האָט זי פאַרכאַפט דעם צושויער; אונד נישט געווען קיין נאַרישע. די קלענערע, בליומע, איז געווען פונקט דאָס פאַרקערטע. לאה פלעגט איר הייסן אַריינגיין אין קיך, ווען ס'איז געקומען עמעצער. ערשטנס, האָט זי אַוועקגע-קוקט מיט אַן אייגל אין דער זייט, מיט אַפגעלאַזטע האַר און אַ ביסל צוגעהונקעט אויף אַ פוס. דאָס איז איר געבליבן פון אַ קלאַפּ קליינערהייט. מענדל איז געוואָרן מיט יאָסקען „קנעפל שבקנעפל“, אַפגעגעבן אַ „גוט-מאָרגן“ יעדן טאָג און אפילו געפרעגט וואָס ס'הערט זיך עפעס נייעס?

לאה האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט יאָסקען ביינאַכט, ווען די קינדער זיינען נישט געווען, צו באַשליסן זייער גורל אויף ווייטער. „זאָרג נישט, יאָסקע“, זאָגט זי, „מיר זיינען געבוירן געוואָרן אין דער בלאַטע, געוויינט מיט איר, נישט היינט און נישט מאָרגן וועט זי זיך ביי אונדז ענדערן. לאַמיר האַפן, אַז מיר וועלן נאָך אונדזערע קינדער חתונה מאַכן אין דער בלאַטע.“

ס'זיינען אַוועק יאָרן. די רומענער זיינען אַוועק; די רוסן זיינען געקומען. די דייטשע פליערס האָבן צעטריבן די יידן פון שטעטל אין דעם גיהנום פייער. יאָסקעס קינדער זיינען זיך צעפלוויגן. לאה מיט יאָסקען האָבן דאָס אַרעמקייט איבערגעלאַזט מיט דער צעלייגטער בלאַטע און אַוועק וווּ די אויגן האָבן זיי געטראָגן. די בלאַטעס, צוזאַמען מיטן שטעטל, זיינען „אַפגערייניקט“ געוואָרן.

די געשיכטע פון אַ פּריוואַטן לערער

איר האָט אין גאַנץ בעסאַראַביע און אין רומעניע, אין די יידישע ספּערן, נישט געקענט געפינען אַ יידישע משפּחה, וועלכע זאָל נישט שיקן זיין קינד אין חדר צו לערנען יידיש און לשון קודש, אין צוגאַב צו די ערשטע קלאַסן פון דער מלוכה שולע. די עלטערע קינדער פלעגט מען דערנאָך שיקן אין די גרעסערע שטעט צו לערנען העכערע בילדונג. געווען אַזעלכע, וואָס זיינען מאַטעריעליש נישט געווען אימשטאַנד דאָס צו טאָן. פלעגן אַ סך פון די אונטערגעוואַקסענע קינדער זיך לאָזן אין די שטעט אויף גאַטס באַראָט. אין די גרויסע שטעט ווי קישענעוו, יאַס און אַפילו אין בוקאַרעסט, פלעגן יידן דינגען סטודענטן זיי זאָלן געבן פּריוואַטע יידיש-לעקציעס צו זייערע קינדער.

אין אַ געוויסן טאָג גייט דער ייד, שמחה אַבראַמאָ-וויטש אַרויס פון דער „מגן דוד“ גימנאַזיע. אין דרויסן איז דער סטודענט לייבל געשטאַנען און גערעדט מיט זיינעם אַ חבר. הער אַבראַמאַוויטש רופט אים צו און פּרעגט, צי ער ווייסט אפּשר וועגן אַ לערער, וואָס וואַלט געקענט לערנען זיין מיידעלע אין דער היים יידיש און העברעיִש. לייבל קוקט אים אָן פון אויבן אַראָפּ און טראַכט: פון וואַנעט האָט ער זיך גענומען? אוודאי האָט אים גאַט צוגעשיקט. ער ענטפּערט אים מיט איבעראַשונג: „יא, דאָס בין איך טאַקע אַזאַ לערער.“ „אויב אַזוי“, דערלאַנגט אים אַבראַמאַוויטש די האַנט, „אפּשר וועסטו פאַרן מיט מיר אין מיין היים און מיר וועלן דאָרט רעדן וועגן דעם.“ לייבל ענטפּערט אים, אַז ער איז גרייט, און

אין האַרצן ווערט ביי אים אזוי גרינג און וואַרעם. ער קוקט שוין לאנג אַרויס אויף אַזאַ שטעלע. ווען זיי קומען אָן אין אַבראַמאָוויטשעס היים, באַקענט ער אים מיט זיין פרוי. און ס'טוט אַ שפרונג צו דאָס מיידל, ווי אַ ציגעלע צו די קני, שטרעקט אויס די האַנט און זאָגט: „און איך בין ריוואָ. .“

ביי אַבראַמאָוויטשן איז דאָס טעכטערל געווען זייער אַ באַליבט קינד, אַ פאַרשאַרטע און אַ צעפיעשטשעטע. זי האָט ביי זיך אַפגעמאַכט, אַז אַלץ מעג זי, און וואָס זי וויל דאַרף מען איר צושטעלן. דער פאָטער פלעגט זיין שטענדיק פאַרנומען. ער איז געווען אַן אַנגעשטעלטער אין אַ געשעפט און פיל מאָל געדאַרפט אַרומפאַרן אין די רומענישע שטעט. די מוטער האָט נישט געאַרבעט. זי פלעגט אַ סך לייענען, ווען ריוואָ האָט זי צורו געלאָזט. לייבל האָט באַטראַכט דאָס גע-זינדל און באַלד אַ טראַכט געטאַן, אַז דאָס ווילדע מיידעלע וועט מען דאַרפן איינשטילן. אויף אַזעלכע זאַכן איז ער געווען אַ ספעציאַליסט.

בשעת דעם געשפרעך פּרעגט מען לייבלען וווּ ער וווינט און ער ענטפערט: צווישן הימל און ערד. דאָס פאַרפאַלק פירט אים אַריין אין אַ גרויס צימער, מיט אַ פענצטער אין דרויסן אַרויס. עס שטייט דאָרט אַ דיוואַן און אַ טישל מיט צוויי בענקלעך. ווען לייבל האָט דאָס דערזען, האָט ער נישט גע-קענט אויסרעדן קיין וואָרט. אַבער ווען מהאָט אים געפּרעגט צי ס'געפעלט אים, האָט ער געענטפערט מיט אַן איינגעהאַל-טענעם אָטעם: „וואָס-זשע דאַרף איך אייך צאָלן פאַר אַ חודש?“ רופט זיך אַן אַבראַמאָוויטש, אַז דאָס צימער פאַרדינט-גען זיי נישט, אזוי שטייט עס ביי זיי די גאַנצע צייט. ער קען ביי זיי וווינען במשך דער צייט וואָס ער וועט דאָ געבן די לעקציעס. די בעלי-בתים לאָזן אים איבער אַליין און גייען אַריין אין צווייטן צימער. זיי רעדן זיך צונויף און קומען צוריק אַריין. „ווי-זשע עסט איר?“ „ווען איך עס – אַ מאָל דאָ און אַ מאָל דאָרט.“ . . פרוי אַבראַמאָוויטש האַקט אַריין: „ביי אונדז וועט איר קריגן אַ שיינעם מאַלצייט. און אויב איר ווילט עפעס אַפּקאַכן פאַר זיך, קענט איר דאָס טאַן ביי אונדז אין קיך. דער עיקר, אַז מיר זאָלן זיין צופרידן פונעם לערנען, קענט איר וווינען ביי אונדז און האָבן אַ מאַלצייט.“ „ווען זאָל איך אָנהייבן?“ פּרעגט לייבל. „אפילו שוין היינט.“

לייבל איז אַוועק און געבראַכט זיין ביסל אַרעמקייט.

ער איז געווען אַ גליקלעכער. ער האָט זיך דאָס גאַרנישט פאַרגעשטעלט, דאָס איז באַמט צוגעשיקט פון הימל. דאָס מיידעלע האָט אָנגעהויבן צו ווערן ווילד; פּלוצים אַוועק און אים געלאָזט זיצן אַליין ביים טיש. האָט ער זי צוריקגעברענגט, זי אַוועקגעזעצט און גערעדט מיט איר, אָבער נישט געלערנט. ער האָט אויסגענוצט די קינדערשע שפּראַך און גערעדט מיט איר וועגן אַלץ, וואָס ס'האָט זי אינטערעסירט. ער האָט איר דערציילט עטלעכע מעשהלעך, וועלכע זי האָט אויסגעהערט מיט שפּאַנונג. אַזוי אַרום האָט ער ביי איר אַלץ געפּוּעלט. אַזוי זיינען איבערגעגאַנגען עטלעכע טעג, ביז דאָס קינד האָט שוין געקוקט אויפן זייגער, זיך געזעצט ביים טיש און געוואַרט אויפן לערער. דאָס לערנען האָט איר אָנגעהויבן צו אינטערעסירן. זי פּלעגט בעטן, אַז די מוטער זאָל זי פאַרהערן צי זי ענטפּערט גוט. דער לערער איז געוואָרן די אויסטאַריטעט, מער ווי די עלטערן. אויב האָט די מוטער ווען געזאָגט, אַז זי וועט דערציילן דעם לערער, וואָס זי טוט, פּלעגט זי בעטן נישט צו דערציילן און צוגעזאָגט, אַז זי וועט מער דאָס נישט טאָן. זיי האָבן געהאַט פּריער אַ לערער, האָט ער זיך באַלד אָפּגעזאָגט פון דעם פּאַסטן. דעם איצטיקן לע-רער האָט דאָס מיידעלע ליב באַקומען, געזעסן שטיל מיט גרויס אויפּמערקזאַמקייט, געשטעלט פּראַגעס און באַקומען די ריכטיקע ענטפּערס. דאָס לערנען איז געוואָרן אַ דערפּאָלג. די עלטערן זיינען געוואָרן זייער צופּרידן און פּלעגן אים רופן צו עסן אַנדערע מאַלצייטן אויך. אים אויך מַכבד געווען מיט געבעקסן.

לייבל איז געווען אַ שמח בחלקו און נישט געוואָלט קריגן מער וויפּל עס קומט אים, לויט ווי מען האָט זיך צו-נויפּגערעדט. ער פּלעגט אויסמיידן צו זיין אין דער היים בשעת די מיטאָג שעהן, כדי מיזאָל אים נישט רופן צום טיש. ריוואַלע איז ממש פאַרליבט געוואָרן אין לערער. אויב ער איז אַהיימגעקומען אַ ביסל שפּעטער, פּלעגט זי פּרעגן דער מאַמען, פאַרוואָס איז נאָך דער לערער נישטאָ. אויף אַזויפּיל האָט ער זי פאַרכאַפט מיט די מעשהלעך, וואָס ער פּלעגט איר דערציילן. ביז זי האָט נישט געמאַכט די צוגעטיילטע לעקציעס פּונעם לערער, איז זי נישט געגאַנגען עסן. די עלטערן פּלעגן צווישן זיך איבעררעדן, וואָס עס איז געוואָרן מיט זייער טעכ-טערל. זיי האָבן אין איר געזען אַ גאָר אַנדער קינד. האָבן די

עלטערן, ווען נאָר מעגלעך, געוואָלט אַלץ מער באַלוינען דעם לערער.

לייבל האָט געהאַט אַ צאָל חברים און חברות, פון אַלערליי זשאַנערן, אַלערליי כאַראַקטערס און מיט אַלערליי אויסקוקן אויפן לעבן. אייניקע זיינען אויך אַריינגעצויגן גע-וואָרן אין פאַרשיידענע פאַרטייען: ציוניסטן, קאָמוניסטן א.א. לייבל האָט זייער ליב געהאַט קינאַ, טעאַטער און קאַנצערטן. אין קישענעוו איז געווען אַ קינאַ-טעאַטער, דער גרעסטער שטאַט-טעאַטער. דאָרטן פלעגט קאָסטן דער אַריינגאַנג 6 לעי אַ בילעט. אָבער אַ סך סטודענטן האָבן נישט געהאַט פון וואַנעט צו קויפן בילעטן יעדעס מאָל. און צו זען און הערן צוזאַמען מיט אַלעמען, האָט זיך זייער געוואָלט. איז לייבל צוגעגאַנגען צו דעם, וועלכער שטייט ביי דער טיר און אים פאַרגעלייגט, אַז זיי זיינען אַרעמע סטודענטן און האָבן נישט פון וואַנעט יעדעס מאָל צו צאָלן 6 לעי פאַר אַ בילעט. זיי וועלן אים געבן 30 לעי פאַר 10 סטודענטן, מעג זיין אויפן באַלקאָן. דער שייגעץ זאָגט צו אים: „יאָ, נאָר איר דאַרפט זיך צונויפקומען ביי דער שוואַרצער טיר פון הינטן און אין אַ מינוט-צוויי זאָלט איר זיין אינעווייניק“. דאָס געשעפט איז געמאַכט געוואָרן און אַזוי אַרום האָבן די סטודענטן, פאַר ביליקע פרייזן, געזען אַלץ וואָס ס'איז פאַרגעקומען אין דעם זאַל.

לייבל האָט געהאַט נאָך צוויי פרוּוואַטע לעקציעס און אים האָט געקלעקט צו לעבן אין דער גרויסער שטאַט. זיין פאַטער, אַ פאַרנומענער מיט די גרויסע געשעפטן, פלעגט זיך טיילמאָל אַריינכאַפן קיין קישענעוו, אים אַפּזוכן און נעמען אין אַ רעסטאָראַן עפעס אַפעסן צוזאַמען. ער פלעגט אים אי-בערלאָזן אַ ביסל קליין געלט, אפילו נישט פּרעגנדיק ווי ס'גייט ביי אים. די צייט גייט. דאָס לעבן איז מאַנאַטאַנע, אַלע טעג זיינען די זעלבע - לערנט זיך און לערנט יענעם. ער איז צופרידן פון זיך אַליין. ער איז אויך אַנגעזען ביי די שילער, ביי די עלטערן, ווי אויך אין דער גימנאַזיע פאַר קאַ-מערץ און אינדוסטריע. ער האָט געהאַט גענוג צייט אויף אַלעמען: צו לערנען, צו ליינען יידישע, העברעיִשע און רוסישע ליטעראַטור; שרייבן אַ מאָל אַ פּאַעמע, זי שרייבן, מעקן, אי-בערשרייבן עטלעכע מאָל; אַ מאָל שרייבן אַן אַרטיקל, וואָס איינס פלעגט מען דרוקן, אָבער פינף פלעגט מען אַריינזאָרפן אין קווישל. נאָר ער איז קיינמאָל נישט אַראַפּגעפּאַלן ביי זיך

און האָט ווייטער געשריבן.

אויסגעקליבן אלס חברים האָט ער יידישע יינגלעך און מיידלעך. דעם גלחס שיקסל פון דער גימנאַזיע „גענעראַל בער-טאַלאַד“ האָט געוואָרפן אַן אויג אויף אים, אויפן באַלקאָן פונעם טעאַטער. פלעגט ער אַ מאָל גיין אויף אַ שפּאַציר מיט איר. נאָר זי האָט זיך אים נישט געקלעפט, אפילו מיט איר שיינקייט. ער האָט ליב געהאַט יידישע מיידלעך מיט זייער יידישן חן.

אַלץ איז געווען שוין, ווויל און גוט. איז ווי סיקומט פאַר אַ מאָל אין לעבן, סיי גוטס און סיי שלעכטס, קומט עס אומגעריכט, אומשולדיק און אומדערוואָרט. דאָס האָט איבער דאָס גוטע טאָג-טעגלעכע לעבן.

רומעניע האָט זייער מורא געהאַט פאַר דעם אַריינ-דרינגען פון קאָמוניזם אין איר לאַנד. 70 פּראָצענט פון די פּאָליציי אויסגאַבן זיינען פּאַרנוצט געוואָרן אינעם קאָמף קעגן קאָמוניזם אין לאַנד. כאָטש רומעניע איז געווען אַ דעמאָקראַ-טיש לאַנד, איז אָבער בנוגע קאָמוניזם געווען אַ ספּעציעלער געזעץ. בלויז פאַר חושד זיין איינעם, אַז ער איז אַ קאָמוניסט האָט מען יענעם געמעגט אַרעסטירן, אפילו שלאָגן און אים צווינגען ער זאָל אַלץ מודה זיין. אויב ס׳איז נישט געלונגען, איז ווי מיזאַגט: „נישט געטאַנצט מיטן בער“.

האָט מען באַגעגנט אַ בחור אַנגעטאַן אין אַ רויט העמדל, איז עס געווען גענוג באַווייז אים חושד צו זיין אין קאָמוניזם. עס זיינען געווען ספּעציעלע טורמעס פאַר קאָמו-ניסטן: דאפּטאנא, זשילאווא און אין יאַס. שוין אַפּגערעדט פון דער שטאַרקער וואַך ביי דער גרענעץ מיט רוסלאַנד, דער טייך דניעסטער, ווו פיל זיינען אַריבער און פיל זיינען דערשאָסן געוואָרן ביים וועלן אַריבערגיין. ס׳איז געווען אַ באַווסטע זאַך, אַז רוסלאַנד האָט געשיקט אַגענטן זיך צו פאַרבינדן מיט די אונטערערדישע פּאַרטיי קעמערלעך, כדי צו אַנטוויקלען די קאָ-מוניסטישע טעטיקייט. אָבער זייער אַ סך קרבנות זיינען געפאַלן אומזיסט.

די ציוניסטישע אַרגאַניזאַציעס האָבן געהאַט דערלוי-בענישן פון דער מלוכה. זיי האָבן געקענט פריי דורכפירן זייער אַקטיווע אַרבעט. אַנדערע אַרגאַניזאַציעס, ווי קולטור ליגעס און אפילו ליטעראַרישע אונטערנעמונגען, האָבן געדאַרפט צומערשט זיך ווענדן צו דער „סיגוראַנץ“, אַ צענזור קאָמיסיע

פון דער מלוכה, אריינגעבן אן איבערבליק פון דער לעקציע, אדער די טעמע וואָס דער לעקטאָר וועט רעדן, אין דער ר- מענישער שפראַך. אַ סך מאל פלעגט די „סיגוראַנץ“ שיקן אַ פאַרשטייער פון דער פּאַליציי, ער זאָל זיין אַנוועזנד ביז צום סוף פון דער לעקציע. אין דער זעלבער צייט האָט דער פּאַ- ליציי פאַרשטייער אַבסערווירט צי עס זיינען אין זאָל פאַראַן אויך קאָמוניסטן. . .

איינמאל איז לייבל צוגעקומען צום טעאָטער זען צי ס'איז דאָ עפעס נייעס. עס קומט אים אַנטקעגן זיינער אַ באַקאַנטער, סערעבריצקי. אין דעם שמועס זאָגט יענער, אַז מאַרגן אין אַוונט, 8 אַזייער, קומט פאַר אַ ליטעראַרישע לעק- ציע אין אַ קלוב, אויף דער טעמע: „מאַקסיס גאַרקי און די סאַציאַלע אידייען“. אויב לייבל וויל גיין, וועלן זיי זיך באַגע- גענען דאָ ביים ווינקל און וועלן גיין צוזאַמען. ער לויבט דער- ביי אויס דעם לעקטאָר ביז אין טאָג אַריין. . . לייבל איז שטענדיק געווען גרייט אויסצוהערן אַ ליטעראַרישע לעקציע. ער פלעגט זיך אפילו אינטערעסירן און נאָכפּרעגן וווּ ס'קומט ערגעץ פאַר אַזאַ לעקציע. האָט ער צוגעשטימט און צומאַרגנס זיינען זיי געגאַנגען צוזאַמען אויף דער לעקציע.

ווי ס'האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, איז דאָס געווען אַ פּאַלשע פאַרזאַמלונג, אַ פּראָוואַקאַציע פון דער „סיגוראַנץ“ מיטן אַנטייל פון עטלעכע פּראָוואַקאַטאָרן, וועלכע האָבן דאָס אַרגאַניזירט. ווי נאָר דער לעקטאָר איז אַרויסגעטראָטן, איז דער בנין געוואָרן אַרומגערינגלט דורך פּאַליציי. אַ טייל פון דער יונגער חברה איז געלונגען צו אַנטלויפן, אַנדערע זיינען אַריינגעפּאַלן אין די הענט פון דער פּאַליציי. אַ סך זיינען בפּירוש געווען קאָמוניסטן, באַקאַנטע אין דער „סיגוראַנץ“, אפילו אַפּגעזעסענע.

לייבלען און סערעבריצקי האָט מען גענומען אין פּאַ- ליציי פּרעצינקט. שוין די זעלבע נאַכט האָט מען זיי געשלאָגן, אַז זיי זאָלן אַנווייזן די פּירערס און אַרויסגעבן מער דעטאַלן פון זייער אַרגאַניזאַציע. דאָס שלאָגן האָט גאַרנישט געהאַלפן, ווייל זיי האָבן באמת פון גאַרנישט געוויסט. אין דער זעלבער צייט האָט די פּאַליציי געמאַכט אַ רעוויזיע אין די הייזער פון די אַרעסטירטע און דאָרט געזוכט אַגיטאַציע מאַטעריאַל. אַבראַמאָוויטש איז געווען אַן אַנגעשטעלטער אין מרכז הציוני, אַ הייסער ציוניסט און געהאַסט דעם קאָמוניזם. אים

איז גארנישט געקומען אויפן געדאנק, אַז לייבל זאָל זיין אַ קאָמוניסט, קיין שום חשד נישט, ווייל לייבל איז עס בפירוש נישט געווען. פלוצים קומט די פאָליציי אין זיין הויז און פירט דורך אַ זוכונג און טאַקע גארנישט געפונען. אָבער עס האָט פאַרפּלעקט זיין פּרעסטיזש ווי אַ ציוניסט.

לייבל איז אין פאָליציי ביהראַ קראַנק געוואָרן און באַקומען הויכן פיבער. אַכט טעג האָט מען אים געשלאָגן אין די נעכט און גארנישט געקענט פון אים אַרויסבאַקומען, ווייל ער האָט קיינעם פון די קאָמוניסטישע פירער נישט געקענט. מען האָט אים געוויזן פאַטאָגראַפיעס, אָבער ער האָט זיי קיינמאָל נישט געזען און נישט געקענט.

אַ זייער קראַנקן האָט מען אים ענדלעך אַרויסגעלאָזט. ער קומט צו זיין וווינאַרט און מען זאָגט אים אָפּ: „מיר האַלטן נישט קיין קאָמוניסטן ביי זיך. איר האָט אונדז פריער געדאַרפּט זאָגן, אַז איר זענט אַ קאָמוניסט.“ לייבל שווערט זיך, אַז ער איז עס נישט, ער האָט קיין שום שייכות נישט מיט דעם. ס'האָט גארנישט געהאַלפּן. עס האָט זיך אַריינגע-מישט די פרוי און די קליינע ריוואַלע האָט געווינט. האָט מען אים דערלויבט צו זיין נאָך אַכט טעג. דערווייל איז ער קראַנק, וואָס טוט מען? . . .

דאָקטאָר רויטבורג איז געווען זייער אַ פיינער מענטש מיט אַ יידיש האַרץ, און סימפּאַטיזירט ספּעציעל מיט דער יידישער יוגנט. ער איז געווען זייער באַפריינדעט מיט דער אַבראַמאָוויטש פאַמיליע, און טאַקע געווינט נישט ווייט אויף איין גאַס. האָט פרוי אַבראַמאָוויטש צוגעפירט לייבלען צום דאָקטאָר. זי איז אַריינגעגאַנגען צו אים קודם פל אַליין און אַלץ דערציילט דעם דאָקטאָר. זי האָט דערביי אויסגעלויבט דעם יונגן לערער. דער דאָקטאָר האָט אים זייער גוט באַ-טראַכט און האָט אים געזאָגט, אַז ער האָט אַ שטאַרקן פיבער, דערצו האָט מען אים באַשעדיקט אַ לונג. אויב ער וועט נישט אָננעמען שנעלע מיטלען, וועט ער יונגעהייט אַוועקגיין פון דער וועלט.

ווען זי האָט דערהערט אַזעלכע רייד, האָט פרוי אַב-ראַמאָוויטש געבעטן דעם דאָקטאָר, ער זאָל איר געבן מער איינצלהייטן וועגן דער רפואה. דאָקטאָר רויטבורג איז געווען אַ גרויסער ספּעציאַליסט אויף לונגען קרענק. ער האָט איר דערקלערט, אַז לייבל דאַרף האַבן אַ סך פרישע לופט. ער

דאָרף עסן פעטע זאַכן, ווי מילך, קעז, פוטער, סמעטענע און נאָך אַזעלכע זאַכן, כאַטש אַ דריי-פיר חדשים. דאָס קען ברענ-גען די געוונטשענע רעזולטאַטן. דערווייל האָט ער אים פאַר-שריבן פאַרשיידענע פראַשיקעס צו פאַרקלענערן די היץ.

לייבל איז קוים מיט צרות אַוועק אין דער גימנאַזיע און דאָרט אַלץ דערציילט. אַזוי ווי ער איז געווען ביי זיי אין אַ גוטן מעמד, האָט מען אים איבערגעפירט זיך צו לערנען דורך קאַרעספּאַנדענץ.

קיין קאַפּיקע ביי דער נשמה האָט ער נישט געהאַט, האָבן די טייערע בעל-רחמנות אים געשאַפן אַ ביסל געלט, אים אַרויפגעזעצט אויפן וואַגן און אים געשיקט צו זיין מומען לאַהקע אין טעלענעשט. זי האָט אים זייער שיין אויפגענומען ווי אַ שוועסטערס אַ קינד און אים טאַקע ליב געהאַט. זי האָט זיך דערמאַנט, אַז נישט לאַנג צוריק איז זי געווען אין אַ דאָרף, אַרום 15 קילאָמעטער פונעם שטעטל ווערעזשען. זי האָט דאָרטן צונויפגענומען געלט צו העלפן חתונה מאַכן אַ יידישע, אַרעמע יתומה. די יידן דאָרטן האָבן איר געבעטן, אַז זי זאָל זיך פאַראינטערעסירן וועגן אַ יידישן לערער פאַר זייערע קינד-דער. זיי וועלן אים מיט אַלעם באַזאַרגן.

פאַרט לייבל אַוועק קיין ווערעזשען, כאַטש ער איז נאָך געווען קראַנק. מען נעמט אים זייער פּיין אויף. מען זאָגט אים צו אַ סומע געלט פאַר 8 קינדער אין משך פון זעקס חדשים. חוץ דעם דינגט מען פאַר אים אַ צימער ביי אַ קריסט, וואָס וווינט אינמיטן אַ גאָרטן און האָט צוויי קי, אַז לייבל זאָל קענען עסן וויפל ער וויל און וואָס ער וויל.

מען האָט געדינגען אַ שטיבל, וואָס האָט געזאָלט דינען ווי אַ חדר. מען האָט אַריינגעשטעלט דאָרט אַ גרויסן טיש מיט צוויי לאַנגע בענק; פאַרן לערער - אַ קליין טישל מיט אַ בענקל, און אים געזאָגט: „אַט האָט איר אַלץ, זייט געזונט, באַמיט זיך, אַז אונדזערע קינדער זאָלן לערנען גוט און האָבן דערפאַלג. מאַכט פון זיי יידן, וועט איר זיין פון אונדז צופרידן.“

די קריסטלעכע הויז-אייגנטימער האָבן זיך אַרויסגעוויזן צו זיין זייער ווילע און פּינע מענטשן, ווייל זייערע קינדער זיינען אויך געווען אין דער פרעמד. די קריסטין האָט לייבלען געוויזן אַלע ערטער וווּ דאָס עסן ליגט, ער זאָל זיך נעמען וויפל ער וויל אַליין. אין דרויסן איז שוין געווען אַנהייב זו-

מער. די בוימער האָבן געצוויטעט אין גאָרטן און די פּויגעלעך האָבן אויסגעזינגען פּריילעכע לידער. . זיין פענצטער איז שטענדיק געווען אָפּן און די לופט פונעם גאָרטן האָט אַרייַנגעדונגען. ס'איז געווען אַ מחיהדיק לעבן. אין עק פון גאָרטן איז געווען אַ גרויסער קעלער. דאָרטן זיינען געשטאַנען לאַדי-שעס (ערדענע פּליס) מיט מילך, קעז, סמעטענע און פוטער. מיט איין וואָרט: אַלץ וואָס דאָקטאָר רויטבורג האָט פאַר-שריבן, ווי מיטלען צו ראַטעווען זיין לעבן. פון אַנפאַנג איז לייבלען געווען שווער. ער איז נישט געווען געוויינט צו אַזעלכע מאַכלים. אָבער נאָך אַ שטיקל צייט, איז ער אינדערפרי אַראָפּגעגאַנגען אין קעלער, אויסגעטרונקען אַ קוואַרט קאַלטע מילך, אַנגעשמירט פּריש געבאַקן ברויט מיט פוטער און אַ שטיקל קעז, דאָס אויפגעגעסן און געגאַנגען לערנען מיט די קינדער אין חדר, וואָס איז נישט געווען ווייט. דער פיבער איז לאַנג-זאַם פאַרשווונדן. ער האָט אויך פאַרבאַכט זיין פּרייע צייט אויף דער פּרישער לופט.

די צייט איז געגאַנגען. די פּרוכטן האָבן אַנגעהויבן צייטיקן. נישט ווייט איז אויך געווען אַ היפּשער שטח פון וויינטרויבן. לייבל האָט דערפילט, אַז גאָט האָט אים אַרייַנגע-נומען אין זיין גן-עדן. ער האָט עס בפּירוש פאַרדינט, ווייל ער איז נאָך געווען יונג און האָט נישט חוטא געווען, נישט פאַר גאָט און נישט פאַר מענטשן. נאָר צרות האָט ער שוין צו פאַר-שרייבן אַ סך אויף זיין חשבון -- צרות אומזיסטע און אוודאי נישט פאַרדינטע.

די קינדער האָבן אים ליב באַקומען, ער האָט ביי זיי געווינען די נויטיקע אויטאָריטעט. די עלטערן האָבן אַרויסגע-וויזן זייער צופרידנקייט. מהאָט אפילו איינגעאַרדנט עטלעכע קינדער קאַנצערטן, וווּ די קינדער זיינען אַרויסגעטראָטן מיט לידער און דעקלאַמאַציעס. דאָס האָט זיי צוגעגעבן מער חשק צו לערנען זיך מיט איבערגעגעבנקייט. די שטאַטישע מיידלעך האָבן אַנגעהויבן וואַרפן אויגן אויפן לערער. פון אַנהייב האָט לייבל דאָס אַוועקגעמאַכט צוליב זיין קראַנקייט, אָבער דערנאָך פלעגט ער מסכים זיין צו שפאַצירן מיט זיי. ער איז געווען צופרידן, און זיי זיינען אויך געווען צופרידן.

עס האָבן זיך געענדיקט די זעקס חדשים. די בעלי-בתיים באַצאָלן אים מיט דאַנק, אָבער אויף ווייטער נעמט ער נישט אָן, ווייל ער דאַרף ענדיקן די קאַמערץ גימנאַזיע. לייבל

פֿאַרט צוריק קיין קישענעוו. דאָקטאָר רויטבורג נעמט אים אויף, גיט אים אַ קלאָפּ אין פלייצע און זאָגט אים, אַז איצט איז ער מער געזונט, ווי אַן אַנדערער געזונטער מענטש. דער פּראַפעסיאָנעלער שטאַלץ האָט דעם דאָקטאָר דערהויבן, פּונקט ווי אַ שפּילער, וואָס געווינט אַ גרויסע סומע. ער האָט בשום אופן נישט געוואָלט נעמען באַצאַלט. ער האָט לייבלען גע-זאָגט: „איר האָט מיר שוין גענוג באַצאַלט מיט דעם, וואָס איר זענט געקומען און באַוויזן, אַז מיין פּראַקטישער צוגאַנג צו אַזאַ קרענק איז ריכטיק. כּיבין צופּרידן, וואָס מיר איז גע-לונגען אויסצוהיילן אַזאַ קראַנקן, וואָס איז געווען ביים סוף פון לעבן.“

לייבל האָט אַנגענומען עטלעכע פּריוואַטע לעקציעס אין שטעטל טעלענעשט. די צייט איז געגאַנגען. ער האָט געענדיקט די גימנאַזיע און באַקומען דעם דיפּלאָם. אָבער די סומע געלט, וואָס ער האָט באַקומען אין דעם דאָרף, האָט אים נישט גע-לאָזט רוען. ביי אים אין קאַפּ האָבן אַנגעהויבן יאָגן איין פּאַנטאַזיע נאָך דער צווייטער. ער האָט זיך צוגעזוכט אַ צימער צום וווינען און אַ רעסטאָראַן צום עסן, כדי נישט צו זיין ביי דער מומען, וווּ ס'געפינט זיך אויך זיין יונגערע שוועסטער, די יתומה.

איין מאַל קומט אַריין צו אים אַ מיטלמעסיקע פּרוי, מיט אַ שיין פּאַרקעמטן קאַפּ האָר, אַ האַלבער שמייכל און די ליפּן, לויפּנדיקע אויגן און שיין אַנגעטאַן. זי האָט אַנגע-קלאָפט אין טיר: „דאָ וווינט דער לערער? מיקען אַריינגיין?“ „יאָ, דאָס בין איך דער לערער, קומט אַריין, זיצט.“ ער באַ-טראַכט זי פון אויבן ביז אַראָפּ. זי הייבט אָן וואַרפן מיט רייד: ווער זי איז, איר מאַן, איר מוטער. לייבל וואַרט זי זאָל זאָגן וואָס זי וויל. זי רעדט ווייטער. ער האָט שוין מער קיין געדולד נישט און פּרעגט: „וואָס-זשע ווילט איר פון מיר?“. „וואַרט אַ ביסל“, זאָגט זי, „כּיוועל אייך באַלד זאָגן.“ און זי זעצט פּאַר, אַז זי קען זיין מומען, און פון וואַנעט זי קען איר. ביז גאָט האָט געהאַלפּן, איידער ס'האָט ביי אים נישט געפּלאַצט דער געדולד. „איר פּאַרשטייט, איך האָב אַ מיידעלע און זי דאַרף אַ לערער. מיין יינגעלע איז נאָך גאַר קליין, אין גאַנצן דריי יאָר אַלט. מיין מאַן איז טשאַקע שאַרעט. פּאַר-וואָס מען רופּט אים שאַרעט? איר קענט דאָך טעלענעשט, בלויז צונעמען. ער פּאַרט קיין יאַס, ער האָט זייער גוטע פּערד,

גרויסע, פעטע, פלינקע. מיין מאן פירט סחורה, איר פארשטייט, סחורה פירט ער צו די רייכע טעקסטיל-סוחרים, שוין יארן קען ער זיי. ער פארט אוועק יעדע צווייטע וואך, און איך מיט מיינע צוויי קינדער, מיט מיין אלטער מוטער ווינען אליין. צו לערנען מיט מיין קינד בין איך נישט גרייט. כהאב נישט אויף אזויפיל קיין וויסן און נישט קיין געדולד. איז ווען איר ווילט צוקומען צו אונדז, זען דאס מיידעלע, און מיר זאלן זיך צונויפרעדן, איר זאלט זי לערנען. א טייער מיידעלע און א קלוגע. לייבל וויל שוין פון איר פטור ווערן, זאגט ער איר, אז ער וועט קומען אויף מארגן.

אויפן צווייטן טאג, ער האט שוין געזען מיט וועמען ער האט צו טאן, טראכט ער, אז מ'דארף עס מאכן בקיצור. אבער נישט ביי פאניען. . . קודם כל האט זי אים ארומגע-פירט אומעטום צו וויזן ווו ווער שלאפט; געוויזן דעם הויף, אפילו די שטאל ווו די פערד שטייען; זי דערציילט וועגן זייע-רע קאפריזן און ווי אזוי זי איז שוין היימיש מיט זיי; וועגן א הינטל, וואס איז ביי זיי אין דער שטוב, ווי אזוי עס קומט צו איר און באַלעקט זי; וועגן דער מוטער; נאכאמאל וועגן מאן, אז ער איז א ביסל א קאפריזנער, נאך זי קען אים שוין, וואס-זשע וועט זי אים גיין בייטן אויף א צווייטן דערנאך דערציילט זי וועגן די פריינד, אויסגערעכנט זייערע פארבינדונגען און אפילו די קריגערייען. ענדלעך האט ביי לייבלען געפלאצט דער געדולד: „איך האב נישט קיין סך צייט, זאגט, כ'בעט אייך, וואס איר ווילט.“ „יא, וועגן מיין קינד“, זאגט זי און רופט אריין דאס מיידעלע פון דרויסן. זי קומט אריין א פארשעמטע און שטייט ביי דער טיר. ער רופט זי אריין און הייסט איר זעצן ביים טיש. „דו ווילסט לערנען?“ פרעגט ער. „יא, כווייל זייער לערנען“, ענטפערט דאס מיידעלע. לייבל נעמט אן די פריוואטע לעקציע. די פרוי לייגט אים פאר, אז אויב ער האט נישט ווו צו זיין, האבן זיי א צימערל לעבן דער קיך און קענען אים דאס פארדינגען. די אידעע איז אים געפעלן געווארן. ער זעצט זיך צו און זיי רעדן זיך צונויף וויפל צו באַזאָלן, און ער גייט איבער ווינען צו איר.

א פאר טעג שפעטער קומט דער מאן פון יאס. ביי-נאכט, ווען זיי זיצן און רעדן, דערציילט טשאקע נייעסן פון יאס. ער פארט שוין דארט אזויפיל יארן, ווייסט וואס צו ברענגען, און דארטן וואס צו פאָרגריזשען. ער מאכט פון זיך

א גאַנצער קנאַקער, אַ גאַנצער ווייסער. טשאַקע איז נישט קיין הויכער, נאָר אַ פלינקער. ער רעדט אויך זייער אַ סך. אפשר האָט ער דאָס איבערגענומען פון זיין פרוי, אָדער אפשר איז ער אַזוי געבוירן געוואָרן, ווייל „שארעט“ מיינט אַ פאַרפירער. שכל האָט ער דווקא יאָ אין קליינעם קעפל. ער בלייבט קיי-נעם נישט שולדיק קיין ענטפער, קריכט נישט נאָך קיין וואַרט אין דער קעשענע.

ווען טשאַקע לייגט זיך שלאָפן, נאָך דער לאַנגער מעשה, ליגט ער און טראַכט: מילא, אַז מ'דאַרף אַ לערער פאַר זיין מירעלען, פאַרשטייט ער. עס איז זייער וויכטיק. אַ מיי-דעלע וואַקסט אונטער, די יאָרן גייען, זאָל זי זיין אַ יידישע און קענען יידיש, זיי זיינען דאָך יידן. ווען זי וועט קומען צווישן אַנדערע מיידלעך און מיוועט רעדן וועגן פאַרשיידענע זאַכן, אָדער ווי אַנדערע מיידלעך גייען אין די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציעס, זאָל זי האָבן אַ פנים פון אַ מענטש. ווען ס'וועט קומען די צייט און ס'וועט זיך צושאָרן אַ בחור, וואָס קען די דראַבנע אותיות, זאָל זי קענען מיט אים שמועסן, כדי ער זאָל נישט זאָגן, אַז זי איז אַ נאַריש מיידל. אָבער אַז דער לערער, אַזאַ יונגער, שיינער בחור, דאַרף וווינען ביי אים ווען ער פאַרט אַוועק איבער אַ וואַך אויף אַכט טעג, דאָס פאַר-שטייט ער נישט! אמת ס'בלייבט אין הויז די שוויגער מיטן יינגעלע, אָבער. . .

עס האָט זיך ביי אים אַריינגעכאַפט אַן אייפערזיכטי-קייט אויף זיין פרוי און אויפן לערער. נאָר, טראַכט ער, זאָל עס דערווייל אַזוי גיין; זאָל דאָס מיידעלע זיך לערנען. איך וועל שוין דאָס איינאַרדענען אויף אַ שטילן אופן, אַן רעש, אַן געפילדער, אויסהערן און נאַכשפּיאַנירן. ער ווייסט, אַז זיין שיינדל האָט אים זייער ליב. זי טרעט נישט אָפּ פון אים אויף אַ רגע, ווען זיי גייען אָדער פאַרן ערגעץ. זי איז אַ גוטע בעל-הביתטע, טראַגט אים צו דאָס בעסטע, וואָס ער האָט ליב. זי איז זייער אַ ריינע און טאַקע אַ פאַרשטענדלעכע, ער האָט צו איר קיין שום טענות נישט. זי נעמט אים אַרום ווען ער קומט צו פאַרן, עפנט מויל און אויערן צו הערן אַלץ וואָס ער דער-ציילט. ער לאַזט איר איבער געלט און זי קויפט איין אַלץ, וואָס מ'דאַרף אין שטוב אַריין. זי איז נישט קיין אויסברענ-גערין, ווי אַנדערע פרויען. זי ווייסט ווי שווער דער גראַשן קומט אָן. ער דאַרף זיך נישט פאַרזינדיקן פאַר גאַט מיט אַזאַ

ווייב. ניין, ער וועט וועגן דעם אפילו נישט דערמאָנען. . . עס קומען אָן פאַרשיידענע געדאַנקען, נאָר ער פאַרטרייבט זיי. וואָס עס זאָל נישט זיין, נאָר נישט ביי אים קען אַזוינס פאַסירן. אָבער שלאָפן קען ער נישט. ער דרייט זיך אַהין, דרייט זיך אַהער, אַוועק דער שלאָף. ער גייט אַראָפּ פון געלעגער, גייט אַריין צו די פערד, טוט זיי אַ גלעט איבער דער פלייצע. אַי, האָט ער הנאה פון זיי.

שיינדל כאַפּט זיך אויף -- טשאַקע איז נישטאַ. זי כאַפּט עפעס אויף זיך און לויפט אַרויס אין שטאַל. ער איז דאָרט דאָ. „טשאַקע, וואָס איז דאָס?“, „כהאַב זיך דערמאַנט, אַז כהאַב זיי אַריינגעשיט ווייניק גערשטן. כּדאַרף זיי אַפּ-היטן ווי די אויגן אין קאַפּ. זיי ברענגען מיר פרנסה, פאַר-שטייסט?“. . . „יא, אָבער נישט שפעט ביינאַכט. . . דו דאַרפסט דאָך שלאָפן, זיך אויסרוען“. זי נעמט אים אָן ביי די הענט, פירט אים אַריין אין בעט און זאָגט צו אים: „שלאָף!“.

ער איז ענדלעך אַנטשלאָפן געוואָרן.

טשאַקע פלעגט אַ גרויסן חלק פון זיין לעבן פאַרברענען-גען מיט זיינע פערד, וועלכע ער פלעגט זייער אָפהיטן. אַנפּויען זיי מיט וואָסער צו דער צייט, געבן עסן צו דער צייט. ער פלעגט זיי פּוצן און קעמען זייערע גריוועס אויפן האַלדז, בינדן רויטע לענטעס, קאָווען די פאַטקעוועס, אַז זיי זאָלן זיך נישט צעקאַלעטשן די פיס. און קיינמאַל נישט פאַרגעסן אַ גלעט צו טאָן זייערע לאַנגע פלייצעס, ווען ער פלעגט אַנקומען בשלום קיין יאָס.

דאָס צוגרייטן צום פאַרן געדויערט ביי טשאַקען אַ גאַנצן טאָג. ביז מײַט אים פרישע צעטלען, וואָס פאַר אַ סחורה ער זאָל ברענגען; ביז די קרעמערס ציילן איבער און באַטראַכטן די געבראַכטע סחורות, געדויערט אַ שטיקל צייט. ער גרייט צו די פערד, לאַדנט אָן דעם וואָגן מיט די זאַכן אין פאַל פון אַ רעגן, וואַשט און באַדט זיך, זיצט אַ ביסל מיט דער פרוי און די קינדער, און ער פאַרט.

שיינדל האָט פאַר אים צוגעגרייט אַ געפרעגלט שטיקל פלייש אויפן וועג און אַ ביסל געבעקס; אויסגעפרעסט אַ העמד און אַנדערע זאַכן, ער זאָל זיך קענען אַנטאָן ווי אַ מענטש. טשאַקע האָט אין אַוונט אויסגעהערט די קליינע מירעלע. אין משך פון די 2-3 וואָכן לייענט זי שוין אַ ביסעלע און אפילו אַ לידעלע זיך אויסגעלערנט. ער האָט געהאַלטן

ביידע קינדער אויף די הענט און געשעפט נחת פון דער מש-
 פחה, גערעדט א סך און דערציילט מעשיות. ער איז געווען אַ
 ביסל בגילופן און האָט אַלעמען געקושט.
 אינדערפרי האָט ער זיך מיט אַלעמען געזעגנט, אפילו
 מיטן לערער און אויך מיט דער שוויגער. ער האָט גענומען די
 לייצעס און אויסגעשריגן: „אַנו, מיינע אַדלערס, וויאַ! און
 אַוועקנעפאַרן אויף די זייער באַקאַנטע היימישע וועגן אינעם
 ווייטן יאָס.

לייבל פֿאַרט קיין יאַס

טשאַקע, ווי שטענדיק, איז אַוועקגעפֿאַרן קיין יאַס אויף 4-5 טעג. לייבל איז געבליבן מיט אַ שלאָפלאַזער נאַכט. אויב רייכע מענטשן שלאָפן נישט ביינאַכט, ווייל זיי טראַכטן ווי צו קריגן מער געלט, איז ביי לייבלען אַ פֿאַרקערטער צושטאַנד -- ווי אַזוי פֿטרט מען דאָס ביסל געלט, וואָס ער האָט באַקומען אינעם דאָרף ווערעזשען פֿאַר לערנען מיט די קינדער דעם סעזאָן. ליגט ער און טראַכט: יונג איז ער; גע-זונט אויך; די קאָמערץ גימנאַזיע פֿאַרענדיקט; איינער אַליין איז ער נישט. כאָטש דעם פֿאַטער מיט זיינע געשעפטן, גייט ער אים אָן, ווי דער פֿאַראַיאַריקער שניי. מיט דעם ביסל געלט, וואָס ער האָט ביי זיך, קען ער אַוועקפֿאַרן טאַקע מיט טשאַקען קיין יאַס. דאָרטן אפּשר אַריין אין אוניווערסיטעט. יידן וווינען דאָך דאָרט אַ סך, וועל איך דאָרט געפינען פֿרי-וואַטע לעקציעס און מאַכן אַ לעבן אין דער גרויסער שטאָט. טשאַקע האָט דאָך די שטאַט אויסגעלויבט. לייבל האָט מיט זיך אַליין געעצהט און איז געקומען צו אַ באַשלוס. ווען טשאַקע פֿאַרט דעם קומענדיקן מאָל קיין יאַס, פֿאַרט ער מיט אים מיט. ער וועט אים אַוודאי מיטנעמען. כּוועל אים באַ-צאָלן און געענדיקט. כּפֿאַר אַוועק. אַי, טאַמער לאַזט זיך אויס אַ בוידעם? . . איז „השיבנו נאָזאַד“, צוריק אויסדרייען דעם דישעל און „באַסטאַ“ -- צוריק אין טעלענעשט. קינדערלעך, קיין עין הרע, וואַקסן אונטער. איך וועל כאָטש וויסן, אַז כּהאַב פֿרובירט אין יאַס.

לייבל שטייט אויף. שיינדל, די בעל-הביתטע האָט אים שוין צוגעגרייט דעם פֿרישטיק. זי פֿרעגט אים: „מיר דאַכט זיך, אַז איר זענט נישט אַזוי גוט געשלאָפן. וואָס איז די מעשה?“

„כהאָב געטראַכט וועגן מיין לאַגע“, גיט ער איר צו פאַרשטיין.
„אַט האַסטו דיר, אַ פאַרזאָרגטער. וואָס גייט אייך אָן? איינער
אַליין זענט איר, אַ פאַרדינער זענט איר אויך, פריי ווי אַ
פויגל אונטערן הימל. פאַר קיינעם דאַרפט איר נישט אָפּגעבן
קיין חשבון. אַ שיינער, יונגער בחור, מיידלעך צו באַגעגענען
זיינען, קיין עין הרע, דאָ גענוג ביי אונדז אין שטאָט. טאָ צו
וועלכן רוח קלערט איר? “קאָ קאַגאַ טשאַרטאַ וואָן נוזשאַנאַ?”
ער ענטפערט איר: „איר ווייסט זיך אייערס. אָבער פאַרוואָס
דאַרף איך לעבן אין אַ קליין שטעטל, צי אין אַ דאַרף, ווען
כקען לעבן אין אַ שטאָט, אַ גרויסער שטאָט, לערנען ווייטער
און געניסן מער פון לעבן.“

לייבל האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט – וואָס
דערלייגט ער דאָ? טשאַקע וועט אים שטענדיק צוריק ברענגען.
אַי, דאָס געלט, געלט איז ביי גאָט. ער וועט העלפן און. . .
קינדער וואַקסן. ער איז געגאַנגען אויף די לעקציעס, אָבער
דער געדאַנק פאַרלאָזט אים נישט. אַזוי ווי טשאַקע קומט
צוריק, וועט ער אים אויספרעגן עטלעכע פראַגעס און זיך ביי
אים שואל עצה זיין. אויב ער וועט אים מיטנעמען, איז דאָס
געשעפט געמאַכט אָן שום צווייפל.

די עטלעכע טעג ביז טשאַקע האָט געדאַרפט קומען צו
פאָרן, זיינען געווען פאַר אים ווי אַ יאָר. אויף דער נאַכט
האַט ער זיך אַריינגעכאַפט צו דער מומע לאַהקען. זי האָט
אים זייער ליבלעך אויפגענומען מיט טיי און פריש געבעקס. זי
האַט אים אויסגעפרעגט, ווי סגיית אים דאַרט, ווי מען באַציט
זיך צו אים? „אַלץ איז גוט, נאָר כוּויל אַוועקפאַרן“. „ווי איז
מיר, נאַכאַמאָל פאַרן? וואָס געפעלט דיר נישט דאָ? וואָס פליט
דיר דער קאַפּ? באַרויך זיך. דו ווייסט, וואָס עס מיינט אַ
פרעמדע שטאָט? ווהין ווילסטו פאַרן?“ „קיין יאַס“. „אַט
האַסטו דיר – יאַס! וואָס וועסטו דאַרט טאָן?“ „לערנען“. „מען
דאַרף האָבן אַ סך געלט, וווּ וועסטו נעמען? סײַז נישט קיין
חכמה ערגעץ פאַרוואַגלט צו ווערן אין דער פרעמד. אויף ווע-
מען וועסטו זיך פאַרלאָזן? אויף דעם שיינעם טאַטן דיינעם...
ער האָט גאַנצע געשעפטן, אָבער פון דיר וויל ער ווייניק וואָס
וויסן. איך וועל דיר אַרויסהעלפן מיט אַ ביסל געלט, נאָר דו
באַטראַכט גוט וואָס דו טוסט.“

דאָס שוועסטערל, וואָס האָט זיך צוגעהערט די גאַנצע
צייט, האָט אַ שפרונג געטאָן פאַרויס: „זייער גוט, כוּוועל מיך

צו דיר אַריבערכאָפּן". לאהקע האָט זי אַוועקגעטריבן: „ער איז נאָך דאָ און דו פּאַרסט שוין צו אים צוגאַסט?" די מומע האָט נישט געוויסט, וואָס מער צו זאָגן, האָט זי צוגעגעבן: „אויב דו האָסט באַשטימט אַזוי, זאָל השם יתברך דיר העלפּן דו זאָלסט מצליח זיין. איין זאָך וויל איך דיך בעטן: ווי ס'וועט דאָרטן זיין, פּאַרגעס אונדז נישט און שרייב אַלץ אַרויס, כּיזאָל נישט איבערקלערן. פּאַר געזונטערהייט און זיי מצליח".

ס'זיינען אַריבער עטלעכע טעג. אין דער באַשטימטער צייט איז טשאַקע געקומען צו פּאַרן. ער איז אַריינגעקומען אין אַ זייער געהויבענער שטימונג. אַלץ איז אים געלונגען, געהאַט עטלעכע פּאַסאַזשירן און ער דערציילט וועגן זיי. ליבל איז גע-זעסן, אויסגעהערט און אים געפרעגט: „ווער זיינען זיי געווען, יידישע?" „דאָס איז געווען אַ יידישע חברה פון אַ יאָר 17-18, קינדער פון רייכע עלטערן, אוודאי יידישע, זאַטע, צעבאַלעווע-טע, איבערגעלאָזט טאַטע-מאַמע מיט אַלעמען און מיפּאַרט אַוועק. פּראַלעטאַריער, זאָגן זיי, ווילן זיי ווערן, אַרבעטן ביי טעקסטיל ביי די רייכע גבירים, יענע זאָלן נאָך מער רייכער ווערן". און טשאַקע גיט צו פּאַרשטיין, אַז די חברה, וואָס זיינען שוין דאָרט, האָבן צו זיי געשריבן, זיי זאָלן קומען צו פּאַרן. אין דער פּאַבריק לערנט מען וועבעריי און טעקסטיל, איר פּאַרשטייט, די סחורות וואָס איך פיר צו פּאַרקויפּן אין די קלייטן. מ'גיט זיי דאָרט אַ קליין צימערל, און ווען זיי לערנען זיך אויס, באַקומען זיי אַ געהאַלט, מישטיינס געזאַגט, וואָסער אויף קאַשע. זיי זיינען אין אַ קאָלעקטיוו מיט חברים, ליגן אין איינעם אין דער ערד. טייל האַלטן אויס און טייל פּאַרן צוריק.

ער האָט גוט געקענט די לאַנגע שטרעקע פון טעלע-נעשט ביז יאַס -- דעם וועג, די דערפער, דאָס שטעטל אונגען, דאָס שטעטל פּאַדולאיע. ער האָט ליב געהאַט צו דערציילן וועגן די אכסניות אויפן וועג, ווו ער פלעגט איבערנעכטיקן. אַלע האָבן אים שוין געקענט און געוויסט ווען ער דאַרף אַ-דורכפּאַרן. ווען ער פלעגט פּאַרן ליידיק קיין יאַס, האָט ער קיינמאָל נישט אָפּגעזאַגט קיין באַצאַלטן פּאַסאַזשיר, אויך קיינמאָל זיך נישט געדונגען וויפל מען גיט אים. ער פלעגט זאָגן, אַז ס'איז ווי געפונען. אָבער ווען ער האָט געהאַט פעק-לעך סחורה, האָט ער קיינעם נישט גענומען, מ'זאָל אים אפילו אָפּגילדן. ווייל מענטשן זיינען פּאַראַן אַלערליי -- שלעכטע און

גוטע. גיי ווייס, וועלכער איז דער גוטער? . . . ער פלעגט אפילו האָבן מיט זיך אַ האַק, טאַמער דאַרף מען זיך פאַרטיידיקן. ער האָט שטענדיק געהאַט מיט זיך אַ זאַפּאַס מיט מכשירים, טאַמער מאַכט זיך אַ רעגן, אַ גרויסער ווינט, טייל מאָל אַ גרויסע היץ. אַלץ האָט ער באַוואָרנט סיי פאַר זיך, סיי פאַר די פּערד. ער איז געווען אַזוי „פאַרפּערדעוועט“, אַז ער פלעגט מיט זיי רעדן, ווי מיט מענטשן. די סוסים פלעגן אויפשפּיצן די אויערן, אויסשטרעקן די מיילער, קוקן אים גלייך אין די אויגן, ווי זיי וואָלטן אים אויסגעהערט און פאַר-שטאַנען. די פּערד האָבן געהאַט זייערע אייגענע נעמען: אַ זי האָט געהייסן „גניאַדאַ“, דאָס צווייטע „שאַפּראַן“, ווייל זי איז געווען פון אַ קאַריטשנעווע קאַליר. ווייסט איר אין וואָס פאַר אַ שפּראַך? . . . דווקא אין יידיש, ווייל דאָס האָט ער געקענט בעסער. רומעניש, נישט ער האָט עס געקענט, נישט ער האָט עס געוואָלט רעדן.

שבת האָט טשאַקע זייער שטאַרק אָפּגעהיטן, נישט גע-פאַרן בשום אופן, וואָס ס'זאָל נישט זיין. ער האָט איבערגע-נעכטיקט אין דער אכסניה און אין דער פרי געפאַרן ווייטער. ער פלעגט זיך אַריינכאַפן אין אַ שול, כאַטש פון זיין דאָווענען האָט דער רבּונו של עולם געהאַט ווייניק נחת.

טשאַקע האָט זיך געפירט לויט זיין סדר. זיך אָפּגערוט צוויי טעג, זיך דורכגעגאַנגען צו דער בריק, באַגעגנט אַ פאַר יידן, אַ שמועס טאַן. פּאָליטיק איז אים קיינמאָל נישט אָנגע-גאַנגען. יידן פלעגן צוקומען, אים פּרעגן וועגן יאַס, וואָס ס'הערט זיך דאַרטן? ווי לעבן די יידן? אָבער טשאַקע איז געווען ווייניק באַקאַנט מיט די נייעסן פון יאַס: „מלעבט“, פלעגט ער זאָגן און צוגעבן אַ רוסיש ווערטל: „קטאַ אימעיעט ראַשע טאַט פאַן“ – ווער ס'האַט געלט דער איז אַ פּריץ. יידן בעטן ביי גאַט ער זאָל זיי צושיקן פּרנסה, ווייל אין יאַס אָן פאַרדינסטן ביסטו מיטן קאַפּ אין דער ערד. קבצנים זיינען דאַרט דאָ גענוג. די גבירים שטרעקן אויס זייערע פּולע בייכער, די קבצנים שטרעקן אויס די לידיקע הענט.

מיט די שכנים האָט טשאַקע נישט געהאַט קיין גרוי-סע פאַרבינדונג, „אַ גוט מאַרגן, אַ גוט יאָר“. האָט מען אים געפּרעגט: „וואָס הערט זיך?“ זאָגט ער: „מלעבט און זאָל זיך גאַט זאָרגן. ער האָט באַשאַפן די וועלט, זאָל ער פאַר איר זאָרגן.“ מיט שכנים, פלעגט ער זאָגן, דאַרף מען ווייניקער

מאָכן געשעפטן. אַ מכה זאָלן זיי וויסן, וואָס ביי דיר טוט זיך. איז יענער רייך היט ער זיך פון דיר. איז יענער אַ קבצן, איז וואָס ער זעט ביי דיר איז ער דיך מקנא.

טשאַקע זעצט פאַר זיין מעשה: די יונגע מענטשן קומען זיך צונויף, רעדן קעגן די בעלי-בתים, זיי ווילן בויען קאַמו-ניזם. מען כאַפט זיי, מען קלאַפט זיי גוט אָן. זיי ווילן גאָר איינשטעלן אַ נייע געזעלשאַפט, אַ נייע פּירונג. דערפאַר ווערן זיי זעלבסשטענדיק און לעבן פון זייערע פאַרדינסטן. איך האָב די לייט שוין גענוג געפירט, אַהין און צוריק. דער פּאַטער שיקט צו אַ ביסל געלט ווען זיי נויטיקן זיך; די מאַמע שיקט ווייען און קרעכצן, און אַזוי גייט דאָס לעבן. אָבער דערפאַר געפונען זיי זיך אין יאַס, -- אַ גרויסע שטאָט, הערן דאָס גערויש, לויפן און איילן זיך נישט צו פאַרשפּעטיקן צו דער אַרבעט, און בענקען נאָך דער מאַמעס געלעגער און דער מאַמעס אַ ביסל עסן.

טשאַקע וויל דערמיט אַרויסרופן ביי לייבלען אַ קנאה צו די, וואָס פאַרן קיין יאַס און אַ ווילן אויך דאָס זעלבע צו טאָן. „איר פאַרשטייט“, זאָגט ער, „אַ שטאָט איז אַ שטאָט, נישט טעלענעשט, מיט די בלאַטעס, מיט דער פּוסטקייט“. און ער קלערט אויף, אַז די יוגנט וויל אָן אַנדער לעבן, אַ מער פּראַגרעסיוו. אַ סך פאַרן אַהין לערנען און ווערן אינזשענירן, דאָקטוירים. עס פאַרן נישט בלויז יינגלעך, מיידלעך פאַרן אויך. מען פאַרליבט זיך דאָרט און מען ווערט אַ פאַר. די שטאָט יאַס איז איינע פון די שענסטע שטעט אין רומעניע, נאָך בוקאַרעסט. יידן לעבן דאָרט אויך אַ היפש ביסל און נישט ווייניק זיינען גרויסע גבירים.

לייבל האָט אויסגעהערט מיט גרויס אויפּמערקזאַם-קייט. ס׳איז שוין געווען שפּעט ביינאַכט, ווען ער איז געגאַנגען שלאָפן און דווקא תּיכּף אַנטשלאָפן געוואָרן. אָבער נאָך האַל-בער נאַכט האָט ער זיך אויפגעוועקט און מער נישט געקענט אַנטשלאָפן ווערן. ער דרייט זיך אויף אַלע זייטן און פאַרשיי-דענע געדאַנקן קומען אין קאַפּ אַריין. ער באַשליסט צו פאַרן קיין יאַס. אַ ביסל געלט האָט ער -- ס׳איז גענוג פאַר אַן אַנ-הייב. ער וועט אַריין אין אוניווערסיטעט זיך לערנען. אפשר וועט ער אַ טאַרע טאָן דעם רייכן טאָטן, זאָל יענער געדענקען, אַז ער איז זיינס אַ קינד.

אינדערפרי פרעגט ער טשאקען ווען ער פאָרט ווידער קיין יאָס און טשאקע ענטפערט אים, אַז ער פאָרט אין דריי טעג אַרום. „כיוויל אויך פאָרן מיט אייך!“ „וואָס? דו ווילסט אויך פאָרן? צי וואָס דאַרפסטו דאָס?“. גלייכצייטיק טראַכט טשאַקע, אַז יענער לערנט זייער גוט מיט זייער מירעלען. זי לייענט אַזוי שיין און קען שוין זינגען עטלעכע לידלעך. אָבער זאָל ער פאָרן. זיי וועלן נאָך געפונען אַן אַנדערן לערער. „אויב דו ווילסט אַזוי שטאַרק פאָרן, וועל איך דיך פירן קיין יאָס“. לייבל גייט צו די עלטערן וווּ ער גיט פריוואַטע לעקציעס און זאַמלט איין וויפל זיי זיינען אים שולדיק. ער זאָגט זיי, אַז ער מוז אַוועקפאָרן לערנען. ער קויפט אַ רענצל פול מיט קליי-דער. דער קאַפּ איז פול מיט חלומות, רייכע פאַנטאַזיעס. ער נעמט זיך אָן מיט מוט און אויסגעהאַלטנקייט.

פון טעלענעשט ביז יאָס איז גאַר אַ קליין פאַרגעניגן צו זיצן און הוידען זיך צוויי מעת-לעתן. אָבער מען דאַרף אויסהאַלטן דעם פרוו. טשאַקע רעדט דעם גאַנצן וועג וועגן די פערד און קאַרגט נישט קיין לויבונג אויף זייער אַדרעס. ער רעדט כסדר וועגן פירן פאַסאַזשירן, וועגן זיינע געשעפטן פון פירן סחורות, וועגן יאָס. לייבל כאַפט אפילו אַ דרימל בשעת מעשה, אָבער טשאַקע באַמערקט עס נישט און רעדט ווייטער. ער שטעלט זיך אָפּ אַנצופויען די פערד כאַפט זיך לייבל אויף מיט אַ פראַגע: „ווי זיינען מיר שוין?“ סיפלאַצט דער געדולד פון אַזוי לאַנג פאָרן, נאָר מ'דאַרף אויסהאַלטן.

יאָס איז אַ גרויסער אינדוסטריעלער צענטער מיט פיל פאַבריקן און די קאָמערץ איז דאָרט זייער אַנטוויקלט. קאַפּי-טאַליסטן פון אַנדערע לענדער אינוועסטירן דאָרט זייערע געלטער אין טעקסטיל פאַבריקן, עלעקטרישע מכשירים, אין וויינען, ניס, פרוכטן, תבואות און אַנדערע זאַכן.

יאָס האָט פאַרמאָגט אַ צאָל באַנקירן, זייער רייכע, צווישן זיי פיל יידן. דער רוב איינוווינער זיינען געווען יידישע קלייטניקעס, קליינהענדלערס, בעלי-מלאכות, אַרגאַניזירטע פאָך קערפערשאַפטן און טעקסטיל אַרבעטער. ס'האַבן אויך נישט געפעלט קיין קבצנים, וועלכע זיינען געשטיצט געוואָרן פון די רייכע. געווען דאָרט גרויסע שולן, וווּ מ'האַט געדאַוונט אויף לשון קודש און אפילו אויף רומעניש. רומעניע, אין אַלגעמיין, האָט זיך אין אַנהייב פונעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, גע-

צײלט צווישן די ערשטע לענדער אין אייראָפּע מיט דער גרעס-טער צאָל יידיש-רעדנדיקע. יאָס האָט אַ ספּעציעלן היסטאָרישן אינסטיטוט וווּ סײַגפּינט זיך די היסטאָריע פּונעם יידישן לעבן אין רומעניע.

יאָס איז אויך געווען אַ גרויסער קולטורעלער צענטער, דער צווייטער נאָך בוקאַרעסט. פּאַראַן דאָרט אַ גרויסער אינ-טעלעקטועלער אוניווערסיטעט, וואָס שָמט אויף דער וועלט. אברהם גאַלדפּאָדען איז געקומען קיין יאָס אין יאָר 1876. זיינע לידער פּלעגט מען הערן זינגען אין די יאָסער קרעטש-מעס און קאַפּע-הייזער, וועלכע זיינען געווען אין אַ גרויסער צאָל. ער האָט געלייגט דעם גרונטשטיין פּאַרן יידישן סטאַ-בילן טעאַטער אין יאָס, אין גאַרטן „פּאַמול ווערדי“ („די גרינע פּרוכט“). י. קאַראַ האָט פּאַרעפּנטלעכט איבער הונדערט אַר-בעטן, אַ צאָל מאַנאַגראַפּיעס וועגן שטעט און שטעטלעך פון רומעניע, פון פּאַדעלוי, און אויך פון דער גרויסער שטאָט יאָס. אין יאָס האָט אויפגעבליצט דאָס געשטאַלט פון איציק מאַנגער, מיט זיינע „שטערן אויפן דאָך“.

קיין יאָס פּלעגן קומען גרויסע „שטערן“ פון יידישן טעאַטער. פּולאַווס אַרויסטרעטונגען זיינען זייער געשעצט גע-וואָרן. עס זיינען געשפּילט געוואָרן: „אוריאל אַקאַסטאַ“, „די פּישופּמאַכעריין“, „דער דיבוק“, „טוביה דער מילכיקער“ פון שלום עליכם, „מסעות בנימין השלישי“ פון מענדעלע מוכר-ספרים, „בַר פּוכבא“ און נאָך אַנדערע פּיעסעס פון אברהם גאַלדפּאָדען און אַנדערע. פון די קליינע שטעטלעך פּלעגן קומען אַ סך, וועלכע האָבן געהאַט אַ ליבשאַפט צום יידישן טעאַטער, צום יידישן לשון.

ווען זיי זיינען אָנגעקומען קיין יאָס, אין דער רושן-דיקער גרויסער שטאָט, האָט דער זייגער שוין געשלאָגן 10. אויף דער גאַס „סטעפּאַן דער גרויסער“ („שטעפּאַן טשעל מאַרע“) שטעלט טשאַקע אָפּ זיין וואָגן און זאָגט צו לייבלען: „אַט האָסטו דעם צענטער, פון דאַנעט קענסטו גיין וואָהין דו ווילסט“.

לייבל נעמט זיין רענצל. סײַז נישט געווען גרויס און אויך נישט שווער. אַנטקעגן איז געווען „פּאַלאַטול רעגאַל“ – דער יאָסער פּאַרלאַמענט. פאַר אים שטייט די סטאַטוע פון סטעפּאַן דעם גרויסן, ווי ער זיצט רייטנדיק אויפן שיינעם פּערד. פון דעם פּלאַץ טיילן זיך אָפּ פיר גאַסן. לייבל זעצט

זיך אױעק מיטן רענצל אויף דריי טרעפ, װאָס פירן צו אַן אַרײנגאַנג צו אַ דאָקטאָר. לעבן די טרעפ געפינט זיך אַ װעגל, װאָס שלאָגט דורך צו אַן אַנדער גאַס. דאָס האָט געהייסן „סטראַדעלע מינקו“ – דאָס געסל מינקו. דאָס ערשטע מאָל אין אַזאַ גרויסער שטאָט, װי עס זינט אין צענטער װי דאָס װאַסער אין אַ קאָך-קעסל. זיצט ער אַזוי און קוקט. װואַהין צו גיין װײסט ער נישט.

אויף אַ צװײטער גאַס איז דאָ אַן אַלע, װאָס פירט צום גרעסטן מאַרק פון יאַס, דאָס פאַרנעמט אַ גװאַלדיקן שטח. מען פאַרקויפט דאָרט אַלץ, װאָס סײַזי נויטיק פאַרן מענטשלעכן געברויך, פרוכטן, עסנוואַרג, קליידונג. אין קורצן: נישטאָ קיין זאַך, װאָס זאָל דאָרט זיך נישט פאַרקויפן. איבערן טאַג גײען דאָרט אַדורך צענדליקער טױזנטער מענטשן. דער רעש איז דאָרט ביז אונטערן הימל.

עס גײט אַדורך אַ פרוי און טראַגט אַ שװערן קױש. די פרוי איז אין די מיטעלע יאָרן, שײן געקליידט, שײן פאַר-קעמט, די אויגן און דאָס נעזל גיבן אויס איר שטאַם. לײבל האָט געכאַפט אַ קורצן בליק אויף איר מיט גלייכילטיקױט. אָבער װען סײַזי לעבן זײנע פיס צוגעפאַלן אַ פעקל, װאָס איז אַרױסגעפאַלן פון איר קױש, האָט ער אַ געשרײ געטאַן אויף רומעניש: „בירגערין, בירגערין, איר האָט עפעס פאַרלוירן“. די פרוי איז צוגעלאָפן נעמען דאָס פעקל. ער דערקענט, אַז זי איז אַ ײדישקע. װען זי דאַנקט אים פאַר אויפהייבן דאָס פעקל, זאָגט ער צו איר: „כװעל דיר העלפן, כװעל אַז סײַזי דיר שװער“. ער נעמט איר קױש, אַ גענוג שװערער און גיט איר זיין גרינג רענצל. גײענדיק אַזוי פּרעגט ער זי, אפשר װײסט זי װעגן אַ צימער װוּ מײקען דינגען. זאָגט זי: „יאָ, קומט, כװעל אײך װײזן“. דערוױל דערציילט ער, אַז ער איז ערשט געקומען דאָ אַהער זיך צו לערנען. זי פירט אים אַרײן צו זיך, עפנט אויף אַ גרויס לײדיק צימער און פּרעגט אים: „דו ביסט אַ ײדיש ײנגל“, „יאָ“, זאָגט ער. „אַט האָסטו דאָס צימער, סײַזי מײנס. אַ בעטל װעל איך דיר באַזאָרגן. װעגן דיר-הגעלט װעלן מיר זיך דורכרעדן שפּעטער“.

דער אַרײנגאַנג אין צימער איז געװען פון אַ לאַנגן קאַרידאָר, װוּהין סײעפענען זיך די טירן פון די אַנדערע שכנים. געזען אַ פּרעמד ײנגל, האָט מען זיך נאָכגעפּרעגט בײ פּרידאַן, זיין בעל-הביתטע. און אַלע האָבן זיך דערוווסט, אַז סײַזי גע-

קומען אַ יידיש יינגל. יעדער איז געווען נייגעריק צו וויסן מער איינצלעהייטן. די שכנים האָבן אים געהאַלפֿן מיט אַ טישל, אַ בענקל, אַ טשייניק, טעלערס, מעסערס, גאַפלען און נאָך זאַכן, מיט וואָס איינער האָט נאָר געקענט. בקיצור, מען האָט פֿאַר אים צונויפגעשטעלט אַ ביסל באַלעבאַטישקייט.

לייבל שטעלט אַוועק זיין רענצל און גייט אַרויס אין גאַס. וואָהין ער גייט, ווייסט ער נישט. זיך אַ ביסל אַרומ-קוקן. ער קוקט אויף די הייזער און אין אַלע זייטן. מען דער-קענט תיכף, אַז ער איז אַ פרעמדער, דערצו נאָך אַ פֿראַווינ-ציעלער. כאַטש ער האָט געווינט אַזויפיל יאָרן אין קישענעוו. דאָ איז עס עפעס געווען אַנדערש, ניי פֿאַר אים און ער האָט מיט איין מאָל געוואַלט אַלץ וויסן.

די בעל-הביתטע איז געווען זייער אַ פֿייע פרוי, מיט אַ יידיש האַרץ און געקענט אַ גוטן יידיש. זי האָט געהאַט צוויי פֿאַרהייראַטע זין מיט אייניקלעך, נאָר זי האָט נישט געוואַלט וווינען ביי זיי. בעסער אַליין, האָט זי געזאָגט. זי האָט געלעבט זייער גוט מיט די שכנים. זי איז געווען זייער צופֿרידן, וואָס ביי איר וועט וווינען אַ יידישער סטודענט און איז געווען גרייט אַלץ צו טאָן פֿאַר אים. לייבל איז גוט איבערגעשלאָפֿן די ערשטע נאַכט אין יאַס, אפילו אויף אַן אייזערנעם בעטל מיט אַ קליין קישעלע צוקאַפֿנס. פֿרידאָ ברענגט אים אַריין אַ גלאַז טיי. ער וויל נישט טרינקען, אָבער זי שווערט זיך, אַז ער וועט יאָ טרינקען. זי טענהט, אַז עס איז דאָס ערשטע מאָל.

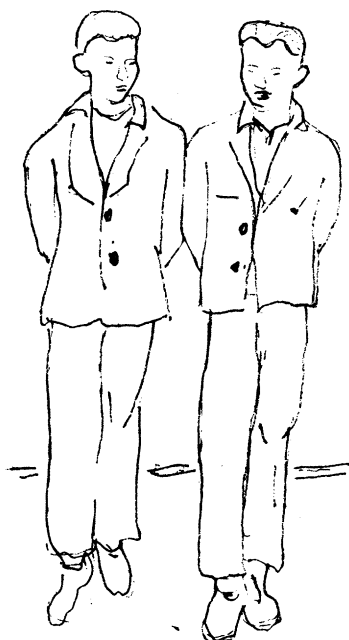
ער איז אַוועק אין אוניווערסיטעט און אַריינגעגעבן זיינע דאָקומענטן. מיהייסט אים קומען צוריק אין אַ פֿאַר טעג אַרום פֿאַר אַן ענטפֿער. מען באַשטימט פֿאַר אים דריי עקזאַ-מענס אויף כעמיע, פיזיקס און מאַטעמאַטיק, דערנאָך וועט מען באַשטימען, צי ער וועט אָנגענומען ווערן. לייבל האָט נישט געהאַט ביי וועמען צו פֿרעגן, נישט מיט וועמען זיך צו עצהן. ער האָט אַליין אַלץ באַשלאָסן. צום סוף ווערט ער אָנגענומען. נאָך אַ חודש לערנען באַטראַכט לייבל ווו ער האַלט. אין דעם פֿאַקולטעט פון היסטאָריע זיינען סאַמע קריסטן און בלויז איין יידיש יינגל. ער הייסט יאַקאָב און איז פון כער-לעאַו. זיין פֿאַטער איז זייער אַ רייכער און בכדי יאַקאָב זאָל נישט גיין אויף קיין שלעכטע וועגן, אַדער ווערן אַ קאַמוניסט, האָט אים דער פֿאַטער איינגעאַרדנט אין אוניווערסיטעט. ער זעט בכלל נישט אויס צו זיין אַ ייד.

אין יאָס, אויף דער גאָס „סטעפאָן דער גרויסער“, אין סאַמע צענטער, איז פאַראַן אַ קאַפּע-הויז, וואָס הייסט „די מילכיקע“ (לאַפּטאַריע). אַהין קומען אַריין סטודענטן, שריי-בערס, זשורנאַליסטן, אַרבעטער, אָנגעשטעלטע און סתּם אַזוי קבצנים. איר וועט דאָרטן נישט געפונען קיין איין רייכן מאַן אויף אַ רפואה. פאַר צוויי לעי באַקומט איר דאָרט אַ קאָווע מיט אַ מאלאי באַשפּריצט מיט אַ קאַפּל סמעטענע, און מען זיצט און מען רעדט. געוויינלעך זיינען פאַראַן נאָך גוטע, בע-סערע זאַכן צום עסן. נאָר ווייניק פון דער קאַטעגאָריע קענען זיך דערלויבן אַזאַ לוקסוס. דער עיקר – סײַז דאָס אָרט פון באַגעגעניש. קומט לייבל אַריין און ביי אַ טישל זיצט יאַקאָב. ער זעצט זיך צו, זיי באַקענען זיך נענטער און מען צערעדט זיך. ווי שוין דערמאָנט איז ער דער איינציקער ייד אויף דעם פאַקולטעט. זיי פאַרחברן זיך שטאַרק, ווי מײַזאַגט דאָס לעבן מיט דער נשמה. . . זיי באַגעגענען זיך, שפּאַצירן צוזאַמען, גייען אין יידישן טעאַטער. ער איז אפילו געקומען צו לייבלען אין דער וווינונג און לייבל צו אים.

זיי האָבן באַמערקט, אַז צווישן די סטודענטן גייען אַרום סודות, וועלכע טראָגן אַ פּאָליטישן כאַראַקטער. זיי האָבן געהערט דאָס וואָרט „זשידאָן“. אַזוי פּלעגן זיי רופן אַ ייד. ווען לייבל איז געוואָרן פון דעם אַ ביסל דערצאָרנט, האָט יאַקאָב אים געגעבן צו פאַרשטיין, אַז זייער גאַנצער בעל-הבית איז קוזאַ, וועלכער פירט אַן מיטן גאַנצן אַנטיסעמיטיזם אין רומעניע. . . לייבלען איז איבערגעגאַנגען אַ ציטער איבערן גאַנצן קערפּער. יאַקאָב זעצט פאַר, אַז קוזאַ איז אַ רייכער פאַרמער און אַ דעפּוטאַט אָדער מיניסטער אין רומענישן פאַר-לאַמענט. צו די סטודענטן באַציט ער זיך גוט, אפילו צו די יידישע, אָן אונטערשייד. מען דערציילט אפילו, אַז ער מאַכט גרויסע געשעפטן מיט רייכע יידן. און יעדן פון זיי זאָגט ער באַזונדער: „ווען אַלע יידן זיינען אַזעלכע ווי דו, וואָלט איך ליב געהאַט די יידן“.

לייבלען האָבן באַהערשט חרטה-געפילן – נאָך וואָס האָט ער דאָס באַדאַרפּט? זיך לערנען אין אַזאַ אַטמאָספּער. ער פרעגט יאַקאָבן, צי ער טראַכט דאָ צו פאַרענדיקן דעם אוני-ווערסיטעט? „כיקען דיר נישט צוזאַגן. דו זעסט דאָך, מיר זיינען נאָר צוויי יידן דאָ“. אַזוי האָבן זיי זיך געהאַלטן אין

איינעם און געשמועסט אין דער „מילכיקער“ קאפע וועגן
אלעמען. ווען יאקאבס פאטער איז געקומען זען וואס זיין זון
טוט דא, ווי ער לערנט זיך, האבן זיי באשלאסן, אז זיי וועלן
האלטן אן עצה נאכן ערשטן עקזאמען.

אַן אַנטיסעמיטישער פּאַל

אין יאָס האָט געווינט אַ גרויסער עושר מיטן נאָמען ראָטענבערג. ער האָט געהאַט צוויי רעסטאָראַנען אין שטאָט. זיין רייכטום איז געוואַקסן, ווי מיזאַגט „דער אַפעטיט קומט מיטן עסן“. איז ראָטענבערג אַ מאָל דורכגעפאַרן אין זיין פייע-טאָן אויף דער גאַס „אַנאַסטאַסיו פּאַנו“, נישט ווייט פונעם מאַרק „אַלאַ“, דער גרעסטער מאַרק אין יאָס. נישט ווייט פון מאַרק איז געווען אַ גרויס שטיק פּלאַץ ליידיק, פאַרלאַזט, באַ-וואַקסן מיט גראַז. נישט ווייט פון דעם פּלאַץ איז געשטאַנען אַ קלויסטער, וווּ די קריסטן פּלעגן זיך צונויפקומען יעדן זון-טיק צום דאַווענען. דער קלויסטער איז געווען אַרומגערינגלט מיט אַ הויכן פּלויט. ער שטייט שוין דאָרט אַ סך יאָרן און איז באַוויסט. דער חשק פון ראָטענבערגן צו פאַרגרעסערן זיינע געשעפטן און רייכער ווערן, האָט אים נישט צורו געלאַזט, נאָכדעם ווי ער האָט באַטראַכט דעם ליידיקן פּלאַץ ביים מאַרק „אַלאַ“.

ער קומט אַהיים און לייגט זיך צו צו כאַפן אַ דרימל נאָכן עסן. ער הייבט אָן צו טראַכטן און פאַרמולירט אַ פּלאַן. אויב סיוועט אים געלונגען צו קויפן דעם פּלאַץ פון דער מלוכה, וועט ער דאָרט אויפבויען אַ גאָר גרויסן רעסטאָראַן, וואָס וועט זיינע צוויי אַנדערע פאַרשטעקן אין גאַרטל. דאָרט וועט זיך קאָכן ווי אין אַ קעסל. ער וועט זיכער אין אַ קורצער צייט צוריק אַרויסנעמען די קאַסטן פונעם אויפבוין. וואָס זשע דאָרף מען טאָן, פּרעגט ער זיך, אַוועק-פאַרן צום פּרעפעקט און קויפן דעם פּלאַץ מיט אַ דערלויבע-ניש צו עפענען אַ מאַדערנעם, ציוויליזירטן רעסטאָראַן. . . אַזוי ווי אין קאַפיטאַליסטישן רומעניע האָט געלט געעפנט אַלע

טירן, האָבן רייכע מענטשן געקענט קויפן די בעסטע און שען-סטע זאַכן, און אפילו די גרעסטע אָנגעשטעלטע פון דער מלוכה, און טיילמאָל די מלוכה אויך. דער פרעפעקט, דער הויפט בעל-הבית פון אַזאַ גרויסער שטאָט ווי יאַס, האָט זיך אויך פאַרקויפט. עס איז „אויסגעוואַקסן“ דער הויפט אינזשע-ניר פון דער שטאָט און דער פראַיעקט איז אונטערגעשריבן געוואָרן. ראַטענבערג דרייט זיך אין גאַרטן נאָכן עסן, גלעט זיך זיין בייכל און לויבט זיך אַליין, ווי קלוג ער איז און קען אַדורכפירן אַזאַ גרויסע זאַך, וואָס נישט יעדער קען דאָס אַדורכפירן.

מיהאַט געלייגט דעם פונדאַמענט. די אַנטיסעמיטן האָבן זיך דערוווסט, אַז דער ייד קלויבט זיך צו בויען אַ רעסטאָראַן נישט ווייט פונעם קריסטלעכן קלויסטער, שיקן זיי ראַטענ-בערג אַ הייס אַ בריוו, ער זאָל אויפהערן צו בויען לעבן קלויסטער, ווייל ער וועט קיין רעסטאָראַן דאָרט נישט האָבן... ראַטענבערג כאַפט דעם בריוו, לויפט אַוועק צום פרעפעקט און ווייזט אים. יענער לייענט איבער און זאָגט אים: „צערייט עס, איך בין דער בעל-הבית פון דער שטאָט, און מיר וועט קיי-נער נישט דיקטירן, וואָס צו בויען“.

ראַטענבערג בויט ווייטער, שטעלט אויף די ווענט לויטן פראַיעקט, אונטער דער אויפזיכט פונעם אינזשעניר. דאָס בויען איז אין פולן גאַנג. ער באַקומט נאָכאַמאָל אַ בריוו מיט אַן-דערע ווערטער: „דו ייד, הער אויס און בוי נישט מער, דו וועסט קיין רעסטאָראַן לעבן אונדזער קלויסטער נישט האָבן.“ ער כאַפט דעם צווייטן בריוו און לויפט צו זיין געקויפטן פרע-פעקט. יענער ווערט אויפגערגעגט, ווי איינער זאָגט, „וואָס האַקסטו מיר אין קאַפּ? . . כּהאַב דיר שוין געזאָגט פריער, אַז איך בין דער בעל-הבית פון דער שטאָט. קיינער קען מיר נישט אַנווייזן, וואָס צו טאָן. בוי ווייטער, מיר וועלן נאָך אין דיין רעסטאָראַן אויסטרינקען אַ גוט גלעזל משקה.“ דאָס בויען גייט אָן ווייטער, שוין אַריינגעשטעלט די טירן, אָנגעגלאַזט די פענצטער און אַרויפגעלייגט דעם דאָך.

ראַטענבערג האָט ווי פאַרגעפילט, אַז ס'וועט עפעס גע-שען. ער איז יעדן טאָג צוגעפאַרן, באַטראַכט דאָס בויען און געשעפט נחת. אָבער דאָך אָנגעהויבן איבערצוקלערן. איינמאָל אין אַ נאָכמיטאָג באַגעגנט זיך לייבל מיט יאַקאָבן אויף דער גאַס „סטעפאַן דער גרויסער“. זיי שמועסן

פון פאַרשיידענע זאַכן, ווי אויך וועגן זייערע קאַלעגן-סטודענטן, ווי זיי האַלטן זיך צוזאַמען און שושקען זיך בסוד-סודות. גייענדיק אַזוי, קומט אָן אַ מחנה פון אַרום הונדערט סטודענטן מיט שטעקנס און שרייען „זשאָס זשידאָן“ - „נידער מיט די יידן“. עטלעכע לויפן צו צו יידישע קלייטן און צע-קלאַפן די שוי-פענצטער. לייבל און יאַקאַב ווערן אַרומגערינגלט און באַמערקן ווי זייערע קלאַס-קאַלעגן, אויך מיט שטעקנס, האַקן פענצטער און שרייען „זשאָס זשידאָן“. כדי צו ראַטעווען זייערע לעבנס באַשליסן זיי אויף דער שנעל, אַז זיי וועלן אַזוי נאַכגיין דער מאַסע און אויך אַזוי שרייען, ביז זיי וועלן אָן-קומען אין אַ שמאַל געסל און דאָרט וועלן זיי אַנטלויפן. אַזוי האָבן זיי געשריגן די גאַנצע צייט, מיט האַרץ קלאַפעניש, ווייל די יידן, וועמען די סטודענטן האָבן דערטאַפט, האָבן זיי גוט צעקלאַפט.

דער המון איז אַזוי געגאַנגען איבער דער גאַנצער גאַס, געשריגן, געהאַקט און געשלאָגן, ביז זיי זיינען צוגעקומען צום שוין אויפגעבויטן רעסטאָראַן און דאָרט אַלץ צעבראַכן. אינ-דערפרי האָבן די דורכגייער געזען אַ באַרג מיט ערד אויסגע-מישט מיט ברעטער, גלאַז און אַנדערע מאַטעריאַלן. לייבל מיט יאַקאַבן זיינען ספּעציעל אַהין געגאַנגען אַנקוקן דעם חורבן, וואָס די כוליגאַנעס האָבן אַנגעטאַן. זיי האָבן דאָס באַטראַכט און אויפן אַרט באַשלאָסן, אַז זייערע פיס וועלן מער נישט גיין אין אוניווערסיטעט. אַי, וואָס וועט זיין ווייטער? זיי וועלן זען. יאַקאַב וועט זיך ווענדן צו זיין פּאָטער. לייבל האָט אַליין נישט געוווּסט, וואָס צו טאָן. איין זאַך האָט ער געטראַכט, אַז ווען זיין געלט וועט זיך אויסלאָזן, וועט ער בעטן ביי זיין פּאָטער.

לייבל זוכט און געפינט אַרבעט

עס זיינען אַריבער עטלעכע טעג. יאָקאָב איז גלייך אַהיימגעפאַרן. לייבל אַרבעט נישט און לערנט נישט. ער קומט אין דער „מילכיקער“, באַגעגנט זיך מיט אַלטע חברים און קריגט נייע באַקאַנטע. איינער פון זיי האָט אים פאַרגעשלאָגן, אַז ער זאָל קומען צו אים אין פאַבריק פון טעקסטיל צו זען וווּ ער אַרבעט. אויב לייבל וועט וועלן, קען ער זיך לערנען וועבעריי און האָבן אַ פּאַך. מען דאַרף זיך לערנען דריי חדשים, אָבער מען קריגט נישט דערפאַר באַצאַלט. לייבל איז געגאַנגען אין דער פאַבריק, כאָטש די גאַנצע מעשה איז אים נישט געפעלן. ער זאָל ווערן אַ פּראָלעטאַריער. ער קען מיט זיי סימפּאַטיזירן, אָבער נישט אַרבעטן שווער און זיך פאַרקויפן צום בעל-הבית.

לייבל איז אָבער געווען געוויינט עפעס צו טאָן. שטייט ער אויף אינדערפרי און גייט אַרויס אין גאַס. מענטשן לויפן און גייען אויף גיך. מען פּאַכעט מיט די הענט, אַז די פיס זאָלן בעסער שפּאַנען. ווער מיט אַ פעקעלע, וווּ ער האָט זיך מיטגענומען עסן; ווער מיט אַ סומקע; ווער מיט אַ ביכל. נאָר מען גייט האַלב לויפנדיק. אין מיטן גאַנג קויפט מען אַ פּרישע בייגל, אַ נאָרוואַס דערשינענע צייטונג, אַ פעקל פּאַפּיראַסן, אַ גלאַז וואַסער. די גאַס איז אויף רעדער. לויט לייבלס פּסיכאָ-לאַגיע קען ער נישט גלאַט אַזוי גיין. ער וועט זיין אַן אויס-נאַם. ערשטנס וועט ער הייסן אַ ליידיקגייער, און וועט אויס-זען ווי אַ פרעמדער, וואָס איז ערשט געקומען פון עפעס אַ דאַרף, וועלכער קוקט אַריין אין די שוין-פענצטער מיט פאַר-וונדערונג. גייט ער שנעל, ווי אַלע גייען. ער פּאַכעט מיט זיינע הענט אַהין און צוריק, מאַכט ברייטע טריט און שפּאַנט. זאָל

ער אזוי נישט וויסן פון קיין צרות, ווי ער ווייסט נישט ווואהין ער גייט. ער גייט אָפּ אַ לאַנגן מהלך, אַ קנאַפּן קילאַ-מעטער, גייט אַריבער אויף דער צווייטער זייט גאָס און שפּאַנט צוריק אויף דעם זעלבן וועג, נאָר אויף דער צווייטער זייט גאָס. ער ווערט מיד און הונגעריק און גייט אַוועק אין דער „מילכיקער“. בשעתן עסן טאַפט ער דעם דופּק ביי באַ-קאַנטע, צי זיי קענען געפונען פאַר אים עפעס אַן אַרבעט. צו זיין אַ לערער -- פון דעם פאַרגעס; אַבער, גוואַלד געשריגן, עפעס אַן אַרבעט.

אין איינעם אַ פרימאַרגן, ווי געוויינלעך, גייט ער אין צענטער פון גאָס. עס שטעלט אים אָפּ אַ באַקאַנטער ייד פון טעלענעשט. ער דערפרייט זיך מיט אים און פרעגט וואָס ער מאַכט דאָ? דאָס איז געווען חיים גלאַזמאַן, אַ פּאַטער פון צוויי יינגעלעך, וועמען ליבל פלעגט געבן פריוואַטע לעקציעס. ער פלעגט אַריינקומען צו זיי, געווען אַ גאָר היימישער מענטש. ליבל דערציילט אים אַלץ זיצנדיק אין דער קאַפּע, וואָס יענער האָט פאַרגעשלאָגן. מאַכט חיים אַ פאַרשלאָג: „אויב איר ווילט דערווייל עפעס אַרבעטן, נאָט אייך דעם אַדרעס און קומט דאָרט אינדערפרי, זיבן אַזייגער“. „וואָס וועל איך דאָרפן טאָן?“ פרעגט ליבל. „איר וועט זען, אַז ס'וועט אייך געפעלן ווערן“, פאַרזיכערט אים חיים.

צומאַרגנס אינדערפרי איז ליבל דאָרט אָנגעקומען נאָך פאַר דער צייט, ווי ס'איז אָפּגעשטימט געוואָרן. ליבל האָט נאָך אין זיין לעבן אין ערגעץ נישט פאַרשפּעטיקט. אזוי האָט ער זיך צוגעוויינט. ער זעט ווי עס איז צוזאַמענגעשטעלט אַזאַ מין דאָך פון ברעטער; אַרויפצוגיין דאָרף מען אויף זעקס טרעפּ. דאָרט זיצן בערך 50 פרויען און צוויי עלטערע מענער. אַלע זיצן אויף די ברעטער, נישט אויף קיין בענקלעך. מען ברענגט זיי צו זעק מיט גריכישע ניס. זיי דאָרפן אויסליידיקן די ניס פון די זעק, זיי אויססאַרטירן -- קלענערע, גרעסערע, קלאַרע ווייסע און טונקעלע -- דערנאָך זיי אַריינשיטן אין פיר זעק און דאָרט אַנשרייבן צו וועלכער קאַטעגאָריע זיי געהערן. חיים גלאַזמאַן פירט אַן מיטן גאַנצן געשעפט. ער גיט אָפּ דעם בעל-הבית אַ חשבון, וויפל ס'איז געמאַכט געוואָרן און דערנאָך גייט עס אויף עקספּאָרט. פאַר אַ טאַג אַרבעט באַקומט יעדער אַרבעטער 25 לעי.

לייבל זעצט זיך אַוועק צווישן די פרויען און אַרבעט. ער האָט באַטראַכט דאָס רומל. אַ יונגער, ברייט-פלייציקער בחור זיצט צווישן נישט גאַר קיין יונגע פרויען און אַרבעט. נאָכן אַפאַרבעטן עטלעכע טעג גייט לייבל צו חיימען און פּרעגט אים וויפל עס באַקומט פאַר אַ טאָג דער אַרבעטער, וואָס ברענגט און טראַגט אַוועק די זעק ניס? „35 לעי אַ טאָג“, זאָגט חיים. „קען איך אויך דאָס טאָן?“, פּרעגט לייבל. „יא, מאַרן. אינדערפרי וועסטו אַרבעטן ביים טראַגן די זעק.“ לייבל האָט אָנגעהויבן טראַגן די זעק ניס, וואָס זיינען גאַר-נישט אַזוי שווער. אפילו ביי אַזאַ אַרבעט פלעגט לייבל גיין אָנגעטאָן שיין און ריין, נישט ווי אַנדערע טרעגערס. האָט ער זיך מער אַרויסגעזען צווישן די איבעריקע.

דער בעל-הבית פון דער פאַבריק איז געווען בערל פּרישמאַן, אַ שיינער, הויכער ייד מיט אַ יידיש האַרץ און געהאַט אפילו אַ ביסל הויכע בילדונג. ער האָט אָפּגעהיטן די יידישע מנהגים און טראַדיציעס. חיים איז ביי אים געווען אַ גאַר איבערגעגעבענער פאַרוואַלטער, אויף וועמען ער פלעגט זיך אין גאַנצן פאַרלאָזן און זיך צוהערן צו זיינע רייד. דעריבער איז נישט געווען נויטיק פאַר אים צו קומען אָפּט אין דער פאַבריק. ער האָט געהאַט נאָך אַנדערע געשעפטן.

האָט זיך איינמאַל געטראַפן, אַז לייבל טראַגנדיק אַ זאָק מיט ניס, האָט פאַרטשעפעט דעם פּוס ביים אַרויפגיין אויף די טרעפּ און זיך אויסגעגליטשט. ער פּאַלט אַוועק מיטן זאָק גלייך ביים בעל-הביתעס פּיס, וועלכער איז גראַד אָנגעקן-מען. דער בעל-הבית העלפט אים אויפשטעלן זיך און פּרעגט אים צי ער האָט זיך שטאַרק צעקלאַפּט. „ניין“, זאָגט לייבל און דאַנקט אים. דער בעל-הבית באַטראַכט לייבלען פון קאָפּ ביז די פּיס מיט אַ פאַרווונדערונג. ער זעט אויס אַנדערש ווי אַלע אַנדערע אַרבעטער. ער רופּט חיימען צו זיך אין ביוּרָאָ און פּרעגט אים ווער עס איז דער בחור, וואָס איז געפּאַלן. חיים דערציילט אים, אַז ער איז אַ לערער, שטרייכט אונטער אַ גוטער לערער. זיינע אייגענע קינדער אין טעלענעשט האָבן ביי אים געלערנט און ער איז פון אים געווען זייער צופרידן. ער האָט אים לעצטנס באַגעגנט אויף דער גאַס זוכנדיק אַר-בעט און חיים האָט אים געגעבן אַרבעט. דער בעל-הבית זאָגט חיימען ער זאָל געבן לייבלען זיין אַדרעס און יענער זאָל קומען צו אים אַהיים פּרייטיק אַוונט, 7 אַזייגער.

ווען לייבל האָט געהערט די נייעס, האָט ער אַליין נישט געוויסט, וואָס צו טראַכטן. וואָס דאַרף אים דער בעל-הבית ביי זיך אין דער היים? וואָס וויל ער פון אים? ער פּרעגט חיימען, אָבער חיים ווייסט אויך נישט. ער האָט אים גאַרנישט געזאָגט. לייבל האָט זיך אַפּראַזירט, פאַרקעמט די האָר און זיך שיין אָנגעטאָן. פּונקט 7 אַזייגער קומט ער צו דער טיר, קלאַפט אָן און עס עפנט די טיר אַ דינסט. דער בעל-הבית האָט געוויסט, אַז ער דאַרף קומען, האָט ער גע-הייסן אים אַריינלאָזן.

דער בעל-הבית, זיין פרוי און אַ יונג מיידעלע זיינען געזעסן ביים טיש. בערל פּרישמאַן איז אויפגעשטאַנען און אים אַנטקעגנגעטראָגן די האַנט. ער האָט אים באַקענט מיט זיין פרוי סאַפּיאַ און זייער טעכטערל, חיחלע. „קודם פֿל“, זאָגט בערל, „וואַשט די הענט, אַט דאַרטן, איר וועט מיט אונדז עסן און מאַכן קידוש“. לייבל איז געווען גענוג הונגעריק, אָבער אַ ביסל צעטראָגן פון דעם, וואָס דער בעל-הבית אַליין האָט אים גערופן דאָ אַהער און ער פאַרשטייט נישט נאָך וואָס, אַז ער האָט אפילו נישט געקענט עסן. זאָגט ער: „כּיִדאַנק אייך זייער, כּיבֿין נישט הונגעריק“. דער בעל-הבית הערט זיך נישט צו צו זיינע ווערטער, גיסט אים אָן אַ גלעזל וויין און זאָגט: „איר וועט מיט אונדז עסן און דערנאָך וועלן מיר שמועסן“.

לייבל זעט אויפן טיש אַ חלה, געפּילטע פּיש, אַ יוד, פלייש, און זיס געבעקס. ער מוז עסן און, צוליב איידלקייט, עסן ווייניקער ווי ער וואָלט געוואָלט. ער האָט אויך געמאַכט קידוש. בערל פּרישמאַן פּרעגט אים אויס און לייבל דערציילט אפילו מער ווי ער האָט פון אים דערוואַרט. צום סוף אפילו דערציילט וועגן אוניווערסיטעט און דעם כּוליאַגאַנישן פּאַל מיטן רעסטאָראַן. בערל זאָגט, אַז ראַטענבערג איז זיינער אַ חבר און ער ווייסט די גאַנצע געשיכטע.

נאָכן רעדן וועגן פאַרשיידענע זאַכן, זאָגט דער בעל-הבית צו לייבלען: „איר זעט דאָס מיידעלע? איך וויל, אַז איר זאָלט אָנהייבן לערנען מיט איר. כּווייל זי זאָל זיין אַ יידישע טאַכטער, ווי אירע עלטערן. איר וועט מער נישט אַרבעטן ביי די ניס, ס׳איז נישט פאַר אייך. איר וועט באַקן-מען מער געצאָלט, ווי איר וועט דאַרט פאַרדינען“. לייבלען האָט אָנגעהויבן שווינדלען פאַר די אויגן. נאָר אין חלום האָט ער זיך דאָס געקענט פאַרשטעלן. עס איז באַשלאָסן געוואָרן.

אז אנהויבנדיק דעם זונטיק, 3 אַזייגער, וועט ער קומען אויף אַ שעה לערנען מיטן קינד. לייבל האָט די עלטערן זייער שיין אָפּגעדאַנקט פאַרן מאָלצייט און פאַר דער נייער שטעלע.

דאָס מיידעלע איז שוין געווען 11 יאָר אַלט און גע- לערנט אין דער רומענישער מלוכה-שולע, זיך גוט געלערנט. דער פּאָטער האָט איר אויסגעלערנט דעם אַלף-בית און עטלעכע זאַכן, וואָס געהערן צו רעליגיעזע און טראַדיציאָנעלע מנהגים. לייבל האָט געהאַט מזל, וואָס אַלע זיינע שילער, גוטע צי שלעכטע, האָבן פאַר אים געהאַט דרן-ארץ. ביי אַלעמען האָט ער געווונען די אויטאָריטעט און זיי האָבן אים אפילו ליב באַקומען. דאָס האָט געווירקט צום גוטן אויפן לערנען, עס איז געווען דיסציפלינירט.

אַזוי האָט חיהלע אָנגעהויבן צו לערנען ביי לייבלען און מאַכן אין דער היים די איר געגעבענע לעקציעס. ער פלעגט זיצן דאָ אַ ביסל לענגער און זי פאַראינטערעסירן מיט פאַרשיידענע דערציילונגען. די מוטער פלעגט זיך צוהערן. נאָכן לערנען פלעגט זי פאַר אים שטעלן אַ קאָווע מיט געבעקס. דאָס מיידעלע האָט אָנגעהויבן אַרויסווייזן דערגרייכונגען, וואָס האָבן פאַרשאַפט צופרידנקייט ביי לייבלען און נאָכמער ביי אירע עלטערן. . .

נאָך די ערשטע פאַר וואָכן האָט מען אים געגעבן אַ סומע געלט, וואָס ער האָט געמיינט, אַז עס איז דער געהאַלט פאַר אַ חודש. אָבער ס'איז נישט געווען דער געהאַלט. דאָס האָט די בעל-הביתטע, פאַר צופרידנקייט, אים געגעבן אַ סומע געלט, זאָגנדיק אַז מסתמא דאַרף ער דערווייל עפעס געלט אויף טעגלעכע הוצאות, ווי באַצאַלן דירה-געלט, קויפן עסן- וואַרג וכדומה. ביי לייבלען האָט זיך צעשפּרייט אַן אומבאַ- גרענעצטע צופרידנקייט, אַז גאָט פאַרלאָזט אים נישט. . . ער האָט ווידער געקענט אָנהייבן גיין אין טעאַטער און קינאָ, אויסגעזוכט באַקאַנטע צום פאַרברענגען אויף אַ קולטורעלן אופן, גיין אויף קולטורעלע אַרויסטרעטונגען. ער האָט זייער ליב געהאַט מאַנגערן.

יאָס איז שוין געווען באַקאַנט ביי לייבלען ווי זיין אייגענע האַנט. ער האָט געוויסט וואָס און וווּ עס קומט עפעס פאַר. אַזוי ווי קיין מעבל האָט ער נישט, ליגט אַלצדינג צונויף- געלייגט אויפן דיל, וועלכן ער וואַשט אָפּט. די בעל-הביתטע לויבט אים זייער פאַר די שכנים. זי כאַפט זיך אַריין טיילמאָל

צו אים מיט אַ מעשה, וואָס ער מוז אויסהערן; ברענגט פֿאַר אים אַריין פֿונעם פֿרישן געבעקס, ער זאָל עס פֿאַרזוכן און אַ לויב טאָן. . .

לויבל לערנט אָפּ מיט פֿרישמאַנס טעכטערל אַ דריי חדשים צייט, און סיי די עלטערן און דאָס מיידעלע זיינען זייער צופֿרידן פֿונעם גאַנג פֿאַרויס אויפֿן לערן געביט. בערל פֿרישמאַן האָט געהאַט רייכע חברים, און ווען זייערע פֿרויען פֿלעגן זיך צונויפקומען, האָט יעדע איינע געוואָלט וויסן, וואָס ביי דער צווייטער טוט זיך. עס פֿלעגן זיך אַנטוויקלען גע- שפּרעכן און אפֿילו זיך אויסלויבן איינע פֿאַר דער צווייטער.

איינער פֿון די חברים איז געווען זלמן שעכטער. ער האָט געהאַט אַ גרויסן רעסטאָראַן פֿון ערשטן קלאַס. אַהין פֿלעגן קומען די סאַמע גדולי הדור. עס זיינען געווען עטלעכע צימערן ספּעציעל רעזערווירט אין פֿאַלן ווען עמיצער האָט באַ- דאַרפט זיך אַדורכשמועסן און אַנדערע אויערן זאָלן דאָס נישט הערן; אַדער ווען אַ פֿאַרליבט פֿאַרל האָט געוואָלט מיזאָל זיי נישט זען; אַדער, סײַזאָל זיך נישט טרעפֿן, אַ מאַן מיט אַ צווייטנס פֿרוי, און נאָך אַזעלכע פֿאַלן, וואָס דאַרפֿן בלייבן צווישן די פֿיר ווענט. זיי פֿלעגן דעמאָלט גיין צו זלמן שעכטער אין רעסטאָראַן, גענוצט אַזאַ צימער, וואָס ווען די ווענט זאָלן קענען רעדן, וואָלט מען געקענט אַנשרייבן גאַנצע ביכער. מען פֿלעגט זייער שיין באַצאָלן פֿאַר דעם און עס האָט געהאַט די ווערט. אין אַזעלכע פֿאַלן דינגט מען זיך נישט. אפֿילו פֿאַר מלוכה אַנגעשטעלטע, וועמען מײַהאַט געדאַרפט אונטערשמירן, איז דאָס געווען דער פֿלאַץ. דאָס איז געווען אַ באַוווּסטער רעסטאָראַן, וועלכן מײַהאַט נישט געדאַרפט רעקלאַמירן.

זלמן שעכטער האָט געהאַט צוויי טעכטער. זיין פֿרוי ליאַ איז געווען אַ פֿרוי אַ שיינקייט, וואָס מענער פֿלעגן דער- ציטערט ווערן ווען זיי האָבן זי באַגעגנט. זי פֿלעגט זיך קליידן לויט דער לעצטער מאָדע, זיך אַוועקגעשטעלט אין רעסטאָראַן און יעדן געשענקט אַ פֿריילעכן שמייכל. זלמן פֿלעגט טענהן צו איר, אַז זי זאָל ווייניקער קומען אין זאָל. זיי האָבן וועמען וואָס זאָל זיך אָפּגעבן מיט אַלעמען. עס איז פֿונקט געווען פֿאַרקערט מיט זייערע צוויי מיידלעך. זיי זיינען געווען עפעס אָן אַ טעם. . . איינע איז געווען אַ ביסל קאַסאַקע, און זען ביי איר אַ שמייכל איז געווען צו באַצאָלן מיט גאַלד. די צווייטע איז געווען נישט קיין אומגליק, נאָר זי איז געבוירן

געוואָרן מיט איין האַנט אַ ביסל קירצער. פלעגט זי אַלץ טאָן מיט דער לינקער האַנט.

זלמן האָט באַטראַכט זיין רוישנדיק געשעפט און, האַבנדיק שכל, האָט ער אָנגעהויבן קלערן, אַז זיין עשירות קען נישט זיין קיין אייביקע זאָך. דאַרף מען אַ טראַכט טאָן וועגן אַ תכלית. ער האָט געגעבן פאַרן „קרן קימת“ מיט דער ברייטער האַנט און פלעגט זיך אינטערעסירן, וואָס עס הערט זיך אין יידישן לאַנד. סיפלעגן טיילמאַל קומען שליחים פון ציוניזם, פלעגט ער שמועסן מיט זיי און זיך דערוויסן אַ סך זאַכן. ער איז ענדלעך געקומען צו אַ באַשלוס. ער האָט אַוועק-געשיקט אַ סומע געלט און געקויפט אַ שטח ערד אויפן נאַמען פון ביידע מיידלעך, זאָל ער כאַטש האַבן עפעס אויפגעטאָן. אויב ס'וועט זיך הלילה עפעס אַ טרייסל טאָן, דער „לא יצלה“ וועט ביי אים נעמען דעם וועג, וועט ער עוקר זיין קיין ארץ-ישראל. דאָרט וועט ער שוין האַבן זיינע צוויי איינגעאָרדנטע טעכטער, וועט עס זיין פאַר אים גרינגער. דאָס איז דערווייל געווען אַ סוד, נאָר אין שטאָט האָט מען זיך דערוויסט, אַז זיינע צוויי מיידלעך שמעקן מיט ארץ-ישראל.

בערל און סאַפּיאַ פרישמאַן האַבן פאַרבעטן צו זיך זלמען מיט זיין פרוי ליאַ אויף אַ גלאַז טיי און כדי זיך אַ ביסל דורכשמועסן. זיי פלעגן זיך זייער גוט פאַרהאַלטן, זיך געטוילט מיט פאַמיליע-נייעסן און זיך אפילו געעצהט איינער מיטן צווייטן. בשעתן זיצן ביים טיש און שמועסן, קומט אַריין חיהלע, זייער טעכטערל. זי קומט צו צום טיש און מען גיט איר אַ גלעט איבערן קעפעלע. זאָגט בערלס פרוי, אַז חיהלע לערנט זיך ביי אַ פּריוואַטן לערער און מען קען שוין מיט איר רעדן אין עברית. זי קען שוין אויך אַ ליד, און זי הייסט דעם מיידעלע זאָגן. דאָס מיידעלע זאָגט ווי וואַסער, מיט אַ שיינעם אויסדרוק, מיט זשעסטיקולאַציעס, „דער הירש און דער שפיגל“ („הצבי והראי“). עס איז אַ מעשה וועגן אַ הירש, וואָס לויפט פונעם באַרג. ער ווערט דורשטיק, קומט צום טייך און טרינקט. ער קוקט זיך איין און זעט אין וואַסער זיין פנים. ער לויבט זיך אַליין ווי שוין ער איז, זיין פנים. זיינע הערנער, ס'איז אַ שיינקייט, וואָס ביי קיינעם איז עס נישטאָ. חיהלע מאַכט דערביי מיט דער האַנט אויפן קאַפּ, אויף איר קערפער, אויף די קליידער. מען אַפּלאַדירט איר און די פרישמאַנס לויבן אויס דעם לערער. זאָגט ליאַ: „אפשר וואַלט איר אונדז

צוגעשיקט דעם לערער? מיר זוכן שוין לאַנג אַ קענער פון העב-
רעיש. סוף-כל-סוף וועלן אונדזערע מיידלעך אָפּפּאַרן קיין ארץ-
ישראל, דאַרפן זיי קענען די שפּראַך.

ביי דער צווייטער לעקציע האָט ליבל באַקומען דעם
אַדרעס פון די שעכטערס, און אַ בריוו מיט אַ גוטער רעקאָ-
מענדאַציע, וווּ די פּרישמאַנס האָבן געגעבן זייער מיינונג וועגן
אים. סאַפּיאַ האָט אויך געלויבט די שעכטער משפּחה ווי פּיינע
מענטשן, מיט וועמען ס'איז פּדאי פאַר אים זיך צו פאַרבינדן
און אָננעמען דאָס לערנען פון די צוויי מיידלעך. סאַפּיאַ זאָגט
אים אפילו, אַז זי האָט יענע נישט געזאָגט וויפּל זיי צאָלן.
בעסער, פאַרשטייט זיך, ער זאָל מיט זיי באַזונדער באַשטימען
דעם געהאַלט. זיי וועלן אים נישט טאָן קיין עוולה.

ביי ליבלען האָט נישט פּאַסירט, ווי שוין געזאָגט, ער-
געץ-וווּ צו פאַרשפּעטיקן. פּונקט פאַרקערט, ער פּלעגט אָפּט
קומען פאַר דער צייט. ער וויל נישט טראַכטן, וואָס ס'וועט
זיין. בעסער קומען און זען, וואָס ס'איז און זיך איינשטילן
דאָס געמיט. געקומען אין רעסטאָראַן האָט ער פּונקט באַ-
געגנט שעכטערס פּרוי ליאַ און עס האָט אים אַ שיינן געטאָן
אין פנים ווי אַ פּרימאַרגנדיקע זונענשיין. ער האָט נישט גע-
וויסט, וואָס פּריער צו זאָגן. אַלץ איז געווען ביי איר, ווי מען
זאָגט, אָפּגעטאַקט. ער האָט זיך מיט איר פּיין באַגריסט. זי
האָט תּיכּף פאַרשטאַנען, אַז דאָס דאַרף זיין דער לערער, ווע-
מען מ'האַט צו זיי געשיקט, ווי סאַפּיאַ האָט צוגעזאָגט.

ליאַ האָט ליבלען פאַרבעטן אין איינעם פון די שענ-
סטע רעסטאָראַן צימערן און האָט אים אַלץ דערציילט. כאַטש
ליבל האָט שוין דאָס אַלץ געוויסט, האָט ער זי אויסגעהערט
מיט גרויס אויפּמערקזאַמקייט. זלמן שעכטער איז נישט געווען
אין דער היים. ליאַ האָט אַריינגערופן ביידע מיידלעך, אים
באַקענט מיט זיי און מ'האַט באַשלאָסן, אַז אין אַ פאַר טעג
אַרום וועט ער אָנהייבן די לעקציעס. וועגן געהאַלט איז נישט
גערעדט געוואָרן. גלייכצייטיק האָט ליאַ געוואָלט וויסן אַלע
דעטאַלן: וווּ ליבל וווינט? פון וואַנעט ער איז געקומען? וויפּל
צייט איז ער שוין אין יאַס? איז דאָס זיין פּראַפעסיע? צי
קלערט ער וועגן פאַרן קיין ארץ-ישראל? און נאָך, און נאָך. . .
דערנאָך האָט זי געוואָלט וויסן וווּ ער עסט? זי האָט באלד
צוגעגעבן, אַז עסן וועט ער ביי זיי, אַחוץ דעם געהאַלט פאַרן
לערנען.

ליא האָט אַ קלונג געטאָן און עס איז אַריינגעקומען דער אָנגעשטעלטער איבערן גאַנצן רעסטאָראָן. זי האָט צו אים געזאָגט: „אַט דער מענטש וועט האָבן אַ קאַרטע און ווען ער וועט קומען זאָלט איר אים געבן, וואָס ער וועט וועלן צום עסן. ביר – נאָר איין פלעשל“. . . זיי האָבן זיך באַקענט און יענער האָט לייבלען גוט אָנגעקוקט. זי האָט אַרויסגענומען פון שופלאָד אַ קאַרטע און דאָס געגעבן לייבלען: „אויף דעם וועט איר ביי אונדז עסן וויפל און וואָס איר וועט וועלן. איר דאַרפט נישט זאָרגן אַלע מאָל ווי צו גיין עסן. ביי אונדז גרייט מען צו דאָס עסן בעסער ווי ערגעץ אַנדערש-ווי. מען לויבט אונדז אין שטאָט און כּהאַף, אַז איר וועט זיין צו-פּרידן“. צום סוף האָט זי צוגעגעבן: „כּווייל האָפּן, אַז פּונקט אַזוי ווי סאַפּיאַ איז צופּרידן מיט אייער לערנען איר חיּהלען, וועלן מיר און אונדזערע קינדער אויך זיין צופּרידן“.

לייבל האָט זיך שוין געהאַט אויפגעשטעלט פּונעם בענקל, ווען סעפּנט זיך די טיר און סיקומט אַריין דער בעל-הבית אַליין, זלמן שעכטער. זיי האָבן זיך באַקענט און סיהאַט זיך ווידער אָנגעהויבן אַ סעריע פּראַגעס אויף וועלכע לייבל האָט געדאַרפט ענטפּערן. ליא האָט זלמען געזאָגט, אַז זיי האָבן שוין וועגן אַלעמען זיך צונויפגערעדט, האָט ער אַ זאַג געטאָן: „זאָל זיין מיט מזל און מיט ברכה. אויב מיר וועלן זיין צופּרידן, וועט איר נאָכמער זיין צופּרידן פּונעם געהאַלט, וואָס מיר וועלן אויך צאָלן“.

זלמן איז געווען עטוואָס נידעריקער פון ליא, זייער אַ פּלינקער. אין זיינע אויגן און אין זיין רעדן, האָט מען געזען, אַז דער מענטש איז פול מיט ענערגיע. ער רעדט זיך אויס שוין, בפּירוש און דייטלעך. נישט אומזיסט האָט ער געמאַכט אַזויפיל געלט און איז אָנגעזען אין שטאָט. זיין ליא איז אויך נישט פון די „צוויי פאַר אַ גראַשן“. ווען ער איז נישטאַ, איז זי די גאַנצע אויטאָריטעט ביי די אָנגעשטעלטע און טאַקע ביי די קונים אויך.

דער רעסטאָראָן איז געשטאַנען אין אַ קאַכיק ווינקל פון צוויי גאַסן – „סטעפּאַן דער גרויסער“ און „קאסטאַקי נעגרי“. קיינער האָט נישט געקענט פאַרבייגיין דעם ווינקל, ער זאָל נישט זען די שיינע רעקלאַמע פון רעסטאָראָן. עס זיינען אפילו געווען פיל קונים אויפן רעסטאָראָן, געוואָלט באַצאָלן וויפל ער וויל, כדי צו קענען לייגן זייערע הענט אויף דעם

געשעפט. . . זלמן האָט געטענהט, אַז אַזוי לאַנג ווי ער איז נאָך בכוח אים צו פירן, טרעט ער נישט אָפּ פון געשעפט. דאָס ריינקייט האָט געשימערט פון יעדן ווינקל. אויף די ווענט זיינען געהאַנגען פּאַרטרעטן פון גרויסע לייט, געצייכנט פון גרויסע מאַלער. דאָס האָט אַרויסגערופן אַן אַפּשיי ביי די פּאַר-ברויכערס. חוץ דעם האָט מען קיין סך צייט נישט פּאַרלוירן, ווען מאַיז אַהין געקומען אַפּעסן. מיטאַג צייט זיינען געווען אין רעזערוו נאָך אַנגעשטעלטע באַדינערס, אַז ס׳זאָל זיך נישט פּאַרמירן קיין לאַנגע ריי. אַרום זיינען געווען פענצטער אין ביידע זייטן פונעם ווינקל, דורך וועלכע די זון פלעגט אַריי-שיינען. יעדער קליענט האָט געקענט אַרויסקוקן אין די צוויי גאַסן. נאָר כדי צו פירן דאָס אַלץ, האָט זלמן נישט געקענט אויסשלאָפּן די גאַנצע נאַכט. זעקס אינדערפרי איז ער שוין געווען אויף די פיס און נישט פריער פון צוועלף געגאַנגען שלאָפּן. זייער זעלטן זיך צוגעלייגט כאַפּן אַ דרימל בייטאַג. ער איז שוין געווען אַזוי צוגעוויינט. טיילמאַל פלעגט ליאַ איבער-נעמען און ער פלעגט זיך אַוועקלייגן אויף אַ קורצער צייט. אַזוי איז עס שוין אַנגעגאַנגען קנאַפע 25 יאָר.

גייסי און מיראַ (לייבל האָט זי תיכּף אַנגעהויבן רופן מרים), זייערע צוויי טעכטער, האָבן אַנגעהויבן לערנען ביי לייבלען מיט גרויס ענערגיע און איבערגעגעבנקייט. דער עיקר געהאַט אַ גרויסן אינטערעס אין דער העברעיִשער שפּראַך, ווייל זיי האָבן שוין אַנגעהויבן צו פּלאַנירן אויף דער צוקונפּט. זיי פלעגן אים באַוואַרפן מיט פּראַגעס, וועלכע ער פלעגט זיי אויסטייטשן. לייבל האָט בכלל געשטמט מיט זיין פעדאַגאָגישן צוגאַנג צום שילער און דאָס איז געווען אַ גרויסער בייטראַג צום דערפּאָלגרייכן לערנען. אין דריי חדשים פונעם אַנהייבן לערנען, האָט ער מיט זיי גערעדט נאָר עברית, נישט יידיש און נישט רומעניש. זייער ווייניק, וואָס זיי האָבן נישט געוויסט און אַלץ איבערגעחזרט אין עברית. זיי זיינען געווען זייער צו-פרידן פון דער נייער שפּראַך און גערעדט צווישן זיך נאָר עברית; זיך באַנוצט מיטן ווערטערבוך רומעניש-עברית אויב זיי האָבן עפּעס נישט געוויסט.

די עלטערן האָבן געשעפט נחת פון די מיידלעך און דערפּאַר לייבלען געצאָלט אַנדערטהאַלבן מאַל אַזויפיל, וויפל ער האָט זיך פּאַרגעשטעלט זיי וועלן אים צאָלן. ער פלעגט פּינקטלעך קומען צו דער צייט עסן מיטאַג, געוויינלעך נישט

אין דער צייט פון די „הייסע“ שעה, ווען דער גרויסער עולם קומט. מען האָט אים שוין געקענט און מיט כבוד אים סער-ווירט. ליאָ האָט אויסגעדריקט איר צופרידנקייט פאַר זלמן און ביידע האָבן געבויט פלענער אויף דער צוקונפט. זיי וועלן אָפשיקן די טעכטער קיין ארץ-ישראל, ווי זלמן פּעטער ווינט שוין 15 יאָר. ער איז געפאָרן ווי אַ חלוץ און דערנאָך גע-עפנט אַ גרויס געשעפט פון מעבל. ער האָלט אים אין איין שרייבן: „קום, לאָז איבער דייע געשעפטן. מען קען דאָ אויך לעבן און נישט ערגער ווי דאָרט.“ נו, ווי קען מען זיך אָבער אוועקריירן פון אַזאַ געשעפט, פלעגט זלמן טענהן. אוועקוואַרפן אַלץ און פאָרן זוכן. ווען די מיידלעך וועלן דאָרט זיין, וועט ער אַלץ איבערשיקן און דערנאָך וועלן זיי באַשליסן וואָס צו טאָן.

זלמן און ליאָ זיינען געוואָרן איינגעלאָדן אויף זייער אַ רייכער חתונה ביי זייערס אַ נאָענטן פריינד, אויך נישט קיין קבצן. זיי האָבן חתונה געמאַכט זייער בן-יחיד, וועלכער האָט גענומען אַ כלה פון גאָר אַ גרויסן יחוס. ס'איז געווען אַ זייער פריילעכע, גרויסאַרטיקע חתונה, וואָס האָט געמאַכט אַ רושם אין שטאָט. דעם חתנס פּאָטער איז געווען דירעקטאָר פון דער באַנק „נאַציאָנאַל ראַמענעסק“, די צענטראַלע רומענישע באַנק. צו אים פלעגן יעדעס מאָל אַנקומען אַלע געשעפטן-אייגנטימער. טראָץ דעם וואָס ער האָט פאַרנומען אַזאַ גרויסן פּאַסטן, און צווישן סאַמע גוים. האָט ער זיך געפירט יידיש און געמאַכט טאַקע אַ יידישע, רייכע חתונה. דער גרעסטער טייל פון די איינגעלאָדענע געסט זיינען געווען יידן. אויף דער חתונה איז די מערהייט געווען רייכע מענטשן און אַנגעשטעלטע רייכע קריסטן.

אויף אַזאַ חתונה, ווען צוויי רייכע באַגעגענען זיך, שטעלט מען זיך אויס, מען באַרימט זיך. יעדער דערווייזט, אַז זיין פאַרמעגן איז אַ דאַנק זיין קלוגשאַפט, זיין קענטעניש אין דעם פּאַך. די פרויען פאַרמעסטן זיך מיט זייערע קליידער, ווי און ביי וועמען גענייט; ווי מען האָט עפעס געקויפט; אין וועלכן קוראָרט זיי טראַכטן צו פאָרן זיך אַפרוען. טיילמאָל רעדט מען זיך צונויף, צו פאָרן צוזאַמען, און נאָך אַזעלכע געשפרעכן.

האָט זיך דאָ ליאָ געטראָפן מיט איר שוועסטערקינד, פאַניע גאַלדמאַן. זיי האָבן זיך דערפרייט, ווייל זיי האָבן זיך

שוין לאנג נישט געזען. יענע זיינען אויך געוואָרן איינגעלאָדן צו דער חתונה און געהערן אויך צו דער רייכער געזעלשאַפט. מאיר גאָלדמאַן, איר מאַן, איז אין דער באַנק פאַרעכנט ווי אַ וויכטיקער קליענט, וואָס מאַכט גרויסע געשעפטן.

האַבן ליאַ מיט פּאַניען זיך צערעדט וועגן אַלעמען, ביי זיי זיינען אַרויפגעקומען אויף דער טעמע פון די קינדער. צווישן אַנדערן דערציילט ליאַ, אַז זיי האָבן צו די צוויי מיידלעך צוגענומען זייער אַן אויסגעצייכנטן לערער. „שטעלט אייך פאַר“, זאָגט ליאַ, „אַז אין משך פון דריי חדשים רעדן שוין די מיידלעך העברעיִש. זיי רעדן און מיר זיצן און קוועלן פון זיי. זיי קענען אונדז שוין פאַרקויפן. אויב זיי ווילן, אַז מיר זאָלן עפעס נישט וויסן, צערעדן זיי זיך אויף עברית.“ זאָגט פּאַניע: „אפשר וואָלטן מיר אונדזער תכשיט אויך געגעבן צו דעם לערער, ער זאָל מיט אים לערנען. מיר האָבן געהאַלטן פאַר אים אַ מיידל, איז ער איר געשפּרינגען אויפן קאַפּ; נישט איינגעזעסן, גערעדט, געזונגען אין מיטן לערנען. דאָס מיידל האָט דאָס נישט געקענט איבערטראַגן. איר ווייסט דאָך, אַז ער איז ביי אונדז אַן איין-און-איינציקער, אַ בן-יחיד, מיינט ער, אַז ביי די לערערס איז ער אויך אַן איין-און-איינציקער. אפשר ביי אַ לערער, אַ מאַן, וואָלט ער זיך איינגעשטילט. נאָר גאָט האָט אייך צוגעשיקט. גיט אים מיין אַדרעס. זאָל ער קומען צו אונדז, און מיר וועלן זיך אַדורכרעדן.“ ליאַ האָט איר צוגעזאָגט צו שיקן דעם לערער, כאָטש זיי וווינען אַזוי ווייט. פּאַניע בעט נאָך אַמאָל נישט צו פאַרגעסן צו שיקן דעם לערער און ליאַ זאָגט איר צו.

לייבל קומט אויף דער לעקציע מיט גיסין און מרימען. ער לערנט מיט זיי אַנדערטהאַלבן שעה. אַזוי האָט מען זיך צו-נויפגערעדט פונעם ערשטן טאָג אָן. קומט אַריין ליאַ און בעט אים צו קומען אין איר צימער נאָכן לערנען. לייבל האָט אָן-געהויבן טראַכטן, וואָס קען זי וועלן פון אים? אפשר אויפהערן לערנען? . . . זיי זיינען דאָך זייער צופרידן פון אים. אפשר מאַכן אים עפעס אַ באַמערקונג? געענדיקט דאָס לערנען, גייט ער אַריין צו ליאַן. זי הייסט אים זיצן און זי באַמערקט, אַז ער איז צעטראַגן. זאָגט זי צו אים: „גאַרנישט קיין שלעכטס, מיר דאַנקען אייך זייער, וואָס אונדזערע קינדער זיינען דער-פאַלגרייך אין זייער לערנען און רעדן אַזוי גוט עברית. איך און מיין מאַן שעפן נחת דערפון.“ זי דערציילט אים די

געשיכטע, ווי זי האָט זיך געטראָפֿן מיט איר שוועסטערקינד אויף דער חתונה און יענע האָט זי געבעטן צוצושיקן צו זיי דעם לערער, ער זאָל אָננעמען דאָס יינגל צו לערנען מיט אים. זי האָט לייבלען וועגן יינגל גאַרנישט דערציילט. זי האָט אויס-געלויבט די עלטערן אין טאָג אַריין – פיינע, לייטישע מענטשן, רייכע, זיי וועלן אים גוט באַצאָלן. זי גיט אים דעם אַדרעס. ער גיט אַ קוק, עס איז אַזוי ווייט. „נשקשה“, זאָגט ליאַ, „זי האָט מיר געזאָגט, אַז אַחוץ דעם געהאַלט וועט איר באַקומען אַ ביסל מער געלט אויף טראַנספּאָרט הוצאות.

מאיר גאַלדמאַן איז אַ בעל-הבית פון זייער אַ גרויסער אונטערנעמונג פון האַלצוואַרג. גענוג צו זאָגן, אַז ער איז נאָר איינער אַזעלכער אין יאַס. ער פאַרנעמט אַ שטח פון עטלעכע העקטאָר אין וועלכע סיקומען אַריין וואַגאַנען, וואָס ברענגען דריקעס און פירן אַרויס פאַרטיקע ברעטער איבער דער בריי-טער וועלט. פון די דריקעס ווערן ברעטער. פון די ברעטער ווערן אויסגעאַרבעט פאַרשיידענע זאַכן און אויך מעבל. אין יאַס ווייסט מען נישט פון קיין אַנדערן אַדרעס, וואָס אָנבאַ-לאַנגט צו האַלצוואַרג, ווי נאָר די פירמע „גאַלדמאַן עט קאַמפּאַני“. אָבער דער פּלאַץ איז אין אַנדערן עק שטאָט און אַהין דאַרף מען פאַרן 35-40 מינוטן. זייער אַ גוטע לופט דאַרט.

מאיר גאַלדמאַן איז אַ נישט-צו-הויך יידל, אַ פלינקער און האָט שכל אין זיין פאַרדעקט קעפל. ער איז שטענדיק פּיין געקליידט, פּריש ראַזירט און האָט קיינמאָל קיין צייט נישט. דרייט מיטן קאַפּ אַהין און צוריק אין אַלע זייטן. דאָס זאָגט מען, איז אים פאַרבליבן נאָך פון יינגלווייז. ווען ער איז געווען אַ יינגל פון 17 יאָר האָט ער שוין געאַרבעט אין אַ פאַבריק אין דניעפּר פעטראַווסק. ער איז געווען אַ ברייט-פלייציקער, געזונטער בחור. די שקצים האָבן געוויסט, אַז מיט אים איז נישט כדאי זיך צו פאַרטשעפען. ער האָט געהאַט אַ האַנט, אַן אויסגעקלאַפּטע, אַ שווערע, און האָט זיך נישט אָפּ-געשטעלט, נישט באַרויקט, ביז ער האָט נישט אָפּגעגעבן יענעם דעם חוב, פאַר אַ באַליידיקונג.

האָט אַמאָל אַ שייגעץ באַליידיקט אַן עלטערן ייד, חוזק געמאַכט פון אים און אָנגעהויבן אים שלאָגן. אין דרויסן איז געווען צווישן טאָג און נאַכט, ס'האַט אָנגעהויבן צו ווערן טונקל, עס איז קיינער נישט געווען. דאָס האָט מאירן פאַר-

דראָסן. ער האָט זיך אַ לאַז געטאָן צום שייגעץ און מיט איין קלאַפּ אים אַוועקגעלייגט, אַז יענער האָט זיך נישט געקענט רירן. פאַר מאירן איז דאָס געווען ווייניק. האָט ער דעם שייגעץ מיט די פיס געטראָטן, ביז ער האָט אים אינגאַנצן פאַרענדיקט.

מאיר האָט פאַרשטאַנען, אַז מען וועט אים זוכן. ער איז געווען אַ גוטער שווימער, איז ער אַריין אין דניעפר און אַוועק. ער האָט זיך דערשלאָגן צום דניעסטר, איז אַריבער קיין בעסאַראַביע, אַוועק צום פּריט און איבערגעשווימען קיין יאַס. ער האָט געאַרבעט ווי אַ טרעגער אויפן וואַקזאַל און ביי אַנדערע שווערע אַרבעטן, ביז ער איז אַריין אַרבעטן אין אַ האַלצוואַרג פאַבריק. דער בעל-הבית האָט אים געהאַלפן מיט געלט, ער זאָל זיך קענען מאַכן דאָקומענטן, ווי אַ רומענישער בירגער. ווען דער בעל-הבית איז קראַנק געוואָרן, האָט מאיר חתונה געהאַט מיט זיין טאָכטער, פּאַניע, איבערגענומען די פאַבריק און געוואָרן אַן עושר. זיינע עלטערן האָט געקאָסט אַ סך געזונט, מי און געלט צו הערן פון זייער זון. ביז שוין אַ לאַנגער צייט שפּעטער האָט ער זיי אַלץ אַרויסגעשריבן וועגן זיך.

ווען לייבל איז געקומען צו פאַרן אויפן אַנגעוויזענעם אַדרעס, איז מאיר נישט געווען אין דער היים. פּאַניע האָט אים זייער פּיין אויפגענומען, אפילו געשטעלט טיי, וואָס די דינסט האָט צוגעטראָגן מיט וואַרעניע און געבעקס. דערנאָך האָט זי געשיקט אַריינצורופן איר זון. יענער איז אַריינגעקומען, זיך אַ שטעל געטאָן ביי דער טיר, מיט איין פּיס פאַרויס, אַ דריי געטאָן דעם קאַפּ און געפרעגט: „וואָס דאַרפסטו מיך האַבן?“. „קום אַריין, יאַסעלע“, זאָגט פּאַניע, צוגייענדיק צו אים און אויסגעגלייכט זיינע צעפלאַנטערטע, נישט-פאַרקעמטע האַר. „קום אַריין, זעץ זיך אַוועק“. לייבל העלפט פּאַניען און זאָגט: „קום אַהער, מיוועט דיך נישט טשעפען“. „וואָס האָט איר מיך צו טשעפען? כּהאַב אייך עפעס געטאָן?“, ענטפּערט דאָס יינגל וויליונגעריש. „איר הערט“, זאָגט פּאַניע, „איר הערט דיבורים?“ יאַסל איז געווען אַ קלוג יינגל, נאָר אַ שאַלטיק, אין גאַנצן געראָטן אין זיין טאַטן. אויב פּאַניע פלעגט אים פאַרקלאַגן פאַרן פאַטער, פלעגט מאיר זאָגן: „נישקשה, אַ יינגל איז אַ מאַנספאַרשוין, ער דאַרף נישט זיין קיין שמאַטע, קיין מורא-דיקער. ווען ער וועט אויסוואַקסן, וועלן מיר זען, וואָס פון

אים וועט ווערן". פאניע טענהט, אז לערנען דארף ער.
„נישקשה", זאגט מאיר. „מען דארף פאר אים דינגען א גוטן
לערער, א מאנספארשוי, נישט קיין מיידל. זי איז טאקע גע-
ווען א גוטע לערערין, נאר א שוואכע פעדאגאגין. ביי א גוטן
לערער וועט ער לערנען, ער ווערט דאך עלטער און איז נישט
קיין נאר".

יאסקע האט זיך אוועקגעזעצט. לייבל דערלאנגט אים
די האנט און זאגט: „דו הייסט יאסל, יא? . . . זאג מיר,
יאסקע, מיר וועלן לערנען? . . . כמיין אז יא! . . . מיר וועלן
זיך אויסלערנען עברית, אז אלע וועלן אונדז מקנא זיין. ווי
טראכסטו?". . . יאסלען איז שוין געפעלן געווארן דער גע-
שפרעד. „אוודאי", זאגט ער, „וועלן מיר לערנען". פאניע האט
זיך צוגעהערט און באוונדערט ווי אזוי זיי רעדן. יאסל זאל
אזוי שטיל אינזיצן? דאס איז נישט געהערט געווארן. „ווען-
זשע הייבן מיר אן?", פרעגט יאסקע. „פון מארגן, יינגעלע", טוט
אים לייבל א גלעט איבערן קאפ. „מארגן. דו פארשטייסט
מיך?". . . „יא, איר רעדט דאך רומעניש". „אין א חודש ארום
וועלן מיר רעדן עברית". „כיויל טאקע קענען עברית", זאגט
יאסקע. פאניע איז געווען גרייט שוין אויסצוזוכן מאירן, כדי
ער זאל הערן דעם געשפרעד פונעם לערער מיט יאסקען, ווי
זיי וואלטן זיך געקענט שוין פון לאנג. יאסקע פארלאזט דאס
צימער זאגנדיק: „הייסט עס, מארגן איינס אזייגער".

פאניע האט לייבלען געגעבן א שטענדיקן בילעט צו
פארן אומעטום און זאגט אים, אז דאס גייט נישט אריין אין
חשבו פונעם געהאלט. „אויב מיר וועלן זיין צופרידן, וועט
איר אויך זיין צופרידן. ביי אונדז איז דאס איין קינד, ווי די
אויגן אין קאפ. פאר אים איז ביי אונדז גארנישט צו טייער".
לייבל האט צומארגנס אנגעהויבן געבן די לעקציעס
און יאסקע האט שוין געווארט אויפן לערער. דאס אליין איז
שוין געווען א דערגרייכונג, ווייל פריער האט מען אים געמוזט
זוכן ער זאל קומען לערנען. לייבל האט די ערשטע טעג נאר
געשמועסט מיט יאסקען, אויף טעמעס, וואס זיינען דעם יינגל
געפעלן געווארן. א יינגל דארף קענען ענטפערן, נישט זיין פאר-
שלאפן און וויסן וואס צו רעדן. ער האט אים דערציילט עט-
לעכע מעשיות און דערנאך איבערגעגאנגען צו דער העברעיִשער
שפראך. ער האט אים געגעבן צוצוגרייטן א לעקציע אין דער
היים. ביים אוועקגיין האט לייבל אים געגעבן די האנט און

געזאגט: „מאָרגן, ווען כ'וועל קומען, זאָלסטו מיר ווייזן ווי דו האָסט אַלץ געמאַכט.“ „כ'וועל אַלץ מאַכן, אדוני המורה“, האָט יאָסקע געענטפערט. אויף צומאָרגנס איז טאָקע אַלץ געווען געמאַכט.

פּאַניע האָט נישט געקענט פאַרשטיין, וואָס ס'איז מיט דעם קינד געוואָרן. ביז ער מאַכט נישט די לעקציעס, עסט ער נישט און ווייזט נישט זיין פנים אין דרויסן. יאָסקע זאָגט דער מוטער: „כ'וועל מאַכן די לעקציעס און דערנאָך עסן.“ זי האָט דאָס דערציילט מאירן. „כהאָב דיר געזאָגט, אַז ער דאַרף אַ גוטן לערער, מיט אַ גוטן צוגאַנג, וועט ער לערנען. ער איז דאָך נישט קיין נאַר“, האָט מאיר געזאָגט מיט צופרידנקייט, אַז זיינע פּריערדיקע ווערטער זיינען געוואָרן אמתדיק.

לייבל האָט שוין געהאַט זיין פּראָגראַם פאַרצייכנט, וווּ און ווען ער דאַרף לערנען. ער האָט פאַרדינט זייער גוט. ער האָט איינמאָל אויסגערעכנט וויפל ער פאַרדינט, האָט ער גע-טראַכט, אַז ער איז נישט זיכער אויב אַ פּראָפּעסאָר אין אונג-ווערסיטעט פאַרדינט אַזוי פיל ווי ער. יעדעס מאָל, ביים סוף חודש, ווען ער קומט אַרײַן, ליגט שוין דער געהאַלט אויפן טיש. די קינדער אומעטום מאַכן גרויסע דערגרייכונגען. לייבל אַליין האָט פאַרגעניגן פונעם לערנען. ער האָט ליב די יידישע קינדערלעך, מיט די יידישע חכמות, מיטן יידישן שמייכל, מיט כבוד פאַר אים. עס איז נאָך נישט געווען נויטיק אפילו אַ געשריי צו טאָן אויף אַ קינד. ער האָט אויך באַקומען כבוד פון די עלטערן, און גענוג פּרייע צייט צו גיין אויף פאַרשיי-דענע אונטערנעמונגען, טעאַטער און קינאַ. וואָס נאָך דאַרף אַ לעבעדיקער באַוווּסטיגניקער מענטש האָבן אין זיין טאָג-טעג-לעכן לעבן? ער באַטראַכט אַלץ און דאַנקט דעם אויבערשטן, וואָס פירט אים אויפן גלייכן וועג.

ער האָט זיך פאַרנומען אַ ביסל מער מיט ליינענען, מיט שרייבן פּאָעמעס, דערציילונגען. ער האָט געשריבן אין יידיש, רומעניש און העברעיִש. נאָך דער לעצטער לעקציע, וווּ ער דאַרף פאַרלירן קנאַפע צוויי שעה אויף פאַרן אַהין און צוריק, און אַ שעה אויף לערנען, איז אים געבליבן ווייניקער צייט. נאָר ער פלעגט זיך אויסרעדן, אַז ווען ער האָט אַ סך צייט און האָט נישט פון וואָס צו לעבן, וואָלט געווען בעסער. . . טיילמאָל פלעגן די בעלי-בתים, אָדער זייערע פרויען, אים פאַר-האַלטן מיט אַ געשפרעך, זאָגנדיק: „זיצט אַ ביסל, איר וועט

אַלץ ערליידיקן. זאָלן מיר כאַפּן אַ וואָרט". פאַרשטענדלעך, אַז אַזעלכע רייכע מענטשן, ווען זיי זאָלן זיין גלייכגילטיק, וואָלטן זיי אים נישט פאַרהאַלטן. די פרוי טראָגט צו פריש געבעקס, דער בעל-הבית גיסט אָן אַ ביסל פונעם טייערן שנאַפּס, וואָס לייבל פאַרגינט זיך קיינמאָל נישט אַזעלכעס צו קויפּן, איז אוודאי אָנגענעם און ס'איז אַ צוגאַב צו דער גוטער באַהאַנד-לונג, וואָס ער באַקומט.

לייבל איז נישט געווען פון די רעדעוודיקע, וואָס יע-דער האָט אַלץ געוויסט וועגן אים. ער איז נאָך נישט געווען קיין עושר, נאָר פיל בעסער ווי ס'איז געווען פריער. שוין די איצטיקע מאַטעריעלע לאַגע און דאָס געפינען זיך אין אַזאַ גרויסער שטאַט ווי יאַס, איז שוין געווען אַ דערגרייכונג פאַר זיך אַליין. ער שרייבט אַ בריוו צום פאָטער און באַשרייבט אַ טייל פון זיין לעבן. זיין פאָטער פלעגט איצט קומען אָפטער קיין יאַס צוליב זיינע געשעפטן, נאָר ער האָט נישט געוויסט וווּ זיין זון געפינט זיך.

אין אַ געוויסן טאָג איז לייבלס פאָטער געקומען קיין יאַס וועגן זיינע געשעפטן. וויסנדיק איצט דעם אַדרעס פון דעם בריוו, וואָס ער האָט דערהאַלטן פון זיין זון, איז ער דאָרט צוגעגאַנגען און, ווי אַ גוטע האַנדלונג פון זיין זייט, אַרויסגענומען זיין זון אין אַ גרויסן און שיינעם רעסטאָראַן -- צו זלמן שעכטער. דאָרטן האָט מען זיי סערווירט דאָס בעסטע, וואָס זיי האָבן באַשטעלט און אַ ביסל משקה. פּלוצים קומט אַריין ליאַ און דערזעט לייבלען. זי איז צוגעגאַנגען צום טישל און לייבל האָט זי באַקענט מיטן פאָטער, וועלכער איז איר זייער געפעלן געוואָרן. זי האָט מיט זיי גערעדט אַ ביסל און איז אַוועק. פאָטער און זון זיינען נאָך געזעסן אַ ביסל לענגער. נאָכן פאַרענדיקן דעם מאַלצייט, רופט דער פאָטער צו דעם קעלנער און הייסט זיך געבן דעם חשבון צו באַצאָלן. „אַנטשולדיקט מיר“, זאָגט דער קעלנער, „כהאָב באַקומען אַ באַפעל נישט צו נעמען ביי דעם טיש קיין אָפּצאָל“. דער פאָ-טער האָט דאָס נישט פאַרשטאַנען, וואָס עפעס פּלוצים? . . . לייבל האָט נישט געהאַט קיין אַנדערע ברירה ווי אַלץ צו דער-ציילן זיין טאַטן. קיין סך צייט האָט דער פאָטער נישט גע-האַט זיך צו פאַרנעמען מיט זיין זון. ער האָט אים איבערגע-לאַזט אַ ביסל קליין געלט און זיך מיט אים געזעגנט. לייבל האָט דאָס געלט נישט באַדאַרפט, ער האָט געהאַט גענוג, נאָר

אַז אַ פּאָטער גיט, דאַרף מען נעמען. ער ווייסט דאָך נישט, וואָס מאַרגן וועט זיין, ווי דער מוח האָט אים געזאָגט, אַז זיין ווילטעטיקייט איז נישט אויף אייביק.

זיין בעל-הביתטע האָט זיך זייער וואַרעם באַצויגן צו אים, נאָר לייבל האָט איר נישט דערציילט אַלע דעטאַלן פון זיין פינאַנציעלער סיטואַציע. זי פלעגט אים פרעגן, וואָס עס הערט זיך ביי אים? צי נויטיקט ער זיך נישט אין קיין הילף? פלעגט ער איר ענטפערן: „כּיפּאַרדין מיר צוביסלעך, אַ פּאַר לעקציעס". דאָס צימער איז אַזוי געשטאַנען האַלב-ליידיק, נאָר דאָס בעטל, אַ טיש מיט צוויי בענקלעך. ער האָט געקלערט וועגן קויפן אַ פּאַר שטיקלעך מעבל, האָט ער עס כּסדר אָפּ-געלייגט אויף שפּעטער. ער האָט זיך געקויפט אַ מאַנטל, אַרייַן-געקלאַפט אַ טשוועקל אין דער וואַנט און עס אויפּגעהאַנגען. די וועש האָט ער געוואַשן אין אַ וועשעריי, און אַזוי האָט ער געפירט אַ לעבן פון אַן איינזאַמען מענטש, אַליין מיט זיך.

חברים האָבן זיך ביי אים געמערט פון אַלע סאַרטן, אָבער ער האָט זיי קיינמאַל נישט איינגעלאָדן צו זיך. זיי האָבן אפילו נישט געוויסט זיין אַדרעס. יענע האָבן באַלאַנגט צו פאַרשיידענע פאַרטייען, גרופּירונגען, און ער האָט זיך נישט געוואַלט אַריינלאָזן אין אַזעלכע זאַכן. דאָס איינציקע, וואָס ס'פלעגט אים יאָ אינטערעסירן, איז געווען די נייעסן וועגן ארץ ישראל, ווי יידן ווילן בויען אַן אייגענע היים מיט אַלע פעלקער גלייך.

איינמאַל גייט לייבל אין פאַרק אַריין צו כאַפן פּרישע לופט. דאָרט זיצט אַ גאַנצע גרופּע יונגע מענטשן, יינגלעך און מיידלעך. זיי האָבן ליב צו דיסקוטירן אויף פאַרשיידענע טעמעס, אַריינגערעכנט ליטעראַטור און קונסט. ווען זיי האָבן דערזען לייבלען איז געוואָרן אַ געשריי: „אָט איז ער דאָ! קום אַהער, עפעס ביזטו שטענדיק פאַרנומען. מען זעט דיך אַזוי ווייניק". לייבל האָט זיך צוגעזעצט. איינער פון זיי, לייבלס אַ גוטער פּריינד, רופט זיך אָן: „חברה, ער וווינט איינער אַליין אין אַ גרויס צימער. מיר קענען דאָרט פאַרברענגען אַן אָוונט". לייבלען איז גאַרנישט געבליבן צו ענטפערן. אַלע שרייען: „אודאי, פאַרוואָס נישט? . . מיר וועלן ברענגען, יעדער וואָס ער פאַרשטייט". זאָגט לייבל: „זאָל זיין אַזוי, חברה. נאָר איר דאַרפט וויסן, אַז איד פאַרמאָג נאָר איין טישל און צוויי בענקלעך, אָבער אַ פּאָדלאָגע איז דאָ אַ גרויסע, וועלן מיר

האַבן וווּ צו זיצן". „גוט", שרייען אלע מיט איין קול. „מאַרגן זעקס אין אַוונט וועלן מיר זיין ביי דיר. דו דאַרפסט גאַרנישט צוגרייטן. מיר וועלן אַלץ ברענגען".

שפעטער דערציילט לייבל דער בעל-הביתטע, אז מאַרגן אַוונט וועלן קומען צו אים אַ צאַל חברים און חברות צו פאַרברענגען אין זיין צימער. „נו, גוט", זאָגט זי. „פאַרוואָס נישט? יונגע חברה - פאַרברענגט". צומאַרגנס אין אַוונט קומען זיי זיך צונויף אין זיין צימער. זיי ברענגען מיט זיך עסנוואַרג און פלעשלעך געטראַנק, אַבער אַן אַלקאָהאָל. מען זעצט זיך אויפן דיל, יינגלעך און מיידלעך, אַרום אַכצן אין צאַל. מען זיצט, מען עסט מיט די הענט, מען טרינקט פון די פלעשער. די געלעכטערס גייען ביזן זיבעטן הימעל. מען דערציילט אַנעק-דאָטן, וויצן, מען זינגט און עס איז פריילעך.

ווידער צרות פון קאמוניזם

אין בוקארעסטער פארלאמענט, ווי אין א דעמאקראַטישער מלוכה, האָבן זיך אָפּט געהערט קעגנזייטיקע מיינונגען. ס'האָט אפילו אַמאָל דערגרייכט צום וואָרפן בענקלעך אין קאָפּ אַריין. וואָס עס האָט פאַסירט אין דער נאַכט איז נישט געווען צום גלויבן. דער פרעמיער מיניסטער טאַטורעסקו איז דערשאָסן געוואָרן צום טויט, גלייך ביים אַרויסגיין פון זיין פייעטאָן. דאָס גאַנצע לאַנד איז דערציטערט געוואָרן. איבערן גאַנצן לאַנד איז פּובליצירט געוואָרן אַ מיליטערישער צושטאַנד. קיינער האָט נישט קיין רעכט צו זיין אויף דער גאַס נאָך ניין אַזייגער. טעאַטער, קינאָ אַדער אַנדערע פאַרוויילונגען זיינען שטרענג פאַרווערט געוואָרן. ווער ס'וועט נישט אָפהיטן דעם געזעץ וועט באַשטראַפּט ווערן אויף אַ האַרבן אופן.

די חברה אין לייבלס צימער האָט דערפון נישט גע-וויסט. זיי האָבן זייער גוט פאַרברענגט ביז צוויי אַזייגער פאַר-טאָג. נישט שיכור, נאָר אין אַ זייער געהויבענער שטימונג, זיינען זיי אַרויסגעגאַנגען פון דעם געסל אויף דער צענטראַלער גאַס, אַנטקעגן יאַסער פאַרלאַמענט. די כאַליאַסטרע שלעפּט מיט לייבלען ער זאָל זיי באַגלייטן אַ שטיקל וועג. זיי זינגען אויף דער גאַס און זייערע קולות הערן זיך ווייט אַוועק. דאָ האָט זיך תיכף געיאָוועט פּאָליציי און רייטערס און פאַרנומען אַלעמען אין דער פּאָליציי. לייבל טענהט, אַז ער וווינט דאָ און איז בלויז געגאַנגען זיי באַגלייטן. ס'האָט גאַרנישט גע-האַלפן. מ'האָט זיי אַלע פאַרמאַכט און זיי, ווי יונגע זאָרגלאָזע מענטשן, הערן נישט אויף צו זינגען.

אויפן צווייטן טאָג האָט מען איינציקווייז גענומען זיי אויספאַרשן. מ'האָט זיי באַשולדיקט אין קאָמוניזם, אַז זיי

זיינען קאמוניסטישע אגענטן. מ'האט יעדן גוט צעשלאגן, ווייל אין רומעניע האט די פאליציי געמעגט שלאגן ארעסטירטע, כדי ביי זיי ארויסצוקריגן דעם אמת. אזוי איז אָנגעגאַנגען זעקס טעג, ביז מען האט זיך איבערצייגט, אז ס'איז נישט קיין קאָ-מוניסטישע גרופע. צווישן זיי זיינען אויך געווען קינדער פון רייכע עלטערן, וועלכע האָבן אינטערווענירט ביי באַקאַנטע מלוכה-מענטשן, וואָס זיי האָבן געקענט. מען האָט ביי די יונגע מענטשן אַראַפּגענומען אַפּצוגן פון די פינגער, געשריבן פּראָטאַ-קאַלן, און געוואָרנט, אַז אויב ס'וועט זיך איבערזחורן, וועט מען זיי שיקן גלייך אין דער תּפּיסה. אין רומעניע איז גאָר-נישט געווען מער שרעקלעך, ווי דער קאָמוניזם. ערשטנס, ווייל ער איז געווען אויסערן געזעץ; און צווייטנס, ס'איז נאָענט ביי דער גרענעץ מיט רוסלאַנד.

די רייכע יידן האָבן זייער פּיינט געהאַט דעם קאָמו-ניזם, אפילו מער ווי דעם אַנטיסעמיטיזם. . . ווען די יאַסער יידישע געזעלשאַפט האָט זיך דערוואַסט, אַז מען האָט אַרעס-טירט אַכצן יידישע יינגלעך און מיידלעך אויפן חשד פון קאָ-מוניזם, זיינען זיי דערשיטערט געוואָרן. נאָך איידער לייבל איז געקומען אויף די לעקציעס צו זיינע שילער, האָבן די עלטערן באַשטימט, אַז ער איז אַ קאָמוניסט. ער איז טאַקע אַ גוטער לערער, אַ פּיינער בחור, אַבער אַ קאָמוניסט זאָל לערנען זייערע קינדער, בשום אופן נישט. עס האָט נישט געהאַלפן, וואָס די פּאָליציי אַליין האָט באַוויזן, אַז זיי זיינען נישט קיין קאָמו-ניסטן. אזוי האָבן אַלע דריי רייכע בעלי-בתים באַשלאָסן. זיין בעל-הביתטע האָט אפילו דערציילט, אַז די עלטערן פון די קי-נ-דער זיינען געקומען אים זוכן, אפשר איז ער קראַנק געוואָרן. די בעל-הביתטע האָט זיי דערציילט וועגן דעם פּאַרברענגען פונעם יונגוואָרג אין זיין צימער. האָבן די בעלי-בתים באַ-שלאָסן, אַז ווען ער וועט קומען, זאָל אויפן טיש ליגן וויפל עס קומט אים און גלייך אים זאָגן, אַז ווי אַ קאָמוניסט קען ער מער נישט לערנען מיט זייערע קינדער.

אזוי איז עס טאַקע געווען. פון אָנהייב האָט ער גע-טראַכט, אַז אויב איינער וועט זיך אזוי אַרויסזאָגן, זאָל ער צו די אַנדערע נישט גיין. דערנאָך האָט ער אַנדערש געטראַכט. ערשטנס, ווייל ער זיי נישט שענקען זיין אויסגעהאַרעוועטע געלט; און צווייטנס, אפשר וועט כאַטש איינער בייטן זיין מיי-נונג. ניין! אַלע ווי איינער, איין באַשטימונג.

לייבל פֿאַרט קיין בעלז

לייבל איז געבליבן אָן אַרבעט, אָן לערנען, נאָך אַרייַן-געכאַפּט גוטע קלעפּ אומזיסט. . . אפילו די בעל-הביתטע האָט געוואָלט פון אים וויסן, גלייך מיט די אַנדערע, צי איז ער טאַקע אַ קאַמוניסט? ער האָט זי געפרוווט איבערצייגן, אַז נישט, אָבער זי איז געבליבן ביי אירס. אירע באַציונגען צו אים זיינען שוין אויך נישט געווען ווי פריער.

לייבל האָט געזען, אַז אין יאָס האָט ער שוין מער נישט וואָס צו טאָן און ער דאַרף אוועקפאַרן קל זמן ער האָט נאָך אַ ביסל געלט. נאָר וואָהין פֿאַרט מען? . . . ער גיט אַ מאַך מיט די הענט -- די וועלט איז גרויס. . . אַזוי איז עס געווען אין קישענעוו. נישט זייענדיק קיין קאַמוניסט, האָט ער געליטן צרות דערפון. דאָ אין יאָס די זעלבע זאָך -- נישט זייענדיק קיין קאַמוניסט, געליטן די זעלבע צרות. לאַמיר זען, וואָס עס וועט ווייטער זיין. ער האָט די האַפּענונג קיינמאָל נישט פֿאַרלוירן, ווי אויך דעם גלויבן, אַז גאָט וועט אים נישט פֿאַרלאָזן. איין זאָך האָט ער געוואוסט, אַז ער מוז פון יאָס אוועק און זוכן אַ נייעם פּלאַץ.

ער האָט גענומען דאָס רענצל, געזאַגט אַ גוטן טאַג און אַ דאַנק דער בעל-הביתטע, אַוועק צו דער אייזנבאַן סטאַנציע און געפֿאַרן קיין בעלז, אויך נישט קיין קליינע שטאָט -- די צווייטע נאָך קישענעוו. אין וואָגאַן באַגעגנט ער אַ יונגן יידישן בחור, וועלכער איז אַהיימגעפֿאַרן פון יאָס גאַר אַן אַנטויש-טער. ער האָט אין בעלז אַ רייכן פֿאַטער, נאָר אים האָט זיך פֿאַרגלוסט צו ווערן אַ וועבער אין אַ טעקסטיל פֿאַבריק. ער וועט דאָס מער שוין קיינמאָל נישט וועלן. אַזוי האָט ער זיך אויסגעדריקט. שמועסענדיק, האָט אים לייבל דערציילט אַ

ביסל וועגן זיין לעבן אין יאָס. ער האָט אים אויך געזאָגט, אַז ער איז אַ לערער, אָבער אין בעלז קען ער קיינעם נישט. דער בחור האָט אים איינגעלאָדן, ער זאָל צופאָרן מיט אים אַהיים און דאָרט איבערנעכטיקן. מאָרגן וועט מען זיך אַרומקוקן.

לייבל איז געווען אַ גרינגער פּאַסאַזשיר. אַחוץ דעם רענצל, האָט ער געהאַט דעם געקויפטן אין יאָס מאָדערנעם מאָנטל. אויפן צווייטן טאָג אין בעלז האָט ער געדונגען אַ צימער ביי וועלוול שניידער. זיין פרוי רחל האָט אים אַריינגעפירט און געזאָגט: „אַט האָט איר דאָס צימער -- אַ גע-לעגער, אַ קאָמאָד, אַ טיש מיט צוויי בענקלעך. מיר וועלן צו-שטעלן די שאַפּע צו אייער טיר. איר וועט נוצן די הינטער-טיר און לעבט זיך געזונטערהייט“.

רחל איז געווען אַ הויכע פרוי מיט אַ בלאַנדן קאָפּ האָר, שטענדיק שיין פאַרקעמט, נאָר רעדן האָט זי געמאָלן ווי אַ צעבראָכענע מיל. ס'איז געווען שווער זיך אַרויסצודרייען פון איר און זי נישט אויסהערן. דווקא נישט קיין נאַרישע, נאָר צווישן אַזויפיל רייד האָט מען געקענט הערן אַ נאַריש וואָרט אויך. וועלוול, איר מאָן, פלעגט זיין אייפערזיכטיק, דערנאָך אַ מאָד געטאָן מיט דער האַנט: זאָל זי בעבען וויפל זי וויל און מיט וועמען זי וויל. דערזענדיק לייבלען, אַ יונגן בחור, האָט ער אַ זאָג געטאָן: „לאַ מיט אַן אַלף. ווילסט פאַרדינגען, שטעל צו די שאַפּע צו דער טיר און זאָל ער גיין און קומען דורך דער הינטער-טיר.“

וועלוול איז געווען אַ שניידער, אָבער נישט פון די גע-הויבענע. ער פלעגט זיצן ביי דער מאַשין און שטענדיק מיט אַ לידל. אַזוי איז ער שוין געווינט געווען. רחל האָט זיך שוין אויך צוגעווינט נאָך אַזויפיל יאָרן.

לייבל פלעגט ליגן און אַלץ הערן, אפילו וואָס זיי רעדן צווישן זיך. אָבער אים איז דאָס נישט אָנגעגאַנגען. ער האָט באַדאַרפט אַ פאַר לעקציעס צו קענען עפעס פאַרדינען, כדי דאָס אָפּגעשאַרטע געלט זאָל זיך נישט צעגיין. לייבל האָט אַ סך געלייענט. ער האָט געוויסט „אים אין תורה אין קמח“, אַז ס'איז נישטאָ קיין תורה איז נישטאָ קיין מעל. אָבער אַז מען איז פאַרביטערט, לייענט זיך נישט. ער ווייסט נישט פון וואַנעט הייבט מען אָן? עס שווינדלט פאַר די אויגן און דאָס גאַנצע לייענען ווערט פאַרשוונדן פונעם מוח. מילא, ווי צו לייגן דעם קאָפּ האָט ער שוין. אָבער דער פאַרדראָס

פון יאָס קען זיך אַזוי גיך נישט פאַרגעסן. ער האָט געהאַט אין זיין האַנט אַזאַ גוט לעבן מיט אַ צוקונפט. נאָכוואָס האָט ער באַדאַרפט די קאַפּעליע. אַז סײַזי באַשערט צרות, קומען זיי אומגעריכט, דו ווייסט אפילו נישט פון וואָנעט זיי קומען. ער ווייסט פון דערפאַרונג, אַז אין יעדער שטאַט איז פאַראַן אַ פאַרק, וווּ מײַכאַפּט פּרישע לופט, וווּ מען באַגעגנט זיך מיט מענטשן. אפשר וועט עפעס קומען פון דאָרט? . .

סײַזי שוין נאָך שבועות. די זון וואָרעמט, די לופט איז פּריש, ממש אַ פאַרגעניגן אויף גאָטס וועלט. ער איז אַרויס אויף דער גאַס האָט אים באַגעגענט אַ געשריי: „פּרישע בייגל“. קויפט ער אַ בייגל און שפּאַנט אַוועק אין פאַרק. ער זעצט זיך אַוועק אויף אַ באַנק, עס באַהערשט אים אַן אומעט. ער הייבט אָן צו דערמאָנען אַלץ, וואָס ער איז אַדורכגעגאַנגען און פאַרוואָס? . . ער וויל דאָס אַלץ פאַרגעסן, פאַרהאַלטן, אַפּ-שטעלן, אַבער די געדאַנקען לאָזן אים נישט צורו. אַך, ווען סיקומט עמעצער צו אים, כאָטש עפעס פּרעגן, אפילו ווי שפּעט עס איז? יענער וואָלט איבערגעהאַקט זיינע געדאַנקען. עס שטעלט זיך ביי אים די פּראָגע: וווּ איז מײן לעבן אַוועק? . . וואָס האָב איך דען געוואָלט? . . וואָס האָט די פּאַליציי מורא פאַר מיר? . . וויל איך דען, ווי אַנדערע, אויסגלייכן די וועלט, אַז סײַזאַלן נישט זיין קיין רייכע און אַרעמע? . . כיוויל לעבן, אַרבעטן, פאַרדינען. ער הייבט זיך אויף און גייט שפּאַ-צירן. ער איז דורכגעגאַנגען אַ גאַנצן קוואַרטאַל, באַטראַכט יעדן בוים. דער ווינט האָט געגלעט זיין קאַפּ, זיין פנים, ווי דאָס וואָלט אַ מוטער אים געגלעט. די פייגעלעך האָבן אַזוי היימיש געשוויטשטעט, ווי זיי וואָלטן אים גערופן צו זיין מיט זיי. אַלע מאָל זוכט ער פאַר זיך אַן אַנדערע שטאַט, אַן אַנדע-רע היים. ער זוכט עמעצן, ווער סײַזאַל אים איבערשלאָגן זיין טראַכטן.

ער זעצט זיך אַוועק אויף אַן אַנדערער באַנק. עס קומט צוגיין אַ יונג מיידל און זי פירט אַ יינגעלע ביי דער האַנט. זי לערנט עס שטיין אויף די פיס. דאָס קינד מאַכט עטלעכע טריט און סײַווערט מיד. זי זעצט עס אַוועק אויפן צווייטן עק פון דער באַנק. לייבל פּרעגט זי: „אַ ברודערל?“. דאָס מיידל דערפרייט זיך, וואָס עס האָט זי עמעצער פאַר-טשעפעט מיט אַ פּראָגע און זי ענטפּערט מיט אַ שמייכל: „יאָ, פון וואָנעט ווייסט איר?“ עס אַנטוויקלט זיך צווישן זיי אַ גע-

שפרעד וועגן פארשיידענע זאכן. גלייכצייטיק דערקלערט לייבל, אז ער איז א לערער און זוכט ארבעט. דאָס מיידל טראַכט, ווי אזוי קען מען מיט עפעס העלפן דעם בחור? זי האָט זיך דערמאָנט, אז אויף פראָפּאָזשעסקו גאָס האָט זי מיט אַ שטיקל צייט צוריק געלייענט, אז מען זוכט אַ לערער פאַר עברית און רומעניש. לייבל איז געווען גרייט אַרומצונעמען דאָס מיידל און זי קושן, נישט דערפאַר, וואָס זי איז אַ מיידל, נאָר ווייל זי האָט פאַרטריבן זיינע שלעכטע געדאַנקען און אים געגעבן נייע האָפענונג.

ער האָט איר אָפּגעדאַנקט, איז תיכף אַוועק צו געפינען די פּובליקאַציע און גלייך אַוועק אויפן אָנגעוויזענעם אַדרעס. ער קומט צו אַ הויכן פאַרמאַכטן טויער. פון דער אַנדערער זייט הערט זיך דאָס בילן פון הינט. ער טוט אַ קלונג און עס קומט אַרויס אַ יונגער, הויכער בחור. ער פרעגט אויף רומעניש, וועמען ער דאַרף? איז אים געקומען אויפן געדאַנק צו זאָגן: די פרוי פון דעם הויז. יענער האָט צו וויסן געטאָן דער מאַדאָם קעסלער, וועלכע איז צוגעקומען צום טויער. „איך בין אַ לערער, כיקום וועגן דער פּובליקאַציע“.

מען לאָזט אים אַריין אין הויף. אַרום איז אַ גע-מויערטע פאַרצאַמונג. זי רופט אים אַריין אין עק הויף, אין אַ קליין שטיבל, נישט צו זיך אין פּאַלאַץ. אַ פרעמדער דאַרף נישט זען, וואָס ביי זיי טוט זיך. דאָס קליינע שטיבל איז ווי אַ חדר, ספּעציעל צו לערנען די צוויי מיידלעך, לויט ווי לייבל האָט אויסגעפונען פון דעם געשפרעדן. לייבל האָט זיך אויך דערוויסט, אז די מיידלעך האָבן שוין געהאַט עטלעכע לערערס, וועלכע האָבן זיך אָפּגעזאָגט פון זיי און פון די הויכע טויערן מיט די גלעקערס. מען זוכט אויס די צוויי מיידלעך, ביידע דרייצן יאָר אַלט, אַ צווילינג. מער קיין קינדער זיינען נישטאָ. ביידע מיידלעך זיינען קאַפּריזונע, פאַרשאַרטע פאַר ווילטאָג, פירן זיך מיט גרויסקייט פאַרן לערער, ווי זיי וואַלטן מער פאַרשטאַנען פון אים. לייבל האָט זיך שפּעטער דערוויסט, אז די משפּחה איז רייך ווי קורח. אברהם קעסלער, איר מאַן, פאַרמאַגט אַ סך ערד אויף וועלכער עס אַרבעטן טויזנט אַרבעטער. קיין איין טריט טוט ער נישט אָן דעם פּייעטאָן. די מיידלעך קומען אַריין און שטייען ביי דער טיר. די מוטער רופט זיי, אַבער זיי רירן זיך נישט. זי רופט זיי נאָכ-אַמאָל -- זיי שטייען. רופט זיך אָן לייבל: „מיידלעך, כּבין גע-

קומען דאָ צו זען ווי איר זיצט און כיוויל רעדן מיט אייך, נישט ווי איר שטייט ביי דער טיר". זיי האָבן זיך באַרעכנט און זיך דערמאָנט, ווי דער פּאָטער האָט אויף זיי געשריגן, אַז קיין שום לערער וועט מיט זיי נישט לערנען.

לייבל האָט תיכף געזען מיט וועמען ער האָט צו טאָן און געטראַכט, אַז זיי דאַרפן אַ ספּעציעלן פּעדאַגאָגישן צוגאַנג. ער האָט געבעטן צוויי העפטן פון דער פּריערדיקער אַרבעט, וואָס זיי האָבן געמאַכט אין דער היים. פון דעם האָט ער פאַרשטאַנען, וואָס עס שטייט אים פאַר. ער האָט אָנגעהויבן לערנען מיט זיי, אָננעמענדיק אַנדערע מעטאָדן, ווי די פּריער-דיקע לערערס. דאָס איז די מיידלעך געפעלן געוואָרן. ס'איז אויסגעקומען, אַז דער לערער דאַרף זיי געפעלן ווערן, און נישט זיי דעם לערער. זיי האָבן דערפילט, אַז צוליב דעם האָבן די פּריערדיקע לערערס פון זיי זיך אָפּגעזאָגט. דאָס איז געווען אַ פּלוס פאַר לייבלען. זיי לערנען און עס שאַפט זיך אַ האַרמאָנישע פאַרשטענדיקונג צווישן זיי. זיי זיינען צופרידן, די עלטערן זיינען צופרידן און דער לערער. ס'איז אַ ביסל נישט געווען אָנגענעם, וואָס זיי געפינען זיך פאַרמאַכט ווי אין אַ תּפּיסה. אָבער דאָס געהערט שוין צו זיי.

אין בעלז האָט זיך געשאַפן דער „בונד", אונטערן נאָמען „קולטור ליגע", מיט אַ דערלויבעניש פון פּאָליציי דעפּאַרטמענט. לייבל האָט אָנגעהויבן אַריינגיין דאָרט און איז געוואָרן אַ מיטגליד. די קולטורעלע אַרבעט איז אויסגעפירט געוואָרן דורך אייגענע כוחות. יעדער נעמט אָן אַ טעמע, גרייט צו אַ רעפּעראַט און לייענט עס פאַר, נאָר מיט אַ תּנאי, אַז ער וועט לייענען אויף יידיש. יעדער האָט איבערגעזעצט זיין רעפּעראַט אין רומעניש, געגעבן איין עקזעמפּלאַר אין דער „סי-גוראַנץ". אויב זיי וועלן געפונען פאַר נויטיק, וועלן זיי צושיקן אַ פאַרשטייער, וואָס זאָל זיצן אין זאָל ביו צום סוף.

אין בעלז איז געווען אַ פּאַל, ווען אַ רומענישער יונגער אַפּיציר האָט זיך באַקענט מיט אַ יידיש מיידל פון אַרטאָדאָק-שישע עלטערן. עס האָט זיך צווישן זיי פאַרקאַכט אַ ליבע, נישט אויף קיין שפּאַס, און זיי האָבן באַשלאָסן חתונה צו האָבן אויפן קריסטלעכן שטייגער אין אַ קלויסטער. דער אַפּי-ציר איז געווען אַ קאַפיטאַן פונעם רומענישן מיליטער, וואָס איז איינגעשטאַנען אין בעלז. דאָס מיידל האָט אים זייער ליב געהאַט, איז זי איינגעגאַנגען אויף דעם. זי האָט אָבער אויך

זייער ליב געהאָט די רעליגיעזע עלטערן. האָט זי געשטעלט דעם אָפיציר אַ באַדינג, אַז זי וועט אויספילן אַלע רעליגיעזע יידישע מנהגים און ווען זיי וועלן האָבן קינדער, זאָלן זיי דערצויגן ווערן אַלס יידן. דער אָפיציר האָט צו אַלעם צוגע-שטימט. זיי האָבן חתונה געהאָט אָן די יידישע עלטערן. חנה פלעגט די גאַנצע צייט בענטשן פרייטיק צו נאַכטס די ליכט, האַלטן שבת, נישט עסן קיין חזר, פסח עסן נאָר מצות, אפילו געפועלט ביים רב, אַז זי מעג קומען אין שול אַריין דאָווענען. ווען ס'איז געבוירן געוואָרן אַ מיידעלע, זיינען דאָן גע-קומען די זיידע-באָבע און מ'האָט זיך משמח געווען מיטן אייניקל. ווען דאָס מיידעלע איז אויסגעוואַקסן ביז אין די שולע יאָרן, האָט חנה אָנגעהויבן רעדן מיט איר מאַן, אַז זי וויל דאָס מיידעלע זאָל לערנען עברית און זיין אַ יידישע טאָכטער. דער אָפיציר איז נישט געווען קעגן דעם. ער האָט אפילו אַליין אויך געוואַלט קענען די היסטאָריע פונעם יידישן פאָלק.

האָט חנה אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג צווישן די שכנים, אַז זי זוכט אַ לערער פאַרן קינד. לייבלס וווינונג איז נישט געווען ווייט פונעם אָפיצירס, האָט ער זיך דערוויסט וועגן דעם און איז באַלד געקומען. דער מאַן איז נישט געווען אין דער היים, האָט חנה זיך דורכגערעדט מיטן לערער און ער האָט אָנגעהויבן לערנען מיטן קינד פונעם סאַמע אָנהייב. דאָס ווילעלע מיידעלע האָט גוט אויפגענומען דאָס לערנען. נאָך עטלעכע וואָכן האָט דער אָפיציר זיך באַקענט מיט לייבלען און זיך געוויצלט, אַז ער אַליין וואַלט אויך געוואַלט לערנען עברית.

לייבל דינט אין מיליטער

נאָכן אָפּלערנען דריי חדשים באַקומט לייבל אַ רוף צו גיין דינען אין דער רומענישער אַרמיי. איז ער געקומען צו חנה, דעם אָפיצירס פּרוי, אַז זי זאָל רעדן וועגן דעם מיט איר מאַן. יענער האָט געזאָגט, אַז אויב לייבל וועט קענען אויס-אַרבעטן, אַז מען זאָל אים שיקן אין זיין מיליטערישער אָפּ-טיילונג, וועט ער אים האַלטן ביי זיך. לייבל איז אַוועק אין דער אָפּטיילונג, וווּ מען האַלט די נייע רעקרוטן און דאָרט געפּועלט, אַז מען זאָל אים שיקן צו דעם קאַפיטאַן אין בעלז. דער אָפיציר, חנהס מאַן, האָט גערופן לייבלען צו זיך און אים געהייסן קומען צומאַרגנס אין דער מיליטער אָפּטייל-לונג. דאָרט האָט דער קאַפיטאַן אים צוגעזאָגט, אַז ער וועט אים יעדן חודש געבן אַ באַפּריינגסט דאַקומענט אויף אַ חודש און ער וועט אַזוי אַרום קענען אָנהאַלטן די לעקציעס. אויב ס'וועט זיין אַ קאַנטראָל, וועט ער אים לאָזן וויסן פּריער, וועט ער קומען, זיך אַנטאָן דעם מיליטערישן מונדיר און דאָרט זיין ביז די קאַנטראָל וועט איבערגיין. אַזוי האָט זיך געפּירט אַ יאָר צייט. לייבל האָט געגעבן זיינע לעקציעס, גע-גאַנגען אין דער „קולטור ליגע“ און געווען פּריי.

נאָכן יאָר איז אָנגעקומען אַ באַפּעל, אַז מ'דאַרף אַוועקשיקן 20 סאַלדאַטן קיין יאַס אין דער אָפיצירן-שולע, צווישן וועלכע לייבל איז אויך אַריינגעפּאַלן. דער קאַפיטאַן האָט שוין מער גאַרנישט געקענט טאָן פאַר אים. לייבל האָט געמוזט זיך אָפּזאָגן פון געבן לעקציעס און אַוועקפאַרן קיין יאַס. ער האָט באַדאַרפט פאַרענדיקן די אַרמיי אין אַ האַלב יאָר אַרום. דאָרט איז ער געווען פאַרמאַכט. גיין אין שטאַט האָט ער נאָר געקענט מיט אַ דערלויבעניש. און אַזוי איז

אדורך דאָס האַלבע יאָר. ער איז צוריק געקומען מיט דעם
דאָקומענט, אַז ער האָט פאַרענדיקט זי אַנדערטהאַלבן יאָר
אין דער אַרמיי. וואָס טוט מען ווייטער? . . וואָס האָט ער
ביז איצט אויפגעטאָן? . .

אין בעלז איז געווען זייער אַקטיוו די חלוצישע באַ-
וועגונג. ס'האָבן זיך געפונען חברים, וועלכע האָבן אַגיטירט מען
זאָל פאַרן אויף הכשרה פון „השומר הצעיר“. עס האָט זיך
פאַרשריבן אַ גאַנצע גרופע און זיי האָבן צוגערעדט לייבלען
אויך זיך צו פאַרשרייבן. האָט זיך לייבל פאַרשריבן און האָט
אַנגעהויבן קומען אין דער אַרגאַניזאַציע פאַר צוגרייטונג. צום
סוף איז ער, מיט נאָך 15 יינגלעך און מיידלעך, אַוועקגעפאַרן
אין אַ גרויסער פאַרם אַפצואַרבעטן 8-10 חדשים. די אַרבעט
איז נישט געווען קיין גרינגע, נאָר אַ פריילעכע. מידע נאָך דער
אַרבעט פלעגן זיי זינגען אויפן קול און געפירט אַ קאָלעקטיוו
לעבן און אַ קולטורעלע אַרבעט.

איידער ער איז אַוועקגעפאַרן איז לייבל אַריין צו זיין
פאַטער און אים דערציילט, אַז ער פאַרט אויף הכשרה. ווערט
זיין פאַטער מלא פֿעס און זאָגט: „ביסט געפאַרן לערנען, דאָס
פאַרשטיי איך, נאָר פאַרן אַרבעטן אויף פעלדער, מיט דעם בין
איך נישט מסכים. אויב דו וועסט יאָ פאַרן, וועסטו נאָך 10
חדשים קומען כּזאָל דיר געבן געלט צו פאַרן קיין פּאַלעסטינע,
וועל איך דיר קיין געלט נישט געבן. פאַרן אין דער וועלט
אַריין, אפילו קיין פּאַלעסטינע, בין איך נישט קעגן, אָבער מיט
הויך-בילדונג. אָן דעם בין איך קעגן“. און ער האָט אפילו אים
נישט געוואָלט געבן די האַנט זיך צו געזעגענען. איז לייבל
דווקא געפאַרן און אַפגעאַרבעט 9 חדשים אויף הכשרה. ער
האָט באַקומען דעם סערטיפיקאַט מיט רעכט אַריינצופאַרן אין
לאַנד אַריין, אָבער קיין געלט אויף דעם האָט ער נישט גע-
האַט. זיין פאַטער האָט געהאַלטן דאָס וואָרט און אים נישט
געוואָלט העלפן.

לייבל האָט זיך דערוואַרט, ביז די סאַוועטן זיינען
אַריין קיין בעסאַראַביע. ער איז געוואָרן אַ לערער אין טעלע-
נעשט און דאַרטן חתונה געהאַט. אַזוי האָט ער זיך דערוואַרט
די צווייטע וועלט-מלחמה.

פון מחבר

דאָס בוך, מיין צווייט בוך אין טאַראַנטאָ, איז אַרויסגעגעבן געוואָרן פון אַ בוך-קאָמיטעט אין 1993. עס איז געשריבן אין אַ פּאָלקסטימלעכן, צוגענגלעכן יידיש, מיט גרויסע אותיות, כדי עס זאָל נישט זיין שווער פאַרן לייענער. עס איז באַזירט אויף אמתע פאַקטן און זכרונות, וועלכע איך געדענק נאָך פון מיינע יונגע יאָרן אין בעסאַראַביע, רומעניע און רוס-לאַנד. איך האָב זיך באַמיט, לויט מיינע מעגלעכ-קייטן, אַנצוגעבן גענוי וווּ און ווי עס האָט פאַסירט. איך האָף, אַז דאָס בוך וועט געפעלן ווערן דעם לייענער.

איך וויל אויסדריקן מיין האַרציקן דאַנק די חברים פון בוך-קאָמיטעט, מיט חבר ש. סימכאוויטש בראש. מיין דאַנק אויך דעם בוך-קאָמיטעט פון דער „נייער פּראָטעראַנאַלער יידישער געזעלשאַפּט“, מיט פריינד ש. ליפשיץ בראש, ווי אויך פיל אַנדערע פריינד און פאַרערער, וועלכע זיינען געווען בייהילפיק ביים אַרויסגעבן דאָס דאַזיקע בוך. כיוויל אויך דאַנקען פריינד אַלעק טילווער פאַר זיין איבערגעגעבנקייט און אויפּמערקזאַמקייט ביים צוזאַמענשטעלן דאָס בוך, און אַ דאַנק צו אַלען אַדלער. איינגטימער פון „אַדלער גראַפיקס“, פאַר זיין קאָאָפּעראַציע.

אַ.ק.

ביכער פון זעלבן מחבר

„זכור בוך, קאָפּרעשט“ -- ישראל, 1980

„זכור בוך, טעלענעשט“ -- ישראל, 1982

"MATb N MAZEXA" TORONTO 1990

„צווישן צוויי וועלט מלחמות“ - טאַראַנטאָ, 1991

"JEWISH LIFE IN BESSARABIA" - Oakville, Ont. 1993

„מאַראַל, מוט און גלויבן“ -- טאַראַנטאָ, 1993

א י נ ה א ל ט

vii	.....	פאָרוואָרט (ייִדיש)
ix	.....	About this Book
1	.....	בערל ביכער
7	.....	פון פאָדאָליע קיין קישענעוו
11	.....	בערל אָרדנט זיך איין
17	.....	יאַנקל דער איינבינדער
22	.....	אַן אוצר אין דער בלאַטע
28	.....	יאַנקעש בערמאַן דער דאַמען שניידער
40	.....	שימעלעס סורפריז
47	.....	קיסאַ טרעפט זיך מיט איר מוטער
58	.....	זינאַ ווערט קראַנק
61	.....	זינאַ שטאַרבט אַוועק
65	.....	קיסאַ האָט חרטה
69	.....	קיסאַ ווערט אַ ייִדישקע
78	.....	הרב הגאון יהודה לייב צירעלסאָן
81	.....	קיסאַ קריגט דעם גיור
92	.....	שמעון טוישט זיין אַרבעט
100	.....	פסח ביים סדר
104	.....	קיסאַ פאָרט אויף הכשרה
108	.....	שמעונס ערשטע שליחות
123	.....	קיסאַ איז דערפאָלגרייך
130	.....	קיסאַ האָט חתונה
134	.....	די עליה קיין ארץ-ישראל
136	.....	אַנטיסעמיטיזם אין בעסאַראַביע
138	.....	בעסאַראַביע (פאָעמע)
140	.....	קאָפּרעשט
		מיין היים-שטעטל
146	.....	(אויסצוג פון אַ גרעסערער פאָעמע)
		זכרונות פון הילף און דערמוטיקונג
148	.....	אין די אַלטע ייִדישע שטעטלעך
154	.....	מיין זיידע דוד (פאָעמע)
156	.....	צוויי ברידער זוכן פרייהייט און גלייכהייט
163	.....	אין ציגן-לאַנד (פאָעמע)
165	.....	דער בעל שם-טוב און טעלענעשטער וויין
169	.....	פסח אין שטעטל (פאָעמע)
173	.....	איסאַק באַבעל, זיין לעבן און שאַפן
178	.....	יאַסקע דער שוסטער
184	.....	די געשיכטע פון אַ פּרוּוואַטן לערער
198	.....	לייבל פאָרט קיין יאַס
209	.....	אַן אַנטיסעמיטישער פּאַל
212	.....	לייבל זוכט און געפינט אַרבעט
231	.....	ווידער צרות פון קאַמוניזם
233	.....	לייבל פאָרט קיין בעלץ
239	.....	לייבל דינט אין מיליטער
241	.....	פון מחבר
241	.....	ביכער פון זעלבן מחבר